

ΔΙΣΚΟΣ
ΤΗΣ ΦΑΙΣΤΟΥ:
Η ΠΡΩΤΗ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ 3 ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΥΣ

Ὁ πανάρχαιος

Ζεϋ-μπέκι-κος

ΖΕΥ-

ΒΑΚΧΙ-

ΚΟΣ

χορὸς

τῶν Ἑλλήνων

ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΕ ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58' Αθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότητα: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ήλεκτρονική Άλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τα Γραφεία του «Δ» λειτουργούν
πρωινές ώρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (και Σάββατο).

Ίδρυτής-Ίδιοκτήτης-
Εκδότης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Άχιλλέως - Μουσών 51
Παλιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Άτελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Αθήνα, τηλ.: 5221792.
Έκτυπώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΠΩΡΓΟΣ

- Τιμή αντίτυπου: 1.500 δρχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομή: 14.000 δρχ.
- Οργανισμών κ.λπ.: 20.000 δρχ.
- Φοιτητών: 10.000 δρχ.
- Έξωτερικού: 65 δολλ. ΗΠΑ.
- Η συνδρομή καταβάλλεται
κατά την έγγραφη.
- Η συνδρομή ανανεώνεται
αυτόματα μετά την λήξη του
12μήνου. Διακοπή της συνδρομής
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος του ενδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Όλες οι συνεργασίες και τα
ταχυδρομικά έμβασματα στη διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσών 51
175 62, Π. Φάληρο, Αθήνα.

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
που αλλάζουν διεύθυνση, να το
γνωστοποιούν στο περιοδικό.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
κειμένων του «Δ», με την προϋ-
πόθεση ότι θα αναφέρεται ρητώς
η πηγή τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 12240:
Έξοδος

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12242:
ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ
Ι. ΜΑΚΑΡΙΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. ΑΘΜΟΝΕΥΣ, Μ. ΔΡΟΣΟΣ, Α.
ΜΗΤΕΙΟΥ, Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Σ.Σ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΕΡΗΣ, Β.
ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ν. ΤΣΙΡΩΝΗΣ.

ΣΕΛΙΣ 12249:
Αναπαράστάσεις αρχαιοτήτων με Η/Υ

Π. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12253:
Ο άνθελληνισμός των Πατέρων της Έκκλησίας
Μ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12259:
Δεν μπορεί να υπάρξει Χριστιανική
Θεολογία χωρίς την Έλληνική Γλώσσα
ΘΩΜΑΣ Γ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12263:
Η λύση του άδιεξόδου

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12265:
ΔΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΦΑΙΣΤΟΥ: Το πρώτο
πανάρχαιο σύστημα τυπογραφίας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΤΣΙΑΔΡΑΜΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12275:
Ο Ζευ-Βακχικός χορός

Γ. Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΣΕΛΙΣ 12275:
Μετρική - Ρυθμική - Όρχησις

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΣΔΕΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12287:
Αριστουργήματα από τη Μ. Ελλάδα
έκτίθενται στο Μουσείο Κολωνίας
ΚΩΝ. Σ. ΝΑΛΜΠΑΝΤΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12291:
Οι πληροφορίες των αρχαίων συγγραφέων
για τους τρεις μεγάλους κατακλυσμούς

ΕΧΕΤΛΑΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12291:
Παρερμηνείες στο θέμα της χρονολόγησης

ΚΩΝ. Β. ΚΟΥΤΡΟΥΒΕΛΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12295:
«Μακεδών από τη Βουλγαρία» δ' Αλέξανδρος!

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΕΡΔΕΝΕΣ

ΣΕΛΙΣ 12296:
Άγνωστα κυκλώπεια τείχη στην Αρκαδία

ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΑΡΒΙΡΗ

ΣΕΛΙΣ 12297:
Ε. Βενιζέλος και Δ. Γούναρης εγνώριζαν
από το 1920 τη Μικρασιατική κατάρρηση

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12302:
Οι Έλληνοαμερικανοί ζητούν έλληνοποίηση

Ω.

ΣΕΛΙΣ 12305:
Η γνωριμία μου με τον Κ. Καστοριάδη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΠΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12311:
Ο Έρωτας στην αρχαιότητα - και τώρα

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΛΑΡΟΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΗΜΕΙΣ

ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ: σελ. 12247 • Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ
ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 12258 • Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΡΟ-
ΠΑΤΩΡΩΝ ΗΜΩΝ: σελ. 12261 • ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ. 12273 • ΕΘΝΙΚΑ: σελ. 12285
• Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ: σελ. 12290 • ΧΡΟΝΙΚΑ: σελ. 12303 • Η
ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σελ. 12311.

ΤΟΜΟΣ ΙΖ' • ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 197 • ΜΑΪΟΣ 1998

ῚΕξοδος

ῚΗ ἱστορικῇ ἤττα τοῦ ῚΕλληνισμοῦ πρὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν ἔκλειψη τῆς ἱστορικῆς του αὐτοσυνειδησίας ἐκμηδένισαν ἀφ' ἑνὸς τὶς ἐθνικὲς ἀντιστάσεις του καὶ ἐξ ἄλλου τοῦ τροχοπέδησαν τὶς δημιουργικὲς του ὁρμές. ῚΟ μετὰ Χριστὸν ῚΕλλην δὲν μποροῦσε πιά νὰ κατανοήσῃ τὸ ἱστορικό του γίνεσθαι καὶ ἐξ ἀντιδράσεως ἐστρέφετο ὄχι σπάνια ἐναντίον τοῦ παρελθόντος του. Εἶναι πιθανόν, ὅτι οἱ μεγαλύτεροι ἀφανεῖς ἢ ἐμφανεῖς παλαιοί, ἀλλὰ καὶ σημερινοί, μισέλληνες εἶναι ἐλληνικῆς καταγωγῆς μὲ λειψὴ ἢ στρεβλὴ συνείδηση τῆς ἐλληνικότητάς τους, κατατρυχόμενοι ἀπὸ τὸ παρεπόμενον στὶς περιπτώσεις αὐτὲς σύνδρομο τῆς πατροκτονίας.

ῚΗ διασφζόμενη φτωχότατη ἱστορικὴ ἐλληνικὴ συνείδηση στηριζόταν ἀποκλειστικὰ σὲ δύο ὑπολείμματα τῆς ἐλληνικῆς μνήμης, τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἐλληνικὴ γεωγραφικὴ ἐντοπιότητα. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι τὰ μοναδικὰ ποὺ τροφοδότησαν τὸ (ἀνεπαρκέστατο καὶ συχνὰ νοσηρὸ θεδαίως) ἐπιζῶν κομμάτι ῚΕλληνικότητος ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰῶνων – καὶ παραμένουν ἀκόμη τὰ μόνα ὑπαρκτὰ γιὰ τὴν πλειονότητα τῶν σημερινῶν ῚΕλλήνων. ῚΕνα τρίτο ζωντανὸ κομμάτι ῚΕλληνικότητος, ἡ παντοδύναμη σήμερα παρουσία τοῦ ῚΕλληνικοῦ σκέπτεσθαι καὶ ζῆν στὸν πανανθρώπινον πολιτισμό, φθάνει στὸν ῚΕλληνα ἀσαφὲς καὶ μὴ ἀναγνωρίσιμο λόγῳ τῆς δικῆς του (ἐθνικῆς) στρεβλώσεως.

ῚΟμως μία μειονότητα, μικρότερη παλαιότερα καὶ μεγαλύτερη σήμερα, πιθανῶς ὕστερα ἀπὸ σύγκλιση κάποιων ὑποκειμενικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν προϋποθέσεων μποροῦσε πάντοτε μὲ ἐφαλτήρια τὴν μητρίδα γλῶσσα καὶ τὴν πατρίδα γῆ νὰ κατακτᾷ καὶ νὰ συμπληρῶνῃ κάποια κενὰ (κατὰ περίπτωσιν πολλὰ ἢ λίγα) τῆς ἱστορικῆς μνήμης καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς ἐθνικῆς αὐτογνωσίας καὶ νὰ ἀποκτᾷ ἔτσι μιὰ ἱστορικὴ δυναμικὴ ἐξαιρετικὰ πολύπλοκη καὶ ὄχι σπάνια ἀνεξέλεγκτη. ῚΕτσι ἀσήμαντα στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος μας μεγιστοποιοῦνται καὶ σημαντικὰ ὑποτιμῶνται, κίνδυνοι (φανταστικοί) προκύπτουν, ἢ «ἀναπομπή» τῶν προβλημάτων καὶ τῶν ἐθνικῶν εὐθυνῶν σὲ ἐχθρὸν ἢ «ἐπουράνιους» καὶ «μεταφυσικοὺς» παράγοντες γίνεται τὸ πιὸ βολικὸ «ἄλλοθι» καὶ ἡ πιὸ πρόχειρη πολιτικὴ διέξοδος ἢ «λύση», οἱ ὀπισθο-

* ῚΕδῶ μὲ τὴν σημασία τοῦ τελευταίου μέρους τῆς ἀρχαίας ῚΕλληνικῆς τραγῳδίας

δρομήσεις προς τὸν δογματισμὸ ἢ τὸν οἰκονομισμὸ (χρησιμοποίηση τῆς Ἑλλάδος ὡς πολιτικοῦ δόγματος ἢ ἐμπορεύματος) εἶναι συχνές καί, τὸ κυριώτερο, οἱ συγκρούσεις μεταξὺ ἀσυνειδήτων «ἀπωθημένων» ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ κάποιες ἱστορικές περιόδους (π.χ. τὴν βυζαντινὴν) καὶ κατακτήσεων ἀφ' ἑτέρου τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως γίνονται σκληρές, ἄγριες καὶ ὄχι σπάνια πολιτικὰ νοσηρές. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ τώρα ἔχουν ἀποκορυφωθῇ.

Μποροῦμε μὲ βεβαιότητα τώρα νὰ ἐκτιμήσωμε, ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ τῆς ἐντάσεως τῶν συμπτωμάτων τῆς «Ἑλληνικῆς ἐθνικῆς σχιζοφρένειας» εἶναι μεταβατικὴ καὶ ἀποτελεῖ ἀναγκαῖο στάδιο, γιὰ νὰ περάσωμε στὴ φάση τῆς ἐπανελληνίσεως: Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατακτήσῃ κανεὶς τὸ ἐθνικὸ «γνώθι σαυτόν», χωρὶς νὰ προκύψουν ἡ ἀναστάτωση καὶ οἱ «παρενέργειες», πὺν προκαλεῖ ἡ τήξη τῶν πολυαίωνων παγόδουνων τῆς ἐθνικῆς ἀσυνειδησίας καὶ αὐταπάτης καὶ ἡ ἀντικατάστασή τους ἀπὸ τὴν γνώση καὶ τὴν ἐπανασύνδεση μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ προηγηθέντος ἐθνικοῦ γίνεσθαι.

Μὲ δάσιμη αἰσιοδοξία λοιπόν, πὺν προκύπτει ἀπὸ δάσιμη πρόβλεψη, λέμε ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς (καὶ μαζὺ του ἡ ἀνθρωπότητα – γιατί, ἄς μὴ μᾶς διαφεύγῃ αὐτὸ ποτέ: τὸ παγκόσμιο πρόβλημα εἶναι αὐτούσιο τὸ Ἑλληνικὸ πρόβλημα!) πολὺ σύντομα θὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν κακὸ ἐφιάλτη τῆς ἱστορικῆς του ἀφασίας. Ὅλα τὰ δεδομένα πείθουν, ὅτι ὁ Ἕλληνας εἶναι τώρα πολὺ πιὸ συνειδητοποιημένος ἀπὸ οἰαδήποτε ἄλλη φάση πὺν ἀκολούθησε τὴν Ἑλληνικὴ Πτῶση. Ἐνὰ δῆμα τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν πλήρη ἐπανελευσί του στὴν ροὴ τῆς Ἑλληνικῆς, πὺν, ὅπως ξέρουμε, εἶναι καὶ παγκόσμια) Ἱστορίας καὶ συνεπῶς στὴν δημιουργικότητα. Ὁ «Δαυλός», ὁ ὁποῖος στὰ τελευταῖα 17 χρόνια εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ κινηθῇ στὸ κέντρο τῆς σκηνῆς ὅπου διαδραματίζονται τὰ κοσμοϊστορικά αὐτὰ γεγονότα– καί, ἄς τὸ ὁμολογήσωμε τώρα, δὲν ξεφύγαμε πάντοτε ἀπὸ τὴν πίεση τῶν προκυπτουσῶν ἀντικειμενικῶν συγκρούσεων, ἀλλὰ πάντως δὲν ὑποβάλαμε ποτὲ ἄκαιρες πράξεις, ἀλλὰ περιορισθήκαμε αὐστηρὰ στὴν προσπάθεια ἐπανασυνειδητοποιήσεως – θὰ συμβάλῃ στὸ μέτρο τῶν δυνάμεών του, ὥστε νὰ διατρέξωμε ἀνώδυνα τὶς τελευταῖες πράξεις τῆς Ἑλληνικῆς Τραγωδίας καὶ νὰ φθάσωμε χωρὶς ἐκτροπές στὴν εὐτυχισμένη στιγμή τῆς Ἑλληνικῆς Καθάρσεως.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Μυκηναϊκή γέφυρα σώζεται στην Ἀργολίδα

Ἀγαπητὲ κ. διευθυντά,

Στὰ «Αἶσιμα καὶ Ἀθήριτα» τοῦ «Δαυλοῦ» (τ. 194) ἀναφέρεται σὲ σχόλιο τοῦ συνεργάτη σας κ. Μ.Μ., ὅτι ἡ ἀρχαιότερη γέφυρα τῆς Εὐρώπης εἶναι τὸ «Ἑλληνικὸ Γεφύρι» στὴ Λακωνία, χρονολογούμενο ἀπὸ τὸ 150-120 π.Χ. Ἔχει ὁμως καταστῆ γνωστὴ ἡ ὕπαρξη ἄλλης γέφυρας παλαιότερης κατὰ μία τοῦλάχιστον χιλιετία τῆς προαναφερθείσης. Ἀναφέρομαι στὴν Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς γέφυρα, ἡ ὁποία εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἀμαξιτῆς

ὁδοῦ, ποὺ ἐρχόμενη ἀπὸ τὶς ἀργολικὲς πόλεις (Ἀργος, Τίρυνθα, Ναύπλιον) κατέληγε μέσῳ Λήσσης στὸ λιμάνι τῆς Ἐπιδαύρου. Ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτῃ περνοῦσε ἐγγύτατα ἀπὸ τὴν πυραμίδα τῆς Λήσσης (Λιγουριοῦ) καὶ τὰ περίφημα ἀρχαῖα θαύματα Ἀσκληπιεῖον – Θέατρον Ἐπιδαύρου.

Μετὰ τιμῆς
Ἰωάννης Μακαριόπουλος
Ἀθήνα

Υ.Γ. Σὰς ἐσωκλείω φωτογραφίαν τῆς Μυκηναϊκῆς αὐτῆς γέφυρας.

Οἱ «Σκόσι» Ἀينوῦ στὸ Χοκκάιντο τῆς Ἰαπωνίας

Ἀγαπητὲ κ. διευθυντά,

Κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ «Δαυλὸς» ἐδημοσίευσεν ἄρθρα διὰ τοὺς λευκοὺς Ἀينوῦ τῆς Ἰαπωνίας, τὰ ὁποῖα τοὺς συνεσχέτιζαν μὲ τὴν παναρχαίαν παγκόσμιον ἐξάπλωσιν τῶν

Ἑλλήνων, καὶ ἐξ ὧσιν ἐνθυμοῦμαι, ἡ ἄποψη αὕτῃ τότε ἐσχολιάσθη ὑπὸ τινων ὡς μύθευμα καὶ προῖον φαντασίας. Διὰ τούτους (τοὺς Ἀينوῦ) ἔχω νὰ καταθέσω ὡς προσωπικὴν μαρτυρίαν τὰ ἀκόλουθα.

Κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον ἤμουν λόγῳ ἐπαγγέλματος εἰς τὸν Ἰαπωνικὸν λιμένα Muroran, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὴν νήσον Χοκ-κάιντο. Ὅσον μοῦ ἐπέτρεπε ὁ χρόνος, συνέλεξα ὠρισμένας πληροφορίας διὰ τοὺς Ἰαινοῦ. Οὗτοι τώρα εἶναι «Σκόσι» (Scoshi) ὀλίγοι καὶ κατοικοῦν ἀνατολικῶς τοῦ Muroran, εἰς μίαν περιοχὴν ἣ ὁποία ὀνομάζεται Hidaka - Χιντάκα ἢ Ἰντάκα. Ὁμιλοῦν μίαν γλῶσσαν διάφορον τῆς Ἰαπωνικῆς. Τοῦτο ἄλλως τε ἐμφανίζεται εἰς διβλίον, ὅπου μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρας ἀναφέρονται διάφοροι προτάσεις εἰς τὴν γλῶσσαν των, αἱ ὁποῖαι μεταφράζονται εἰς τὴν Ἰαπωνικὴν. Δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ εὑρῶ διβλίον διὰ τοὺς Ἰαινοῦ εἰς τὴν Ἀγγλικήν.

Περιπατῶν εἰς τὸ χιονισμένον Muroran παρετήρησα ἀρκετοὺς -ἄνδρας καὶ γυναῖκας-, οἱ ὅποιοι εἶχον χαρακτηριστικὰ Ἰαινοῦ, ἥτοι

ὕψος μεγαλύτερον καὶ ὀφθαλμοὺς διαφορετικούς, μὲ ἐμφανέστατα ὅμως τὰ σημάδια τῆς πολυαἰωνῆς ἐπιμειξίας. Εἰς τὸ πολυκατάστημα Ναγκασακίβα δλέπων διβλία ποὺ ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἰαινοῦ καὶ τὴν περιοχὴν των (κάρται - φωτογραφίαι), ἅπαντα εἰς τὴν Ἰαπωνικὴν, καὶ ὁμιλῶν περὶ τούτων μὲ τὸν τιμηματάρχην πωλήσεων, ἀστεεινόμενος τοῦ εἶπον: «Ἐἴσα Ἰαινοῦ» (:Εἴσαι Ἰαινοῦ). Ἐλαφρῶς ταραγμένος μοῦ ἀπήντησεν: «Dame yo, ouatassi oua pippon» (:Ὅχι εἶμαι Ἰάπων).

Οἱ Ἰαινοῦ λοιπὸν ἔστω καὶ Scoshi (= ὀλίγοι) ὑπάρχον. Εἶναι πραγματικότης, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ.

Μετὰ βαθυτάτης ἐκτιμήσεως
Διόδωρος Ἀθμονεύς
Ἐν πλῶ - Εἰρηνικὸς Ὠκεανὸς

Τὸ δόγμα τοῦ Ἀφροκεντρισμοῦ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Τύπος

Κύριε διευθυντά,

Θὰ ἤθελα νὰ καταγγείλω ἓνα πρόσφατο γεγονός. Συγκεκριμένα στὴν ἐφημερίδα «Τὰ Νέα» τῆς Τρίτης 17 Μαρτίου 1998 καὶ στὴν σελίδα 21 ὑπάρχει ἄρθρο ποὺ κάνει ἀναφορά στὰ παλαιότερα ἀνθρώπινα ἔχνη ἡλικίας 117.000 χρόνων, ποὺ βρέθηκαν στὶς δυτικὰς ἀκτὲς τῆς Νότιας Ἀφρικῆς. Τὸ ἐρώτημα εἶναι: Ἀφοῦ ὁ Ἀρχάνθρωπος τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι ἡλικίας 700.000 ἐτῶν, γιατί νὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ ἀσχολούμαστε καὶ νὰ προβάλουμε θεωρίες τοῦ δόγματος τοῦ Ἀφροκεντρισμοῦ; Καὶ μάλιστα αὐτὸ δὲν γίνεται ἀπὸ

ξένους «δημοσιογράφους» καὶ «ἐπιστήμονες» ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ Ἑλληνες! Καὶ ὅλα αὐτά, ὅταν ἡ ἐπιστημονικὴ προσφορὰ τοῦ κ. Ἰ. Ἀρη Πουλιανοῦ μὲν ἐπιδεικνύει ἀνεκμετάλλευσιν ἀπὸ τὸ ἐπίσημο Κράτος μας, ὁ δὲ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ προτιμᾷ τὴν χρηματοδότησιν ἀνούσιων ταινιῶν ἀπὸ τὴν χρηματοδότησιν τῆς συνέχισις μιᾶς τόσο σπουδαίας ἐρευνας.

Μετὰ τιμῆς
Μάριος Δρόσος
Σπουδαστὴς - Ἀργεῖνιο

Ἡ ἰδέα τῆς Ἑλληνικῆς παγκοσμιότητος στὸν Ἰουλιανὸν

Κύριε διευθυντά,

Ἀξίζει νὰ ἐπικροτηθῇ τὸ ἄρθρο τοῦ συνεργάτη σας κ. Μάριου Δημόπουλου - Ἀπολωνίου μὲ τίτλο «Πρωτίστως πολιτιστικὴ ἢ ἔννοια “Ἑλλήν” - (Ποιοὶ ἐθεωροῦντο Ἑλληνες στὴν ἀρχαιότητα)» («Δαυλός», τ. 194, Φεβρουάριος 1998), διότι ἀποτελεῖ τεκμηριωμένη ἀπαντητικὴ τοποθέτησιν ἀπέναντι στοῦ ἀδιέξοδο ψευτοδίλημμα ἐπιλογῆς ἀνάμεσα στοῦ ξενόφερτο κρατικο-εθνικίζον πρότυπο

καὶ στοῦ ἰσοπεδωτικὸ διεθνιστικὸ ἐξουσιαστικὸ ἀντι-πρότυπο.

Ὁ ἀρθρογράφος σας ἀντιπαραθέτει ἀπέναντι στον ἀνούσιο αὐτὸν διῆμισμὸν πρότασιν παγκοσμιότητος μὲ δάση ἱστορικὴ καὶ προσέγγισιν φιλοσοφικὴ. Ἡ παγκοσμιότης δομεῖται μὲ τὴν ἀρετὴν, ἣ ὁποία θεμελιώνεται στὴν ἀλήθειαν, τὸν λόγον, τὴν ἐπιστήμην καὶ προάγεται μὲ τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ οἰκουμενικὲς αὐτὲς ἀξίες ἐξιδανικεύονται στὰ πλαίσια τοῦ

Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ διαφυλάττονται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Παράδοση. Ἡ ἑλληνικὴ παγκοσμιότητα ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴ συνθήκη, ἡ ὁποία ἀντανακλᾶται στὴν Ἰουλιανὴ Φιλοσοφία χαρακτηρίζοντας τὴν πολιτικὴ θεωρία καὶ δράση τοῦ φιλοσόφου αὐτοκράτορος. Ὡς ἐπιτυχὴς διάσωση καὶ διάδοση τοῦ οἰκουμενισμοῦ καθίσταται στόχος τῆς διοικητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ· μᾶς ἐπαναστάσεως, πού ἀποβλέπει στὴν ἀποκατάσταση τοῦ πολιτικοῦ στοιχείου τῆς Ἑλληνικῆς δημιουργίας, ὥστε νὰ διασφαλισθῇ ὁ παν-ανθρώπινος πολιτισμικὸς φορέας. Σὲ συνάρτηση μὲ τὰ προαναφερθέντα πρέπει νὰ σημειωθῇ, πὼς ὑποδειγματικὰ ἰνδάλματα τῆς πολιτικῆς σκέψεως καὶ πράξεως τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀποτελοῦν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος· τὸ ἔργο τῶν ὁποίων κινεῖται μὲ κατευθυντήριον ἄξονα τὸν οἰκουμενισμό, ὅπως ὁρθῶς διαπιστώνει ὁ κ. Δημόπουλος - Ἀπολλώνιος.

Ὡστόσο ὀφείλω νὰ ἐπισημάνω, πὼς ὁ ἐρευνητὴς σας προβάλλει τὴν συμβατικὴ ἀνιστόρητη ἄποψη, πὼς ὁ Ἰουλιανὸς «... (δὲν ἦτο ἑλληνικῆς ἀλλὰ ρωμαϊκῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ Ἕλληνας στὴν συνείδησι κι ὄχι φιλέλληνας)». Ἐπεξηγηματικῶς λοιπὸν ἀναφέρω τὸ γεγονός, πὼς ἡ Βασιλίνα, σύζυγος τοῦ Ἰουλίου Κωνσταντίνου στὸν δεύτερο γάμο του καὶ μητέρα τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ὑπῆρξε κόρη τοῦ ὑπάτου Ἰουλιανοῦ Καμενίου, εἶχε μητρικὴ τῆς γλῶσσα τὴν Ἑλληνικὴ καὶ ἔλαβε Ἑλληνικὴ παιδεία. Ἐπομένως καὶ ὁ γιὸς τῆς, ὁ Ἰουλιανός, ἔχει ἑλληνικὴ καταγωγή. Μητρικὴ του γλῶσσα εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ. Τὴν Λατινικὴ τὴν ἔμαθε στὰ 24 τοῦ χρόνι (τὸ 355 μ.Χ.) γιὰ λόγους διοικητικῶν ἀναγκῶν, καθ' ὅτι ἀνέλαβε καθήκοντα καίσαρος στὴν Γαλατία. Ἡ ἀγωγή πού ἔλαβε εἶναι ἑλληνικὴ, ἀφοῦ στὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀνατράφηκε στὸ

ἑλληνικὸ περιβάλλον τῆς μητέρας του. Ἐπὶ πλέον ὁ θεῖος τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς μητέρας του, ὁ Εὐσέβιος Νικομηδείας, ὁ ὁποῖος διακρίθηκε ὡς χριστιανὸς κληρικός στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀρείου, εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Γιὰ τὸ θέμα τῆς καταγωγῆς του ἀπαντᾷ στὸν κ. Δημόπουλο ὁ ἴδιος ὁ Ἰουλιανός: «Γιατὶ ἐμεῖς, οἱ κάτοικοι τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἰωνίας, εἴμαστε ἑλληνικῆς καταγωγῆς, καὶ ὅσοι ἀπὸ μᾶς δὲν εἶναι ἀχάριστοι λαχταροῦν νὰ χαιρετίσουν τοὺς πατεράδες τους καὶ νὰ φιλήσουν τὸ χῶμα τῆς πατρίδος τους» (βλ. «Ἐγκώμιον εἰς τὴν Αὐτοκράτειραν Εὐσεβίαν»).

Προβαίνο στὴν προαναφερθεῖσα ἐπισήμανση κρίνοντας ὡς ἰδιαίτερος χρησὶμὴ τὴν ἱστορικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἐξέταση τοῦ Ἰουλιανίου ἔργου μακριὰ ἀπὸ ἐπιρροὲς κατεστημένων στεγανῶν καὶ κατευθυνόμενων προκαταλήψεων. Παράλλῃως ξεκαθαρίζω, πὼς θεωρῶ ὡς μὴ-δεδομένο, ὅτι ὁποῖος ἔχει ἑλληνικὴ καταγωγή ἔχει καὶ ἑλληνικὴ συνείδηση ἢ καὶ ἀντιστρόφως, ὅτι ὁποῖος ἔχει ἑλληνικὴ συνείδηση πρέπει νὰ ἔχει ἀπαραιτήτως καὶ ἑλληνικὴ καταγωγή. Θεώρηση πού συμφωνεῖ ἐξ ἄλλου μὲ τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς ιδεολογίας τοῦ φιλοσόφου αὐτοκράτορος (βλ. «Ἀντιοχικὸς ἢ Μισοπῶγων»).

Εὐχαριστῶ
Ἀλέξανδρος Χ. Μήτσιου
 Ὡρεοκόστρο Θεσσαλονίκης
 Μακεδονία

Υ.Γ. Ἀνάμεσα σὲ ὑπόλοιπὴ ἐκτενὴ βιβλιογραφία:
 • Ἰουλιανὸς Αὐτοκράτορας, Ὑπανατὰ, διδμοθήκη τῶν Ἑλλήνων, Ἑλληνικὸς Ἐκδοτικὸς Ὄργανισμός «Γεωργιάδης», τόμοι 1-5.

• Ἰουλιανός, Ὑπανατὰ (Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία - Οἱ Ἑλληνες), Κάκτος, Ἀθήνα 1994, τόμοι 1-5.

• Μήτσιου Ἀλέξανδρος, Πολιτικὴ Θεωρία τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ Φιλοσόφου Αὐτοκράτορος, Θεσσαλονίκη 1996.

• Τοῦ ἰδίου, Στοιχεῖα Ἑλληνικῆς (Ἑθνικῆς) Ἰδεολογίας στὸ ἔργο τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ Φιλοσόφου Αὐτοκράτορος, Θεσσαλονίκη 1997.

Μαρτυρία τοῦ Πausanias γιὰ τὴν πανάρχαια τεχνολογία

Κύριε διευθυντά,

Εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ὅσων ἀναφέρουν οἱ συνεργάτες σας κ.κ. Ν. Ἀσιπώτης καὶ Σαράντος

Πάν σχετικὰ μὲ τὴν ἄγνωστη πολεμικὴν τεχνολογίαν τῶν παμπάλαιων χρόνων («Δαυλός», τ. 196) ἔχω νὰ προσθέσω καὶ τὰ παρα-

κάτω, ὅπως ἀκριβῶς τὰ περιγράφει ὁ ἔξαιρε-
 τικὰ ἀξιόπιστος Πανσανίας (ἀναφέρονται
 στὴν εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν τὸ 279 π.Χ.). «Φω-
 νικά» 23:

«Κατὰ τοῦ Βορέννου καὶ τοῦ στρατοῦ ἀντε-
 στάθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες πὺν συνεκντρώ-
 θησαν εἰς τοὺς Δελφούς, ἀλλὰ καὶ ὁ θεὸς ἔδει-
 ξε κατὰ τῶν θαρδάρων πολὺν γρήγορα τὰ ση-
 μεῖα του, πὺν ἦσαν καὶ τὰ φανερώτερα ἀπὸ
 ὅσα γνωρίζω. Διότι ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις τῆς
 γῆς πὺν κατελάμβανεν ὁ στρατὸς τῶν Γα-
 λατῶν, ἐτραντάζετο ἀπὸ ἰσχυροὺς σεισμοὺς
 τὰς περισσοτέρας ὥρας τῆς ἡμέρας, ἔπιπτον
 δὲ συνεχῶς κερανοὶ καὶ ἐγίνοντο θρονταί.
 Αὐτὰ κατεφόδιον τὸν Κελτοὺς καὶ τοὺς
 ἡμυπόδιζαν νὰ ἀκούουν καλῶς τὰς διδομένας
 διαταγὰς, οἱ δὲ κερανοὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν
 κατέκαιον ὅχι μόνον ἐκείνους ἐπὶ τῶν ὁποί-
 ων ἔπιπτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησίον αὐτῶν
 εὐρισκομένους καθὼς καὶ τὰ ὄπλα τους. Τό-
 τε παρουσιάσθησαν καὶ τὰ φαντάσματα τῶν
 ἡρώων Ὑπερόχον, Λαοδόκον καὶ Πύρρον·
 ἄλλοι ἀναφέρουν καὶ τέταρτον ἥρωα τῶν
 Δελφῶν ἐντόπιον, τὸν Φύλακον...

» Ὁλόκληρον λοιπὸν τὴν ἡμέραν οἱ δάρδα-
 ροὶ ἐδοκίμαζαν τοιαύτας συμφορὰς καὶ φό-
 βους· πολὺν φοδερώτερα ὅμως ἐπρόκειτο νὰ
 πάθουν τὴν νύκτα. Διότι ἤρχισε δυνατὴ πα-

γωνιὰ καὶ μαζὺ μὲ αὐτὴν χιόνι, μεγάλα πέ-
 τρα κατεκνύοντο ἀπὸ τὸν Παρνασσὸν καὶ
 θρόχοι ὁλόκληροι ἀπεκόπτοντο καὶ ἔπιπτον
 ἐπάνω εἰς τοὺς θαρδάρους, καὶ ἀπὸ τὰ κτυ-
 πήματα τῶν θρόχων δὲν ἐφονεύοντο ἀνὰ εἷς
 ἢ ἀνὰ δύο, ἀλλὰ ἀνὰ τριάκοντα καὶ περισσό-
 τεροι ἀκόμη ἐφονεύοντο μαζὺ, ὅπως ἔτυχε νὰ
 εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ἴδιον μέρος, διὰ
 νὰ φυλάττον ἢ διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν...

» Τὴν νύκτα ὅμως τοὺς κατέλαβε πανικὸς
 φόβος· διότι οἱ φόβοι πὺν γεννῶνται χωρὶς
 καμμίαν αἰτίαν λέγουν, ὅτι προέρχονται ἀπὸ
 τὸν θεὸν Πάνα (πανικός). Ἡ ταραχὴ ἔπε-
 σεν εἰς τὸν στρατὸν ἀργὰ τὸ θρόαδν, καὶ κατ'
 ἀρχὰς ὀλίγοι ἦσαν πὺν εἶχον παρακρούσεις
 καὶ ἐνόμιζαν, ὅτι ἤκουσαν ποδοβολῆν ἐπερ-
 χομένων ἵππων καὶ ἔφοδον ἐχθρῶν· μετ' ὀλί-
 γον ἡ παράκρουσις μετεδόθη εἰς ὅλους...

» Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ τῶν Κελτῶν εἰς τὴν
 Ἑλλάδα καὶ ἡ ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τῶν
 ἐγινεν ἐπὶ ἐπωνύμιον ἀρχοντος τῶν Ἀθηναίων,
 τοῦ Ἀναξικράτους, κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς
 ἑκατοστῆς εἰκοστῆς πέμπτης ὀλυμπιάδος,
 κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὸν ἀγῶνα δρόμον ἐνί-
 κησεν ὁ Αἰγινεὺς Λάδας».

Μετὰ τιμῆς
Π. Παπαγεωργίου
 Καλλιθέα

Ν' ἀποξενωθῆς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους...

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Ν' ἀγωνίζεται κανεὶς γιὰ τὸν Ἑλληνισμό
 στὴν Ἀτλάντα, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀποφασι-
 σμένος ν' ἀποξενωθῇ ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φί-
 λους. Ὁ μισελληνισμὸς τῆς Ὁρθόδοξης
 Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερικὴν καὶ ἡ προπαγάν-

δα στὰ Μ.Μ.Ε. τῆς Ἀμερικῆς δικαιώνουν τὸν
 ἀγῶνα σας. Θὰ σᾶς στείλω σχετικὸ ὕλικὸ καὶ
 ἐσεῖς ἀποφασίζετε γιὰ τὴν ἀξίαν του ἢ ὄχι.

Μετὰ τιμῆς
Σ.Σ. Κουλουμπέρης
 Ἀτλάντα Η.Π.Α.

Δωρικὰ στοιχεῖα στὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων τῆς Καλαβρίας

Κύριε διευθυντά,

Στὰ ὅσα πολὺ ἐνδιαφέροντα ἔγραψε στὸ
 ἄρθρο του («Δαυλός», τεῦχος 194, Φεβρ.
 1998) μὲ τίτλο «Οἱ Ἱταλοὶ ἀποκρύπτουν τὴν
 καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀπουλίας καὶ

Καλαβρίας» ὁ κ. Σωτήριος Μπεκάκος διεπί-
 στωσα, ὅτι δὲν μνημονεύει ἀνάμεσα στὰ ἔργα
 τῶν γλωσσολόγων μελετητῶν καὶ ἐκεῖνο τοῦ
 ἀιμνήστου Ἀναστασίου Καραναστάση, δη-
 λαδὴ τὸ πεντάτομο (2.532 σελίδων) «Ἱστο-

ρικόν Λεξικόν τῶν Ἑλληνικῶν Ἰδιωμάτων τῆς Κάτω Ἰταλίας», τὸ ὁποῖον ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὸ ἔτος 1984 καὶ ὠλοκλήρωσε τὸ ἔτος 1992.

Ὁ Α. Καραναστάσης, πεπειραμένος διαλεκτολόγος, ὁ ὁποῖος διακρίθηκε κυρίως γιὰ συλλογές γλωσσικοῦ ὕλικου στὰ Δωδεκάνησα (Κῶς, Ἀστυπάλαια), συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἐπὶ δύο δεκαετίες, ἀπεδελτίωσε καὶ ἐνέταξε στὸ λεξικό του ὅλο τὸ γλωσσικὸ ὕλικό ποὺ δημοσιεύθηκε κατὰ καιροῦς ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν του ὅλες τὶς προηγούμενες συλλογές παραμυθιῶν, ᾠσμάτων, παροιμιῶν, παραδόσεων, αἰνιγμάτων. Συνέλεξε μὲ ἐπιμέλεια ὅλα τὰ γνήσια διαλεκτικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες ποὺ ἐκδίδονται στὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων τῆς Καλαθρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας. Ἔτσι στὶς 5000 λέξεις τοῦ λεξικοῦ τοῦ G. Rohlfs («*Lexicon Graecanicum*») προσετέθησαν περίπου 1800 ἀθησαύριστες μέχρι σήμερα λέξεις. Μὲ ἄφθονα δὲ παραδείγματα καὶ φράσεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, ποὺ παραθέτει ὁ Α. Καραναστάσης, ἐξακριβώνονται νέες σημασιολογικὲς ἀποχρώσεις πολλῶν λέξεων.

Τὰ δωρικά καὶ προδυζαντινὰ στοιχεῖα, ποὺ παραθέτει ὁ Α. Καραναστάσης, ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἄποψη, ὅτι τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῶν

Ἑλλήνων τῆς Κάτω Ἰταλίας κατάγεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποίκων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας. Ὁ ἴδιος μάλιστα δέχεται ὡς δεδομένο, ὅτι καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μεσαίωνα ὑπῆρχε μεγάλη ἢ μικρὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἑλληνικὴ χώρα ἔτσι, ὥστε ἡ Νότια Ἰταλία νὰ ἀποτελῇ μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο μία ἀρχαϊκὴ μακρυνὴ ἀλλὰ ὄχι ἀπομονωμένη, περιφερειακὴ ζώνη τῆς νεοελληνικῆς, ὅπως ὁ Πόντος, ἡ Καππαδοκία, ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη.

Τὸ πεντάτομο λεξικὸ τοῦ Α. Καραναστάση, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίστηκε «*ἔργο ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα γεγονός τοῦ αἵωνα*» (βλ. Johannes Kramer, στὸ «BALKAN - ARCHIV» N.F. 14/15, 1989/1990, σσ. 245-256), ἐνδιαφέρεται νὰ μεταφράσῃ στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος τῆς Ἀπουλίας «Congedo». Καὶ ἔτσι ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς γλωσσολόγους καὶ ἐρευνητὲς ρωμανικῶν χωρῶν ὑποστηρίζουν ἀκόμη τὴ βυζαντινὴ μόνον προέλευση τῶν ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Κάτω Ἰταλίας, θὰ διαπιστώσουν μὲ ἐκπληξη τὴν ἀδιάσπαστη ἐνότητα αὐτῶν τῶν ἰδιωμάτων ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα.

Μὲ ἐκτίμηση
Βασίλης Χατζηβασιλείου
Διηγῶρος - ἱστορικός
Κῶς

Οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ ἀρχαίου ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Ταῦγέτου

Κύριε διευθυντά,

Πρὸ τινος χρόνου πολὺς λόγος περὶ τοῦ ἀρχαίου ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Ταῦγέτου ἐγένετο ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «*Δαυλοῦ*». Εἶχα καὶ ὁ ἴδιος τότε ἀναφέρει, ὅτι οἱ Σπαρτιάται εἶχον μετακαλέσει τὸν Ἀναξίμανδρον πρὸς ἴδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν αὐτοῦ, ὅπως εἶχα διαβάσει κάπου τὴν πληροφορίαν αὐτήν. Ἦδη διαβάζω εἰς τὸν «*Δαυλόν*» (τ.193/98) τὴν συνέντευξιν τοῦ ἱστορικοῦ τῶν μαθηματικῶν κ. Σπανδάγου, ὁ ὁποῖος ἐπαληθεύει μὲ στοιχεῖα τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ τοῦ «*Δαυλοῦ*».

Αἰτία τῆς παρουσίας εἶναι ἡ σκέψις, τὴν ὁποίαν εἶχα τότε κάμει: Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον,

διὰ νὰ λειτουργῇ, εἶχε ἀνάγκην προσωπικοῦ καὶ τοῦτο χωρὶς καταλύματος. Δεδομένου ὅτι ἐρείπια βοηθητικῶν κτισμάτων δὲν ἔχουν ἐπισημανθῇ (ἐκτὸς ἂν κάμω λάθος), ὑπάρχει ἡ πιθανότης τὸ ἐσωτερικὸν τῆς τριγωνικῆς αὐτῆς κορυφῆς Ταῦγέτου νὰ στεγάξῃ τοιαῦτα καταλύματα. Καὶ ἡ διαπίστωσις μὲ τὰ σύγχρονα τεχνολογικὰ μέσα καὶ μεθόδους, φρονῶ, εἶναι δυνατὴ καὶ εὐκόλος. Ἄς ἐνδιαφερθοῦν οἱ εἰδήμονες.

Μὲ τιμὴ
Ν. Τσιρώνης
Πατήσια

‘Ο μισελληνισμός έδρεύει έδω

Τò ύπουργείο Πολιτισμοϋ δέν μπόρεσε τελικώς νά κρύψει τò «ένδιαφέρων» του γιά τίς συνεχώς αύξανόμενες μαρτυρίες γιά τήν πανάρχαια παρουσία τών ‘Ελλήνων στήν Νότιο ‘Αμερική αλλά και γιά τήν ανάπτυξη ένός ισχυροϋ φιλελληνικοϋ ρεύματος μεταξύ τών σημερινών λαών της. ‘Αποφάσισε λοιπόν νά «έλέγξει» τήν άξιοπιστία τών έπιστημονικών και άρχαιολογικών μαρτυριών, άποστέλλοντας τόν γνωστό και μή έξαιρετέο άρχαιολόγο Α. Σάμψων τò περασμένο καλοκαίρι στού Περου, γιά νά διαπιστώσει τάχα, άν οί πρωτοποριακές ανακοινώσεις γιά τήν πανάρχαια παρουσία ‘Ελλήνων στή Ν. ‘Αμερική κυρίως τοϋ Βραζιλιανοϋ καθηγητή ‘Ενρίκο Ματίεδις, αλλά και άλλων, είχαν έπιστημονική βάση. ‘Ιδού τί ανακοίνωσε κατά τήν επιστροφή του ό κ. Σάμψων: «‘Ολα ξεκίνησαν άπό τήν έμμονή ένός ανθρώπου νά παριστάνει τόν ιστορικό, άρχαιολόγο ή δέν ξέρω τί άλλο. Βέβαια κανείς δέν είχει πάρει στα σοβαρά τίς άκραίες αυτές θεωρίες. Μόνο ίσως κάποιοι άφελείς, ανιστόρητοι, ρομαντικοί και έλληνοκεντρικοί. Παρ’ όλο πού κάποια πράγματα στού διδύλιό (σ.σ. τοϋ καθηγητοϋ Ε. Ματίεδις) προκαλοϋσαν μειδιάμα, άποφασίσαμε τò ταξίδι. ‘Επρεπε νά γίνη, γιά νά άποστομωθοϋν κάποιοι, πού έτσι αυθαίρετα δημιουργοϋν θεωρίες!» (έφ. «‘Ελεύθερος Τύπος» 22/3/98).

Τò ταξίδι λοιπόν έγινε, «γιά νά άποστομωθοϋν κάποιοι»! ‘Ετσι άπροκάλυπτα και άναίσχυντα ό κ. Σάμψων δηλώνει τόν ρόλο του (τόν δικό του και τοϋ ύπουργείου Πολιτισμοϋ). Τò ταξίδι όμως θά επαναληφθή και τò φετεινό καλοκαίρι γιά έναν άπλούστατο λόγο: ‘Αποφέρει έκατομμύρια στού κ. Σάμψων και στούς συνοδούς του (τούς μηχανικούς τοϋ Πολυτεχνείου Χ. Φτίκο και Μ. Κονή...), τά όποια τούς πληρώνουν οί ‘Ελληνες, γιά νά συρρικνώσουν τήν ‘Ελληνική ‘Ιστορία...

Και μέ τήν ευκαιρία αυτή: Γιατί ό κ. Σάμψων καθυστερεί τήν ανακοίνωση πού ύποσχέθηκε πριν τρία χρόνια σχετικά μέ τά γραπτά άγγεία τών Γιούρων, πού χρονολογήθηκαν στού 6000 π.Χ.;

Π.Α.Κ.

‘Ο μισελληνισμός έδρεύει έδω

Σύμφωνα μέ έρευνα της δημοσιογράφου Δ.Κουντή σέ άθηναική έφημερίδα πάνω άπό 40.000 άρχαία αντικείμενα – όλα προερχόμενα άπό τήν πόλη τών ‘Αθηνών – παραμένουν κλεισμένα πρòς φύλαξις σέ ακατάλληλες άποθήκες. Τά άρχαία αυτά, πού χρονολογούνται άπό τήν προϊστορική έως τήν ρωμαϊκή εποχή, είναι μή προσβάσιμα όχι μόνο στού ενρò κοινό αλλά και στούς έπιστήμονες. Πρόκειται κυρίως γιά έργα γλυπτικής, κεραμικής, άγγειογραφίες και νομίσματα. ‘Εάν δέ σ’ όλα αυτά προστεθή και ή πληθώρα τών μή καταγεγραμμένων εισέτι εύρημάτων, ό συνολικός αριθμός τους αύξάνεται κατά πολύ.

‘Η δημοσιογράφος χαρακτηριστικά αναφέρει, ότι, όσον άφορά τοϋλάχιστον στα κεραμικά εύρήματα, «μπορεί νά γραφτή άλλη μία ιστορία της έλληνικής κεραμικής». Τò έρώτημα πού προκύπτει – μέ δεδομένη τήν κωλυσιεργία τών «άρμοδιών» τόσο ως πρòς τήν έκθεση τών αντικειμένων αυτών όσο και ως πρòς τήν δημιουργία τοϋ Μουσείου ‘Αθηνών, αίτημα πού χρονίζει έδω και δύο δεκαετίες – είναι, μήπως κάποιοι φοβούνται, ότι ή δημοσίευση τών εύρημάτων θά όδηγήσει σέ συνολική αναθεώρηση της άρχαίας ιστορίας μας. Μήπως αυτό τούς ένοχλεί;

Μ.Μ.

‘Ο πολιτισμός της ‘Εξουσίας

‘Εξήγγειλε ό κ. ύπουργός Πολιτισμοϋ, ότι έχει καταστρώσει σχέδια γιά τήν επιστροφή τών μαρμάρων της ‘Ακροπόλεως άπό τήν Βρετανία. Καμμία όμως εξαγγελία δέν γίνεται γιά τήν ανάδειξις τοϋ πολιτισμοϋ πού έγέννησε τόν Παρθενώνα. Γιατί, και άν ακόμη τά μάρμαρα επιστραφοϋν και άν ακόμη ανακαλυφθοϋν και τά ύπόλοιπα και αναστηλωθή ό

Παρθενών, ὡς εἶχε στήν κλασσική Ἀθήνα, σέ τίποτα δέν θά διαφέρει ἀπό τὸ Ροκφέλλερ Σέντερ ἢ τὸν πύργον τοῦ Ἀιφελ, ὅπου ἔμπροσθέν τους φωτογραφίζονται χάσκοντες τουρίστες. Ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Ἱεροῦ Βράχου τίποτε δέν θά ἀποκομίῃ (πέρα τῶν φωτογραφιῶν), ἀν δὲν γνωρίζῃ τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί ἐκτίσθη ὁ Παρθενών.

A.K.

Τὸ μελιτόκρασσο

Στὰ Βάτικα τῆς Λακωνίας διατηρεῖται ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ἡ συνήθεια τῆς παραγωγῆς ἑνὸς ποτοῦ μοναδικοῦ στὸν κόσμο. Πρόκειται γιὰ τὸ μελιτόκρασσο, τὸ ὁποῖο παράγεται ἀπὸ τὸ μέλι ποὺ παραμένει στὶς κερήθρες μετὰ τῇ μελιτοεξαγωγή καὶ τὴν ἀναλογικὴ ἀνάμιξή του μὲ νερὸ καὶ μοῦστο. Ἡ συνήθεια αὐτή, ποὺ ἀποτελεῖ παράδοση ἀπὸ τοὺς παναρχαίους προγόνους, ἔχει προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ξένων εἰδημόνων καὶ μὴ, οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ, ὅπου ἔχει ἤδη παρουσιασθῇ τὸ προϊόν – ποὺ ἔχει καὶ φαρμακευτικὲς ιδιότητες – ρωτοῦν νὰ μάθουν γιὰ τὸ μελιτόκρασσο.

Ἀσφαλῶς θὰ ἔχετε ἀκούσει γιὰ τὴν πόση αὐτοῦ τοῦ ποτοῦ κατὰ τὰ συμπόσια τῶν θεῶν τῆς Τευτονικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς μυθολογίας. Τώρα πλέον καθίσταται καταφανὴς καὶ ἡ προέλευσή του.

M.M.

Τὸ σύνδρομο τῆς πατροκτονίας (I)

Τὰ λεχθέντα στὶς ἐργασίες τοῦ «Διημέρον Καρτέσιος», ποὺ διεξήχθη πρὸ καιροῦ στὸ Πάντειο Πανεπιστήμιο, προσπάθησε συνοπτικὰ νὰ ἀποδώσῃ μὲ ἀρθρο του σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα χωρὶς μεγάλη ἐπιτυχία ὁ κ. Γιώργος Φαράκλας, ποὺ διδάσκει στὸ Τμῆμα Φιλοσοφίας καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης. Ὁ κ. Γ. Φαράκλας μεταξὺ ἄλλων γράφει, ὅτι: «Μετὰ τὸν Καρτέσιο ὅλοι λογιζόμαστε ὡς ἐξ ἴσου ἱκανοὶ νὰ μετὰσχουμε τοῦ λόγου» καὶ καταλήγει: «Ὁχι, δὲν τὰ ὀφείλουμε ὅλα στοὺς ἀρχαίους».

Προφανῶς ὁ κ. Γ. Φαράκλας δὲν διάβασε οὔτε Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη οὔτε γενικὰ τοὺς ἀρχαίους. Ἀλλὰ τὸ καταπληκτικὸ εἶναι, ὅτι δὲν διάβασε προφανῶς οὔτε τὸν Καρτέσιο, ποὺ ἐπικαλεῖται, ὁ ὁποῖος γράφει: «Πρέπει νὰ μελετοῦμε τὰ συγγράμματα τῶν Ἀρχαίων, κι εἶναι μεγάλο πλεονέκτημα τὸ ὅτι μπορούμε νὰ ἐκμεταλλευθοῦμε τοὺς μόχθους τόσων ἀνθρώπων γιὰ δύο λόγους: Πρῶτον, γιὰ νὰ μάθουμε ὅ,τι ὀρθὸ ἀποκαλύφθηκε σὲ προηγούμενες ἐποχές καὶ δεύτερον, γιὰ νὰ δοῦμε τί ἀπόμεινε ἀκόμη, ποὺ νὰ χρειάζεται νὰ ἐρευνηθῇ σὲ κάθε ἐπιστήμη». Ὁ Καρτέσιος, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, ὑπῆρξε ἄξιο «τέκνο τῆς Ἑλληνικῆς διανόησης» καὶ κυρίως ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλη, ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν κειμένων του.

G.K.

Τὸ σύνδρομο τῆς πατροκτονίας (II)

Οἱ ἀννποψίαστοι κουλτουριαῖοι δὲν διαθέτουν κριτικὴ σκέψη, ἀλλὰ σὰν γνήσια τέκνα τοῦ Διεθνοῦς Ἐξουσιασμοῦ ἀντιμετωπίζουν τὸ πνεῦμα σὰν κατανάλωση, εἶναι ἄτομα τῆς πνευματικῆς μόδας καὶ σπεύδουν νὰ παπαγαλίσουν τὰ διάφορα κελεύσματα τοῦ συστήματος. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ εἰποῦμε, ὅτι, ὅταν τονίζουμε τίς σκέψεις μας, δὲν εἴμαστε οὔτε ἐγωκεντρικοὶ οὔτε ἐθνοκεντρικοί. Βλέποντας ὅμως τίς τεράστιες πιέσεις ἐναντίον τοῦ ἀννπεράσιπτου Ἀρχαίου Πνεύματος, ἔχομε μίαν ἀνάλογη ἀντίδραση. Φυσικὰ ἡ Ἀρχαιότης ἀνήκει στήν ἀνθρωπότητα καὶ θὰ ἤμασταν ὑπερευχαριστημένοι, ἐὰν οἱ ἄλλοι ἔπαιρναν ὅλο τὸ πνεῦμα τῆς καὶ σὲ ἐμᾶς δὲν ἄφηναν τίποτε! Αὐτὰ γιὰ τίς λυπηρὲς καὶ σκόπιμες θεωρίες περὶ ρατσισμοῦ, ἐθνικισμοῦ, φασισμοῦ καὶ τὰ συναφῆ, ποὺ λανσάρονται ἐναντίον ὧσων ἐρευνῶν τὸν πολιτισμὸ μας. Ἀς κυττάξουμε ποιοὶ τὰ λένε, κι ἀμέσως θὰ καταλάβωμε, ὅτι αὐτοὶ εἶναι τὰ ἀσυνεῖδητα ὄργανα τοῦ ἐξουσιασμοῦ.

Π.Γ.

Ἀναπαραστάσεις ἀρχαιοτήτων μὲ ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστὲς

**Ἡλεκτρονικὴ ἀναπαράσταση ἀπὸ τὸ ἴδρυμα Μείζονος Ἑλληνισμοῦ
ἀρχιτεκτονικῆς λεπτομέρειας ἀπὸ τὸ Βουλευτήριον τῆς Μιλήτου.**

Ἡ ἐπιστὴμὴ τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν εἰσέρχεται ἐντυπωσιακὰ στὸν
χώρο τῆς Ἀρχαιολογίας. Ἡ ἀξιοποίηση τῆς συγχρόνου τεχνολογίας παρέχει
πλέον τὴν δυνατότητα τῆς ἀκριβοῦς ἀναπαραστάσεως ἀρχαίων μνημείων, τῶν
ὁποίων ἐλάχιστα ὑπολείμματα διασφύζονται σήμερα. Τὸ Ἰδρυμα Μείζονος Ἑλλη-
νισμοῦ δείχνει νὰ πρωτοπορῇ στὸν τομέα αὐτό. Ἦδη προχώρησε στὴν «τρι-
διάστατη ἀναπαράσταση» τῆς ἀρχαίας Μιλήτου καὶ φιλοδοξεῖ νὰ πράξῃ τὸ ἴδιο
γιά τὸ σύνολο τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Ἑλλάδος.

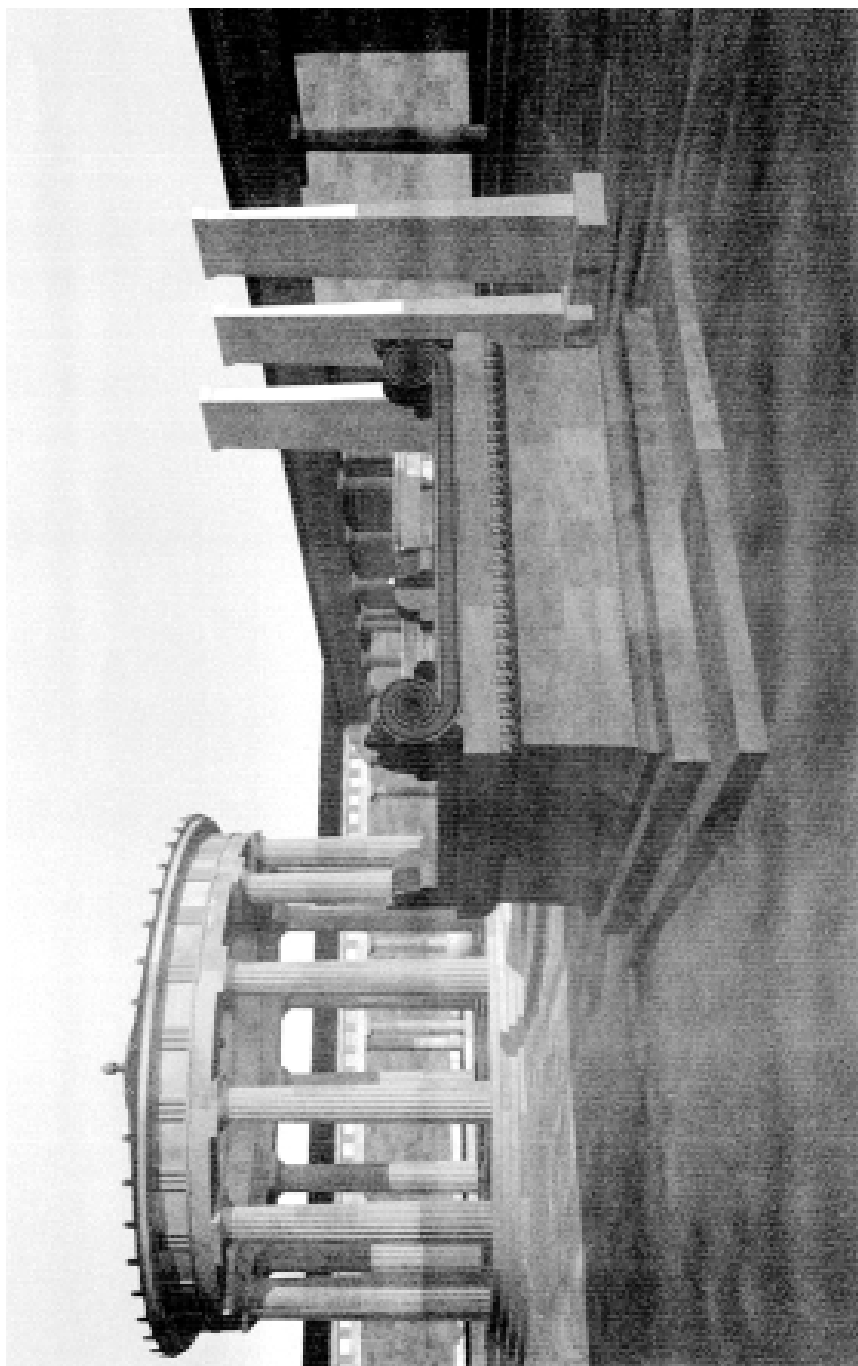
Ὁ «Δαυλὸς» ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν πρωτότυπη αὐτὴ προσπάθεια τοῦ ἐν λόγῳ
ιδρύματος, ζητώντας περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ τὸν ἐπικεφαλῆς τοῦ προ-
γράμματος κ. Δημήτρη Ἐφραίμογλου.

ΣΥΝΤ.: Κύριε Ἐφραίμογλου, θὰ ἤθελα νὰ μᾶς πῆτε, κατὰ πόσον ἀξιόπιστες
εἶναι αὐτὲς οἱ ἀναπαραστάσεις;

ΔΗΜ. ΕΦΡΑΙΜΟΓΛΟΥ: Οἱ τρισδιάστατες φωτορεαλιστικὲς ψηφιακὲς ἀνα-
παραστάσεις – αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκριβὴς τους ὀνομασία – βασίζονται στὶς λεπτομε-

”Αποψη του Βουλευτηρίου της Μιλήτου (Ηλεκτρονική αναπαράσταση από το Ίδρυμα Μείζονος Έλληνισμού).

Ο ναός τοῦ Δελφίνιου Ἀπόλλωνος στή Μίλητο (Ηλεκτρονική ἀναπαράσταση ἀπό τὸ Ἰδρυμα Μεῖζονος Ἑλληνισμοῦ).

ρεῖς παρατηρήσεις τῶν ἀρχαιολόγων. Ἐάν τὰ στοιχεῖα τῶν ἀρχαιολόγων εἶναι ἐσφαλμένα, τότε καὶ ἡ ἀναπαράσταση εἶναι ἀνακριδής. Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἀρχαία Μίλητο χρησιμοποιήθηκαν οἱ ἀρχαιολογικὲς παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, οἱ ὁποῖοι ξεκίνησαν τὴν ἀνασκαφὴ τῆς πόλης πρὶν ἀπὸ ἕναν περὶπου αἰῶνα.

ΣΥΝΤ.: *Πόσος χρόνος ἀπαιτήθηκε γιὰ τὴν ἀναπαράσταση τῆς Μιλήτου;*

Δ.Ε.: Σκεφθῆτε, ὅτι χρειάσθηκαν πέντε μῆνες μόνο γιὰ τὸ θέατρο τῆς πόλης. Καὶ αὐτὸ μόνο γιὰ τὴν ἀναπαράσταση. Ὅταν θέτουμε σὲ κίνηση τὴν κάμερα νὰ περιηγηθῇ τὸν χώρο, ἀπαιτοῦνται 25 περίπου εἰκόνες γιὰ κάθε δευτερόλεπτο. Εἶναι πραγματικὰ μία πολὺ δύσκολη δουλειά, ἀλλὰ νομίζουμε, ὅτι ἀξίζει τὸν κόπο.

ΣΥΝΤ.: *Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μίλητο ἔχετε ξεκινήσει καὶ τὴν ἀναπαράσταση ἄλλων ἀρχαίων πόλεων;*

Δ.Ε.: Βεβαίως. Ἐχουμε ὁλοκληρώσει ἤδη τὴν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Ξάνθου, τὸν βωμὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴν Μαγνησία καὶ τὸν ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς στὴν Ἄσσο. Συνεχίζουμε ἐπίσης τὴν ἀναπαράσταση καὶ τῆς ἀγορᾶς τῆς Μιλήτου.

ΣΥΝΤ.: *Παρατηρῶ, ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ πόλεις θρῖσκονται στὴν Μικρὰ Ἀσία. Ὑπάρχει κάποιος ἰδιαίτερος λόγος γι' αὐτό;*

Δ.Ε.: Ἀσφαλῶς. Οἱ ἀρχαιότητες ἐκεῖ κινδυνεύουν ἀπ' τοὺς Τούρκους.

ΣΥΝΤ.: *Ὡστόσο μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς, ὅτι οἱ ἀρχαιότητες τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι σὲ καλύτερη κατάσταση ἀπ' τὶς ἑλλαδικές.*

Δ.Ε.: Μὴν τὸ λέτε αὐτό, ἴσως νὰ ἰσχύει γιὰ τὴν Ἐφεσο ἢ τὴν Πέργαμο, ὅμως οἱ ὑπόλοιποι ἀρχαιολογικοὶ χώροι ἔχουν ἐγκαταλειφθῇ.

ΣΥΝΤ.: *Ἡ ἀναπαράσταση τῆς Μιλήτου ἔφερε, νομίζω, μία τιμητικὴ διάκριση στὸ Ἰδρυμὰ σας ἐφέτος στὴν Γαλλία;*

Δ.Ε.: ἔχει κερδίσει τὸ Α' Βραβεῖο στὸ 5ο Φεστιβάλ Ἀρχαιολογικοῦ Φίλμ στὴν Ἀμιένη τῆς Γαλλίας.

ΣΥΝΤ.: *Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐργάζονται σ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀρτίως καταρτισμένοι.*

Δ.Ε.: Ἀναμφισβήτητα. Ὁ ἐπιστημονικὸς ὑπεύθυνος κ. Ι. Σδῶλος, ὁ κ. Β. Χριστοδούλου, ὅπως καὶ ὅλα τὰ στελέχη μας, ἐργάζονται μὲ ζῆλο καὶ ὑπευθυνότητα.

ΣΥΝΤ.: *Ἐπὶ τῇ ἐνκαιρίᾳ, κ. Ἐφραίμογλου, θὰ θέλαμε νὰ μᾶς πῆτε τὸν γενικὸ σκοπὸ τοῦ ιδρύματός σας.*

Δ.Ε.: Ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ Ἰδρύματος Μείζονος Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ διάσωση καὶ διάδοση τῆς ἱστορικῆς μνήμης καὶ παράδοσης, ἡ συνειδητοποίηση τῆς οἰκουμενικῆς διάστασης τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθὼς καὶ ἡ προβολὴ τῆς συμβολῆς του στὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ.

ΣΥΝΤ.: *Οἱ πραγματικὰ δύσκολοι ἀλλὰ καὶ τόσο φιλόδοξοι στόχοι σας νομίζουμε, ὅτι θὰ τελεσφορήσουν αἰσίως, ἂν πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐπιτευχθῇ ἡ ἱστορικὴ αὐτογνωσία τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, πρᾶγμα ποὺ προϋποθέτει σοδαρές ρήξεις μὲ τὴν σημερινὴ πραγματικότητα, στὶς ὁποῖες σᾶς εὐχόμαστε νὰ προδῇτε εὐθαρσῶς. Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ.*

Παν. Α. Κουβαλάκης

Μ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

‘Ο άνθελληνισμός τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (I)

Η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὑπάρχει ἡ διάχυτος ἀντίληψη, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἦ τοῦλάχιστον ὠρισμένοι ἐξ αὐτῶν διέκειντο φιλικὰ πρὸς τὴν ἀρχαιοελληνικὴ παιδεία καὶ ὅτι δὲν συνέβαλαν αὐτοὶ στὸν ἀφανισμό τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ στὴν καταστροφὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἱερῶν καὶ ἀγαλμάτων. Ἡ ἀποψη αὕτῃ ἀπεικονίζεται ἀνάγλυφα στὰ γραφόμενα τῆς γνωστῆς βυζαντινολόγου Ἑλένης Γλυκατζῆ - Ἀρδελέρ: «Κατατρεγμένο ἀπὸ τὴ νέα θρησκεία (ὅπως ἀναφέρθηκε, κάθε ἑλληνικὸ ταυτίζεται στὸ Βυζάντιο μὲ τὸν κόσμον τῶν εἰδώλων), παρὰ τὶς προσπάθειες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐντάξουν τὶς ἡθικοπλαστικὲς τὸν ἀξίες στὰ χριστιανικὰ πλαίσια, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου θὰ δοῇ τελευταῖο καταφύγιο στὶς φιλοσοφικὲς ομάδες...» («Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», τόμ. Ζ, σελ. 16-17). Βέβαια ἐδῶ ἀναφέρονται μία μεγάλη ἀλήθεια, ὁ κατατρεγμὸς ποὺ ὑπέστη ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπ’ τὴν νέα θρησκεία, καὶ ἓνα μεγάλο ψεῦδος, ὅτι τάχα ὠρισμένοι ἐκ τῶν μορφωμένων Χριστιανῶν καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν φιλέλληνες καὶ ἐδοήθησαν τὸν Ἑλληνισμό.

Ἡ στάσι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ εἶναι ἀμφιλεγόμενη, ἀφοῦ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ καθηγητῆς θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν Στ. Παπαδόπουλος, «οἱ ἐρευνητὲς δὲ συμφώνησαν ἀκόμη οὔτε στὸ ἐὰν οἱ Πατέρες κατέφασκαν ἢ ἀρνοῦνταν τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία» («Πατρολογία, τόμ. Α, σελ. 61, ἐκδ. 1994). Στὴν ἐργασία αὕτῃ θ’ ἀποδειχθῇ διὰ ἀδιαδλήτων στοιχείων (καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἴδια τὰ πατερικὰ κείμενα), ὅτι οἱ Πατέρες ἦσαν ἐχθρικοὶ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα καὶ ὅτι δὲν ἦσαν ἀμοιροὶ τῆς πνευματοκτονίας καὶ ἐθνοκτονίας, ποὺ ὑπέστη ὁ Ἑλληνισμὸς στὰ πρωτοβυζαντινὰ καὶ ὄχι μόνο χρόνια. Τὴν ἀλήθεια αὕτῃ παραδέχονται καὶ ὠρισμένοι θεολόγοι καὶ ἱερεῖς, ποὺ θεωροῦν, ὅτι προέχει ἡ ἀλήθεια. Ἕνας ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ ἀείμνηστος ἀρχιμανδρίτης Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος, ἡ ἀποψη τοῦ ὁποίου ἔχει ἰδιαίτερη βαρύτητα. «Δὲν βλέπομεν – γράφει – συγγενείας καὶ συζενύξεις μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ ἀλλὰ χάσματα καὶ ἀδύσους. Ὁ δεῦτερος, ὡς νομίζομεν, εἶναι ἄρνησις καὶ καταδίκη τῆς οὐσίας τοῦ πρώτου... Οἱ Πατέρες, ὁσάκις βλέπωσι τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν ἐν ἀντιπαράβολῃ καὶ συγκρίσει πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, δὲν πλέκουν δι’ αὐτὴν στεφάνους ἀλλὰ μαστίγια, δὲν εὐρίσκουν αὐτὴν σοφίαν ἀλλὰ μωρίαν καὶ ἄνοιαν, δὲν ἐτοιμάζουσι δι’ αὐτὴν θρόνους, παρὰ ἧ, ἔστω, ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Χριστιανισμοῦ (ὡς πράττομεν ἡμεῖς διὰ τῶν “ἐλληνοχριστιανικῶν” συνθέσεων), ἀλλὰ δάραθρα, εἰς ᾧ καὶ καταρρίπτουσιν αὐτὴν ὡς ματαίαν καὶ ἄχρηστον» («Μελέται-Ἐπιστολαί», ἐκδ. 1986, ἀπόσπασμα τοῦ περιοδικοῦ «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι», τ. Μαΐου 1958). Τὸ ἐπιχείρημα δὲ ὠρισμένων, ὅτι οἱ Πατέρες ἦσαν φιλέλληνες, ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, δὲν εὐσταθεῖ, διότι ἀναγκάσθηκαν νὰ τὸ κάμουν, ἐφ’ ὅσον αὕτῃ ἦτο ἡ κοινὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς καὶ ἔτσι θὰ διέδιδαν εὐκολότερα τὰ δόγματά τους, καὶ διότι, ὅπως παραδέχεται ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνὸς συμφωνῶντας μὲ τὸν Κ. Παλαμᾶ στὸ βιβλίου του «Λόγος ὡς ἀντίλογος», «ἡ γλωσσικὴ σύμπτωση (ἐνν. τῶν Πατέρων) δὲν σημαίνει ἀναπόφευκτα ταύτιση στὰ νοήματα... Καὶ εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ χρῆσις τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας σ’ ὅλο τὸ φιλοσοφικὸ καὶ κοινωνικὸ της φάσμα ἀπ’ τοὺς Ἀγίους Πατέρες συνιστᾷ φαινόμενο, ποὺ εὐκόλα μπορεῖ νὰ παρασύρῃ σὲ παρόμοιες ἀπλουστεύσεις». Ἐξ ἄλλου οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διέστρεφαν τὶς ἀρχαιοελληνικὲς ἐννοιες,

για να εξυπηρετήσουν τὸ δόγμα τους. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ λέξι «παρρησία» (= ἐλευθερία τοῦ ἐκφράζεσθαι) ἔλαβε ἐπὶ Βυζαντίου τὴν σημασίαν τῆς «οὐκείας ἐπαφῆς μετὰ τὸν Θεό!» (δὲς Cyril Magno, «Βυζάντιο – Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης», ἔκδ.1988). Ἐξ ἄλλου ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπὶ Βυζαντίου παρ' ὀλίγο νὰ ἐξαφανισθῇ ἐκτοπισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Λατινικῆς γλῶσσας. «Τοῦναντίον μάλιστα – παρατηρεῖ ὁ σπουδαῖος ἐρευνητὴς Λουκάς Μπέλλος – θαῦμα καὶ ὑπερφυσικὸν φαινόμενον δέον νὰ θεωρηθῇ, πῶς δὲν ἐξελατινίσθη σύμπαν τὸ (Ἑλληνικὸ) ἔθνος καὶ δὲν ἀπέβαλεν ὅλως τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν, ὥς εἶχεν ἀποδόλῃ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα (Ἑλλην), ὅπερ εἶχε καταντήσῃ ὕβρις καὶ ἔγκλημα» («Ἀλβανικὰ ἢ αἱ τρεῖς ζωσὰι διάλεκτοι τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης», σελ. 35, ἔκδ. 1903). [Περὶ σόστερες λεπτομέρειες ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου περιέχονται στὴν μελέτη μου «“Βυζάντιο”: Περίοδος πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς σκλαδιᾶς τῶν Ἑλλήνων», «Δαυλός», τ. 180, σελ. 10949-50).

II. ΤΑΤΙΑΝΟΣ (Β' μ.Χ. αἰ.)

Ὁ Τατιανός, μέγας ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ μαθητὴς τοῦ Ἰουστίνου, ἔγραψε ἀπολογία (ὑπεράσπισι δηλαδὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ) μετὰ τίτλο «Πρὸς Ἑλληνας», ἔργο ποῦ ἀποτελεῖ λιβελλογράφημα κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Μὲ τὸ ὄνομα «Ἑλληνες» δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς ὁ Τατιανὸς τοὺς «εἰδωλολάτρεις», ὅπως ἔκαμαν οἱ ἄλλοι Χριστιανοί, ἀλλὰ τοὺς φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας. Κι ἐνῶ τόσοι καὶ τόσοι λαοὶ ἐπίστευαν σὲ «εἰδωλολατρικὰ» – κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ – θρησκείες, μόνο τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἐταντίσθη μετὰ τὴν εἰδωλολατρίαν. Καὶ αὐτὸ φαίνεται ξεκάθαρα στὰ λόγια τοῦ Τατιανοῦ: «Οἱ Ἑλληνες οὐτε εἶχαν οὐτε ἐδημιούργησαν τίποτε δικό τους, ἀλλὰ ὅλα τὰ παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους (καὶ δη ἀπ' τοὺς Ἑβραίους) καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν μόνο καὶ μόνο, γιὰ νὰ προσεγνήσουν κακὰ». Ὅλα κατὰ τὸν Τατιανὸ τὰ ἀνεκάλυψαν οἱ βάρβαροι· οἱ Ἑλληνες ἦσαν ἀπλοὶ μαθητὲς τους: «Ποῖον γὰρ ἐπιτήδευμα παρ' ὑμῖν τὴν σύστασιν οὐκ ἀπὸ βαρβάρων ἐκτήσατο;» (παρ. 1) [Διότι ποιὸς θεσμός σας δὲν ἀνάγει τὴν σύστασιν του στοὺς βαρβάρους;].

Ἡ ἑλληνικὴ σοφία εἶναι πλάνη, ἐνῶ ἡ βαρβαρικὴ (δηλ. ἡ ἐβραϊκὴ) εἶναι ἀρχαιότερη καὶ θειότερη: «Συνέβη γραφαῖς τισιν ἐντυχεῖν βαρβαρικαῖς, πρεσβυτέραις μὲν ὡς πρὸς τὰ Ἑλλήνων δόγματα, θειοτέραις δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων πλάνην» (παρ. 29). Καὶ συνεχίζει ὁ Τατιανός: «πρὸς δὲ ὑμᾶς τοὺς Ἑλληνας τί ἂν ἔτερον ἢ τὸ μὴ τοῖς κρείττοσιν λοιδορεῖσθαι...» (παρ. 30) [Πρὸς σᾶς δὲ τοὺς Ἑλληνας τί ἄλλο νὰ λεχθῇ παρὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ λοιδορῇτε τοὺς ἀνώτερους;].

Ὁ Τατιανὸς προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἔλαβαν τὴν σοφίαν τους ἀπ' τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες τῆς «Παλαιᾶς Διαθήκης». Γράφει σχετικὰ: «Τώρα δὲν νομίζω, ὅτι ἀρμόζει νὰ παραστήσω τὴν δική μας φιλοσοφία παλαιότερη τῶν ἐπιδόσεων τῶν Ἑλλήνων, ὅροι δὲ συγκρίσεως θὰ εἶναι ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ὀμηρος» (παρ. 31). Καὶ συνεχίζει: «Ἐπομένως ἀπεδείχθη ἀπ' τὰ προειρημένα, ὅτι ὁ Μωυσῆς εἶναι ἀρχαιότερος τῶν (Ἑλλήνων) ἡρώων τῶν (Ἑλληνικῶν) πόλεων, τῶν δαιμόνων. Καὶ πρέπει νὰ πιστεύωμε στὸν ἀρχαιότερον κατὰ τὴν ἡλικίαν παρὰ στοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὰ δόγματα ἐκείνων ὡς ἀπὸ πηγῆ, ὅχι κατ' ἐπίγνωσι. Διότι οἱ σοφιστὲς αὐτῶν χρησιμοποιοῦντες πολλὴν περιέργειαν, ὅσα ἔμαθαν ἀπὸ τὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν ὁμοίως μετ' αὐτὸν φιλοσοφούντων, ἐπεχείρησαν νὰ παραχαράξουν, πρῶτον μὲν γιὰ νὰ νομισθοῦν, ὅτι λέγουν κάτι δικό τους, δεύτερον δὲ γιὰ νὰ ἐπικαλύψουν ὅσα δὲν κατενόησαν μετὰ κάποια ἐπίπλαστη ρητολογία καὶ νὰ διαστρέψουν τὴν ἀλήθειαν σὲ μυθολογία». Οἱ Ἑλληνες σοφοὶ λοιπὸν παρουσιάζονται ὡς παραχαράκτες, ποὺ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατανοήσουν τὰ ὅσα σοφὰ εἶπε ὁ Μωυσῆς.

Ὁ Τατιανὸς ὅμως στρέφεται καὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, γράφοντας: «Τὰ δὲ ὑμέ-

τερα φθόνου μεσά και βλακείας πολλῆς» (παρ. 32 β) [Τὰ δικά σας πιστεύω εἶναι γεμάτα φθόνου και βλακεία μεγάλη] και ὀνομάζει τις φιλοσοφικές ἀπόψεις τῶν Ἑλλήνων «ἀσυνάρτητα δόγματα» (παρ.35). Κατ' αὐτὸν οἱ φιλοσοφικές ἀπόψεις τῶν Ἑλλήνων εἶναι φληναφήματα: «Καὶ ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀφραΐνομεν, φλήναφα δὲ τὰ ὑμέτερα» (παρ. 21α) [Καὶ ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἴμεθα ἀφρονες, τὰ δικά σας ὅμως εἶναι μωρολογίες]. Ὁ Τατιανὸς ὅμως στρέφεται καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, γράφοντας: «Γι' αὐτὸ ἂς μὴ σᾶς παρασύρουν οἱ πανηγύρεις τῶν φιλοσόφων (δηλ. αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὰ χειροκροτήματα) καὶ ὄχι φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι δογματίζουν ἐνάντια πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἐκφωνεῖ ἕκαστος σύμφωνα μὲ ὅ,τι τοῦ ἔλθῃ. Ὑπάρχουν δὲ πολλὰ συγκρούσεις καὶ μεταξύ των διότι ὁ ἕνας μισεῖ τὸν ἄλλον, διαφωνοῦν δὲ μεταξύ των λόγῳ ἀλαζονείας...» (παρ. 3α). Ὁ Τατιανὸς σκεπτόμενος χριστιανικά δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία δὲν ἦτο δόγμα δοθέν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἦτο ὁ Χριστιανισμός. Οἱ φιλόσοφοι προσπαθοῦσαν νὰ προσεγγίσουν τὴν ἀλήθεια, γι' αὐτὸ καὶ ὑπῆρχαν φυσικά καὶ διαφωνίες μεταξύ των. Ἀντιθέτως ὁ Χριστιανισμός ἦτο δόγμα καὶ ὅποιος διαφωνοῦσε μ' αὐτὸ, ἐθεωρεῖτο αἰρετικός, ἐξωρίζετο ἢ καὶ ἐθανατώνετο. Κατὰ τὸν Τατιανὸ ὅμως οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι δὲν προσέφεραν τίποτε: «Τί μέγα – ἀναρωτιέται – καὶ θαυμαστὸν οἱ παρ' ὑμῖν ἐργάζονται φιλόσοφοι;» (παρ. 25). Χαρακτηρίζει τὸν Πλάτωνα «κοιλιόδονλον» (παρ. 2), τὸν Ἀριστοτέλη «κόλακα» τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος (ὁ Ἀλέξανδρος) ἦτο «μειράκιον μανιακόν». Τὸν Ἡράκλειτο τὸν χαρακτηρίζει «ἀμαθῆ» (παρ. 3) καὶ τὴν φιλοσοφία του «Ἡρακλείτειον σκότος». Τὸν Ἐμπεδοκλῆ τὸν χαρακτηρίζει «ἀλαζόνα». Τὸν Δημόκριτο τὸν εἰρωνεύεται χαρακτηρίζοντάς τον «ἀδόκηρολόγο» (παρ. 17). Στρέφεται καὶ κατὰ τῶν ἀπόψεων τοῦ Σωκράτους: «Τί τὸ ἀτοπον σύμφωνα μὲ τὸν δικὸ σας σοφιστὴ νὰ γηράσκωμε πάντοτε τὰ πάντα διδασκόμενοι;». Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία περὶ πάντων ἀπορεῖ, ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθῇ, γιὰ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν της τὸ δόγμα (ὁ Χριστιανισμός), ποὺ δὲν δέχεται ἀπορίες.

Ὁμως ὁ Τατιανὸς στρέφεται καὶ κατὰ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, λέγοντας ὅτι οἱ ποιητὲς ἐχρησιμοποίησαν τὴν ποίησιν, γιὰ νὰ ἐξυψώσουν τὴν διαφθορὰ τῆς ψυχῆς, περιγράφοντας καὶ ἐξυμνώντας μάχες καὶ ἔρωτες θεῶν [«ποιητικὴν δὲ, μάχας ἵνα συντάσσητε θεῶν καὶ ἔρωτας καὶ ψυχῆς διαφθοράν» (παρ. 16)]. Οἱ ποιητὲς ἐξαπατοῦν τοὺς ἀκούοντες μὲ ψεύδη καὶ προσποιήσεις [«οἱ ποιηταὶ ψευδολογοὶ καὶ διὰ σχημάτων ἐξαπατῶντες τοὺς ἀκροαμένους» (παρ. 22α)]. Ἐδῶ ἀσφαλῶς ἐννοεῖ τὸν Ὅμηρο, ἀφοῦ καὶ σ' ἓνα ἄλλο σημεῖο τὸν εἰρωνεύεται, γράφοντας: «Δίκαιος καὶ σώφρων εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὴν πορνεύσασα αὐτὴ γυναῖκα (τὴν Ἑλένη) μετέφερε στὰ Ἡλύσια πεδία» (παρ. 10). Ὁ Ὅμηρος ἔπρεπε νὰ κυπηθῇ, γιὰ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ψαλμωδὸς Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος πλέον θὰ ἦτο ὁ μόνος... παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀκόμη καὶ τὸ 1494 στὸ «Ψαλτήριον» ἐγράφετο: «Σίγησον, Ὁρφεὺς ῥίπον, Ἐριμῆ, τὴν λύραν... Δαβὶδ γὰρ ἡμῖν πνεύματος κρούων λύραν...». Ὁ Τατιανὸς λοιδορεῖ ἀκόμη καὶ τις Ἑλληνίδες ποιήτριες γράφοντας: «Ἐπειτα πῶς δὲν ντρέπεσθε, νὰ ἔχετε τόσες ποιήτριες ὅχι γιὰ τίποτε χρῆσιμο, ἅπειρες πόρνες» (παρ. 34α). Γιὰ τὴν μεγάλη ποιήτρια Σαπφῶ γράφει: «Καὶ ἡ μὲν Σαπφῶ γυναῖον πορνικόν, ἐρωτομανὲς, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀσέλγειαν ᾄδει» (παρ. 33α). Συνεπῶς μερίδιο εὐθύνης γιὰ τὴν συκοφάντησιν τῆς ποιήτριας Σαπφούς ἔχουν ἐκτὸς τῶν Ρωμαίων καὶ οἱ Χριστιανοί.

Κατὰ τὸν Τατιανὸ οἱ Ἕλληνες τὴν ρητορικὴ τὴν ἐχρησιμοποίησαν ὄχι γιὰ καλὸ, ἀλλὰ γιὰ νὰ συκοφαντήσουν καὶ νὰ ἀδικήσουν [«Ρητορικὴν μὲν γὰρ ἐπ' ἀδικίᾳ καὶ συκοφαντίᾳ συνεστήσασθε» (παρ. 16)]. Γενικῶς ὑδρίζει κάθε πνευματικὸ ἄνθρωπο καὶ καλλιτέχνη, ποὺ προσέφερε στὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμό. Γράφει σχετικὰ: «Δὲν ὀρῖπτε εἰς τὸν δόθρον τὰ ὑπομήματα τῆς κακίας μαζὺ μὲ τὸν ποιήσαντα Πυθαγόρα... Ὁ Σώφρων, ὁ ὁποῖος παρέδωσε διὰ συγγαμμάτων ληρήματα καὶ φλυαρίες, ἔγινε ἐνδοξότερος ἐξ αἰτίας τῆς χαλκευτικῆς, ἡ ὁποία σφίζεται ὡς σήμερ' καὶ τὸν ψευδολόγο Αἴσωπο κατέστησαν ἀέμνηστον ὅχι μόνον

τὰ μυθολογήματα ἀλλὰ καὶ ἡ περισπούδαστη πλαστικὴ τοῦ Ἀριστοδήμου... νὰ χάσκωμε ἐνώπιον τῶν ἔργων τοῦ Καλλιάρχου... Ποιό λόγο ἔχετε διὰ τοῦ Λεωχάρους τὸν θηλυπρεπεῖ Γανυμήδη ὡς κάτω σπονδαῖο κτῆμα καὶ τὸν τιμᾶτε, καθὼς καὶ τὸ γύναιον μὲ τὰ θραχιόλια, τὸ ὁποῖο ἐδημιούργησε ὁ Πραξιτέλης;» (παρ. 34α-34β). Συνεπῶς στρέφεται καὶ κατὰ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης.

Ὁ Τατιανὸς στρέφεται ἐπίσης κατὰ τῶν δημοσίων ἐλληνικῶν τελετῶν [*τίς οὐκ ἂν χλευάσειε τὰς δημοτελεῖς ὑμῶν πανηγύρεις*] (παρ. 22), κατὰ τῶν ἀθλητῶν (παρ. 23) ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀρχαίων ἀστρονόμων καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀστρονομίας, ποῦ, ὡς γνωστόν, εἶναι μία ἐπιστήμη καθαρὰ ἐλληνική. *«Τί δύνανται – γράφει – νὰ ὠφελήσουν λεπτικὸν ἀπτικὸν καὶ σωρεντὰ ἐπιχειρήματα φιλοσόφων καὶ πιθανότητες συλλογισμῶν καὶ μέτρα γῆς καὶ θέσεις ἀστρων καὶ δρόμος ἡλίου;»* (παρ. 27). Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κέλσος, οἱ Χριστιανοὶ ἔλεγαν: *«κακὸν ἐστὶν ἐπιστήμη γνῶσις σφάλλει τοὺς ἀνθρώπους»* («Ἀληθὴς Λόγος»). Ἔτσι εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθῇ καὶ ἡ ἀποψὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ὅτι *«οἱ μαθηματικοὶ πρέπει νὰ κατασπαρχθοῦν ἀπὸ τὰ θηρία ἢ νὰ καοῦν ζωντανοί»*. Τὰ μαθηματικά καὶ ἡ ἀστρονομία ἐθεωροῦντο ἀπ' τοὺς Χριστιανούς «διαβολικά ἐπιτεύγματα» καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθοῦν. Γι' αὐτὸ καὶ κατεδίωκαν ἢ ἐθανάτωναν τοὺς Ἕλληνες φιλοσόφους (ποῦ ἦσαν καὶ μεγάλοι μαθηματικοὶ καὶ ἀστρονόμοι) καὶ ἔκαψαν τὴν βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας μὲ τοὺς 750.000 τόμους βιβλίων, γιὰ νὰ ἀπαλλαγθοῦν μιὰ καὶ καλὴ ἀπ' τὸν Ἕλληνικὸ Πολιτισμό. Τόσο σοφιστικὸς ἦτο ὁ Τατιανός, ὥστε κατηγοροῦσε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες γιὰ τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶν ἀστερισμῶν (τοὺς ἔδιδαν ὀνόματα ἀπ' τὴν ἐλληνικὴ μυθολογία), γράφοντας: *«λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὴν τοποθέτησιν τούτων ὁ οὐρανὸς ἦτο ἀδιακόσμητος;»* (παρ. 9α)! Ἀπορρίπτει ἐπίσης τὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμη, κι αὐτὴ θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐφ' ὅσον ὁ πιστὸς *«θὰ θεραπευθῇ ἀφοσιούμενος στὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ»* (παρ. 18). Ἦτο τόσο ἀμόρφωτος, ὥστε ἐπίστευε, ὅτι *«ἐὰν ὑπάρχει στὰ φυτὰ δηλητήριο, τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἁμαρτία μας»* (παρ. 19)! Στρέφεται καὶ κατὰ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, ἐφ' ὅσον τὴν μόνη ἀλήθεια οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἔχουν λάβει ἀπ' τοὺς Ἑβραίους Προφῆτες (παρ. 20). Κατακρίνει καὶ τὴν ἀρχαία νομοθεσίαν: *«Γι' αὐτὸ κατέκριναν καὶ τὴν νομοθεσίαν σας. Μία θεοδαίως ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ κοινὴ γιὰ ὅλους ἡ πολιτεία: τώρα ὁμοῦ ὅσα γέννη πόλεον ὑπάρχον τὸσες εἶναι οἱ νομοθεσίαις»* (παρ. 28). Καὶ τοῦτο, διότι ὁ Χριστιανισμὸς ἐπιθυμοῦσε τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἐθνῶν, ἐφ' ὅσον ἦτο διεθνιστικὸ κίνημα. Ἐπιθυμοῦσε μία κοινὴ πολιτεία γιὰ ὅλους τοὺς λαούς: τὴν πολιτεία τῆς Παγκοσμίου Ἱερουσαλήμ, τὴν παγκόσμια ἐπικράτησιν τῆς Σιών.

Γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ πόσο προκατελιμμένος ἦτο κατὰ τοῦ Ἕλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ πόσο προσπαθοῦσε νὰ σπιλώσῃ τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παρατίθεται τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ ἔργο του: *«Τώρα μόνο μὲ σᾶς συμβαίνει νὰ μὴν ὁμοφωνῇτε οὔτε στὰ λόγια. Πράγματι οἱ Δωριεῖς δὲν ἔχουν τὴν ἴδια λέξι μὲ τοὺς Ἀπτικούς καὶ οἱ Αἰολεῖς δὲν ὁμιλοῦν ὁμοίως μὲ τοὺς Ἰωνεῖς. Ἀφοῦ παρατηρεῖται τόση διάστασι σὲ πράγματα ποὺ δὲν ἔπρεπε, ἀπορῶ ποιὸν πρέπει νὰ καλῶ Ἕλληνα»* (παρ. 10). Κατηγορεῖ δηλαδὴ τοὺς Ἕλληνες, ἐπειδὴ ὁμιλοῦσαν διαφορετικὰς διαλέκτους! Κατὰ τ' ἄλλα ὁ Τατιανός, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ὁ Χριστιανισμὸς, χρησιμοποίησαν τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα... Ὁ Τατιανὸς θέλει νὰ ἀμυνθῇ τὴν δόξαν ἀπ' τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, γράφοντας: *«Πάντε νὰ θριαμβολογῇτε γιὰ ξένους λόγους καὶ νὰ στολίζετε ὅπως ὁ κολαὸς μὲ περὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δικὰ σας. Ἐὰν ἐκάστη πόλι ἀφαιρέσῃ ἀπὸ σᾶς τὴν λέξι της, θὰ ἐξασθενήσουν τελείως τὰ σοφίσματά σας. Ἐνῷ ζητεῖτε νὰ μάθετε ποιὸς εἶναι ὁ θεός, ἀγνοεῖτε τὰ δικὰ σας. Χάσκοντες δὲ πρὸς τὸν οὐρανὸν πέφτετε κάτω στὰ δάραθρα. Μὲ λαβῆνθους ὁμοιάζουν οἱ διατυπώσεις τῶν βιβλίων σας, οἱ δὲ ἀναγιγνώσκοντες ὁμοιάζουν μὲ τὸν πίθο τῶν Δαναίδων... Ἀρχὴ τῆς φλυαρίας σας ἔγιναν οἱ γραμματικοὶ καὶ διαμοιράζοντες τὴν σοφία ἔχετε ἀποκοπῇ ἀπὸ τὴν ἀλη-*

θινή σοφία (ἐνν. τὴν χριστιανική)... Γι' αὐτὸ δὲν εἶσθε τίποτε ὅλοι, ἰδιοποιούμενοι μὲν τοὺς λόγους, συζητοῦντες δὲ ὅπως ὁ τυφλὸς μὲ τὸν κονφό... Ἀντιληφθέντες λοιπὸν ὅτι εἶσθε τέτοιοι σᾶς ἐγκαταλείψαμε» (παρ. 26).

Προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰδωλολάτρες. Γράφει: «Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη κατεσκευάσθησαν γιὰ χάρι μας· πῶς λοιπὸν θὰ προσκυνήσω τοὺς ὑπηρέτες μου; Πῶς θὰ θεωρήσω θεοὺς ξύλα καὶ λίθους;» (παρ. 4α). Βέβαια οἱ Ἕλληνες δὲν ἐθεωροῦσαν θεοὺς τὰ ξύλα... καὶ οὐδέποτε «προσκυνοῦσαν», ὅταν προσεύχοντο. Αὐτὸ ἦτο βαρβαρικό ἐθιμο [«προσκυνεῖν ὥσπερ ἐν τοῖς βαρβάροις» (Δημοσθένης 549, 16)]. Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων (Ὅμηρου, Ἀριστοφάνους, Πλουτάρχου κ.ἄ.) ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν προσκυνοῦσαν, ἀλλὰ ἐπεκαλοῦντο τοὺς Θεοὺς δι' ἄλλης ἀνατάσεως τῶν χειρῶν. Οἱ Ἕλληνες αἰσθάνοντο φίλοι μὲ τοὺς θεοὺς τους. Γελοιοποιεῖ βεβαίως τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες θεοὺς, θεωρῶντας τοὺς σατανικά δαιμόνια: Ὁ Λόγος (Θεὸς) ἐπλασε πρῶτα τοὺς ἀγγέλους καὶ ἔπειτα τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκ κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας πολλοὶ ἀγγελοὶ ἐξέπεσαν στὴν κατηγορία τῶν δαιμόνων μὲ ἀρχηγὸ τὸν Δία. Αὐτοὶ εὐθύνονται γιὰ τὸ κακὸ ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμος: «Ἡ δὲ ἀσωτία τῶν δαιμόνων ἐχρησιμοποίησε τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὴν κακοποιᾶν· σ' αὐτοὺς δὲ ἀνήκει τὸ εἶδος τῆς κακίας καὶ ὅχι στὸν τέλειο Θεό» (παρ. 17α). Ἡ ἄποψι αὐτὴ ἀποτελεῖ κοινὸ τόπο στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Τερτυλλιανὸς ἀποκαλοῦσε τοὺς Ἕλληνες θεοὺς «σατανικά δαιμόνια» («De Spectaculis» PL, I, I, 641 καὶ 643) καὶ ὁ Ἅγιος Αὐγουστίνος ἐπρέσβευε, ὅτι «Omnes dii gentium daemonia» [«Ὅλοι οἱ θεοὶ τῶν λαῶν εἶναι δαιμόνια»] («Enarratio in Psalmos»). Ὁ σπουδαῖος Ἕλλην διανοούμενος Ἐμμανουὴλ Ροῖδης εἰρωνευόταν τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας γι' αὐτὴ τους τὴν ἄποψι: «Ἡ Ἐκκλησία – ἔγραφε – εἶχε κηρύξει, ὅτι ἀπέθανον οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ κατὰ παράδοξον ἀντίφασιν δὲν ἔπαυεν ἐκσφενδονίζουσα κατ' αὐτῶν ἀναθέματα καὶ κατάρας. Ἀδυνατοῦντες νὰ μηδενίσωσι τοὺς θεοὺς οἱ ἱερεῖς διενοήθησαν ἐν τῇ ἀμνηχανίᾳ των νὰ μεταβάλλωσι αὐτοὺς εἰς δαίμονας καταχθονίους. Ἀλλ' οὔτε ἡ φοδερὰ αὐτῇ μεταμφίεσις οὔτε ἡ μάχαιρα τῶν δυζαντινῶν δημίων οὐδ' οἱ ἀνθρακες τῶν ἱεροδικεῖων ἴσχυσαν ν' ἀπομακρύνωσιν ἀπ' αὐτῶν πᾶντας τοὺς ἀρχαίους λάτρας» («Αἱ μάλιστα τοῦ Μεσαίωνος», Ἀπαντα, τόμ. Α', σελ. 527). Ὁλη αὐτὴ ἡ κατάστασι κάνει τὸν μεγάλο νεοπλατωνικὸ φιλόσοφο Πλωτῖνο ν' ἀντιδράσῃ καὶ νὰ γράψῃ: «Οἱ θεοὶ μας εἶναι ἔφοροι τῆς φυσικῆς τάξεως, τὰ ἰδικὰ σας διδλία εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἀλλόκοτες καὶ φθηνὲς μαγεῖες κατάλληλες γιὰ τὰ πλέον ἀγράμματα καὶ ἄξεστα στρώματα τῆς κοινωνίας· ἐσεῖς γεμίζετε τὸν κόσμον μὲ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακόν, ὡς μανιακοὶ ὁμιλεῖτε γιὰ ἀγγέλους καὶ σατανᾶδες, ἐνῶ στὴν ποίησι τοῦ Ὁμήρου εἶναι ἱερὰ καὶ θεῖα ὅλα τὰ γεγονότα τῆς φύσεως...» («Κατὰ Γνωστικῶν»). Ὁ Τατιανὸς προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες καὶ ὡς... ἀνθρωποφάγους (!), μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὁ Ζεὺς κατάπιε τὴν Μῆτιν (=δηλ. τὴν σύνεσι).

Γενικὰ ἡ ὅλη ἰδεολογία τοῦ Τατιανοῦ ἀπληχεῖ τις χριστιανικὲς ἀντιλήψεις, ἐρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεσι μὲ τὴν κοσμοαντίληψιν τῶν Ἑλλήνων. Μὴ μπορῶντας ὁμως νὰ ἀντικρούσῃ τὴν Ἑλληνικὴ Σκέψιν, τελικὰ καταφεύγει στὴ μέθοδο τοῦ μεταφυσικοῦ φόβου, στὰ «δεῖματα», ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Κέλσος: Ἄν δὲν τὸν ἀκούσουν, θὰ πᾶνε στὴν κόλασι: «Ὁ μάγος Ὁστάνης θὰ παραδοθῇ στὴν δορὰ τοῦ αἰωνίου πυρὸς κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς συντέλειας. Καὶ σεῖς δέ, ἂν δὲν σταματήσετε τὸν γέλωτα, θὰ δεχθῇτε τίς ἴδιες τιμωρίες μὲ τοὺς μάγους. Γι' αὐτό, Ἕλληνες, ἀκούσατέ με» (παρ. 17).

[Σὲ προσεχῇ τεύχῃ: Ἀποσπάσματα τῶν Ἰω. Χρυσοστόμου, Ἐφραίμ, Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Μεγάλου Ἀθανασίου, Μ. Βασιλείου καὶ λοιπῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας].

Ἀνίερη ἐπιστήμη

᾽Α! ᾽Εχουν θαλθῇ νὰ μὲ σκάσουν αὐτοὶ οἱ ἐπιστήμονες. Ποῦ βρέθηκαν ὅλοι αὐτοί; Πῶς δουλεύουν; Πῶς ἀνακοινώνουν τὰ συμπεράσματά τους, χωρὶς νὰ μὲ ρωτήσουν; ᾽Α! πὺν νὰ σκάσῃ τὸ τηλεσκόπιο καὶ νὰ τοὺς μποῦν τὰ γυαλιὰ στὰ μάτια. Πῆγαν κι ἀνακάλυψαν ἕνα γαλαξία-θρέφος σὲ ἀπόστασι 90 ἑκατομμυρίων ἐτῶν φωτός. Εἰλικρινὰ δὲν τοὺς καταλαβαίνω, τί θέλουν νὰ ἐπιτύχουν. Τὸν ἀνακάλυψαν τὸν γαλαξία τους, νὰ τὸν ἔχουν νὰ τὸν χαίρωνται! Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ κάνουν δούκινο; Ὑπονοοῦν δηλαδή, ὅτι ὁ κόσμος ἀκόμη δημιουργεῖται; ᾽Αν εἶναι δυνατόν;

Ἐδῶ ὁ Γιαχβὲ ἔχει πέσει στὴν μεγάλη ἀνάπανσι ἐδῶ καὶ 6000 χρόνια. ᾽Εχουμε ὁριστικά τελειώσει μὲ τὴν δημιουργία τοῦ σύμπαντος. Οἱ γραφὲς τὸ λένε καθαρώτατα· καὶ εἶναι καὶ θεόπνευστες, πὺν δὲν ἐπιδέχονται ἀντιρρήσεις. Μετῶτε τίς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος καὶ τελειώσατε. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ διαψεύδουμε τίς γραφές. Τόσο κόπο κατέβαλε ὁ Γιαχβέ. Κι ἔρχονται τώρα αὐτοὶ οἱ ἐπιστημονίσκοι καὶ λένε, ὅτι ἡ δημιουργία δὲν ὠλοκληρώθηκε ἀκόμη. Καὶ προχωροῦν ἀκόμη παραπέρα. ᾽Ακου τί ἀνεκοίνωσαν αὐτοὶ οἱ ἐπιστημονίσκοι τῆς Χαβάης· ὅταν ἕνας ἥλιος γεράσῃ, τότε ὅλο τὸ σύστημα διαλύεται, γίνεται ἀστρική σκόνη καὶ ἀρχίζει νὰ μετασχηματίζεται σὲ νέο. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ σύμπαν βρίσκεται σὲ μία διαρκὴ καταστροφή καὶ αὐτοδημιουργία. Τὸ καταραμένο «ἀείζων πῦρ» τοῦ Ἡρακλείτου. Μὰ εἶναι σωστό, σᾶς ἐρωτῶ, νὰ διαψεύδεται ὁ Γιαχβὲ καὶ νὰ ἐπαληθεύεται ὁ τρισκατάρατος Ἡράκλειτος; Πάλι μπροστά μου αὐτὸς ὁ βρωμοέλληνας. Καὶ νὰ πῶ, ὅτι δὲν ἀγωνίστηκα νὰ ἐξαφανίσω τὸ ἔργο του, θὰ ἦταν ψέμα. Λίγες ἀράδες σώθηκαν ἀπ' ὅσα ἔγραψε καὶ νὰ πὺν θγαίνουν ἀληθινές.

Γεμάτη ἡφαίστεια εἶναι ἡ Χαβάη, μεγάλε Γιαχβέ· δὲν κάνεις μιά, ἔτσι νὰ σκάσουν ὅλα μαζὺ καὶ νὰ ἐξαφανιστῇ καὶ ἡ Χαβάη καὶ οἱ ἐπιστημονίσκοι μὲ τὸ τηλεσκόπιό τους; Καὶ νὰ πῶ, ὅτι εἶναι ᾽Ελληνες... Βέροι ᾽Αμερικανοὶ εἶναι. Ἐκεῖ φτάσαμε λοιπὸν νὰ συνεχίζουν ἄλλοι αὐτὸ πὺν ξεκίνησαν οἱ ᾽Ελληνες. Νὰ ἔχῃ γίνει παγκόσμιος κτῆμα ὁ ᾽Ελληνικὸς Πολιτισμὸς καὶ νὰ πανηγυρίζουν αὐτοὶ τοῦ «Δανλοῦ». Πάλι καλὰ πὺν δώσανε ὀνομασία στὸ γαλαξία-θρέφος RDI. Σκέψου νὰ δίναν καὶ κανένα ὄνομα ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ μυθολογία... Σὺγκρονο μὲ πιάνει.

᾽Αλλὰ καὶ νὰ ἦταν ἕνα τὸ κτύπημα, ἄντε νὰ τὸ ἄντεχα. Αὐτὸς ὁ βρωμο-Χώκινς βάλθηκε νὰ βρῇ, τί ὑπῆρχε πρὶν τὴν μεγάλη ἔκρηξη. Οὔτε τὸν ἅγιο πάπα δὲν ἀκούει, πὺν τοῦ εἶπε νὰ μὴν ἀσχολῇται μὲ αὐτά. ᾽Αρχισε, λέει, τὸ πείραμα, καὶ σὲ δύο χρόνια θὰ ἔχῃ ἀποτελέσματα. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν αὐτά, νὰ καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κέντρο Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν νὰ ξεκινάῃ ἕνα γιγάντιο πείραμα, πὺν θὰ δείξῃ τί ἀκολούθησε τὴν μεγάλη ἔκρηξη. Θὰ καταγράψῃ δῆμα πρὸς δῆμα τὴν δημιουργία τῶν κόσμων. Καὶ δὲ φτάνει πὺν ἔδωκα τίς κυδερνήσεις νὰ τοὺς κόψουν τίς πιστώσεις, αὐτοὶ ἀπευθύνθηκαν σὲ ἰδιῶτες στὴν ᾽Αμερικὴ καὶ Ἰαπωνία, γιὰ νὰ βροῦν λεφτά. ᾽Αμ χρειάζοταν ὁ κομμουνισμὸς ἀκόμη. ᾽Αχ! καὶ ὅλα αὐτὰ στὴν παγκόσμια πατριίδα μου, τὴν Ἑλβετία. Σκέπασέ τους, μεγάλε Γιαχβέ, μὲ καμμία χιονοστιβάδα σὰν τὸ πείραμά τους γιγάντια, γιὰτὶ αὐτὴ τὴν φορὰ μαζὺ μ' ἐμένα θὰ πάρῃ καὶ ἐσένα τὸ

Σάρωθρον

Δέν μπορεί νά ὑπάρξη Χριστιανική Θεολογία χωρίς τήν Ἑλληνική Γλῶσσα

Τὸ θρησκευτικό, τὸ ἐκκλησιαστικό καὶ γενικά τὸ θεολογικὸ λεξιλόγιο ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν εἶναι στηριγμένο στὸ σύνολό του στὴν Ἑλληνική γλῶσσα. Τὰ πρῶτα μεταχριστιανικά χρόνια εἶναι ἕνας καθοριστικὸς σταθμός, ὅπου φαίνεται ὀλοκάθαρα, ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς λόγος ἐμπλουτίσθηκε πλουσιοπάροχα ἀπὸ τὴ διείσδυση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας στὴ Λατινική καὶ ἔτσι ἐμπλουτίσθηκαν οἱ εὐρωπαϊκὲς γλώσσες στὴν ἐξέλιξή τους σὲ πολιτισμένες ἀλλὰ καὶ πλούσιες γλώσσες τοῦ κόσμου.

Ἡ διδασκαλία περὶ Θεοῦ καὶ γενικά ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀνθρώπινης θρησκείας, αὐτὸ πὺν μὲ μία ἑλληνική λέξη ὀνομάζουμε Θεολογία, δέν θά μπορούσε νά λέγεται ἐπιστήμη, ἐὰν δέν εἶχε ὡς σταθερή βάση τὴν Ἑλληνική γλῶσσα. "Οἱ οἱ κλάδοι τῆς Θεολογίας στηρίζονται γερά στὴν Ἑλληνική γλῶσσα καὶ συνυπάρχουν στὸ οἰκοδόμημα πὺν χτίσθηκε μὲ γνήσια ἑλληνικά γλωσσικά καὶ πνευματικά ὕλικά.

Τὸ «ἐξηγητικόν», τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, δέν μπορεί νά λειτουργήσῃ χωρίς τὴν Ἑλληνική καὶ κανένας θεολόγος δέν θεωρεῖται νά εἶναι κάποιος ἀνώτερης μόρφωσης χωρίς τὴ στοιχειώδη γνώση της. Σ' ὅλα τὰ κηρύγματα πὺν ἔχω ἀκούσει στὴν Ἀγγλική γλῶσσα οἱ θεολόγοι κήρυκες πιάνονται ἀπὸ τὸ σφρίγος τῶν πρωτόπλαστων ἑλληνικῶν λέξεων καὶ προσπαθοῦν νά βροῦν τὸ μυστήριον (*mystery*), πὺν κρύβουν (*cryptic*) αὐτές, γιὰ νά ἐξηγήσουν (*exegesis*) τὴ δύναμη (*dynamic*) τῆς ἀνθρώπινης (*anthropic*) σκέψης (*skepsis*) νά συλλάβῃ τὸν Θεὸ (= *deus*). Ἐπίσης τὸ ἱστορικὸ τῆς Θεολογίας (*history of theology*) μὲ τὴν ἰδρυση καὶ ἀνάπτυξη τῆς ἐκκλησίας (*ecclesia*) – τὸ *church* (= ἐκκλησία) προέρχεται ἀπὸ τὸ κύριος – βρίθεται ἀπὸ ἑλληνικὸ γλωσσικὸ πλοῦτο (*hellenic, glossology, plutocrat*). Ἀπὸ τὰ μοναστήρια (*monasteries*) βγήκαν οἱ γραμματισμένοι ἄνθρωποι, οἱ *ministers* (ἱερεῖς) καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ οἱ ὑπουργοὶ ὀνομάζονται *ministers*.

Ἐπίσης οἱ ἄλλοι δύο κλάδοι τῆς Θεολογίας, τὸ «συστηματικόν» (*systematic*), ὅπου ἐξετάζονται τὰ δόγματα (*dogma*) καὶ τὰ ἠθικά (*ethical*) διδάγματα (*didactic*) τοῦ Χριστιανισμοῦ (*christianity*), ἀλλὰ καὶ τὸ «πρακτικόν» (*practical*), ὅπου ἐξετάζεται ἡ λατρεία (*latría* = προφέρεται λατρία) καὶ ἡ διοίκηση τῆς ἐκκλησίας δέν μποροῦν νά ὑπάρχουν χωρίς τὴ διεισδυτική εὐρωστία καὶ τὸ βασικὸ θεμέλιον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Στὴ συνέχεια θά ἤθελα νά ἀπαριθμήσω μερικὲς καὶ μόνον ἑλληνικὲς λέξεις, οἱ ὁποῖες μπήκαν στὴν Ἀγγλική, καὶ τίς θεωρῶ, ὅτι ἔχουν κάποια σχέση μὲ τὴν θεολογία. Ἡ περισυλλογή τους ἔγινε μόνο μέσα σὲ μερικὲς μέρες ἐδῶ στὴ Μελβούρνη ἀπὸ διβλία, περιοδικά, ἐφημερίδες ἢ ἄρθρα πὺν διάβασα καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἄκουσα στὸ ραδιόφωνο καὶ τὴν τηλεόραση καὶ ἀπὸ τίς ἀγγλόφωνες προσωπικὲς συζητήσεις μου. Ἡ συλλογή τούτη εἶναι ἄκρως συμπτωματική (*a symptomatic collection*) καὶ δέν ἔχει ἀξίωση νά θεωρηθῇ ἔρευνα ἢ ἀξιόλογο πόνημα ἢ ἀκόμη ἕνα ἀνέκδοτο θρησκευτικὸ ἔργο, πὺν νά ἀποδείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς στὴν Ἀγγλική καὶ παγκόσμια γλῶσσα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγγλόφωνη θεολογία. Ἐτυμολογικά λεξικά δέν συμβουλευθήκα. Εἶναι ἀπλῶς ἕνας περίπατος πάνω στὴ γλωσσική μας Ἀκρόπολη, ὅπου φαίνονται ὀλοκάθαρα τὰ μαρμάρινα ἀποφθέγματα, πὺν ἀποκολλήθηκαν ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ Παρθενῶνα καὶ ἄδικα ζητᾶμε νά μᾶς ἐπιστραφοῦν, μὰ καὶ αὐτὰ ἔκαναν μία ἄλλη χώρα πατρίδα τους.

Θὰ ἦταν παράκλησή μου, ὁ ἀναγνώστης, ἐνῶ διαβάξῃ τίς λέξεις πὺν ἀκολουθοῦν, νά σκέφτεται τοῦτο τὸ πολὺ ἀληθινὸ ἱστόρημα. Οἱ Λατῖνοι ποτὲ δέν εἶπαν τὸ ἀλφάβητό τους Λατινικό. Ἑλληνικὸ τὸ ἔλεγαν, γιὰτὶ τὸ πῆραν ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες. Αὐτοὶ πὺν εἶδαν τὸ φῶς τους

στό Λάτιο τὸ ὠνόμασαν Λατινικό. Τόσο ἤξεραν καὶ τόσο ἔπραξαν. Ἦς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι τὸ φῶς αὐτὸ ἦταν καὶ εἶναι ἑλληνικό καὶ μὲ αὐτὸ τὸ φῶς φωτίζεται ἡ ἀνθρωπότητα σήμερα. Ἡ παγκόσμια θεολογία μὲ τὴν ἠθική της δάση (ἐὰν ἔχη) μελλοντικά θὰ πληρώσῃ τὸν λογαριασμό τοῦ ἡλεκτρικοῦ ρεύματος, ποὺ εἶναι πάμφθηνος, μὰ καὶ τὸ μόνο ποὺ ζητεῖται εἶναι ἡ παγκόσμια ἀναγνώριση τιμῆς στὴν Ἑλληνική γλῶσσα καὶ στὸν πολιτισμὸ ποὺ τὴν δημιούργησε.

Καὶ ἰδοὺ ὁ θεολογικός μου κατάλογος (*My theological catalogue*): religion ἀπὸ τὸ ἀλέγω = φροντίζω, μὲ μέλει:

orthodox	canon	archpriest	minister	demonism
evangelical	theodicy	bishop	procatedral	demonolatry
theosophy	presbyterianism	patriarch	naos	diabolism
morthodox	canonist	pope	pantheon	ophiolatry
bibliolater	gnosticism	archbishop	synagogue	dentrolatry
theism	catholic	ecclesiarch	crypt	zoolatry
heterodox	eschatology	clergy	martyr	fanatic
ecclesiology	anthroposophy	exorcist	prothesis	mystic
ditheism	episcopal church	catechism	babistery	genealogy
heresy	palingenesis	presbytery	epistle	elm
hagiography	methodist	monastic	corona	paralytic
detherstic	schismatic	coenobite	apotheosis	parabole
heretic	episcopalism	entusiast	hierolatry	agony
hagiology	monophysitism	neophyt	liturgy	agora
monolatry	mystic	scholastic	antiphony	agrapha
heresiarch	apostolic church	monk	carol	alpha-omega
ontology	polytheistic	monkery	doxology	diatheke
monotheism	pentecostal	monkhood	psalm	pantokrator
anathema	protestant	monastery	psalmody	Theos
agiophobia	theocentric	monasticism	hymn	Angels
polytheism	patristic	monachism	epiphany	Genesis
doctrine	baptism	skete	resper	exodus
christianity	charismatic	curacy/curator	eucharist	deuteronomy
theanthropism	heretic	title	eulogy	Apocalypse
dogmatist	ecumenical	abbot	kyrie eleison	apostle
christendom	gnostic	archdeaconate	mystery	apocrypha
theogony	deacon	eparchy	christening	praxis
apologist	deaconate	metropolitan	holocaust	apostasy
soteriology	mystagoge	cathedral	heliolatry	antichrist
pantheism	archdeacon	basilica	idolism	Andrew κ.λπ./κ.λπ.

Τώρα ἂς τὶς πολλαπλασιάσουμε μὲ μερικὲς παράγωγες ἀπὸ κάθε μία τους. Πιστεύω, πὼς αὐτὸ εἶναι ἓνα μικρὸ λεκτικό θεολογικὸ δείγμα, τὸ ὁποῖο μπῆκε αὐτούσιον στὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα. Ἐὰν ἀφαιρέσουμε ὅλον αὐτὸ τὸν λεκτικὸ πλοῦτο τῆς Θεολογίας, μπορούμε νὰ μιᾶμε γιὰ Θεολογία; Καὶ ἐδῶ ἀναφωνοῦμε ἀγγλιστὶ Hallelujah = Alleluia, ποὺ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ λέξις ἀλληλουχία ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ρῆμα ἀλληλουχῶ, ποὺ σημαίνει «συνέχομαι ἀμοιβαῖα μὲ τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα». Τί καταπληκτικὴ λέξι! Τί καταπληκτικὴ γλῶσσα ἡ γλῶσσα μας! Εἶναι τὸ τέλειό μας κληροδότημα, ποὺ πρέπει νὰ τὸ φυλάμε σὰν κόρη ὀφθαλμοῦ.

Θωμᾶς Γ. Ἡλιόπουλος

Διευθυντὴς Κολλεγίου «Παιδεία» Μελδούρνης

μβ. Ἰούδας ὁ Μακκαδαῖος

Βέβαια τοὺς ἀγαπητοὺς προπάτορές «μας» τοὺς Μακκαδαῖους δὲν τοὺς εἶχαμε ξεχάσει, ἀλλὰ, ὅπως εἶπαμε, κάθε πρᾶγμα στὸν καιρό του. Ὑποτίθεται ὅτι ἐμεῖς ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τέτοιων ἀγίων προπατόρων (ὑπῆρξαν οἱ προστάτες ἄγιοι τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Πολυτέκνων!) τιμῶντας τὰ 50 χρόνια ὑπάρξεως τοῦ Ἑβραϊκοῦ κράτους, καθὼς ἔκαναν καὶ οἱ ἐπίσημοι ἀπόγονοι, οἱ πολιτικοί μας ἡγέτες, ἀφιερώνουμε τὰ κατορθώματα αὐτὰ τῶν εὐσεδῶν μας προγόνων Μακκαδαίων κατὰ τῶν αἰσχυρῶν Ἑλλήνων εἰδωλολατρῶν ὡς ἐλάχιστο δεῖγμα πνευματικῆς ὑποδούλωσης καὶ ἐκμαυλισμοῦ στὸν θωμὸ τοῦ Ἑλληνοϊουδαϊσμοῦ ποὺ ἐπαγγέλλονται καὶ οἱ (μὴ κληρονομικοὶ) ἄνακτές μας. Ἐθνικός μας δὲ ἦρως ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαδαῖος.

Ἀκούστε, πῶς τὸν περιγράφει τὸ ἱερό μας βιβλίο: «καὶ ἐπλάτυνε δόξαν τῷ λαῷ αὐτοῦ καὶ ἐνεδύσατο θώρακα ὡς γίγας καὶ συνεζώσατο τὰ σκευὴ αὐτοῦ τὰ πολεμικὰ καὶ συνεστήσατο πολέμους σκεπάζων παρεμβολὴν ἐν ρομφαίᾳ καὶ ὁμοιώθη λέοντι ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ὡς σκύμνος ἐρευνόμενος εἰς θήραν» (Μακκ. Α' γ' 3-4). Ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ἦταν ὁ προπάτοράς μας ὁ Ἰούδας. Φοβερὸς πολεμιστὴς μὲ παράδοση αἰώνων, δηλαδὴ δεκαετιῶν, γιὰ νὰ εἴμαστε πιὸ ἀκριβεῖς, ἐτῶν. Μία ζωὴ στὸ κινήγι τοὺς εἶχαν, πῶς διάολο βγήκαν καὶ πολεμισταράδες; Ἀπὸ τὴν πλάτη τοὺς γνώριζες μόνο. Γιὰ νὰ βάζουμε κάπου-κάπου καὶ τὰ πράγματα στὴν θέση τους. Βέβαια, ἀφοῦ τὸ γράφει τὸ ἱερό μας βιβλίο, ἐμεῖς τί νὰ κάνουμε, τὸ καταπίνουμε ἀμάσητο καὶ πᾶμε παρακάτω. Μεγάλος πολεμιστὴς ὁ Ἰουδάρας.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ ἄπιστοι: «Καὶ συνήγαγεν Ἀπολλώνιος ἔθνη καὶ ἀπὸ Σαμαρείας δύναμιν μεγάλην τοῦ πολεμῆσαι πρὸς Ἰσραὴλ» (Μακκ. Α' γ' 10). Καλὰ τὸ διαβάσατε. Ὁ Ἀπολλώνιος τόλμησε νὰ μαζέψῃ τὸ στρατὸ καὶ νὰ τὰ δάλῃ μὲ τὸν πολεμισταρᾶ τὸν προπάτορά «μας» Ἰούδα. Καὶ βεδαίως πρόδωκε ὁ Γιαχβέ, καὶ ἔτσι: «Καὶ ἔγνω Ἰούδας καὶ ἐξηλθεν εἰς συνάντησιν αὐτῷ καὶ ἐπάταξεν αὐτόν καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν» καὶ ἔπεσον τραυματίαι πολλοί, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἔφυγον, καὶ ἔλαβον τὰ σκῦλα αὐτῶν, καὶ τὴν μάχαιραν Ἀπολλωνίου ἔλαβεν Ἰούδας» (Μακκ. Α' γ' 11-12). Νά, κάτι τέτοια διαβάζω, καὶ αἰσθάνομαι ἐθνικὰ ὑπερήφανος γιὰ τὶς νίκες τῶν προγόνων μας, ὅπως τὶς περιγράφει τὸ ἱερό μας βιβλίο. Τοῦ πήρε καὶ τὸ μαχαίρι τοῦ Ἀπολλωνίου ὁ προπάτορας. Ὁχι, κορόιδο ἦταν, σὲ κάποιο παζάρι θὰ τὸ πούλαγε.

Καὶ μετὰ τὸν Ἀπολλώνιο ἦρθε ἡ σειρὰ τοῦ Σήρωνος, τοῦ ἄρχοντος τῆς Συρίας. Τί σημασία ποὺ εἶχε πολὺ στρατὸ ὁ Σήρων, ὁ Ἰούδας εἶχε τὴν βοήθεια τοῦ Γιαχβέ, μεγάλη ἡ χάρη του.

Καὶ ἀπαντᾷ ὁ προπάτορας, ὅταν τοῦ λένε, ὅτι εἶναι λίγοι «ὅτι οὐκ ἐν πλήθει δυνάμεως νίκη πολέμου ἐστίν, ἀλλὰ ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἰσχύς» (Μακκ. Α'

γ' 19). Νάτο, καὶ τὸ ψάχναμε τὸ ἀπόσπασμα. Ἐδῶ τὰ πράγματα εἶναι καθαρὰ πλέον. Ὅχι, τοὺς λέει δὲν ἔχει σημασία, τί στρατὸ ἔχει στήν γῆ, ἀλλὰ τί ἔχει στὸν οὐρανόν. Ἐννοεῖ θέβαια τὰ οὐφο τοῦ Γιαχβὲ ἐδῶ, τὴν ξακουστὴ ἀεροπορία τοῦ περιούσιου λαοῦ. Ἐτσι δικαιώνονται καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι, πὺν μιᾶνε γιὰ Σείριους καὶ οὐφο. Τελικὰ εἶχαν δίκιο. Καὶ ἡ μάχη θέβαια μετὰ μεταφέρεται στὸ διάστημα, ὅπου οἱ περιούσιοι εἶναι ἀνίκητοι. Τὰ ἑλληνικὰ οὐφο, ἐπειδὴ ἀκόμα ἦταν σὲ πειραματικὸ στάδιο, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, οἱ περιούσιοι πάντοτε ἦταν πρωτοπόροι στήν τεχνολογία, μοιραῖα ἡττῶνται ἀπὸ τὸν Ἰούδα, πὺν ἦταν καὶ μεγάλος πιλότος οὐφο συνάμα. Ὁ δὲ Σήρων, πὺν δὲν ἦταν ἀπὸ τὴν Συρία πὺν νομίζεται, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Συρία, τὴν πρωτεύουσα τοῦ Σειρίου, καταστρέφεται μαζὺ μὲ τὰ λιγοστὰ οὐφο του, παρὰ τὴν ἀριθμητικὴ του ὑπεροχὴ στὸ ἔδαφος. Εἶδες τί σοῦ εἶναι ἡ ἀεροπορία;

Ὅταν τὰ ἔμαθε αὐτὰ ὁ Ἀντίοχος, ὁ βασιλεὺς τῶν ἀπίστων Ἑλλήνων, ἐξωργίσθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀπαντήσῃ: «Καὶ ἐπέλεξε Λυσίας Πτολεμαῖον τὸν Δορυμένον καὶ Νικάνορα καὶ Γοργίαν ἄνδρας δυνατοὺς τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπέστειλε μετ' αὐτῶν τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ἑπτακισχιλίων ἵππων τοῦ ἐξελεῖν εἰς γῆν Ἰούδα καὶ καταφθεῖραι αὐτὴν κατὰ τὸν λόγον τοῦ βασιλέως» (Μακκ. Α' γ'). Ὅμως ὁ προπάτοράς μας δὲν εἶχε πῇ ἀκόμα τὴν τελευταία λέξη.

Ἐτσι, ἀφοῦ μάζεψε ὅλες τὶς δυνάμεις του, θγάξει λόγο στοὺς ἐκλεκτούς: «Καὶ νῦν δοήσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἴ πως ἐλεήσει ἡμᾶς καὶ μνησθήσεται διαθήκης πατέρων ἡμῶν καὶ συντρίψει τὴν παρεμβολὴν ταύτην κατὰ πρόσωπον ἡμῶν σήμερον καὶ γνώσεται πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι ἐστὶν ὁ λυτρούμενος καὶ σώζων τὸν Ἰσραήλ» (Μακκ. Α' δ' 10-11). Καὶ πράγματι ὁ Γιαχβὲ, ὁ δοηθὸς τῶν προγόνων μας, δοήθηκε τὸν Ἰούδα καὶ κατενίκησε τοὺς Ἕλληνες. Καὶ θέβαια μετὰ τὴν μάχην ἔρχεται καὶ τὸ πατροπαράδοτο πλιάτσικο: «καὶ ἀνέστρεψεν Ἰούδας ἐπὶ τὴν σκυλεῖαν τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἔλαβον χρυσίον πολὺ καὶ ἀργύριον καὶ ὑάκινθον καὶ πορφύραν θαλασσίαν καὶ πλοῦτον μέγαν καὶ ἐπιστραφέντες ὕμνον καὶ εὐλόγον καὶ οὐρανὸν ὅτι καλὸν εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Καὶ ἐγένετο σωτηρία μεγάλη τῷ Ἰσραήλ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ» (Μακκ. Α' δ' 23-25).

Τὰ ἔχετε μερεδέψει; Ποιοὶ εἴμαστε τελικὰ; Μὰ εἶναι ὅλα ξεκάθαρα. Δοῦλοι τοῦ περιούσιου λαοῦ, ὑμνητὲς τῶν σφαγέων μας, ἄξιοι τῶν ὅσων ὑφιστάμεθα καθημερινῶς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Γιαχβὲ καὶ τῶν παρατρεχάμενών του. Εἴμαστε ἄξιοι γι' αὐτὸ πὺν εἴμαστε. Μέχρι νὰ ξεστραβωθοῦμε, μέχρι νὰ ξυπνήσουμε, ἃς γιορτάζουμε κι ἐμεῖς ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τὸ ἰωδηλαῖο τοῦ Ἰσραήλ, σδῆνοντας τὰ κεράκια τῆς τούρτας τοῦ Γιαχβὲ. Αὐτὸ μᾶς ἀξίζει.

Ὁ Ἀπόγονος

Ἡ λύση τοῦ ἀδιεξόδου

Στὴν Ὁρθοδοξία ἀλλὰ καὶ γενικώτερα στὸν Χριστιανισμό ὑπάρχουν καθαρῶς Ἑβραϊκὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀνεμείχθησαν σ' αὐτόν. Ἰδίως στὸ μέτρο ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ συνυπάρχουν σ' αὐτόν ἡ Παλαιὰ Ἑβραϊκὴ μὲ τὴν Καινὴ Χριστιανικὴ Διαθήκη. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ δημιουργηθῇ ἀντιφατικότη καὶ σύγχυση στοὺς Ἕλληνες, δεδομένου ὅτι τὰ Ἑβραϊκὰ στοιχεῖα εἶναι πλήρως ἀντίθετα πρὸς τὸν Χριστιανισμό καὶ τὸν Ἑλληνισμό. Ὁ ἐκδικητικὸς, μισαλλόδοξος καὶ ρατσιστῆς Γιαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δρῖσκεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὸν Θεὸ τῆς ἀγάπης τῶν Χριστιανῶν, τῶν Ὁρφικῶν καὶ Πυθαγορείων. Ἐνῷ τὸ κυρίαρχο μέλημα τοῦ Ἑβραϊσμοῦ, ὅπως γράφουν τὰ ἱερὰ βιβλία του, στὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι μὲ τὴν δοῆθαι τοῦ Γιαχβὲ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐξαφάνιση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ κυριαρχία τῶν Ἑβραίων ἐπὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν.

Λύσις ὑπάρχει, μπορεῖ μάλιστα νὰ ἐπιτευχθῇ ἀπὸ τὸν καθένα μας ξεχωριστά. Ἔτσι ὥστε νὰ στηρίξουμε τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸ ἔθνος μας, ποὺ μᾶς ἐνώνουν, ἀλλὰ καὶ τὶς οἰκογένειές μας καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτοὺς μας σὲ τελικὴ ἀνάλυση. Τρία εἶναι αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ κάνουμε μόνοι μας καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ εἶχαν ἤδη κάνει ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ κράτος μέσω τῆς παρεχομένης παιδείας.

Πρῶτον, νὰ ἀναγνωρίσουμε καὶ νὰ ἀποβάλουμε τὰ πασιφανῶς ἀντιχριστιανικὰ καὶ ἀνθελληνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα στρέφονται ἐναντίον μας καὶ μᾶς δημιουργοῦν σύγχυση. Δὲν εἶναι δυνατόν ἡ θρησκεία ἐνὸς λαοῦ νὰ περιλαμβάνῃ στοιχεῖα ποὺ στρέφονται ἐναντίον του ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ της, εἶναι ὁ ἔσχατος παραλογισμός. Ἡ κάθαρση ἀπὸ τέτοιου εἶδους στοιχεῖα εἶναι πρᾶξι καὶ ὑποχρέωση ποὺ ἔχουμε αὐτοάμυνας. Ὅτιδὴποτε ἄλλο εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ. Τὴν κάθαρση αὕτη θὰ τὴν ἐπιτύχουμε μὲ τὴν δοῆθαι τῆς λογικῆς.

Δεύτερον, νὰ μάθουμε νὰ προστατεύουμε τὴν γλῶσσα μας στὴν ἀριώτερη μορφή της. Τὴν γλῶσσα, στὴν ὁποία ἐγράφησαν τὰ περισσότερα μεγάλα ἔργα, τὴν πλουσιώτερη καὶ μητέρα ὅλων τῶν γλωσσῶν καὶ τὴν μόνη ἐννοιολογικὴ καὶ μαθηματικὴ στὸν κόσμον. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γνωρίζουμε καλὰ τὴν γλῶσσα μας, διότι περιέχει συμπτυκνυμένες γνώσεις στὴν ἐτυμολογία της καὶ εἶναι τὸ ἀπαραίτητο ἐργαλεῖο ὀρθολογικῆς σκέψεως καὶ γνώσεως. Ἐάν αὐτὸ καταστραφῇ, κάτι ποὺ ἄρχισε τὸ 1976 καὶ ἔκτοτε προχωρεῖ μὲ ἐπιταχυνόμενους ρυθμούς, τότε θὰ ἔχουμε προβλήματα καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Ἦδη οἱ νέοι δυσκολεύονται νὰ καταλάβουν ὁποιοδήποτε κείμενο γραμμένο πρὸ τοῦ 1975. Ἐθνὸς δὲ ποὺ χάνει τὴν γλῶσσα του, κινδυνεύει νὰ ἐξαφανισθῇ.

Τρίτον, νὰ μελετήσουμε σὲ βάθος τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ἱστορία, ὥστε νὰ γνωρίσουμε τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα. Ἡ γνωριμία του θὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι στηρίζεται στὴν συνεχῆ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, τριῶν στοιχείων ποὺ ἐκφράζουν τὸ θεῖο καὶ ποὺ ἡ ἀναζήτησή τους ἐκ μέρους μας, ἐλευθερὰ καὶ σὲ ἁρμονία πάντοτε μὲ τὴν φύση, μᾶς ὁδηγοῦν στὴν ἀνέλιξή μας πρὸς Αὐτό. Ὅσο γιὰ τὴν μελέτη τῆς ἱστορίας, ἃς μὴν ξεχνῶμε, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἱστορία διδάσκει καὶ ὅτι λαὸς ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ἱστορία του, γρήγορα ἐξαφανίζεται. Ἀντίθετα ἀκόμη καὶ ψευδὴς ἱστορία μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ λαὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος (παράδειγμα οἱ Σκοπιανοί).

Αὐτὰ ἀκριβῶς κάνουν πολὺ ἐπικίνδυνη τὴν συμβαίνουσα ἀκόμη καὶ στὰ σχολικὰ μας βιβλία συστηματικὴ παραχάραξη καὶ ἀπόκρυψη τῆς ἱστορίας μας, παλαιᾶς καὶ νεώτερης, γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους καὶ τὰ παιδιά μας. Διότι μπορεῖ νὰ μᾶς ἐκτρέψῃ σὰν λαὸ στὸ νὰ γίνουμε κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πράγματι εἴμαστε, κάτι ποὺ ἤδη ἀρχίζουμε νὰ τὸ νοιώθουμε στὴν σημερινὴ πραγματικότητα.

Ἡ ἐλευθερὴ καὶ συνεχὴς ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κάλλους μὲ ἁρμονικὴ κατὰ φύσιν πορεία καὶ ὀρθολογικὴ προσέγγιση καὶ μὲ τὸν σπινθηρὰ τοῦ ἔρωτος γι' αὐτὰ εἶναι ὁ ὁδηγὸς γιὰ ὅλα τὰ ἀφθαστα καὶ πρωτοποριακὰ πνευματικὰ, ἠθικὰ, ἐπιστημονικὰ, τεχνολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔργα, ποὺ περικλείουν καὶ μορφοποιοῦν αὐτὰ τὰ στοι-

χεϊα. Ἔργα, πού σάν ἀποτέλεσμα δημιούργησαν τὸν μεγαλύτερο μέχρι σήμερα πολιτισμὸ καὶ ἔγραψαν μεγάλη καὶ ἔνδοξη ἱστορία. Ἱστορία καὶ πολιτισμὸ, πού ἐπὶ πολλὰς χιλιετίες ταυτίζονταν μὲ τὸ σύνολο σχεδὸν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Σὲ αὐτὰ δὲ ὀφείλει κατὰ μέγιστο μέρος τὴν ὑπαρξή του ὁ σημερινὸς παγκόσμιος καὶ ἰδιαίτερα ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς.

Ἀκόμη τὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνύψωσαν τὴν ὀρθολογικὴ σκέψη, τὴν ἀρετὴ, τὴν συνείδηση καὶ τὴν ψυχὴ, ἔδωξαν τὸν φόβο καὶ τὴν ἀγνοία καὶ ἐλευθέρωσαν τὸν ἄνθρωπο, δίνοντάς του τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ὁδηγώντας τον πράγματι πρὸς τὸ θεῖο. Τὸ θεῖο, πού ταυτίζεται καὶ μὲ τὸν ὑπέρτατο Νόμο τῆς Φύσεως, ὁ ὁποῖος διέπει καὶ ἐξισορροπεῖ τὰ πάντα καὶ πάντοτε. Μιᾶς φύσεως πού συναποτελεῖται ἀπὸ τὰ πάντα καὶ τῆς ὁποίας μέρος ἀποτελοῦμε καὶ ἐμεῖς καὶ πρέπει καὶ τὴν σεβόμαστε. Φύσεως πού τιμωρεῖ τὴν ἀσέβεια, τὴν ἀρχαία ὕδριν, γεγονὸς πού ἀρχίζουμε νὰ βλέπουμε καὶ νὰ ζοῦμε σήμερα.

Ἱστορικά οἱ Ἕλληνες στὶς περιόδους πού ἐπικρατεῖ τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα ἐπιδεικνύουν ὑψηλὴ ἀρετὴ καὶ τόλμη. Μὲ ἀποτέλεσμα τότε νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ νὰ μεγαλουργοῦν καὶ σὲ ἀγῶνες, φθάνοντας σὲ ἐπίπεδα ἡρώων. Αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ἀδιαμφισβήτητα ἔργα καὶ ἀποτελέσματα, πού φώτισαν καὶ συνεχίζουν νὰ φωτίζουν ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία συνεχῶς τὰ μελετᾷ καὶ διδάσκεται, ἀπέδειξαν τὴν ὁρθότητά τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, καθιστώντας τὸ διαχρονικὸ καὶ ἀθάνατο καὶ συγχρόνως ἕναν ἀναγκαῖο καὶ ἀναντικατάστατο ὁδηγὸ ζωῆς γιὰ τὸ μέλλον.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ ἐχθροί, φανεροὶ ἢ κρυφοί, τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, πού εἶναι οἱ συναποτελοῦντες τὸ κατεστημένο τοῦ ἐξουσιασμοῦ, τὸ Ἑλληνικὸ καὶ διεθνές. Πού ἐπιδιώκουν μὲ πολυάπλους τρόπους τὴν ἐξαφάνισή, εἰ δυνατόν, τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, τὴν πρόκληση ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας συγχύσεως, ἀποπροσανατολισμοῦ καὶ ἀνασφάλειας καὶ τὸ ὅσον τὸ δυνατόν χαμηλότερο ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐπίπεδο τῶν συνανθρώπων τους. Ὡστε νὰ τοὺς ἐξουδετερώνουν ὡς ἀνεξάρτητες ὀντότητες καὶ νὰ τοὺς ἐξουσιάζουν.

Σήμερα ὅλοι μας ζοῦμε, αἰσθανόμαστε καὶ καταλαβαίνουμε τὴν κατάπτωση μέχρι ἐκφυλισμοῦ, τὴν σύγχυση, τὴν ἀνασφάλεια καὶ τὰ ἀδιέξοδα, στὰ ὁποῖα θρίσκεται ἡ κοινωνία. Αὐτὰ ὀφείλονται στὴν ἐκτροπὴ μας ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα. Δηλαδή στὴν ἀντικατάστασή τῆς ὀρθολογικῆς σκέψεως ἀπὸ τὴν παρόλογη, στὴν ἀντικατάστασή τῆς τόλμης ἀπὸ τὴν ἀτολμία, τοῦ ὥραίου ἀπὸ τὸ ἄσχημο, στὴν ἑλλειψὴ γνώσεως πού νὰ τεῖνῃ στὴν ἀνέυρεση τῆς ἀλήθειας, στὴν παρὰ φύσιν πορεία. Καὶ ἀκόμη στὴν προδοτὴ τοῦ κακοῦ, στὴν ὑπὸ νόμηση τῶν ἡθικῶν ἀξιών καὶ στὴν προδοτὴ τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τοῦ οἰκονομισμοῦ, πού ἐκμηδενίζουν τὴν ἀρετὴ καὶ νεκρώνουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν συνείδηση. Ἔτσι χάνεται ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ἀκόμη ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος μεταβάλλεται σὲ μαζάνθρωπο καὶ τελικὰ καταντάει δοῦλος τοῦ κατεστημένου τοῦ ἐξουσιασμοῦ.

Δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε Ἕλληνες μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς λέξεως, ἐὰν δὲν ξαναβροῦμε τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα. Αὐτὸ δηλαδή πού μᾶς ἀνήκει καὶ μᾶς ἀξίζει καὶ πού ἤδη προηγούνται ἄλλοι λαοὶ στὴν ἐπανεύρεσή του, πού ἔνοιωσαν καὶ κατάλαβαν τὴν ἀνάγκη του πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς. Τὸ ἀξίζουμε καὶ ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο, πού μπορεί νὰ μᾶς θγάλλῃ ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα, τὴν κατάπτωση, τὴν ἀνασφάλεια καὶ τὴν σύγχυση, καθιστώντας μας ἱκανοὺς νὰ βροῦμε καὶ νὰ ἀκολουθήσουμε τοὺς σωστοὺς δρόμους καὶ διεξόδους. Ἀφοῦ εἶναι τὸ μόνο πού ἀποδεδειγμένα τὸ ἐπιτυγχάνει, ὅποτε ἐπικρατεῖ. Μπορεῖ ἀκόμη, χάρις στὴν ξεκάθαρη σκέψη πού δίνει, νὰ μᾶς βοηθήσῃ καὶ στὸν οἰκονομικὸ τομέα. Τέλος δὲ νὰ μᾶς δώσῃ δύναμη καὶ νὰ μᾶς κἀνῃ πάλι πραγματικὰ ἐλεύθερους καὶ εὐτυχισμένους ἀνθρώπους, διαλύοντας τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς καὶ τῆς γνώσεως.

Εὐτυχῶς ὑπάρχει ἡ λύση. Καὶ αὐτὴ κρύβεται στὶς γνώσεις πού μᾶς στεροῦν, ἀλλὰ μπορούμε καὶ ἀξίζει νὰ τὶς ἀποκτήσουμε μόνοι μας.

Ἀλέξανδρος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΤΣΙΑΔΡΑΜΗΣ

ΔΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΦΑΙΣΤΟΥ: Τὸ πρῶτο πανάρχαιο σύστημα τυπογραφίας*

ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΩΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΤΟΥ

Πρόλογος

Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Δίσκος τῆς Φαιστού (Δ.Φ.) ἐγράφη μὲ τὴν χρήση σφραγίδων, οἱ ὁποῖες ἀπετυπώθησαν ἐπὶ τοῦ πηλοῦ. Δηλαδή ἐγράφη διὰ κινητῶν τυπογραφικῶν στοιχείων. Ὅμως τὸ σφραγιδικὸ αὐτὸ «τυπογραφικὸ» σύστημα τοῦ Δ.Φ., τὸ ὁποῖο στὴν ἀκολουθοῦσα ἀνάπτυξη θεωρεῖται ὡς δεδομένο ὅτι εἶναι Κρητικῆς κατασκευῆς, γεννᾷ ὠρισμένα ἐρωτηματικά σχετικῶς μὲ τοὺς λόγους κατασκευῆς του καθὼς καὶ μὲ τὰ πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει συγκρινόμενο μὲ τὴν ΓΓΑ/Β.

1. Τὰ ὑλικά γραφῆς. Σύγκριση μεταξὺ σφραγιδικοῦ συστήματος Δ.Φ., ΓΓΑ/Β καὶ σφηνοειδοῦς. Τὸ μέγεθος τῶν γραφομένων κειμένων μὲ τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ.

Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ὑπ' ὄψιν συστήματος γραφῆς εἶναι, ὅτι τὰ γραφήματά του ἀπετυπώνοντο διὰ ἀναγλύφων σφραγίδων. Ἡ ἀποτύπωση ὅμως τῶν σφραγίδων ἀπαιτεῖ καὶ κατάλληλο πλαστικὸ ὑλικό, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ πιεσθοῦν. Τοιούτου εἶδους ὑλικά εἶναι μόνον δύο: α. Ὁ πηλός· β. Τὸ κερί ἢ, γιὰ νὰ ἀκριβολογήσουμε, ἡ κηρωμένη πινακίδα γραφῆς. Δηλαδή τὸ σφραγιδικὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ. ἀνεπτύχθη καὶ μόνον, ὅπως γράφεται ἐπὶ τῶν προηγούμενων ὑλικῶν.

Οἱ χρησιμοποιηθεῖσες πινακίδες γιὰ τὴν καταγραφή πληροφοριῶν μὲ τὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ. θὰ εἶχαν, ἐὰν ὑπῆρχαν, ἄνω ὄριο μεγέθους, ὅπως ἀκριδῶς συμβαίνει καὶ στὶς μέχρι τώρα εὑρεθεῖσες πινακίδες τῆς ΓΓΑ/Β. Ὅπως εἶναι φυσικό, ὁ περιορισμὸς τοῦ μεγέθους τῆς κάθε πινακίδος ὀδηγεῖ στὴν δημιουργία μεγάλου ἀριθμοῦ πινακίδων μὲ ὅλα τὰ προβλήματα χώρου καὶ χρήσεως, τὰ ὁποῖα ἔπονται τῆς πληθώρας τῶν πινακίδων.

Στὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιταχθῇ ἡ ἀποψη, ὅτι ἔχουν εὑρεθῇ χιλιάδες πῆλινες πινακίδες τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς (συντομογραφικῶς ΣΦ), συλλαβικῆς γραφῆς καὶ αὐτῆς, καθὼς καὶ χιλιάδες πινακίδες τῆς ΓΓΒ καὶ ἐπομένως ἡ πληθώρα τῶν ἀνακαλυφθέντων πινακίδων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδεικνύη καλῶς, ὅτι ὁ περιορισμὸς τοῦ μεγέθους, τὸν ὁποῖο ἐπιβάλλει ὁ πηλὸς ὡς ὑλικὸ γραφῆς, δὲν ἦτο πρόβλημα.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ΣΦ γραφή, ἡ «φιλοσοφία» τῆς ἔγκειται στὸν συνδυασμὸ κατὰ θέση καὶ κατὰ ποσότητα, στὴν εὐκόλη ἀποτύπωση μιᾶς σφῆνας, δηλαδή τοῦ ἀποτυπώματος ἑνὸς τριγωνικῆς διατομῆς στυλίσκου πάνω στὸν πηλό. Ἔτσι γιὰ τὴν ἀποτύπωση ἐπὶ τοῦ πηλοῦ τῶν σημείων τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς ἀρκοῦσε ὁ συνδυασμὸς τῶν τριγωνικῶν σφηνῶν κατὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν θέση νὰ ἦτο γνωστὸς ἀπὸ μνήμης στὸν γραφέα. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ὑπάρχουν διαφορετικὰ στὴν μορφή συλλαβογράμματα, ὅπως τὰ συλλαβογράμματα τῆς ΓΓΑ/Β ἢ ὅπως οἱ διαφορετικῆς σφραγίδες τοῦ Δ.Φ., ὑπῆρχαν ἀπλῶς διαφορετικοὶ συνδυασμοὶ τοῦ ἰδίου μορφήματος, δηλαδή τῆς σφῆνας. Ἡ ΣΦ λοιπὸν ἀπέφυγε τὸ πρόβλημα τῶν διαφορετικῶν σφρα-

* Βλέπε τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἔρευνας στὸν «Δαυλό», τεῦχος 195, σ. 12105.

γίδων, χρησιμοποιούσα μόνον μίαν, τὴν σφήνα, χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ ὕλικό.

Ἐδημιουργήθησαν λοιπὸν χιλιάδες πηλινες πινακίδες τῆς ΣΦ, ἔστω καὶ ἂν ὁ πηλὸς ἐπέβαλλε περιορισμὸ τοῦ μεγέθους καὶ ταυτοχρόνως αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πινακίδων, ἐπειδὴ: α. τὸ κύριο ὕλικό γραφῆς ἦτο ὁ πηλός· β. ἐλύθη τὸ πρόβλημα τῶν διαφορετικῶν σφραγίδων διὰ τῆς χρήσεως μόνον μιᾶς σφήνας καὶ ἡ ΣΦ ὡς γραφὴ ἀπλουστεύθηκε· γ. δὲν ὑπῆρχεν ἐναλλακτικὴ γραφὴ, δηλαδὴ γραφὴ εὐκολώτερη τῆς σφηνοειδοῦς.

Γιὰ τὴν ΓΓΑ/Β ἔχει ἡδὴ παρατηρηθῇ, ὡς ἀναφέρει ὁ Σ. Μαρινᾶτος, ὅτι ὡς γραφὴ «...εἶναι ἡκιστα κατάλληλος, ὅπως γράφεται ἐπὶ τοῦ πηλοῦ...» [4], καὶ ἐπομένως ἐγράφετο σὲ ἄλλα ὕλικά π.χ. πάπυρο, δέσμα κ.λπ. μὲ μαλακὴ γραφίδα, ἡ ὁποία δίδει στὴν γραφὴ μορφὴ καμπυλόγραμμη. Ἔτσι οἱ ἀνακαλυφθεῖσες πινακίδες τῆς ΓΓΑ καὶ τῆς ΓΓΒ ἦσαν συντομογραφικὲς καταγραφὰς δίκην «καρτελλῶν» ἀρχειοθετήσεως καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἁψητοῦ πηλοῦ ἦτο ἐπιβεβλημένη ὡς τοῦ καταλληλοτέρου ὕλικου γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἐπειδὴ διορθώνεται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γραφῆς εὐκόλα, δὲν καταστρέφεται ἀπὸ ἔντομα, ποντίκια, ὕγρασία, φωτιά, εἶναι χαμηλοῦ κόστους καὶ ἀνακυκλοῦται, ἀφοῦ οἱ πινακίδες δὲν διετηροῦντο πέραν τῶν δύο ἐτῶν, καὶ κυρίως ἐπαναλαμβάνεται, ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ὁ πηλὸς ἀκριβῶς ἐπειδὴ εὐκόλως καὶ μὲ μικρὸ κόστος μπορεῖ νὰ δώσῃ μικρὰ κείμενα («καρτέλλες» ἀρχειοθετήσεως) [1], [5].

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναπτύξεως λοιπὸν αἰτιολογεῖται λόγῳ τοῦ πηλοῦ τόσον ὁ μεγάλος ἀριθμὸς ὅσο καὶ τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν εὐρεθέντων πινακίδων τόσο τῆς ΣΦ ὅσο καὶ τῆς ΓΓΑ/Β.

Συμπερασματικῶς λοιπὸν μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι: α. οἱ σφραγίδες ἐδημιουργήθησαν, ὅπως γράφονται κυρίως ἐπὶ τοῦ πηλοῦ, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ περιστασιακὴ χρῆσις τῶν κηρωμένων πινακίδων· β. τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ., γραφόμενο μόνον ἐπὶ τῶν προηγούμενων ὕλικῶν, δὲν ἐνδείκνυται γιὰ τὴν γραφὴ μεγάλων κειμένων.

2. Ἡ ἀπαιτούμενη ποιότης τοῦ πηλοῦ.

Στὴν προηγούμενη παράγραφο ἀνεφέρθη, ὅτι τὸ πιθανώτερο ὕλικό ἀποτυπώσεως τῶν σφραγίδων ἦτο ὁ πηλός. Ἐπειδὴ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ εὐκρινὴς ἀποτύπωση τῶν σφραγίδων, κατ' ἀκολουθίαν καὶ ὁ πηλὸς ὠφείλε νὰ ἦτο λεπτόκοκκος καὶ ἐξαιρετικῆς ποιότητος. Πραγματικῶς δὲ ὁ πηλὸς τοῦ Δ.Φ. εἶναι ποιότητος ἐξαιρετικῆς σὰν τὸν χρησιμοποιηθέντα γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν φημισμένων Καμαραϊκῶν ἀγγείων [6]. Ἀντιθέτως ὁ πηλὸς τῶν πινακίδων τῆς ΓΓΒ δὲν ἦτο πρώτης ποιότητος καὶ ἀρκετὲς φορὲς περιεῖχε πετραδάκια [1].

Ἐπομένως ἡ ΓΓΒ γραφομένη ἐπὶ τοῦ πηλοῦ δὲν ἀπαιτεῖ πηλὸ ἐξαιρετικῆς καθαρότητος ὡς τὸ σφραγιδικὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ. καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ΓΓΒ πλεονεκτεῖ τῶν σφραγίδων ὡς γραφομένη ἐπὶ συνήθους πηλοῦ μικροτέρου κόστους ἐπεξεργασίας.

3. Οἱ ἀπαιτούμενες ἐργασιακὲς συνθήκες τοῦ σφραγιδικοῦ συστήματος τοῦ Δ.Φ. Σύγκρισις μὲ τὴν ΓΓΒ.

Εἶναι λογικὸ νὰ ὑποθεθῇ, ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γραφῆς οἱ σφραγίδες ἦσαν τοποθετημένες οὕτως, ὥστε ἡ μορφὴ τῆς κάθε μιᾶς ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἦτο ἀμέσως ἀναγνωρίσιμη ὑπὸ τοῦ γραφέως. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτό, ἦτο δυνατόν ἢ νὰ ἀνεπτύσσοντο ἐπὶ τῆς τρέπεζας γραφῆς ἢ νὰ ἦσαν τοποθετημένες σὲ κατάλληλες θήκες, καὶ ἐκ λόγων τάξεως κάθε σφραγίδα μετὰ τὴν χρησιμοποίησίν της θὰ ἐπανατοποθετεῖτο στὴν ἀρχικὴ τῆς θέσι. Ἡ ἀνάγκη ἐπιλογῆς λοιπὸν κάθε φορὰ τῆς κατάλληλης σφραγίδας καὶ ἡ ἐπανατοποθέτησίν της ἀπαιτεῖ καὶ τὶς ἀνάλογες ἐργασιακὲς συνθήκες ἢ μὲ ἅπλᾳ λόγια ἡ γραφὴ διὰ τῶν σφραγίδων δὲν μπορεῖ νὰ γίνη στὸ «γόνατο», ὅπως πιθανώτατα ἤμπορούσε νὰ ἀπαιτηθῇ καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς ΓΓΒ.

Ὡστε καθ' ἑαυτὸ τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. ἐπιβάλλει συγκεκριμένες ἐργασιακὲς

συνθηκές χώρου και μέσων, δηλαδή γραφείου, και στην προκειμένη περίπτωση ύστερεί ένα-ντι τών απαιτούμενων άπλουστέρων συνθηκών γραφής της ΓΓΑ/Β, όταν η τελευταία έγγραφε-το επί του πηλού.

4. Η ταχύτητα γραφής τών σφραγίδων. Σύγκριση με την ΓΓΑ/Β.

Προκειμένου να έκτιμηθῇ ἡ πραγματικὴ ταχύτητα γραφῆς τῆς ΓΓΑ/Β ἐπὶ τῶν πηλίνων πι-νακίδων, ἀντεγράφη πειραματικῶς μὲ μολύβι ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου φωτοτυπία σὲ φυσικὸ μέ-γεθος τοῦ σχεδίου τῆς Κνωσιακῆς πινακίδος As 1516 διαστάσεων 16x27 [7]. Ἡ πινακίδα ἐπε-λέγη, ἐπεὶδὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη [1], [2] καὶ ἄρα περιέχει ἓνα μεγάλο κείμενο, εἶναι ἐπιμελη-μένη, δὲν εἶναι μικρογραφημένη ὅπως ἄλλες καὶ παρουσιάζει κανονικότητα καὶ ὁμοιομορφία στὴν γραφὴ τῆς.

Ὁ τρόπος ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου γραφῆς καὶ οἱ παραδοχὲς ἀναφέρονται κατωτέρω.

α. Ἡ ἀντιγραφή τῆς ὑποκειμένης φωτοτυπίας ἐγίνε με τὸ χέρι πὺν κρατοῦσε τὸ μολύβι με-τέωρο, χωρὶς νὰ σύρεται στὸ τραπέζι.

β. Ἀντεγράφησαν 14 σειρές, δηλαδή ἀπὸ τὴ 13ῃ ἕως καὶ τὴν 16ῃ.

γ. Συνολικῶς ἀντεγράφησαν 246 συλλαβογράμματα καὶ ἰσογράμματα καὶ 41 κάθετες γραμ-μὲς ὑποδηλοῦσες μονάδες. Δηλαδή $246+41=287$ γραφήματα. Ἐκτιμῶντας ὅτι τέσσερις γραμ-μὲς μονάδων ἀντιστοιχοῦν μὲ ἓνα γράφημα καὶ ἄρα οἱ 41 μονάδες ἰσοδυναμοῦν μὲ 10 περίπου γραφήματα, ἐκτιμᾶται, ὅτι ἡ πραγματικὴ πινακίδα As 1516, ἐὰν ἐγράφετο χωρὶς ἀριθμητικά, θὰ περιεῖχε λιγώτερα γραφήματα, δηλαδή $246+10=256$.

δ. Ὁ χρόνος ἀντιγραφῆς τῆς φωτοτυπίας ἐμετρήθη ἴσος μὲ 9 λεπτὰ ἢ 540 δευτερόλεπτα.

ε. Ἐπομένως ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος θὰ ἦτο $T_{AS} = 540/256=2.11$ δευτερόλεπτα/γράφημα.

στ. Ὅμως πιθανώτατα ὁ πραγματικὸς χρόνος γραφῆς τῶν ἀνωτέρω ἐκτιμωμένων 256 γρα-φημάτων νὰ ἦτο μεγαλύτερος, ἀφοῦ οἱ πινακίδες τῆς ΓΓΑ/Β ἐγράφοντο μὲν ἀπὸ ἐξειδικευμέ-νους γραφεῖς, ἀλλὰ στὸν δυσκολώτερο χειριζόμενο πηλὸ καὶ ὄχι στὸ χαρτί, μὲ τὴν εἰδικὴ δε-δαίως γιὰ τὴν ΓΓΑ/Β πεπλατυσμένη γραφίδα, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὸ εὐχρηστο σύγχρονο μολύβι. Ἐπὶ πλέον συζητήσιμο εἶναι κατὰ πόσο ἡ ὑποτιθεμένη σχέσις 4/1 μεταξὺ μονάδων ἀριθμητικῶν καὶ γραφήματος δὲν ἦτο στὴν πραγματικότητα μεγαλύτερη, καὶ ἔπομένως στὸν ἴδιο χρόνο θὰ ἐγράφοντο λιγώτερα γραφήματα καὶ ἄρα ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος γραφῆς θὰ ἦτο μεγαλύτερος τοῦ ἀνωτέρω προσδιορισθέντος τῶν 2.11 δευτ/γράφημα.

ζ. Λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω θεωροῦμε, ὅτι αὐξηση κατὰ 50% τοῦ ἀρχικῶς ὑπο-λογισθέντος χρόνου καλύπτει ἐπαρκῶς τὴν πιθανῶς ἐπὶ τὸ ἔλαττον ἐκτίμηση τοῦ ἀπαιτουμέ-νου χρόνου γραφῆς ἀνὰ γράφημα. Ἐπομένως ὁ πραγματικὸς χρόνος γραφῆς τῆς ΓΓΑ ἐπὶ πι-νακίδων τοῦ τύπου τῆς As 1516 χωρὶς ἀριθμητικά ἐκτιμᾶται διορθούμενος σὲ $T_{ASπ}=1.50 \times 2.11=3.17$ δευτερόλεπτα/γράφημα.

η. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ σύστημα τῶν σφραγίδων ἐμετρήθη πειραματικῶς, ὅτι 14 λεπτὰ χρειά-ζονται, γιὰ νὰ ἀποτυπωθοῦν οἱ σφραγίδες ἐπὶ τοῦ Δ.Φ. ἢ 3.50 δευτερόλεπτα/γράφημα[8].

Παρατηροῦμε λοιπὸν συγκρίνοντας τοὺς δύο χρόνους γραφῆς, ὅτι ἡ ΓΓΒ εἶναι ταχύτερη τοῦ συστήματος τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. καὶ μάλιστα κατὰ 11%.

Βεβαίως, γιὰ νὰ εἶναι συγκρίσιμοι οἱ ἀνωτέρω ἐκτιμώμενοι χρόνοι, πρέπει ἡ πειραματικὴ ἀντιγραφή καὶ γραφὴ τῶν ἀντιστοιχῶν κειμένων νὰ ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τὶς ἴδιες συν-θηκές. Ὑποτίθεται, ὅτι καὶ ἡ πειραματικὴ γραφὴ τοῦ Δ.Φ. ἐγίνετο ὑπὸ τὶς ἴδιες συνθηκές μὲ ἐκεῖνες τῆς ἀντιγραφῆς τῆς AS 1516. (Σημείωση: Τὴν ἐργασία τοῦ Α. L. Mackay, «On the Type - fount of the Phaistos Disc, Statistical Methods in Linguistics» 4, 1965, 15-25, στὴν ὁποία ἀνα-φέρεται ὁ Arnold Bradsaw στὸ ἄρθρο του «The Imprinting of the Phaistos Disc», περιοδικὸν «Kadmos», ἔτος 1976, σχετικῶς μὲ τὸν ἀνωτέρω χρόνο γραφῆς τοῦ Δ.Φ. δὲν κατέστη δυνατόν

νά προμηθευθῇ ὁ γράφων).

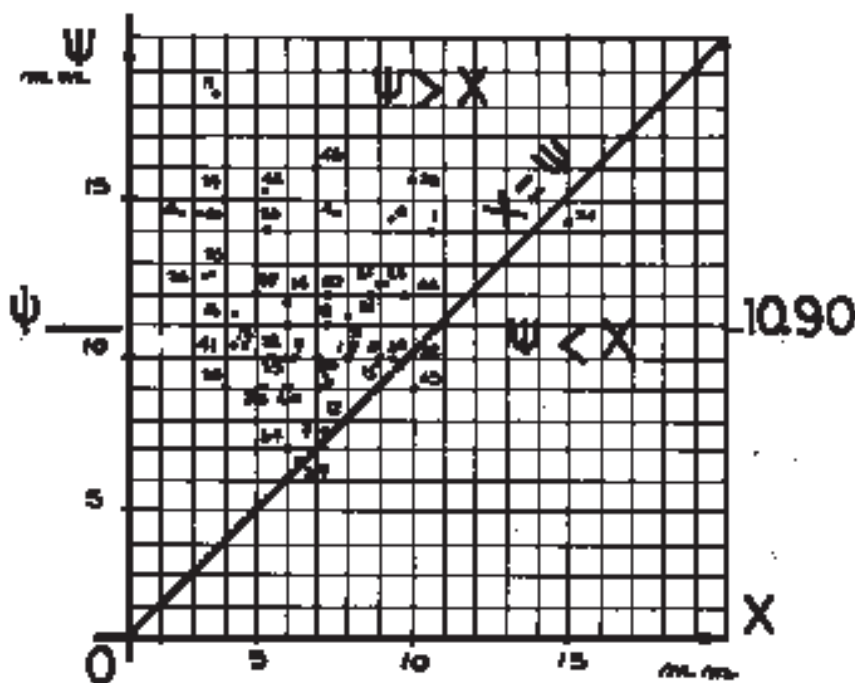
Ὑπὸ τὶς ἀνωτέρω λοιπὸν παραδοχὲς καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ΓΓΒ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ γράφεται ταχύτερα τοῦ «τυπογραφικοῦ» συστήματος τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. Διατηρῶντας δὲ μικρὴ ἐπιφύλαξη σχετικῶς μὲ τὴν ἀνωτέρω ἐκτίμηση τοῦ πραγματικοῦ χρόνου γραφῆς τῆς ΓΓΒ, συμπεραίνουμε, ὅτι τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. δὲν εἶναι ταχύτερο τῆς ΓΓΒ ἐπὶ πινακίδων τοῦ τύπου τῆς As 1516.

5. Ὁ ἀπαιτούμενος χώρος γιὰ τὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ. Σύγκριση μὲ τὴν ΓΓΒ.

Ἄλλη σημαντικὴ παράμετρος τοῦ οἰοῦνδήποτε συστήματος γραφῆς εἶναι ὁ καταλαμβανόμενος χώρος ἀπὸ τὸ γραφόμενο κείμενο. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἀπαιτουμένου χώρου τῆς ΓΓΒ ἐδασίσθη στὴν μελέτη τῆς ἀνωτέρω ἀναφερθείσης πινακίδος As 1516.

5.1 Κατὰ τὸ ὕψος ἢ ἀπόσταση τῶν γραμμῶν γραφῆς ἐξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ὕψους τῶν γραφημάτων καὶ ἀντιτροφῶς. Ἡ μέση ἀπόσταση 23 γραμμῶν τῆς As 1516 εἶναι 10,90 χλσμ.

Γιὰ λόγους ἐποπτείας ἐπὶ συστήματος ἀξόνων X, Y παρεστάθησαν οἱ 45 σφραγίδες τοῦ Δ.Φ., ὅπου ἐπὶ τοῦ ἀξονοῦ X μετροῦται ἡ βάση καὶ ἐπὶ τοῦ Y τὸ ὕψος κάθε γραφήματος, ὡς ἀπαντᾶται συνήθως στὸν Δ.Φ. (σχῆμα 1). Οἱ διαστάσεις τῶν σφραγίδων ἐμετρήθησαν ἐπὶ τῶν φωτογραφιῶν τῶν σφραγισμάτων τῆς φωτογραφικῆς ἐκδόσεως τοῦ Δ.Φ. τοῦ Jean-Pierre Olivier [14]. Ἐπὶ τοῦ προηγουμένου διαγράμματος ἐχαράχθη ἡ εὐθεῖα $Y = 10,90$ τοῦ μέσου πλάτους τῶν γραμμῶν γραφῆς τῆς As 1516. Ἄνω τῆς εὐθείας αὐτῆς εὐρίσκονται 25 σημεῖα, δηλαδὴ ὅσες σφραγίδες ἔχουν ὕψος μεγαλύτερο τῶν 10,90 χλσμ. Εἶναι ἐμφανές, ὅτι μὲ τὴν συγκεκριμένη διαγράμμιση καὶ τὶς διαστάσεις τῆς ἡ As 1516 δὲν μπορεῖ νὰ γραφῇ μὲ τὶς σφραγίδες τοῦ Δ.Φ., ἐφ' ὅσον περίπου 25 σφραγίσματα δὲν χωροῦν μεταξὺ τῶν γραμμῶν. Προφανῶς θὰ ἀπαιτοῦντο

Σχ. 1: Διαστάσεις σφραγίδων

γραμμές μεγαλύτερας απόστασης. Σαν ελάχιστη απόσταση γραμμών γραφής των σφραγίδων θα έπεβάλλετο το ύψος σφραγίσματος, το οποίο δὲν θα ἴμπορουσε νὰ ἀποτυπωθῇ ἐν κατα-

κλίσει. Αὐτὸ εἶναι τὸ Φ24 («παγόδα») ὕψους 14.33 χλσμ. Προκύπτει λοιπὸν κατ' ἐλάχιστον ἀναλογία Y_e κατὰ τὸ ὕψος μεταξὺ συστήματος σφραγίδων Δ.Φ. πρὸς συλλαβογράμματα As 1516 $Y_e = h_{SP}/h_{1516} = 14.66/10.90 = 1.34$. Δηλαδή ἀπαιτοῦν οἱ σφραγίδες τοῦ Δ.Φ. κατὰ 34% περισσότερο ὕψος τῆς ἀνωτέρω ΓΒ.

5.2 Ἄς ὑπολογίσουμε ὅμως καὶ ἂς συγκρίνουμε καὶ τὴν κατὰ μῆκος ἀνάπτυξη τῶν δύο γραφῶν.

Ἐμετρήθη λοιπὸν τὸ μῆκος 20 γραμμῶν τῆς As 1516 καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γραφημάτων, χωρὶς κατὰ κανόνα νὰ συμπεριλαμβάνεται στὸ μῆκος καὶ στὸν ἀριθμὸ τῶν γραφημάτων τὸ τελευταῖο ἀριθμητικὸ (ἐπεὶδὴ καταλαμβάνει ἐξαιρετικῶς λίγο χωρὸ) καθὼς καὶ τὸ τελευταῖο ἰδεόγραμμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἐκεῖνο ἀφήνει μεγάλο κενὸ μετὰ τὸ τέλος τῶν προηγουμένων ἐγγραφῶν. Στὰ γραφήματα ὑπάρχουν 38 ἐσωτερικὲς κάθετες γραμμὲς ἀποδίδουσες ἀριθμητικά. Ἀπὸ αὐτὲς συμπεριελήφθη στὸν συνολικὸ ἀριθμὸ γραφημάτων τὸ 1/3, δηλαδή $(38/3 = 12.67)$ 13. Ἐμετρήθη συνολικὸν μῆκος 2229 χλσμ. καὶ $266 + 13 = 279$ γραφήματα. Ἐκτιμᾶται λοιπὸν, ὅτι ἡ κατὰ μῆκος ἀνάπτυξη τῆς ΓΒ ἐπὶ πινακίδων τοῦ τύπου τῆς As 1516 χωρὶς ἀριθμητικὰ καταναλῶνει $2229/279 = 7.99$ χλσμ./γράφημα.

Πρὸς σύγκριση ἐμετρήθη τὸ συνολικὸ μῆκος γραφῆς τοῦ Δ.Φ. Τὴ μέτρηση ἐκάνουμε τυλίγοντας λεπτὸ μεταλλικὸ νῆμα στὴν μέση γραμμὴ τῶν σπειρῶν ἐπὶ ἀκριβοῦς πηλίνου ἀντιγράφου τοῦ Δ.Φ. τοῦ Μουσείου τοῦ Ἡρακλείου. Συγκρίνοντας τὴν πυκνότητα γραφῆς τῆς As 1516 μὲ τὴν μεγαλύτερη πυκνότητα γραφῆς 9.13 χλσμ./γράφημα τῆς πλευρᾶς Β τοῦ Δ.Φ. προκύπτει, ὅτι ἡ ΓΒ γραφομένη ἐπὶ πινακίδων τύπου As 1516 καταλαμβάνει λιγώτερο μῆκος κατὰ $[(9.13 - 7.99)/7.99] \times 100 = 14.27\%$ ἔξ ἐκείνου τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ.

5.3 Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἀπαιτουμένου χώρου τοῦ σφραγιδικοῦ τυπογραφικοῦ συστήματος τοῦ Δ.Φ.

Ἐκ τῶν δύο παραγράφων 5.1 καὶ 5.2 λοιπὸν μποροῦμε νὰ ὑπολογίσουμε τὴν σχέση τοῦ ἀπαιτουμένου χώρου γραφῆς τῶν δύο συστημάτων. Προκύπτει εὐκόλως, ὅτι τὸ σφραγιδικὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ. καταλαμβάνει περισσότερο χωρὸ κατὰ 53% $(1.34 \times 1.1427 = 1.53)$ τῆς ΓΒ ἐπὶ πινακίδων τοῦ τύπου τῆς As 1516.

Ὡς τελικὸ συμπέρασμα λοιπὸν τῆς παρούσης παραγράφου προκύπτει, ὅτι: Τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. ὡς πρὸς τὴν ἀπαίτησι χώρου καταλαμβάνει περισσότερο χωρὸ κειμένου ἀπὸ ὅσον ἡ ΓΒ χωρὶς ἀριθμητικὰ καὶ ὑστερεῖ σημαντικῶς τῆς τελευταίας.

6. Ἡ μικρὴ εὐελιξία τοῦ συστήματος τῶν σφραγίδων. Σύγκρισις μὲ τὴν δυνατότητα μεταβολῆς τοῦ μεγέθους τῶν γραφημάτων τῆς ΓΒ.

Οἱ καταγραφὲς τῆς ΓΒ εἶναι ποικίλες, ὅσον ἀφορᾷ στὸ μέγεθος τῶν συλλαβογραμμάτων καὶ ἰδεογραμμάτων. Μερικὲς πινακίδες εἶναι μικρογραφημένες [1], [5], σὲ ἄλλες τὰ γραφήματα ἔχουν διαφορετικὸ μέγεθος, ἄλλες φορὲς μεγαλύτερο γιὰ τὴν δημιουργία ἐπικεφαλίδων καὶ ἄλλες μικρότερο δίχην σημειώσεων ἢ προσθηκῶν σὲ ἤδη γραφὲν κείμενο. Ἐχρειάζετο λοιπὸν κατὰ τὴν χρῆση τῆς ΓΒ ἡ μεταβολὴ κατὰ βούλησιν τοῦ μεγέθους τῶν συλλαβογραμμάτων, ὥστε νὰ προσαρμόζωνται τὰ γραφήματα στὶς ἀνάγκες: α. τῆς παρουσιάσεως τοῦ κειμένου (μεγάλου μεγέθους ἐπικεφαλίδων)· β. τοῦ διατιθεμένου χώρου καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ κειμένου (μικρογραφημένες πινακίδες)· γ. τῆς προσθήκης γραφημάτων ἢ σημειώσεων διαφορετικοῦ μεγέθους (κατὰ κανόνα μικροτέρου) ἢ στὸ κείμενο ἢ στὰ περιθώριά του· δ. τῶν διορθώσεων.

Ἐπομένως τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. στερεῖται τῆς εὐελιξίας τῆς ΓΒ, ἡ ὁποία

γραφομένη με ἐλεύθερο χέρι εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ ἀλάσση κατὰ βούλησιν μέγεθος γραφημάτων.

7. Τὰ πλεονεκτήματα τῶν σφραγίδων. – Ἡ μὴ σφραγιστοποίηση τῆς ΓΓΒ.

Ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν προηγούμενων παραγράφων ἐδείχθη ἐπαρκῶς, ὅτι οἱ σφραγίδες σὲ καμμία ἐκ τῶν ἐρευνηθεισῶν παραμέτρων δὲν πλεονεκτοῦν ἔναντι τῆς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἢ ἐπικηρωμένης πινακίδος διὰ χειρὸς γραφῆς τῆς ΓΓΒ. Ἀλλ' ὅμως πράγματι τὸ σφραγιστικὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ. δὲν παρουσιάζει κανένα πλεονέκτημα ἐν σχέσει μετὰ τὴν διὰ χειρὸς γραφὴ τῆς ΓΓΑ/Β; Ὁχι, διότι οἱ σφραγίδες τοῦ Δ.Φ. ἀλλὰ καὶ κάθε σφραγιστικὸν συστήματος παρουσιάζουν τρία ὁράτα πλεονεκτήματα: α. τῆς τυποποιήσεως· β. τῆς ἀντιγραφῆς· γ. τοῦ μικροτέρου χρόνου μαθητείας.

Ἀλλὰ ἄς πάρουμε τὰ πράγματα μετὰ τὴ σειρά.

α) Κατ' ἀρχὴν ἡ μορφή τῶν συλλαβογραμμάτων τῆς ΓΓΒ δὲν εἶναι τόσο πολὺπλοκη, ὥστε ἡ ἀνάγκη ἀποδόσεώς των ἀπὸ μόνῃ τῆς νὰ ὀδηγῇ στὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας τῶν σφραγίδων. Ἐπομένως ἡ ἥδη τυποποιημένη ΓΓΑ/Β δὲν ἐδημιουργοῦσε πίεσιν, ὥστε νὰ συλληφθῇ ἡ ἰδέα τῆς σφραγιστοποιήσεως τῆς (πλεονέκτημα Π₁).

β) Ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα ἀντιγραφῆς ὑπὸ μὴ ἐγγραμμάτων γραφέων (πλεονέκτημα Π₂) εἶναι δύσκολο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι στὸ ἀνακτορικὸ περιβάλλον, στὸ ὁποῖο καὶ θὰ ὑπῆρχε κατ' ἀνάγκην τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων, θὰ ἐνεπιστεύοντο σὲ ἀγραμμάτους τὴν παραγωγικὴ διαδικασίαν τῆς γραφῆς. Ὡστε καὶ ἡ δυνατότης τῆς «ἀγραμμάτου ἀντιγραφῆς» δὲν ἀποτελεῖ βασικὸν παράγοντα, γιὰ νὰ συλληφθῇ ἡ ἰδέα τῶν σφραγίδων ἢ νὰ ἐπεκταθῇ, ἐὰν ὑπῆρχε ἐπὶ τῶν ΓΓΑ/Β.

γ) Τὸ τρίτον πλεονέκτημα (πλεονέκτημα Π₃) ἀφορᾷ στὸν χρόνον μαθητείας. Ἡ συγκεκριμένη παράμετρος ὑπὸ τοῦ γράφοντος θεωρεῖται ἡ σημαντικώτερη ἐκ τῶν τριῶν γιὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς σφραγιστικοῦ συστήματος μετὰ γραφήματα τοῦ τύπου τῆς ΓΓΑ/Β. Ὑπολογίζεται, ὅτι ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος μαθητείας γιὰ τὴν πλήρη γνῶσιν τῆς ΓΓΒ (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ τῆς μαθήσεως τῶν ἰδεογραμμάτων) ἦτο πέντε ἔτη [1]. Προφανῶς ἡ μάθησις τῶν σφραγίδων ἀπαιτεῖ σημαντικῶς λιγώτερον χρόνον, ἐπειδὴ δὲν ἐχρειάζετο ἡ γνῶσις τῶν λεπτομερειῶν κάθε σφραγίσματος ἀλλὰ μόνον ἡ ἀναγνώρισις τῆς σφραγίδας. Ἐὰν πράγματι πλεονεκτοῦσε ἡ σφραγιστοποίησις ἐνὸς συλλαβικοῦ συστήματος καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς ΓΓΒ, θὰ ἀνεκαλύπτοντο ἀρκετὲς πινακίδες σφραγιστοποιηθείσης ΓΓΒ ἢ ἀκόμη καὶ πινακίδες μετὰ τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ. Ἡ μὴ ἀνακάλυψις ἐπομένως κανενὸς ἄλλου σφραγιστικοῦ κειμένου ἐνισχύει τὴν ἄποψιν, ὅτι τὸ σφραγιστικὸν σύστημα τοῦ Δ.Φ. ἦτο ἕνα ἐξειδικευμένον μὴ «χρηστικόν» σύστημα, ἢ δὲ ΓΓΑ/Β δὲν εἶχε μετὰ μεγάλη πιθανότητα σφραγιστοποιηθῇ.

Ὡστε, καὶ ἂν πράγματι ἡ σφραγιστοποίησις τῶν γραφημάτων ἀποτελεῖ «πολυσήμαντη ἐφεύρεσις» [15], δὲν πρέπει καὶ νὰ μᾶς προκαλῇ ἀπορία ἡ μὴ ἐπέκτασίς τῆς, λόγῳ τῶν ἀρκετῶν μειονεκτημάτων τὰ ὁποῖα συγκεντρώνει. Βεβαίως ἡ ἀληθὴς τυπογραφία ἀπέχει μὲν, ἀλλὰ τὸ πρῶτον καὶ σημαντικὸν δῆμα ἐγινε μέσῳ τοῦ σφραγιστικοῦ συστήματος τοῦ Δ.Φ.

Ἐπὶ τῆς δυνατότητος ὅμως ἡ ὅχι τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἰδέας τῶν σφραγίδων χωρεῖ μία σοβαρὴ ἀντίρρηση. Ἐὰν ὁ Δ.Φ. δὲν ἦτο Κορητικὸς (Ἑλληνικὸς), τότε φυσιολογικῶς δὲν εὐρέθησαν καὶ ἄλλα παρόμοια κείμενα στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἦτο εὐκόλῳ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἰδέα. Ὁ Δ.Φ. ὅμως εἶναι Ἑλληνικὸς, ὡς ἀναφέρεται σὲ ἐπόμενο κεφάλαιον τῆς παρούσης ἐργασίας καὶ ὡς εὐρύτερα εἶναι ἀποδεκτό.

Ὡς συμπεράσματα τῆς παρούσης παραγράφου 7 προκύπτουν:

α. Τὰ τρία πλεονεκτήματα τῆς τυποποιήσεως τῆς «ἀγραμμάτου ἀντιγραφῆς» καὶ τοῦ μικροτέρου χρόνου μαθητείας δὲν δύνανται νὰ ἀναπληρῶσιν τὰ δεδομένα μειονεκτήματα τῶν σφραγίδων καὶ δὲν παρουσιάζονται ἱκανὰ μόνον αὐτὰ νὰ δημιουργήσουν σφραγιστικὸν «τυ-

πογραφικό» σύστημα.

β. Ἐάν ἦσαν πράγματι ἱκανά, ἡ σφραγιδοποίηση τῶν γραφημάτων εἴτε θὰ εἶχεν ἐφαρμοσθῇ κατ' εὐθείαν ἐπὶ τῆς ΓΓΑ/Β, ὁπότε δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ διαφορετικὸν σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ., εἴτε θὰ εἶχεν ἐπεκταθῇ καὶ στὴν ΓΓΒ, δηλαδή θὰ εἶχαν σφραγιδοποιηθῇ καὶ τὰ συλλαβογράμματα τῆς ΓΓΒ, ἐὰν οἱ σφραγίδες τοῦ Δ.Φ. προϋπῆρχον τῆς τελευταίας. (Ἡ ἄποψη ὅτι τὰ σφραγίσματα τοῦ Δ.Φ. εἶναι τὰ προγονικά τῆς ΓΓΒ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς Ε. Πολυγιαννάκη [10]).

γ. Ἐπειδὴ ὁ Δ.Φ. εἶναι Ἑλληνικὸς καὶ εὐρέθῃ μαζὺ μὲ πινακίδα τῆς ΓΓΑ, τὸ σφραγιδικὸν σύστημα τοῦ Δ.Φ. ἦτο γενικῶς γνωστὸ στοὺς ἀνακτορικοὺς γραφεῖς.

δ. Ἡ μὴ εὕρεση πινακίδων μὲ σφραγιδοποιηθέντα συλλαβογράμματα τῆς ΓΓΒ, ἐφ' ὅσον τὸ σφραγιδικὸν σύστημα ἦτο γνωστὸ στοὺς γραφεῖς τῆς ΓΓΑ/Β, ἐνισχύουν τὴν ἄποψη, ὅτι οὐδέποτε εἶχε σφραγιδοποιηθῇ ἡ ΓΓΑ/Β.

ε. Ἡ μὴ ἐπέκταση τῆς ιδέας τῶν σφραγίδων, ἂν καὶ γνωστῆς στὸν κύκλο τῶν ἀνακτορικῶν γραφέων τῆς ΓΓΑ/Β, ἀκόμη δὲ ἡ μὴ ἀνεύρεση ἔστω καὶ μιᾶς ἀκόμῃ πινακίδος μὲ τὸ καθ' ἑαυτὸ σφραγιδικὸν σύστημα τοῦ Δ.Φ. ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ σφραγιδικὸν Δ.Φ. σύστημα δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ λόγους παραγωγικοῦς.

στ. Ἡ μὴ χρησιμοποίηση γιὰ λόγους παραγωγικοῦς ὑπονοεῖ, ὅτι τὸ σφραγιδικὸν Δ.Φ. σύστημα ἦτο εἰδικῆς χρήσεως.

8. Τελικὰ συμπεράσματα. Οἱ λόγοι τῆς δημιουργίας τοῦ «τυπογραφικοῦ» συστήματος τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ.

Ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνωτέρω παραγράφων 1 ἕως 7 προκύπτει, ὅτι τὸ σύστημα τοῦ Δ.Φ.:

α. Εἶναι κατασκευασμένο νὰ γράφεται μόνον ἐπὶ πλαστικῶν ὑλικῶν (κερί ἢ πηλός), κυρίως δὲ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ΓΓΑ/Β γράφεται ἐπὶ ὁποιοῦδήποτε ὑλικοῦ.

β. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κοινὸν πηλὸν γιὰ τὴν γραφὴν τῆς ἐκ παραλλήλου χρήσεως ΓΓΒ ὁ χρησιμοποιούμενος πηλὸς ἀποτυπώσεως τῶν σφραγίδων ὥφειλε νὰ ἦτο ἐξαιρετικῆς ποιότητος.

γ. Τὰ προηγούμενα ὑλικά, δηλαδή κερί καὶ κυρίως ὁ πηλός, περιορίζουν τὸ πεδίο γραφῆς καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κειμένου. Δὲν ἐνδείκνυται τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων γιὰ τὴν γραφὴν μεγάλων κειμένων. Ἀντιθέτως διὰ τῆς ΓΓΑ/Β γράφονται κείμενα ὅσονδῆποτε μεγάλα σὲ κατάλληλα ὑλικά.

δ. Δὲν εἶναι σὲ καμμιά περίπτωση ταχύτερο ἔναντι τῆς ἐκ παραλλήλου χρήσεως μετὰ τοῦ Δ.Φ. ΓΓΑ/Β σύστημα, ὅταν τὸ τελευταῖον ἐγράφετο ἐπὶ τοῦ πηλοῦ.

ε. Ἀπαιτεῖ σημαντικῶς περισσότερο χῶρον ἐκ τῶν ἐν χρήσει καὶ ἐπὶ πινακίδων εὐρεθειῶν Γραμμικῶν Γραφῶν καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ ὑστερεῖ ἔναντι τῶν τελευταίων.

στ. Τὸ δεδομένο μέγεθος τῶν σφραγίδων ἀποτελεῖ μειονέκτημα γιὰ τὴν γραφὴν σὲ ποικίλου μεγέθους πεδία γραφῆς, τόσο μεγάλα, ὅσο καὶ σὲ μικρὰ κατὰ κύριο λόγο.

ζ. Ἀπαιτεῖ εἰδικῆς ἐργασιακῆς συνθήκης, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ΓΓΒ εἶναι λιγώτερο ἔως ἐλάχιστα ἀπαιτητική.

η. Γιὰ τὴν ὑλοποίησίν του ἀπαιτεῖ τὴν ἐξειδικευμένη κατασκευὴ τῶν σφραγίδων, ἐνῷ ἡ ΓΓΑ/Β γράφεται ἀπλῶς καὶ ἀπὸ μνήμης.

θ. Τὰ τρία πλεονεκτήματα τῶν σφραγίδων, δηλαδή τῆς τυποποιήσεως τῶν γραφημάτων, τῆς «ἀγραμμάτου ἀντιγραφῆς» καὶ τοῦ μικρότερου χρόνου μαθητείας, ἀποτελοῦν πλεονέκτημα κάθε «τυπογραφικοῦ» σφραγιδικοῦ συστήματος (καὶ ὄχι μόνον τοῦ Δ.Φ.) καὶ δὲν ἀποτελοῦν παραμέτρους ἱκανῆς γιὰ τὴν δημιουργία του, ἐφ' ὅσον οἱ ἀνωτέρω παράμετροι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἱκανοποιοῦνται πλήρως ἀπὸ τὴν ἐκ παραλλήλου χρήσιν τῆς ΓΓΑ/Β. (Ὑπενθυμί-

ζεται, ότι ή ΓΓΑ μαρτυρείται από τοῦ 2300 π.Χ. [11], ή ΓΓΒ ἤδη πρὸ τοῦ 1650 π.Χ. [12] καὶ ὁ Δ.Φ. χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ +1850 π.Χ. [13] ἕως τοῦ 1200 π.Χ. [6]).

Στὸ σημεῖον αὐτὸ πλέον ἐπιβάλλεται νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι ἡ δημιουργία ἐπὶ τοῦ πληοῦ διὰ τῆς ἐλευθέρας χειρὸς γραφημάτων πανομοιοτύπων μὲ τὰ τῶν σφραγίδων εἶναι ὄχι μόνον τόσο χρονόδρομος, ὥστε πρακτικῶς νὰ εἶναι ἀποκλειστέα ἡ δημιουργία τοῦ ὁποιοδήποτε κειμένου, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἀδύνατος στὸν διὰ τῶν σφραγίδων ἐπιτυγχανόμενο βαθμὸ τελειότητος.

Ἐπομένως ὡς τελικὸ συμπέρασμα τῆς παρούσης ἐργασίας προκύπτει:

Α. Τὸ σφραγιδικὸ «τυπογραφικὸ» σύστημα τοῦ Δ.Φ. ἦτο μὴ «χρηστικόν», δηλαδὴ δὲν προορίζετο γιὰ παραγωγικὴ ἐργασία, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον γιὰ εἰδικοὺς λόγους καὶ ἐν τέλει ἐγκατελείφθη.

Β. Ἡ ἰδέα τῶν σφραγίδων ἐφηρμόσθη καὶ παρέμεινε μόνον ἐπὶ τοῦ σφραγιδικοῦ Δ.Φ. συστήματος.

Γ. Ἐπιβεβαιώνεται ἡ αἴσθησις τὴν ὁποία δημιουργεῖ τὸ σύστημα τῶν σφραγίδων τοῦ Δ.Φ., ὅτι τὴν μόνη αἰτιολογία τῆς κατασκευῆς του ἀποτελεῖ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ὑπὸ οἰεσθῆποτε συνθήκης σωστῆς εἰκαστικῆς ἀποδόσεως τῶν διὰ τῶν σφραγίδων παριστωμένων μορφῶν καὶ μόνον αὐτῆς.

Βιβλιογραφία:

1. Martin S. Ruiperez, Jose L. Melena, *Οἱ Μυκηναῖοι Ἕλληνες*, Ἰνστιτοῦτο τοῦ διδλίου - Μ. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 1996.
2. Ἰωάννης Κ. Προμπονάς, *Σύντομος Εἰσαγωγή εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν Φιλολογίαν*, ἐκδόσεις «Συμμετρία», Ἀθήνα 1989.
3. *Ἡ Δυναμικὴ τῆς γραφῆς στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἱερογλυφικὴ ἕως τὸ ἀλφάβητο*, περιοδικὸν «Δαυλός», τεῦχος 143/1993.
4. Ἀρθρον Σ. Μαρινάτου, *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια Παύλου Δρανδάκη*, λῆμμα Γραφῆ.
5. J. T. Hooker, *Εἰσαγωγή στὴν Γραμμικὴ Β*, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, Ἀθήνα 1994.
6. Louis Godart, *Ὁ Δίσκος τῆς Φαιστοῦ. Τὸ Αἶνιγμα μιᾶς γραφῆς τοῦ Αἰγίου*, ἐκδόσεις «Ἰτανος», 1995.
7. J. Chadwick - L. Godart - J. T. Killen - J. P. Olivier - A. Sacconi - I. A. Sakellarakis, *Corpus of Mykenaeen Inscriptions from Knossos*, Volume II (1061-4495) / Cambridge - University Press.
8. Arnold Bradshaw, *The Imprinting of the Phaistos Disc*, περιοδικὸν «Kadmos», 1976.
9. Allesandro Della Seta, *Il Disco di Phaistos*, Roma / Tipografia della R. Accademia dei lincei, 1909.
10. Ἐφη Πολυγιαννάκη, *Ὁ Δίσκος τῆς Φαιστοῦ μιλάει Ἑλληνικά*, ἐκδόσεις Γεωργιάδης, Ἀθήνα 1996.
11. Π. Γεωργοῦντζος, *Ἐνεπίγραφες πινακίδες τοῦ 2700 π.Χ. ἦσαν γραμμένες στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα*, περιοδικὸν «Δαυλός», σ. 6101, τεῦχος 107, Ἀθήνα 1990.
12. Κ. Δούκα, *Τὸ Βότσαλο Κανκανιάς*, «Δαυλός», τ. 172.
13. Yves Duhoux, *Le Disque de Phaestos*, Depositaire, Editions Peeters. Boite Postale 41. B-3000 Louvain 1977.
14. Jean - Pierre Olivier, *Ὁ Δίσκος τῆς Φαιστοῦ*, φωτογραφικὴ ἔκδοση, Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν 1992.
15. *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν Α.Ε./1980, τόμος «Προϊστορία καὶ Πρωτοῖστορία», σελὶς 152.

Ις' Σοφοκλῆς

Ὁ Σοφοκλῆς ἐπέβαλε στήν Ἑλληνικήν τραγωδία τήν ὀριστικήν τῆς μορφῆν. Δεκαεξαετής ἀκόμη ἔγραψε τῖς μελωδίες, φιλοτέχνησε τὰ σκηνικά καί διηύθυνε τήν χορωδία στίς ἐκδηλώσεις, πού ἔλαβαν χώραν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 480 π.Χ. γιὰ τὸν ἑορτασμό τῆς νίκης τῆς Σαλαμῖνος· καί δώδεκα ἔτη ἀργότερα νίκησε στοὺς δραματικοὺς ἀγῶνες τὸν δάσκαλό του Αἰσχύλο. Ἐγραψε περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ δράματα καί κατέκτησε τὴν πρώτην θέσιν εἴκοσι τέσσερις φορές, τῖς δὲ ὑπόλοιπες τὴν δεύτερη. Ἐκ τῶν δραμάτων του αὐτῶν διεσώθησαν ἑπτὰ μονάχα, πού εἶναι τὰ ἑξῆς: «Οἰδίπους Τύραννος», «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ», «Ἀντιγόνη», «Ἡλέκτρα», «Αἴας», «Φιλοκτήτης» καί «Τραχίνιαι».

«Πολλὰ ἐκαινούργησεν ἐν τοῖς ἀγῶσι» ὁ Σοφοκλῆς· «καὶ αὐτὸς ἤρξε τοῦ δράματος πρὸς δράμα ἀγωνίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ τετραλογίαν» (Σουΐδας)· «καὶ τοὺς ὑποκριτὰς εἰς τρεῖς ἀνεδίβασεν (ὁ Αἰσχύλος χρησιμοποιοῦσε δύο, ἐνῶ οἱ παλαιότεροι ἕναν μονάχα) καί τὴν σκηνογραφίαν πρῶτος ἐφευρεν» (Ἀριστοτέλης, «Ποιητική» 1449α). Ἐδῶσε πολὺν μεγάλην σημασίαν στήν δράσιν καί τὸν διάλογο ἔτσι, ὥστε ἡ διάρθρωσις κατέστη ἐντεχνοτέρα καί οἱ ἐκπλήξεις περισσότερες· προσέτι ἠῤῥησε τὸν ἀριθμὸ τῶν χορευτῶν ἀπὸ δώδεκα σὲ δεκαπέντε, ἀναθέτοντάς τους οὐσιαστικὰς ρόλους, προκειμένους νὰ ικανοποιήσῃ τὸ αἶτημα τῆς πολυπλοκότητος. Τὴν λύσιν τέλος τοῦ δράματος ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἐντέχνου πλοκῆς τῆς ὑποθέσεως καί τῶν χαρακτήρων τῶν ἡρώων του καί μόνο στὸν «Φιλοκτήτην» χρησιμοποιοεῖ τὸν «ἀπὸ μηχανῆς θεόν», πού ἀποτελεῖ ἐπινόησιν τοῦ Εὐριπίδου.

Οἱ χαρακτῆρες τοῦ Σοφοκλέους δὲν εἶναι μονοκόμματοι σὰν ἐκείνους τοῦ Αἰσχύλου ἢ ταπεινοὶ σὰν ἐκείνους τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλὰ παριστάνουν τὴν πολυπλοκότητα καί τὴν πολλαπλότητα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς: «Αὐτὸς μὲν οἶους δεῖ ποιεῖν, Εὐριπίδης δὲ οἰοί εἰσιν» καί Αἰσχύλος «οἶους δύνανται εἶναι». Ἄν καὶ πολὺπλοκοι, οἱ σοφόκλειοι ἥρωες εἶναι συνεπεῖς μὲ τὸν ἑαυτὸν τους καί, τὸ κυριώτερον, πολὺ ἀνθρώπινοι. Ἀγαποῦν καὶ μισοῦν, χαίρουν καὶ λυποῦνται, ὀργίζονται καὶ γαληνεύουν, γνωρίζουν ὅλες τῖς συναισθηματικὰς καταστάσεις· πάντοτε ὅμως μὲ εὐγένεια καὶ καλαισθησία.

Ἡ γλῶσσα, τὸ μέτρον καὶ τὸ ὕφος τοῦ ποιητοῦ χαρακτηρίζονται Ὀλύμπια, ἢ δὲ ἔκφρασίς του Κλασσική. Τηρεῖ τὸ προσῆκον μέτρο καὶ συνδυάζει τὴν δύναμιν τοῦ Φειδίου καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ Πραξιτέλους. Στὴν χάριν τῆς γλώσσας του οἱ ἀρχαῖοι ἀνεγνώριζαν τὸν Ὅμηρον: «Ὅμηρον μὲν Σοφοκλέα ἐπικόν, Σοφοκλέα δὲ Ὅμηρον τραγικόν», ἔλεγαν καὶ ὁ Ξενοφῶν συμπληρῶνει: «Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα».

Ὁ Σοφοκλῆς διδάσκει στήν Ἀθήνα τὸ κοσμοεῖδωλον τῆς Ἰωνίας. Πιστεύει ἀπόλυτα εἰς τὴν ἠθικὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος καὶ εἶναι θεοσεβέστατος. Χρησιμοποιοεῖ μὲ μεγάλην εὐχέρεια τὴν τραγικὴν εἰρωνείαν καὶ εἶναι ἀσυναγώνιστος στήν χρῆσιν τῶν συγκινητικῶν ἀναγνωρίσεων, πού ἀποτελοῦν βασικὸ

στοιχείο τῶν δραμάτων.

Ἡ τραγωδία, ὡς γνωστόν, δὲν μιμεῖται τρόπους καὶ χαρακτηῖρες τοῦ καθημερινοῦ βίου κι οὔτε δημιουργεῖ πινακοθηῖκες προσωπογραφίῶν, κάτι ποὺ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς κωμωδίας. Σκοπὸς τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τοῦ πεπρωμένου, τοῦ κοσμικοῦ σχεδίου, τοῦ ἀεικίνητου τοῦ τροχοῦ τοῦ χρόνου καὶ τῆς μοίρας· ἡ ἐμφάνισις ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν θεϊκῶν-ἐξωλογικῶν δυνάμεων, ποὺ δροῦν πίσω ἀπὸ τὸ παραπέτασμα· ἡ ἔμμεση ὑπόδειξις τρόπων ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀντιξοοτήτων τῆς σκληρῆς ζωῆς καὶ ἐνὸς ἀξιοπρεποῦς καὶ ἐναρέτου βίου.

Ὁ Νόμος, ποὺ «κυβερνᾷ πάντα διὰ πάντων», ἐμφανίζεται στὴν «Ἀντιγόνη» ἀλλὰ καὶ στὰ ὑπόλοιπα ἔργα τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ Δίκη πρέπει νὰ ἐκπληρωθῇ παντοιοτρόπως· ἂν ὄχι μὲ πράξεις ἀνθρώπων, μὲ φυσικὸν ἐξαναγκασμὸ, ἀφοῦ οἱ ἀνθρώπινες πράξεις ἀποτελοῦν μέρος τοῦ συμπαντικοῦ λόγου. Κατὰ τὸν ποιητὴ ὑπάρχει μία κοσμικὴ ἰσορροπία, γρανάξι τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ ἀδικοπραγία ἀπεργάζεται τὴν ἴδια τῆς τιμωρία καὶ ἡ καταστροφή ἔρχεται χωρὶς δικαιολογία, ἔστω ἐξ αἰτίας μιᾶς κάποιας ἀμέλειας.

Ὁ ποιητὴς εἶναι πολιτισμένος ἄνθρωπος καὶ πραγματικὸς διανοούμενος. Διδάσκει τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα καὶ τὸν σεβασμὸ στοὺς πολιτειακοὺς νόμους, πού, ἐξυπακούεται, εἶναι σύμμορφοι καὶ ἐναρμόνιοι μὲ τὸν Νόμο. Δὲν θέλει τὴν τυφλὴ ὑπακοή ἀλλὰ τὴν συνειδητὴ ὁμολογία μὲ τὸν Νόμο. Ἡ ἐμπιστοσύνη του στὸν διάλογο, «ποὺ ὁδηγεῖ στὴν φρόνησι καὶ τίς ὁρθές ἀποφάσεις», τὸν ὠδήγησε στὴν χρῆσι τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ πολυμελοῦς χοροῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀποτελεῖ ἀπλὴν μηχανὴ γιὰ τίς τεχνικὲς του ἀνάγκες, ἀλλὰ δρᾷ αὐτόνομα καὶ συντείνει στὴν «δι' ἐλέου καὶ φόβου» περᾶτωσιν τῶν τοιούτων παθημάτων (=παθῶν).

Ἐνα ἄλλο σημαντικό στοιχεῖο εἶναι ἡ πλοκὴ καὶ οἱ ἀλληλεπιδράσεις τῶν καταστάσεων καὶ γεγονότων, ποὺ δημιουργοῦν τὸ τραγικὸν κλῖμα. Καμμιά καταστροφή δὲν περιορίζεται, ἀλλ' ἀπλώνεται χωρο-χρονικὰ ἔτσι, ὥστε κανεὶς νὰ μὴν μένῃ ἀκοινώνητος τοῦ παθήματος. Ὁ Οἰδίπους δὲν φθάνει μόνος στὰ ἐγκλήματά του· εὐθύνεται ὁλόκληρη ἡ πόλις, ποὺ μὲ τὸν ἄλφα ἢ δῆτα τρόπο συνείργησε σ' αὐτὰ καὶ ποὺ θὰ πληρώσῃ ἐν κατακλείδι.

Ἡ ζωὴ εἶναι σκληρὴ ἐξάπαντος καὶ οἱ κίνδυνοι παραμονεύουν στὸ κάθε μας βῆμα. Κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸ τί τοῦ ἐπιφυλάσσει τὸ αὔριον· «οἱ θεϊκὲς-ἐξωλογικὲς δυνάμεις εἶναι ἀνέλεγκτες», λέγει στὸν Ὀδυσσεά τοῦ «Αἴαντος» ἡ Ἀθηνᾶ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ᾗχουμε «γνώθι σαυτόν»· νὰ ξέρονμε, τί εἴμαστε καὶ ποιά εἴν' ἡ θέσι μας στὸν κόσμον· νὰ βλέπουμε πλατιά καὶ νὰ διαθέτομε ὀρθὴν αἴσθησι ἀναλογίας.

Βέβαια «σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος» χωρὶς τὴν «διόσδοτον αἴγλαν» καὶ τὴν «θεόδοτον δόξαν»· μπορεῖ ὥστόσο νὰ εἶναι ἀξιοπρεπὴς καὶ ἐλεύθερος. Τί μπορεῖ ἄλλως τε νὰ ὑποστῇ πέραν τοῦ θανάτου; «Τοὺς θανόντας <ὁμως> οὐχ ὀρῶ λυπημένους» («Ἠλέκτρα»).

Σαράντος Πάν

Γ. Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ο ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΟΣ ΧΟΡΟΣ

‘Ο Ζευ-Βακχ-ικός τῶν παναρχαίων χρόνων

‘Ο Ζεϊμπέκιος εἶναι πανελλήνιος χορός. Τοῦτο ἔχει ιδιαίτερη ἀξία καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονοῦμε. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὰ Γιάννενα μέχρι τὴν Σύρο καὶ τὴν Πάτρα ἢ τὰ Τρίκαλα, τὴν Χαλκίδα καὶ τὴν Μυτιλήνη ὁ χορὸς εἶναι ἀγαπητὸς καὶ οἰκεῖος. Ἀνῆκει στοὺς ἀποκαλούμενους ρεμπέτικους ρυθμούς. Ἡ λέξις *ρεμπέτικος* εἶναι παραφθορὰ τῆς ἀρχαίας ἀλλὰ καὶ τῆς σύγχρονης λογίας *ρεμβαστικός* καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *ρέμδω*⁹ ἢ *ρεμβάζω*. Τοῦτο ἀποδίδει μίᾳ τόσο χαρακτηριστικὴ καὶ ἐξειδικευμένη κατάστασι, τὴν *ρέμδην*, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ κάποιο ἄλλο, καὶ αὕτῃ εἶναι δύσκολο νὰ περιγραφῇ περιφραστικά. Προσδιορίζει τὴν κατάστασι, στὴν ὁποία συνυπάρχουν ἡ ἐλαφριά ζάλη, ἡ νοσταλγικὴ διάθεσι, ἡ ἥπια ἔκστασι, ἡ χαλάρωσι, ἡ ἀφαίρεσι καὶ ὁ ἀναρχος στοχασμός. Τὸ ρῆμα *ρέμδω* ἔχει ἐννοιολογικὴ καὶ ἀκουστικὴ συνάφεια μὲ τὸ ρῆμα *ρομβόω*. Τὸ ρομβόω, κοινῶς *ρουμπώνω* ἢ *ρουμπεύω*, στὴν ἀρχικὴ καὶ βασικὴ του ἐννοια σημαίνει ζωγραφίζω, σχηματίζω ρόμβους. Ὁ ρόμβος ὁμως ἀπὸ τὴν παλαιότατη περίοδο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐθεωρήθη σχῆμα μὲ μαγικὰς ιδιότητες. Ἔτσι τὸ ρῆμα ρομβόω κατέληξε νὰ σημαίνει μαγεύω, προκαλῶ ὑπερφυσικὴ βλαπτικὴ ἐπίδρασι διὰ τῶν ρόμβων. Ἀπὸ τὴν ἀρχέγονη αὕτῃ μαγικὴ σημασία τοῦ σχήματος ὠνομάσθηκε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν περίοδο ρόμβος καὶ ἓνα ὄργανο σχήματος μικρῆς σβούρας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπραγματοποιοῦντο μαγικὰς πράξεις, ἐξειδικευμένες κυρίως στὴν ἐπαναφορὰ

Μετρικὴ - Ρυθμικὴ - Ὁρχησις

Μέσω τοῦ «Δανλοῦ» σὲ σχετικὸ διάλογο περὶ τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπεστήριξα τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτῃ εἶναι ἄρρυθμος. Οἱ κύριοι Δημ. Σταθακόπουλος καὶ Νικ. Ἀσπιώτης τότε καὶ προσφάτως (τεῦχος 195) ὁ κύριος Κ. Σκαδάντζος ἐπέμεναν καὶ ἐπιμένουν, ὅτι ἡ ἄποψίς μου αὕτῃ εἶναι λανθασμένη, ἀφοῦ, ὅπως ἰσχυρίζεται τοῦλάχιστον ὁ κ. Σκαδάντζος, «εἶναι ἄποψις ἐναντία ὄχι μόνον εἰς τὴν διεθνή βιβλιογραφίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοινὴν λογικὴν». Ὡστόσο οὐδὲν ἀνέφερε ἐκ τῆς διεθνοῦς βιβλιογραφίας. Ὅσο γιὰ τὴν κοινὴν λογικὴν, αὕτῃ οὐδεμία ἀρμοδιότητα διατέτει περὶ τοῦ ἐν λόγω θέματος. Ἀπαξιῶνοντας λοιπὸν χάριν τῆς ἀλήθειας νὰ δεχθοῦμε τὴν «κοινὴν λογικὴν», ἃς δώσουμε τὸν λόγο στὴν εἰδικὴν λογικὴν, ἡ ὁποία ὡς ἱστορικὴ τυγχάνουσα εἶναι καὶ ἡ ἀληθής:

(Πλὴν τοῦ πρώτου λήμματος ἅπαντα τὰ λοιπὰ ἐλήφθησαν ἐκ τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μουσικῆς» τοῦ Σ. Μιχαηλίδου).

– **Ρυθμός**: πᾶσα ὁμαλὴς ἐπαναλαμβανομένη κίνησις (Liddell - Scott).

– Πλάτων («Νόμοι» Β' 665Α): «**Τῇ δὴ τῆς κινήσεως τάξει ρυθμὸς ὄνομα εἶη**» (Ρυθμὸς ὀνομάζεται ἡ τάξις τῆς κινήσεως). Τὰ ὑλικά τοῦ ρυθμοῦ εἶναι «οἱ λέξεις, τὸ μέλος καὶ ἡ κίνησις τοῦ σώματος».

τοῦ ἄπιστου ἔραστῃ.

Παρόμοιας ἀκριδῶς σημασίας εἶναι καὶ τὸ ρῆμα *κυμβόω*, κοινῶς *κουμπώνω* ἢ *κουμπεύω*. Ἀρχικὰ ἐσήμαινε δένω κόμβους, κατόπιν μαγεύω διὰ τῶν κόμβων. Τὸ γνωστὸ δημοτικὸ τραγούδι σὲ διατύπωση συνήχησης ἀλλὰ καὶ γλωσσοδέτη μὲ προφανῇ τὴν τελετουργικὴ καὶ μαγικὴ διάθεση ἀναφέρει:

Ὁ ρουμπῆς, ὁ κουμπῆς, ὁ ρουμποκομπολογῆς

νὰ ρουμπέψη, νὰ κουμπέψη, νὰ ρουμποκομπολογέψη.

Ἔτσι οἱ ταυτόσημες δίδυμες λέξεις *ρουμπῆς* καὶ *κουμπῆς* κατέληξαν νὰ σημαίνουν μάγος. Ἐκ τούτου εἶναι συχνὰ πατρωνυμικά σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἰδίως ἐν Εὐβοίᾳ.

Ὅταν λέμε «σὲ ρούμπωσα», ἐννοοῦμε «σὲ ἐξουδετέρωσα», «σὲ ἀχρήστευσα» καὶ γενικῶς «σὲ νίκησα». Ὅταν λέμε «σὲ κούμπωσα», συχνότερα ἐννοοῦμε «σὲ μάγεψα». Ἡ φράση «ἔκανα ρούμπο» στὸ πανελλαδικὸ καὶ πανάρχαιο παιδικὸ παιγνίδι «τὸ κουτσό» σημαίνει τὴν κατόπιν ἐπίπονης προσπάθειας σειρὰ πραγματοποιηθεῖσων ἀσκήσεων, ἐπιβράδευση καὶ δικαίωμα νὰ σημειώσουμε ρόμβο σὲ τμῆμα τοῦ χώρου τῆς παιδιᾶς, ὥστε αὐτὸς γίνεται ἀποκλειστικὰ ἰδικῆς μας προνομιακῆς χρήσεως, ἐνῶ εἶναι ἄδατος («ταμποῦ») γιὰ τοὺς ὑπολοίπους.

«Προσοχή, μὴν σὲ κουμπώση ὁ κούκκος τὸ πρωὶ τὴν Ἄνοιξη». Γνωστὴ παροιμία. Ὅποιος νησιτικὸς καὶ ἀνιφτος τὸ πρωὶ τὴν Ἄνοιξη, ἐποχὴ τοῦ ζευγαρώματος τῶν πτηνῶν, ἀκούσῃ τὴν φωνὴ τοῦ κούκκου, θὰ κουμπωθῇ, δηλαδὴ θὰ μαγευτῇ καὶ θὰ ὑποστῇ ἐπικίνδυνη βλαπτικὴ ἐπίδραση. Πρέπει τὸ πρωὶ ἢ φωνὴ τοῦ κούκκου νὰ βρῖσκη κάποιον ἤδη πλυμένο, καθαρὸ καὶ ἐν ἐγρηγόρσει. Μία σοφὴ παραίνεση γιὰ τὴν ἀνοιξιάτικη πρωινὴ ἀφύπνιση.

Τὸ ρῆμα *ρομβόω* ἐπομένως ὑποδηλοῖ μία μαγικὴ πράξη, τὸ ρῆμα *ρέμβω* μία προσωπικὴ ψυχικὴ κατάσταση. Ἡ δευτέρα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης. Ὅποι-

– **Ρυθμοποιΐα:** ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ρυθμοῦ. Σκοπὸς τῆς ρυθμοποιΐας εἶναι ἡ προσαρμογὴ τῶν λέξεων, τῶν μελῶν καὶ τῶν κινήσεων σὲ ρυθμικὰ σχήματα.

– **Ρυθμοειδής:** χρόνος ὅχι τελείως ρυθμικὸς (πολεμ. Μουσικά). «**Ρυθμοειδεῖς εἶναι οἱ χρόνοι ποὺ δὲν ἔχουν καλὴ ρυθμικὴ τάξι, ἀλλὰ φαίνονται, ὅτι ἔχουν κάποιο εἶδος ρυθμοῦ**».

– **Ρυθμική:** ἡ ἐπιστήμη τοῦ ρυθμοῦ. Πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν μετρικὴ, τῆς ὁποίας τὰ πλαίσια εἶναι πιὸ περιορισμένα.

– **Μετρική:** ἡ ἐπιστήμη τοῦ μέτρου. Πρέπει νὰ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν ρυθμική, ποὺ ἔχει πλαίσια γενικώτερα καὶ πλατύτερα.

– Λουκιανὸς «Περὶ ὀρχήσεως Β»: «**ἑώρων (οἱ Τρῶες) τὴν ἐν τῷ πολεμῇ αὐτοῦ κούφότητα καὶ εὐρυθμίαν, ἣ ἐξ ὀρχήσεως ἐκέκτητο**» [ἔδλεπαν τὴν ἐλαφράδα καὶ τὴν εὐρυθμὴν κίνησίν του (τοῦ Μηριόνη, συντρόφου τοῦ Ἰδομενέα) στὴν μάχη, ποὺ τὴν εἶχε ἀποκτήσει ἀπὸ τὸν χορό].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ρυθμὸς ὑπηρετοῦσε τὸν χορό. Βεβαίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινοκρατίας (μὴπως δὲν ἦταν ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ὅπου Ἑλλήν ἐσήμαινε τὸ δῶδελγμα τῆς κοινωνίας;) ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐχόρευε τὸν χορὸν αὐτοῦς, τοὺς ὁποίους τῇ σήμερον ἀποκαλοῦμε δημοτικούς. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁμως βυζαντινὴ μουσικὴ οὔτε χορεύτηκε οὔτε πρόκειται νὰ χορευτῇ ποτέ, ἀφοῦ ἀπε-

ος ρουμπώνη ή ρουμπεύη κάποιον του προκαλεί άπορρύθμιση, έλλειψη έγρηγορης και άπροθυμία δημιουργίας, καταστάσεις που χαρακτηρίζουν τον έν καταστάσει ρέμδης εύρισκόμενο. Έάν πρόκειται περι άντιπάλου, τó σύνδρομο αυτό ίσοδυναμεί με έξουδετέρωση.

Ο ρεμβάζων είναι ό ρεμβαστής και στην δημοτική ό ρεμπέτης. Τό άκρως αντίθετο της στρατιωτικής έγρηγορης και πειθαρχίας είναι τó «ρεμπέτ ασκέρι»². Ο άναρχος, ό άπρόθυμος, ό άσυντόνιστος και τελικώς ό άνάξιος στρατός. Ρεμπεσκές, ό όκηγρός, ό άνυπόληπτος, ό άνεπρόκοπος, ό άσωτος· άπό τó ρέμδη και άσκός. Τέλος ή νοσταλγική και άρμονική ρομβία³, τó παλιομοδίτικο μουσικό μηχανήμα (όργανο και μηχανισμός συγχρόνως ίκανός με άπλή περιστροφή νά παίξει δημοφιλή μουσικά κομμάτια), γραφική πινελιά στους δρόμους της παλιάς Άθήνας. Εύτυχως διασώζεται άκόμη.

Οί βασικοί θεωρούμενοι ρεμπέτικοι ρυθμοί είναι δύο: ό ζεϊμπέκικος και ό χασάπικος. Ο χασάπικος σάν όρος προέρχεται άπό την λέξη χασάπης ή κασάπης, παραφθορά της λέξης κόπτης, και παράγεται άπό τó θέμα κόπσ- του μέλλοντος (κόπσω) του ρήματος κόπτω⁴ με άντιμετάθεση των γραμμάτων π και σ (κατά τó σχήμα φαλλου-άκρα → φαλ(λ)άκρα → καράφλα). Άπό πλευράς νοήματος χασακήριζε τó μέλος της παλαιότατης συντεχνίας των έπαγγελματικά και μεθοδικά τεμαχιστών των σφαγίων προς πλήρη έκμετάλλευση του κρέατος.

Ο όρος Ζεϊμπέκικος είναι άπόλυτα έναρμονισμένος με τούς χαρακτηήτες του χορού. Οί χαρακτηήρες αυτοί περικλείουν τó δακχικόν του ρεμβαστού (ρεμπέτη) με τó αύστηρόν και άνδροπρεπές των κινήσεων του χορευτού. Ώς γνωστόν, ό Ζεϊμπέκικος εμφανίζει δωρική αύστηρότητα αλλά και μεγαλοπρέπεια, θεωρείται άνδρικός χορός και χορεύεται κυρίως άπό άνδρες. Η λέξη προέρχεται άπό συμπάράθεση των ονομάτων Ζεύς και Βάκχος και την κατάληξη -ικός. Άρα άνα-

Όρχηστρίδα χορεύει. Τυπική φάσις ζεϊμπέκικου. Σημειώσατε την κίνηση των χειρών, που έξισορροπούν την μεταφορά του βάρους στο ένα πόδι. (Άπό τó διβλίό «Άθηναϊκά Έρυθρόμορφα Άγγελία» του Jhon Boardman, έκδ. Καρδαμίτσα).

Σειληνοὶ χορεύουν. Δύο «μοναχικοὶ χορευτές». Ἡ κίνηση τῶν χειρῶν τοῦ δεξιοῦ χορευτῆ – κρατοῦν καὶ οἱ δύο κρόταλα – εἶναι προφανής. Ἡ «φιγούρα» τοῦ ἀριστεροῦ χορευτῆ σὲ στάση ἐπίκλυσης μὲ ἐλαφροῖα κάμψη τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν ἐξισορροπιστικὴ θέση τῶν χειρῶν, ποὺ τεκμηριώνει καὶ ἡ σύγχρονη συστορφή τῆς ὁσφύος, δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολία, ὅτι χορεύει ξειμπέκινο. Σημειώσατε τὴν ρεμβαστικὴ στάση τοῦ λυράρη.

χθάνονταν τὸν χορό. Κι αὐτὸ γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο, ὅτι οἱ Ἕλληνες μουσικοχορευτικῶς ἐκτελοῦσαν τὶς θρησκευτικὰς τῶν τελετῶν.

Ἡ Απειρεὺς ἀναφορὴς ὑπάρχοντες στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ὅπως αὐτὴ τοῦ Πανσανία (Γ', 11, 9): «στὴν ἀγορὰ τοὺς οἱ Σπαρτιάτες ἔχουν ἀγάλματα τοῦ Πυθέα Ἀπόλλωνα, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Λητοῦς. Ὅλος αὐτὸς ὁ τόπος ὀνομάζεται χορός, γιὰ κατὰ τὶς γυμνοπαιδιὰς... οἱ ἔφηβοι ἐκτελοῦν χοροὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνα». Ὁ Λουκιανὸς στὸ «Περὶ ὀρχήσεως» διβλίο τον λέει, πὼς καμμιὰ ἀρχαία τελετὴ δὲν γινόταν χωρὶς ὀρχησι.

Οἱ Χριστιανοὶ λοιπὸν τοῦ Βυζαντίου γιὰ τὸν φόβο τῆς ὑποκινήσεως τοῦ ὀρχηστικοῦ ἐνστίκτου τοῦ ποιμνίου (ὅποιος χορεύει δὲν «ζαρώνει» εὐκόλα) ἐφήρμοσαν τὴν λύσι τῆς κορώνας: Μετὰ δηλαδὴ ἀπὸ κάποια ρυθμικὰ μέτρα «σπάξει» ὁ ρυθμὸς κρατῶντας ἕναν φθόγγο ἐπὶ ἀκαθόριστο χρονικὸ διάστημα. Παράδειγμα: «**Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια...**». Ἐνῶ μέχρι τὴν συλλαβὴ –ρι– συμπληρώνονται ὀκτὼ μέτρα τοῦ σπονδαίου ρυθμοῦ, στὸ τελευταῖο ἀπορρίπτεται ἡ κορὼνα ἐκτὸς ρυθμοῦ καὶ γιὰ ὅσο χρονικὸ διάστημα κατὰ δούλησιν κρατήσῃ ὁ χοράρχης ἀννυωμένως τὰς χεῖρας του. Τώρα ποῖον χορὸ διευθύνει ὁ χοράρχης αὐτός, κανεῖς μέχρι στιγμῆς δὲν τὸ ἔμαθε. Ἀσφαλῶς πρόκειται γι' αὐτὸ τὸ ὅποιο προαναφέρθηκε στὸ λήμμα «ρυθμοειδής».

Ἡ Βυζαντινὴ λοιπὸν μουσικὴ εἶναι ρυθμοειδὴς κι ὄχι ρυθμική, ἐὰν θέλουμε νὰ μὴν κα-

Ἀντικρουστοὶ χορευταί. Ἡ κεκαμμένη στάση τῶν γονάτων καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν χειρῶν ἐνθymίζει Ἀπτάλικο.

κουργοῦμε τίς ἐννοιες. Ἔχει δηλαδή μέτρα ἀλλὰ ὄχι ρυθμούς, ἀφοῦ κατὰ τοὺς προαναφερθέντες ὁρισμούς μετρικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ μέτρου· καὶ πρέπει νὰ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν ρυθμική, πὺν ἔχει πλαίσια γενικώτερα καὶ πλατύτερα. Ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ πλατύτερα; Εἶναι ὁ χορός.

Ἡ πυροδοσία τῶν ἀναστενάρηδων ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ δεῖγμα-κατάλοιπο τῆς δι' ὀρχήσεως λατρείας στὴν Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια καὶ τὸ ὅποιο, τονίζουμε ἐδῶ, παραμένει ζωντανό, δηλαδή δὲν τελεῖται κατ' ἀναπαράστασι. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς λόγος τοῦ συνεχοῦς διωγμοῦ τῆς πυροδοσίας ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ ἐκκλησία.

Ἐπίσης ὁ Χριστιανισμὸς δὲν κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ καθηλωμένους στὶς καρέκλες τοὺς μαύρους τῆς Ἀμερικῆς λόγῳ τοῦ ἀκαταμάχητου μουσικοχορευτικοῦ ἐνστίκτου, τὸ ὅποιο διαθέτουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί. Αὐτοὶ οἱ Ἀραπάδες, οἱ Μάου-Μάου, τὰ κτήνη κατὰ τοὺς χριστιανούς τῆς Δύσεως, τοὺς ὁποίους λόγῳ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης τοὺς τοὺς μετέφεραν ἀλυσοδεμένους στὴν Ἀμερικὴ, γιὰ νὰ δουλεύουν ὡς δοῦλοι ἐπὶ εἰκοσιτετραῶρον βάσεως.

Καὶ ἐνῷ λοιπὸν ἡ μετρικὴ πρέπει νὰ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν ρυθμική, ἡ ὁποία ρυθμικὴ ἔχει πλαίσια γενικώτερα καὶ πλατύτερα, ἔρχεται ὁ κ. Σκαβάντζος καὶ ταυτίζει τὸ μέτρο μὲ τὸν ρυθμό. Συγκεκριμένως μᾶς λέει: «ὁ ρυθμὸς ν' εἶναι ἀρχαῖος (ἱαμβὸς ἀπὸ ἄρσεως)». Τί μᾶς λένε ὅμως ὅλα τὰ λεξικά, μηδενὸς ἐξαιρουμένον; «Ἰαμβὸς (στιχοῦργ·): μετρικὴ μονάδα ἀπὸ μία

λύεται, *Ζευ-βακχικός*· και τὸ πρῶτο συνθετικὸ ὑπαινίσσεται τὸ σοβαρόν, τὸ αὐστηρόν, τὸ συγκρατημένο καὶ τὸ ἐπιβλητικὸν τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν· καὶ τὸ δεύ-τερο συνθετικὸ τὸ διασκεδαστικόν, τὸ εὐφορικόν καὶ τὸ παυσίλυπον τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ ἀγαπητοῦ του υἱοῦ. Γιὰ τὴν ἐτυμολογία αὐτὴ συνηγορεῖ ἐκτὸς τῆς γλωσσικῆς καὶ ἐννοιολογικῆς συναφείας τῶν ἐπὶ μέρους λέξεων μὲ τὸν ὄρο καὶ οἱ ιδιότητες τοῦ Ζεῦ-Μπέκικου στὸν ἐλληνικὸν χῶρο. Ἡ μεγάλη του δημοτικότης, ἡ πανελλήνια ἐξάπλωσή του καὶ ἡ διαχρονικὴ του παρουσία, καθ' ὅσον ὑπηρετεῖ μία ἀναγκαία ἐκτονωτικὴ καὶ διασκεδαστικὴ κατάσταση, τὴν ρέμβη, ἐπικαι-ρη σὲ κάθε ἐποχῇ. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἀποκλείουν τὴν προέλευσίν του ἀπὸ κάποιο ἐξελληνισμένο θρακικὸ φύλο ὅπως οἱ Βεσσοί, ἀλλὰ τοῦναντίον συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ ἀντιθέτου: τὴν υἰοθέτησίν του ἀπὸ τοὺς Βεσσούς μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ ἐξελ-ληνισμοῦ τους. Οἱ χοροὶ τῶν ἐπὶ μέρους καὶ ἀπομακρυσμένων ἐλληνικῶν ἐθνικῶν ομάδων ὅπως π.χ. οἱ ποντιακοὶ ἢ οἱ κρητικοὶ ἔχουν πάντα τοπικὸ χαρακτήρα καὶ δὲν ἐμφανίζουν πανελλήνια διάχυση. Πολὺν περισσότερον, ὅταν πρόκειται γιὰ τοὺς Βεσσούς, ἡ μιθάρβαρο καὶ ἀτίθασσο φύλο χωρὶς πολιτιστικὰς σχέσεις μὲ τοὺς γείτονές του, τὸ ὅποῖον μάλιστα, ἐὰν ἐξελληνίστηκε ποτέ, τοῦτο ἔγινε πολὺ ἀργὰ μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμό του, κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδο.

Λόγω ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος χρήσιμο εἶναι νὰ γίνῃ ἀναφορὰ καὶ στοὺς Ζε-ῖμπέκηδες. Ἡ ἐξισλαμισμένη αὐτὴ ἀρχαιοελληνικὴ ἐθνότης τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀιδινίου μὲ τὶς ιδιόρρυθμες παραδόσεις, ἦθη καὶ ἔθιμα περικλείει πιθανὸν τὶς αὐτὲς μὲ τὸν χορὸ ιδιότητες τῶν δύο θεῶν, Διὸς καὶ Διονύσου, καὶ διακρίνεται γιὰ τὸ ἀνδροπρεπὲς καὶ τὸ φιλοδιασκεδαστικὸν συγχρόνως. Ὑποθέτω ὅτι αὐτὴ ἡ ταυτόσημη ἐθνικὴ τους ὀνομασία μὲ τὸν χορὸ δὲν δηλώνει κάποια σχέση μαζί του, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῶν ιδίων λέξεων παραγωγή τῶν δύο ὄρων συνεπεία κοινῶν ιδιοτήτων. Ἀλλως τε καὶ ἐδῶ ἰσχύουν τὰ ἴδια ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὴν περὶ Βεσσῶν παράγραφον.

δραχεῖα καὶ μία μακρὰ συλλαβή...· Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ὁλόκληρη ἢ συλλογιστικὴ τοῦ κ. Σκαδάντζου βασίζεται σ' αὐτὸ τὸ βασικώτατο λάθος, τῆς ταυτίσεως δηλαδὴ τοῦ μέτρου μὲ τὸν ρυθμό, ὅτιδὴποτε ἔγραψε μέχρι στιγμῆς γιὰ τοὺς ρυθμούς εἶναι ἐντελῶς ἀναληθὲς καὶ ἐπομένως ἄκρως. Ἡ ἐπίγνωση δὲ τῆς ἀδεχαιότητος προκαλεῖ τὴν τάσιν πρὸς τὴν ὑποβάθμισιν τοῦ ἄλλου. Παρατηρεῖ ὁ κ. Σκαδάντζος: «...νὰ ἔχη ἴσως ἡ ἀνωτέρας γνώσεις ἀπὸ αὐτὰς ποὺ θέλει νὰ κρίνῃ». Ὡστόσο δὲν ἐνθυμοῦμαι ποτὲ νὰ ἔχη λάβει χώρα μὲ ὅποιονδὴποτε τρόπο καμμιὰ ἐκτίμησιν ἢ σύγκρισιν τῶν γνώσεων τοῦ κ. Σκαδάντζου καὶ τῶν ἰδικῶν μου.

Γιὰ τὸν κ. Βασίλ. Τυροβολᾶ ἐπίσης οὐδέποτε συνεφωνήθη ἀπὸ κάποιους, ὅτι διαθέτει τὸ ἀλάθητον. Ἐπομένως τὸ βιβλίον του «**Ἑλληνικοὶ Παραδοσιακοὶ Χορευτικοὶ Ρυθμοὶ**» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς τὸ «θεόπνευστον» βιβλίον περὶ τῶν ρυθμῶν. Δηλαδὴ ὅλους αὐτοὺς τοὺς χορευτὰς, τοὺς ὁποίους προσωπικῶς εἶδα νὰ χορεύουν Καμηλιέρικο Ζεῖμπέκι-κο, πρέπει νὰ τοὺς λησμονήσω χάριν τῆς ἀπόψεως τοῦ κ. Τυροβολᾶ;

Τέλος, γιὰ νὰ μὴν αἰσθάνεται καὶ τύψεις ὁ κ. Σκαδάντζος τοῦλάχιστον γιὰ τὴν περιπτώ-σίν μου, αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δηλώσω, ὅτι ὄχι μόνον δὲν μὲ ἐστενοχώρησε μὲ τὰ γρα-φόμενά του, ἀλλὰ ἀπεναντίας μὲ ἐχαροποίησε τὰ μέγιστα, παρέχοντάς μου ἀπλόχερα τὰ θεῖα δῶρα τοῦ διαλόγου.

Σταῦρος Βασδέκης

Μία παραλλαγή του Ζεϊμπέκικου είναι τὸ καλούμενο Ἀττάλικο. Ἡ λέξις θεωρεῖται ἄλλος τύπος τοῦ «Ἀττάλικο», ὥστε ἐκτιμᾶται σὰν χορὸς προερχόμενος ἀπὸ τὴν Ἀττάλεια[®], τὴν γραφικὴ πόλιν τῆς Παμφυλίας. Ὑπῆρχε καὶ δευτέρη πόλις Ἀττάλεια στὴ Λυδία. Ὅ,τι χαρακτηρίζουμε λαϊκὸ πολιτισμὸ, συνεπῶς καὶ οἱ παραδοσιακοὶ χοροὶ, δὲν θεωρεῖται δυζαντινῆς καταγωγῆς οὔτε ἀρχαιοελληνικῆς οὔτε μινωμυκηναϊκῆς ἀλλὰ τοῦλάχιστον νεολιθικῆς[®]. Ἄρα εἶναι δυνατόν ἕνας τόσο παλαιὸς ρυθμὸς νὰ ὠνομάσθηκε ἀπὸ μία πόλιν ποὺ κτίσθηκε τὸν 2ο π.Χ. αἰῶνα; Ἡ λογικὴ καὶ αὐθόρμητη ἀπάντησις δίδεται ἀπὸ τὸ πιθανώτατο γεγονός, παλαιότερα ὁ χορὸς νὰ εἶχε ἄλλη ὀνομασία καὶ σὲ κάποια φάση τῆς διαχρονικῆς του πορείας νὰ ὠνομάσθηκε Ἀττάλικος. Κάτι παρόμοιο πρέπει νὰ συνέβη καὶ μὲ τὸν Καλαματιανό.

Ἡ λέξις ὅμως Ἀττάλικος ὑπενθυμίζει ἔντονα τὸ δυσεξήγητο καὶ δυσετυμολόγητο ἐπίρρημα *ἀταλώτατα*, ὑπερθετικὸς τοῦ *ἀταλά*, τῆς γνωστῆς καὶ ἀμφιλεγόμενης ἐρμηνείας ἐπιγραφῆς τοῦ περίφημου ἀγγείου τοῦ Διπύλου. Χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 9ου π.Χ. αἰῶνα καὶ θεωρεῖται ἡ πρώτη ἐλληνικὴ ἀλφαθητικὴ ἐπιγραφή. Βαίνει ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, κάτι τὸ σὺνθηδες στὶς ἀρχαιότερες ἀλφαθητικὲς ἐπιγραφές. Τὸ θέμα ἀφορᾷ στὴν βράδευση διὰ τοῦ ἐντυπωσιακοῦ ἀγγείου τοῦ νικητῆ ἑνὸς διαγωνισμοῦ χοροῦ. Ἄρα ἡ διὰ κυπέλλων βράδευση εἶναι συνήθειά τους παλαιά. Ἡ ἐκτίμησις τῶν κριτῶν θὰ ἐγίνετο μὲ δάση τὸ δυσνόητο ἐπίρρημα *ἀταλά* (*ἀταλώτατα*). Ἡ σημασία του ἀποδόθηκε στὴν σύγχρονη γλῶσσα διὰ τοῦ ἐλαφρά[®], ἀνάλαφρα: «Ὅς νῦν ὀρχηστῶν πάντων ἀταλώτατα παίζει τοῦ τὸ[δ]ε». Ὅποιος δηλαδὴ χορεύει ἐλαφρότατα θὰ πάρῃ τὸ παρὸν (κύπελλον). Ἡ ἀπόδοσις τοῦ *ἀταλώτατα* διὰ τοῦ ἐλαφρότατα προκειμένου περὶ χο-

Σειληνὸς παίζων διάνλο καὶ δύο χορεύτριες. «Μοναχικὲς χορεύτριες» μὲ μακροὺς χιτῶνες. Ἡ δεξιὰ ἐμφανῶς σὲ αὐτοσυγκέντρωσι. Καὶ ἐδῶ ἐναργῆς ἡ συστρόφη τῆς ὁσφύος – προσέξατε τὸ κατώτερο τμῆμα τοῦ χιτῶνα, ποὺ τὴν τεκμηριώνει.

ροῦ, ἂν καὶ δὲν τραυματίζῃ τὸ νόημα, δὲν εἶναι καὶ ἡ κατάλληλη. Ἰδίως, ὅταν πρόκειται περὶ κρίσεως καὶ συγκρίσεως, τὸ ἐπίρρημα ἀταλά = ἐλαφρὰ εἶναι μᾶλλον ἄστοχο. Μήπως τὸ ἀταλά σημαίνει κάτι ἄλλο ἱκανώτερο νὰ περιγράψῃ τὴν διαφοροποίηση τῆς χορευτικῆς ἀπόδοσης; Τὰ ἐπιρρήματα π.χ. περίτεχνα, πρωτότυπα θὰ ἔδιναν περισσότερες δυνατότητες στοὺς κριτὲς νὰ εἶναι ἀντικειμενικοί⁷.

Ἡ λέξη ἀταλὸς ἤδη ἀπὸ τὴν ὁμηρικὴ ἐποχὴ ἐκτὸς τῶν ἄλλων σημασιῶν ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ «νεανικός». Τὸ ρῆμα ἀτάλλω διὰ τοῦ «πῆδῶ, σκιρτῶ ὡς τὰ παιδιά», «εἶμαι ζωηρὸς καὶ ἀπρόδλεπτος ὡς οἱ νέοι» (*νεανιεύομαι*). Ἐπομένως τὸ ἀταλά (ἀταλώτατα) μπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ διὰ τοῦ «νεανικά» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ζωηρά, μὲ ποικιλία, μὲ δυνατότητα χορευτικῶν παραλλαγῶν (φιγουρῶν), μὲ ἀκροβατικότητα. Ἄρα ὁ ὄρος Ἀττάλικος χορὸς μπορεῖ νὰ συναφθῇ μὲ αὐτὴ τὴν σημασία τοῦ ἀταλὸς καὶ νὰ σημαίνῃ ὅχι τὸν τόπο καταγωγῆς ἢ ἐπιχωριασμοῦ τοῦ χοροῦ ἀλλὰ τὸν τρόπο πού ἐκτελεῖται, δηλαδὴ πρωτότυπα, ποικιλότροπα, χαριτωμένα, δεξιολογικά. Νομίζω, ὅτι ὁ συγκεκριμένος χορὸς συγκεκρινᾷ αὐτοὺς τοὺς χαρακτῆρες. Τὸ θέμα εἶναι ἀνοικτό.

Τὰ ρεμπέτικα τραγούδια κατὰ τὸ σκέλος τῶν στίχων σὲ πλήρη ἁρμονία μὲ τὴν μουσικὴ καὶ τὸν ρυθμὸ περιγράφουν τὶς καταστάσεις ἐκεῖνες, πού ἀπαλύνονται, ἀνακουφίζονται ἢ ὑπερνικῶνται διὰ τῆς ρέμβης· ἐρωτικὴ ἀπογοήτευση, ἀχαριστία, κοινωνικὴ ἀδικία. Ποτὲ ὅμως δὲν ἐκφυλίζονται σὲ θρηνηψοὶ καὶ κακομοιριά, ἐνῶ ἀντιθέτως τονίζουν τὴν ὑπερηφάνεια, τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν μεγαλοφροσύνη τοῦ ρεμπέτη. Παράλληλα ἐξυμνοῦν τὰ ὕλικά μέσα, πού ἐπιδοθεθοῦν τὸ κλίμα τοῦ ρεμβασμοῦ, ὅπως τὸ κρασί καὶ σπανίως ἀναλγητικὲς καὶ παραισθησιογόνες οὐσίες ὅπως τὸ χασίς.

Καμμία μελέτη γιὰ τὸν Ζεῖμπέκικο δὲν θὰ ἦταν πλήρης, ἐὰν παραλειφθῇ τὸ παραδοσιακὸ μουσικὸ ὄργανο τῶν ρεμπέτικων ρυθμῶν, τὸ μπουζούκι. Τὸ ὄργανο εἶναι τρίχορδο, πρᾶγμα πού σημαίνει παλαιότητα. Τὰ μονόχορδα εἶναι τὰ παλαιότερα, κατόπιν τὰ τρίχορδα καὶ τέλος τὰ πολύχορδα. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια πρέπει νὰ εἶναι τὸ παλαιότερο ἔγχορδο τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, πού ἐπιδιώνει. Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὴν πρόθεση ἐν, τὸ ἐπίθετο *θυζός* καὶ τὸ οὐσιαστικὸ *ἡχεῖον*. Ὡστε *ἐν-θυζο-ηχεῖον → *ἐμβουζούχιον → *ἐμπουζούκιον → μπουζούκι. Ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *θυζός* = διωγκωμένος προέρχονται τὰ *θυζίον* = μαστός, *δούζας* ἢ *δούζης* = χονδρός, παχύσαρκος καὶ *δύζονας* = δοθιήν. Ἐπομένως ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁργάνου ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ χαρακτηριστικὸ του σχῆμα, διότι σημαίνει κυριολεκτικῶς: (ὄργανο) μὲ διωγκωμένο ἡχεῖο ἢ (ὄργανο) μὲ μαστοειδὲς ἡχεῖο.

Ἡ ἐπεξεργασία αὐτῶν τῶν στοιχείων, πού ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐτυμολογικὴ διερεύνηση τῶν γλωσσικῶν ὄρων πού συνδέονται μὲ τὸν Ζεῖμπέκικο χορὸ ἀπεκάλυψε, συνηγορεῖ συνοπτικὰ γιὰ τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: Ὁ Ζεῖμπέκικος εἶναι παλαιότατος ἑλληνικὸς ρυθμὸς καὶ χορὸς. Ἡ ὀνομασία του σχετίζεται μὲ δύο ἀπὸ τοὺς πλέον σεβαστοὺς ἀρχαιοελληνικοὺς θεοὺς, τὸν Δία καὶ τὸν Βάκχο. Ὁ ρυθμὸς του ἀνήκει στοὺς ρεμπέτικους ρυθμοὺς πού εὐδοκῶνουν τὴν ρέμβη, κατάσταση ἢ ὁποία, ὅταν χρησιμοποιεῖται μὲ μέτρο, εἶναι εὐνοϊκὴ καὶ κατάλληλη γιὰ τὴν ὑπέρβαση τοῦ ἄγχους καὶ τῆς θλίψεως, πού ἐκτρέφουν οἱ καθημερινὲς δυσκολίες τῆς ζωῆς.

*Μοναδική φάση. Έναρξεστάτη εικόνα
χορευτή σε σπάνια και «ρεμπέτικη»
στάση δακτυλοκρότησης.*

Ὁ χορὸς εἶναι διαχρονικός, ὑπῆρχε, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχει, δὲν σχετίζεται μὲ συγκεκριμένες ἱστορικές περιόδους οὔτε μὲ κοινωνικοπολιτικές μεταβολές καὶ καταστάσεις, ὅπως ὠρισμένοι νομίζουν· μόνον ἐκ τῶν πραγμάτων κατὰ καιροὺς γίνεταί λιγώτερο ἢ περισσότερο ἀναγκαῖος.

Ὁ μελετητὴς τοῦ Ζεῦμπέκιου καὶ τῶν συναφῶν ρυθμῶν εἶναι ἀδύνατον, νὰ μὴν ὑποκλιθῇ στὴν ὠριμότητα καὶ τελειότητα τοῦ Κρονίας ἀρχαιότητος ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσου ἐλληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Ρέμβω*. Ἡ ἀρχική του σημασία εἶναι «γυρίζω», «περιστρέφομαι». *Ρόμβος* ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἡ σδούρα.

2. Ἀσκέρι, τὸ = στρατός· τουρκοταταρικής ἀρχῆς.

3. Ἴσως προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχική ἔννοια τοῦ ρέμβω = περιστρέφομαι λόγῳ τῆς λειτουργίας του μὲ χειροκίνητη περιστροφή ἐιδικοῦ μοχλοῦ. Ἴσως ἀπὸ τὸ ὅτι εὐδοώνει τὴν ρέμβη. Ἡ ἄποψη τῶν λεξικῶν, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλληνική ἀνάγνωση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰταλοῦ κατασκευαστῆ Rombia εἶναι ἄστοχη, διότι εἶναι λέξη λογία (στὴν λαϊκή γλῶσσα ὀνομάζεται λατέρνα ἢ ὄργανάκι) καὶ οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς ἦσαν γλωσσομαθεῖς καὶ ἰδίως ἰταλομαθεῖς.

4. Ἀπὸ τὸ ρῆμα κόπτω προέρχονται: *κοπτός*, κοινῶς *κεφτές*· *κομμάτι*, *κόμμα* = τμήμα, ἀλλὰ καὶ *κομάς*, κοινῶς *κιμάς* = κατατεμαχισμένος. Ἡ λέξη *κάμα* μὲ τὴν ἔννοια τμήμα χώρας, ἐπαρχία διαδόσθηκε στὴ Γραμμική Β ἀρχαιοελληνική γραφή. Ὡστε *κάμα* + *ἐντολῶ* → *κουμαντάρω* καὶ *κάμα* + *ἐντολέας* → *κουμανταρέας* μὲ τὴν σημασία τοπάρχης. Ἡ κυπριακή *κουμανταρία* = τὸ κρασί τῶν τοπαρχῶν, τῶν ἀρχόντων.

5. Κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀτταλο τὸν Β' (220-138 π.Χ.).

6. Πρώιμη καὶ ἡ σημαντικώτερη φάση τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος πῆρε τὰ μέσα παραγωγῆς (γεωργία καὶ κτηνοτροφία) στὰ χεῖρα του καὶ ἔγινε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν φυσική ἢ ὄχι ἀφθονία. Ἡ ὁμοίομορφη διασπορά τῆς παραγωγῆς γέννησε τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν ναυτιλία. Τότε διαμορφώθηκαν ὀριστικά τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, ἡ λατρεία καὶ ἡ κοινωνική ὀργάνωση. Ἀπὸ τότε χρονολογοῦνται οἱ ἐπὶ μέρους ἐθνικὲς ὁμάδες. Ὡρα ὅ,τι θεωροῦμε λαϊκὸ πολιτισμὸ, τέχνη, ἐνδυμασία, χοροὺς, τελετουργίες κ.λπ. ἔχει νεολιθική καταγωγή. Τὰ νεολιθικά ἀρχαιολογικά στρώματα στὴν Ἑλλάδα εἶναι παχύτατα π.χ. στὸν Ὀρχομενὸ, στὴν Κνωσὸ κ.λπ. Ἡ ἀρχὴ τῆς νεολιθικῆς τοποθετεῖται στὴν Ἑλλάδα πρὸ τοῦ 6000 π.Χ.

7. Ὁ Ἀρβανιτόπουλος («Ἑλληνική Ἐπιγραφική», σελ. 38) τὸ σχετίζει μὲ τὸ τοπικὸ ἀρχαϊκὸ ἐπίθετο *ἄταρος*, ποὺ σημαίνει «κούφιος», «ἐλαφρὸς», «ἀδύνατος»: «*Τί ἄταρο παιδί! νὰν τὸ φύσῃ ξηξ, θὰ πέσῃ*». Καὶ «*ἄταρο ἀνὸ*» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ κλούβιου.

Βιβλιογραφία

1. Ἀνδριώτης Ν. Π., *Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς*.
2. Ἀρβανιτόπουλος Α., *Ἐπιγραφική*.
3. Ἐλευθερουδάκης, *Ἐγκυκλοπαίδεια*.
4. Θεοχάρης Δ., *Νεολιθικὸς πολιτισμὸς*.
5. Κρούσιος, *Ὀμηρικὸν Λεξικόν*, μετάφραση Ι. Πανταζίδου.
6. Liddel καὶ Scott, *Λεξικόν*.
7. *Larousse Illustré*.
8. Πυρρός, *Ἐγκυκλοπαίδεια*.
9. Ραγκαβῆς Α., *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας*.
10. Σκαδάντζος Κ., *Ὁ ἀρχαιοελληνικὸς ρυθμὸς τοῦ Ζεῦμπέκιου*, «Δαυλός», τ. 185.
11. Σκαδάντζος Κ. - Βασδέκης Στ., *Διάλογος γιὰ τὸν Ζεῦμπέκιον*, «Δαυλός», τ. 195.

Ἡ ἀπάτη

Ἡ συνείδηση τῆς ἀπάτης. Τὸ τελευταῖο στάδιο τῆς ὁλοκλήρωσης καὶ ταυτόχρονα ἡ ἀρχὴ ἢ τὸ τέλος. Ἀντιστάσεις καὶ νεῦρα δοκιμάζονται, ὅταν ἔρθῃ ἡ ἀληθινὰ σκληρὴ στιγμή τῆς συνειδητοποίησης. Εἶναι τότε, πὺν σὲ λίγες μόνο στιγμὲς ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὸ ψέμα ἢ θυθίζεται γιὰ πάντα μέσα σ' αὐτὸ ἡ προσωπικότητα, οἱ φιλοδοξίες, τὰ ὄνειρα, ὁλόκληρη ἡ ζωὴ τοῦ κάθε ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς πὺν ἔφθασαν – ἀπὸ ποιὲς ἀτραποὺς ἢ λεωφόρους δὲν ἔχει σημασία – μπροστὰ στὸν τοῖχο. Μπροστὰ στὸν τοῖχο, πὺν ἔπρεπε νὰ περάσῃ, νὰ συντρίψῃ ἢ τέλος μὴ μπορῶντας νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέα τῆς ὑπαρξέας του, τὴν ἰδέα τῆς ἀπάτης, νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ σταματήσει ἐμπρὸς του. Γιατὶ ὁ τοῖχος αὐτὸς συμβολίζει τὴν ἀπάτη, τὴν ἀντίσταση στὴν πορεία τῆς προσωπικῆς συνειδητοποίησης τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἐμᾶς, πὺν κάποια στιγμή ἔφθασε μπροστὰ της. Νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνω, δηλοῖ ἀναισθησία καὶ ἀπάθεια, πὺν στὸ ταξίδι πὺν ἔκανες τυχαῖα συνάντησες μπροστὰ σου τὴν ἀπάτη, τὴν πέρασες καὶ συνέχισες, ὅπως τὸ ἴδιο θὰ κάνῃς, ὅσες παρόμοιες ἀπάτες κι ἂν ὄρῃς στὸν δρόμο σου. Δὲν σὲ ἐνδιαφέρει ἡ ὑπαρξὴ της παρὰ μόνο σὰν ἐμπόδιο, πὺν μὲ τὸν ἐλάχιστο κόπο, ἂν μπορῇς, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃς τὰ συστατικά της στοιχεῖα, θὰ πρέπει νὰ ξεπεράσῃς. Ἄλλος ὁ σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ, ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς δῆθεν ἀναζήτησης.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη περίπτωση: Αὐτὸς πὺν σταμάτησε μπροστὰ στὸ ἐμπόδιο. Γι' αὐτὸν ἡ ὑπαρξὶς τοῦ τοίχου ἦταν μία ἐκπληξίς. Δὲν περιμένε ποτέ, ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε ὑπάρξει. Ὅλη του ἡ ὑπαρξὶς βασιζόταν στὴν ἀνυπαρξία του, ἀφοῦ ἄλλα ἐμπόδια, πὺν εἶχε μόνος του ὀρίσει καὶ ταυτόχρονα ἐρμηνεύσει, φάνταζαν προσπελάσιμα καὶ ταυτόχρονα μέσα ἀπὸ τὸν δῆθεν ἀγῶνα του τοῦ ἐξασφάλιζαν τὸ αἶσιο τέλος τῆς δῆθεν πορείας καὶ ἀναζήτησής του. Ὅμως ἔσφαλλε καὶ μπροστὰ στὸν ὄγκο τῆς ἀπάτης, πὺν δὲν ἦταν οἱ μικροαπάτες πὺν μόνος του εἶχε ὀρίσει ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἡ ἀπάτη τῆς ἔως τότε ὑπαρξέας του, λύγισε καὶ ἔμεινε στάσιμος ἐκεῖ, ἀπορημένος καὶ ταυτόχρονα ἀπογοητευμένος. Τώρα ἤξερε, ἀλλὰ ποτέ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν ἑαυτό του νὰ ἡττηθῇ. Γιατὶ τὴν ἀπάτη ἄλλων τὴν ἐρμήνευσε ὡς δική του ἡττα, ὡς δική του ἀπάτη, γιατί εἶχε τόσο στενὰ συνδέσει τὸ εἶναι του μὲ τὰ ξένα εἶναι, μὲ τὶς ξένες ἀλάνθαστες ὑπάρξεις. Τοὺς δικούς του θεούς, πὺν ἀντιπροσώπευαν πάντα τὸν ἕναν καὶ μοναδικό. Τὸ ἀλάθητο ἕνα. Τὴν μόνη ἀπάτη. Καὶ γυρνώντας τὰ νῶτα στὸν τοῖχο ἀκολούθησε καὶ πάλι τὰ σοκκάκια ἢ τὶς λεωφόρους προσπαθώντας νὰ ξεχάσῃ, ὅσο πιὸ γρήγορα, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐμποδίου, τὴν συνειδητοποίηση τῆς ἀπάτης.

Και τέλος ο τρίτος, αυτός που είχε την τόλμη να συντριψή τον τοίχο. Κι αυτός δεν ήξερε, ότι υπήρχε ο τοίχος. Έκεί τον ώδηγησαν κι αυτόν δήματα, από άλλους δρόμους πατώντας, έφθασε όμως κι αυτός στο ίδιο τὸ τέρμα. Ένοιωθε κι άναζητούσε τὸ γιατί και έρευνούσε, ακόμα κι όταν οί άλήθειες, που του έδιναν γι' άλήθειες, έμοιαζαν σίγουρες και σταθερές. Άκόμα κι όταν τὶς ταύτιζε με τὸν έαυτό του, όταν πέρναγε ο καιρὸς πάλι έψαχνε νά δη, αν οντως ήταν άλήθειες. Και είχε σπάσει τοίχους πολλούς, προτού νά φθάση στὸν μεγάλο τὸν τοίχο. Δέν φανταζόταν άλήθεια τὴν ύπαρξή του. Αυτό δεν τὸν έμπόδισε, χωρίς νά τὸ σκεφθῇ καθόλου αὐτὴ τὴ φορά, νά όρμηση πάνω του. Νά γκρεμίση με μανία τὸν τοίχο, νά κάνη έρείπια, νά φαντάξη μέχρι τότε πανύψηλος όγκος. Είχε συνηθίσει άλλως τε στὰ μικρά. Και τότε γκρεμίζοντας και τὰ τελευταία άπομεινάρια είδε ανάμεσα στὰ συντριμμία όλες τὶς άπάτες, όλες τὶς δεσμεύσεις, όλα τὰ όχι και όλα τὰ πρόπει, που όσοι θέλησαν νά έξουσιάσουν τὴν ψυχή του, είχαν κτίσει έμπόδιο στὴν ύπαρξή του.

Και είδε ανάμεσα στὰ έρείπια και όλους εκείνους που νόμιζαν όπισθοχωρώντας ή περνώντας τὸν φράχτη, ότι τὸν είχαν άγνοήσει. Ήταν εκεί έγκλωβισμένοι, στάσιμοι και ανήμποροι νά αντιδράσουν και έκτιζαν συνέχεια με τὶς ψυχές του, δειλές, ανήμπορες, ύποταγμένες ύπάρξεις, τὸν τοίχο τῆς άπάτης. Πίστευαν, ότι ξεφύγαν, κι όμως ήταν εκεί για πάντα έγκλωβισμένοι στὴν άτολμία και τὴν ύπεροψία τους. Γιατί οί φράχτες, οί τοίχοι θέλουν γκρέμισμα. Και πάνω απ' όλα θέλουν ψυχή.

Πολλοί καθημερινά φθάνουν μπροστά στὸν ίδιο φράχτη, στὴν προσωπική τους έπιλογή. Και νοιώθουν, ότι τόσα χρόνια «πιάστηκαν κορόιδα». Τόσα χρόνια τὸν έλεγαν ψέματα. Βλέπουν καθημερινά, ότι ο κόσμος άλλάζει, ότι ο άνθρωπος έχει άστείρευτες δυνατότητες και έπιλογές. Συνειδητοποιοῦν, τί μπορεί νά κάνη ή έπιστήμη· φθάνουμε μέσα από τὴν λογική, τὰ μαθηματικά, τὴν βιολογία και όλες τὶς άλλες έπιστήμες νά συλλαμβάνουμε τὴν μεγάλη άλήθεια και νά συνειδητοποιοῦμε έπίσης τὸ μεγάλο ψέμα. Ο άνθρωπος φτειάχνει τὸν έαυτό του, ή φύση αναγεννάται στοὺς ρυθμούς τῆς φύσεως. Ο άνθρωπος επιτέλους μπορεί νά νοιώση έλεύθερος, χωρίς πάτρωνες και τιμωρὸν θεούς. Ο άνθρωπος μπορεί νά γίνη επιτέλους Έλληνας. Και μπορεί τέλος νά έρθη ή στιγμή τῆς δικαίωσης για τὸν πρωτοπόρο, πραγματικὸν προπάτορές μας, που μέσα στὰ σκοτάδια τῆς άπελπισίας, τοῦ σκοταδισμού και τῆς άμάθειας τόλμησαν τότε νά ρίξουν τὰ τείχη. Κάποιοι άλλοι που θά ακολουθήσουν θά μᾶς δροῦν άπλως ανάμεσα στὰ συντριμμία, ανάμεσα στὰ έρείπια. Αὐτοὺς που τόλμησαν, αὐτοὺς που ξεφύγαν.

Νέμεσις

Ἀριστουργήματα ἀπὸ τὴν Μ. Ἑλλάδα ἐκτίθενται στὸ Μουσεῖο τῆς Κολωνίας

Ἀπὸ τὶς 21 Μαρτίου ὡς τὶς 23 Αὐγούστου 1998 θρίσκεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Γερμανία καὶ στὸ Ρωμαϊκὸ - Γερμανικὸ Μουσεῖο τῆς Κολωνίας σὲ εἰδικὴ ἔκθεση ἓνα σημαντικὸ πανόραμα ἀριστουργημάτων τοῦ Δυτικοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, πὺν συγκεντρώθηκε ἀπὸ τριάντα μουσεῖα καὶ συλλογὲς τῆς Ἰταλίας.

Μὲ σφοδροὺς λόγους ὁ Ρωμαῖος ρήτορας καὶ πολιτικὸς Μάρκος Τύλλιος Κικέρων τὸν 1ο π.Χ. αἰῶνα μαστίγωνε τὸν Verres, διοικητὴ τῆς Σικελίας, διότι αὐτὸς ὡς ἀνώτατος δικαστικὸς ἐξουσιαστὴς ἔκανε κατάχρηση τῆς ἀρχῆς του καὶ ἔφερε τὸν σιτοβολῶνα τῆς Ρώμης στὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς, ληστεύοντας τὴν Σικελία καὶ τὰ ἀξιοσέβαστα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἀριστουργηματικῆς τέχνης. Ὁ Κικέρων γινώριζε τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυτάραχὴ διαδρομὴ αἰώνων τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων τῆς Σικελίας. Ὁ Κάτων ἄλλως τε εἶχε προφητεύσει, ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία θὰ χανότανε, ἂν παραγέμιζε μὲ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ χρόνος ἀπέδειξε ὅμως τὴν ἀδασιμότητα αὐτοῦ τοῦ ἰσχυρισμοῦ, διότι ἀκριβῶς τότε ἡ Ρώμη ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ τῆς δόξης καὶ εὐημερίας της, ὅταν ἔκανε τὶς ἑλληνικὲς ἐπιστῆμες καὶ τὸν συνολικὸ Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ δικό της (Πλούταρχος, 2ος αἰ. μ.Χ.).

Διακόσια ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἑλληνικὰ καὶ ἰταλικά ἔργα πὺν ἐκτίθενται στὴν Κολωνία, καλύπτουν τὴν τέχνη μισης χιλιετίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν 7ο ἕως τὸν 2ο π.Χ. αἰῶνες. Εἶναι ἔργα τέχνης ἀπὸ τὶς μεγάλες ἐποχὲς τοῦ Ἀρχαίου, Κλασσικοῦ καὶ Ἑλληνιστικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ γιὰ πρώτη φορὰ πηγαίνουν ἐκτὸς τοῦ ἰταλικοῦ κράτους. Ἡ Κολωνία εἶναι ἡ μοναδική

ευρωπαϊκή πόλη που παρουσιάζει αυτά τα αξιοσημείωτα ασφαλιστικής αξίας 100 εκατομμυρίων μάρκων. Έξι ολόκληρα χρόνια διαπραγματευόταν η πόλη της Κολωνίας για τον έρχομό τους. Τά έξοδα της έκθεσης υπερβαίνουν τα 1,2 εκατομμύρια μάρκων. Μέχρι στιγμής έχουν δρεθί από μέσα προώθησης 230.000 μάρκα και τα υπόλοιπα θα καλυφθούν από τα εισιτήρια εισόδου και από δωρητές. Ο «Νέος Κόσμος» των Ελλήνων – αρχαία τέχνη από την Κάτω Ιταλία και την Σικελία – πιστεύουν όλοι οι υπεύθυνοι, ότι θα στεφθή από μεγάλη επιτυχία.

Τα πρώτα ταξίδια των Ελλήνων στη Δυτική Μεσόγειο φθάνουν προς τα πίσω στην μυκηναϊκή εποχή, στον 14ο αιώνα π.Χ., όταν τολμηροί θαλασσοπόροι Έλληνες άρξαν στις ακτές της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας αναζητώντας πρώτες ύλες, ανταλλαγή και αγορά προϊόντων και προετοίμασαν εκεί το διαμετακομιστικό εμπόριό τους.

Το μεγάλο κύμα των ελληνικών αποικιών στο δυτικό τμήμα της Μεσογείου άρχισε τον 8ο π.Χ. αιώνα. Έμποροι και αποφασισμένες ομάδες αποίκων εγκατέλειψαν τις πόλεις της μητρόπολης από την ελληνική στερεά και το Αιγαίο, για να εγκατασταθούν εκεί αναζητώντας μία νέα χώρα, κυρίως στις άρχες της Δυτικής Μεσογείου – εκεί όπου ευδοκίμουν αμπελώνες και ελαιόδενδρα. Τότε εγκαταστάθηκαν Έλληνες από την Εύβοια στην νήσο Ischia και ίδρυσαν από εκεί την Κύμη στον κόλπο της Νεάπολης και την Ζάγκλη (Μεσσήνη) στη βορειοδυτική άκρη της Σικελίας. Το 735 π.Χ. αναφέρει ο Θουκυδίδης ως ιδρυτικό έτος της Νάξου της Σικελίας· ένα χρόνο αργότερα εγκαταστάθηκαν άποικοι από την Κόρινθο στις Συρακούσες. Και όμως, αν και κατά τη διάρκεια της άκμης οι πόλεις των αποικιών είχαν λύσει τους δεσμούς τους από την πατρίδα οικονομικά και πολιτικά, παρέμειναν με αυτήν συνδεδεμένες δια μέσου των κοινών θεών, της λατρείας και της κοινής καταγωγής.

Η οικονομική άνθιση των αποικιακών πόλεων ξεπερνούσε συχνά τις πόλεις της μητρόπολης. Δύναμη, πλούτος και υπόληψη αντικαθρεπτίζονταν σε μία πολιτιστική ποικιλία τέχνης: Μάρτυρες αυτής της λαμπρής εποχής είναι ακόμη σήμερα οι μεγαλειώδεις ναοί της Νότιας Ιταλίας και της Σικελίας. Από τις μητροπολιτικές πόλεις έφεραν οι άποικοι την οργανωτική εμπειρία μιας πολιτείας, αλφάβητο, νομοθεσία, κανονισμούς διοίκησης και πολιτιστική υπεροχή απέναντι στους εντόπιους πληθυσμούς.

Η έκθεση στην Κολωνία παρουσιάζει υποδειγματικά αξιοσημείωτα γλυπτών σε πέτρα και τερακόττα από ναούς στην Ποσειδωνία, τις Συρακούσες και τον Σελινούντα. Από πλήθος ελληνικών και ιταλικών μνημείων προέρχονται μορφές θεών, ιεροί δωμοί και ιερά αφιερώματα, το πολύτιμο έργο ύψους του ναού του Διός του Ουγκέντο, ή θεά της Νίκης από τον ναό της Αθηνάς στις Συρακούσες, ο πίνακας των θεών από το ιερό της Περσεφόνης, της θεάς του Κάτω Κόσμου, του Άδη, δωρεές στους Ολυμπιακούς θεούς Αθηνά, Δήμητρα, Δία και Διόνυσο. Η λαϊκή λατρεία παρουσιάζεται επίσης στα πολυάριθμα πήλινα γλυπτά. Σε ήρωική γυμνότητα παρουσιάζονται αρχαίοι νεανίες σε προϋπάντηση των πρώτων ιδανικών εικόνων των ανθρώπων. Το φυσικό μέγεθος αγαλμάτων εκ του τάφου του γιατρού Σομορίντα είναι μία πρώτη μαρτυρία ατομικής αυτοπαρουσίασης. Πολυτελή όπλα από χαλκό είναι δείγματα κυριαρχίας της αριστοκρατικής κοινωνικής τάξης. Παρά την απαγόρευση της χλιδής έχουν διατηρηθεί στις ελληνικές και ιταλικές εγκαταστάσεις τάφων πλούσια νεκρικά δώρα, που αφήνουν να έννοηθεί ευδιάκριτα η δημιουργική δύναμη της δυτικοελληνικής τέχνης της κλασικής εποχής. Μεγάλα ορειχάλκινα δοχεία, σχηματικά διαμορφωμένοι καθρέπτες, μαύρα και κόκκινα διαμορφωμένα αγγεία (μελανόμορφα και ερυθρόμορφα) με μύθους θεών. Μεγάλες τοιχογραφίες «φρέσκων» από δωμάτια τάφων της Κά-

τω Ἰταλίας στὴν Ποσειδωνία καὶ Νόλα δεικνύουν τοὺς χαμένους κύκλους στὰ ἰδιωτικά σπίτια καὶ παλάτια.

Ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἐξελίχθησαν μὲ τὸν γόνιμο ἀνταγωνισμό μὲ τὴν Μητέρα Πατρίδα σὲ πνευματικὰ κέντρα, πὺν μέσα στὰ τεῖχη τοὺς ὑπεδέχθησαν σοφοὺς, φιλοσόφους καὶ ποιητές. Ὁ Σάμιος φιλόσοφος Πυθαγόρας ἱδρύσκει στὸν Κρότωνα Φιλοσοφικὴ Σχολή, ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἐπισκέφθηκε τὰ ἡγεμονικά μέγαρα καὶ τραγούδησε τὶς νίκες τῶν τυράννων, ὁ Παρμενίδης διετύπωσε στὴν Ἑλέα τὴ διδασκαλία γιὰ τὰ φαινόμενα καὶ τὸ εἶναι, ὁ Αἰσχύλος ξαναέπαιξε στὶς Συρακοῦσες τοὺς δικούς του «*Πέρσες*». Ὁ Πλάτων ταξίδεψε στὴν Μεγάλῃ Ἑλλάδα δύο φορὲς καὶ ἔζησε αὐστηρὲς προσωπικὲς ἀπογοητεύσεις, πίστευε ὅμως, ὅτι στὸ παλάτι τοῦ τυράννου Διονυσίου Β' στὶς Συρακοῦσες θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ δική του ἰδανικὴ πολιτεία. Τὰ ἀχνάρια αὐτῆς τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς δείχνουν οἱ σκηνὲς τῶν φωτογραφιῶν τῆς κλασσικῆς τραγωδίας καὶ οἱ φιγούρες τῆς Νέας Κωμωδίας, πὺν τὰ κείμενά τους μόνο ὡς ἀποσπάσματα μᾶς ἔχουν ἀπομείνει.

Ἀδιαμφισβήτητο κέντρο ἑλληνικῆς χρυσοχοϊκῆς τέχνης ἦταν ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἐποχὴ ἡ παραλιακὴ πόλις τοῦ Τάραντος. Οἱ χρυσοχόοι τῆς ἐδημιούργησαν δεξιότητες ἐπιτεύγματα σχεδίων ἀπὸ εὐγενῆ μέταλλα καὶ καλλωπιστικὰ πετράδια. Ἀπὸ τὴν λεπτὴ χρυσοχοϊκὴ ἐργασία διαμορφώθηκαν ἀκριβὰ ἐργαστήρια τέχνης.

Τὸ κυρίαρχο πολίτευμα τῶν αὐτόνομων ἑλληνικῶν πόλεων στὴ διαδρομὴ τοῦ χρόνου μετασηματίσθηκε διαδοχικὰ ἀπὸ τὴ δημοκρατία στὴν τυραννία. Ἡ τέχνη στὰ παλάτια τῶν πριγκιπῶν εἶχε παρακμάσει, ὡς ἀριστουργηματικὸ δημιούργημα ὅμως ἔχει διασωθῇ τὸ ξακουστό «*Widder von Erz*», ὁ Κροῖος ἀπὸ Χαλκὸ, πὺν ὁ Γκαίτε ἔχει θαυμάσει στὸ ταξίδι του στὴν Σικελία τὸ 1787: «*Μὲ μεγάλη ἀλήθεια καὶ γλαφυρότητα δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν καλύτερη ἑλληνικὴ ἐποχὴ*». Ὡς γνωστόν, ὁ Γκαίτε πῆγαινε στὴν Σικελία ἀναζητώντας τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔφερε ἀπὸ ἐκεῖ πλῆθος κεντρισμάτων καὶ ιδεῶν, περιέγραφε τὰ τοπία καὶ τὶς ἐντυπώσεις του καὶ δημιούργησε προοπτικὲς ἀναγεννητικῶν τάσεων στὴν ἐποχὴ του. Ὁ δεῦτερος κροῖος ἀπὸ χαλκὸ καταστράφηκε κατὰ τὶς ταραχὲς τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848.

Τὰ ἔργα τέχνης τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιακῶν πόλεων τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας στέκονται συμβολικὰ - πλαστικὰ σὰν μία μεγάλη ἑλληνικὴ πολιτιστικὴ κληρονομία, πὺν ἔχει σφραγίσαι καὶ μορφώσει ἔντονα τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα στὴ Ρώμη καὶ διὰ μέσου τῆς κυριαρχίας τῆς Ρώμης μεταφέρθηκε στὴν Εὐρώπη.

Ἡ ἔκθεσις ἔχει λάβει χώραν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν στὴν πανέμορφη Βενετία μὲ 500.000 ἐπισκέπτες, πρόσφατα στὸ Μεξικὸ-Σίτυ μὲ 350.000 ἐπισκέπτες. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ξεπερνᾷ πλέον τὴν τοπικὴ σημασία καὶ μᾶς δείχνει ὀλοφάνερα τὴν ἐξάπλωση τῶν ἀξιών τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίες στὴν Νότιο Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία εἶναι ἓνα μεγάλο γεγονός: Χωρὶς αὐτὲς δὲν θὰ μπορούσε νὰ γραφῇ μὲ πληρότητα ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης. Γιὰ νὰ γνωρίσουμε αὐτὸ τὸ σπουδαῖο κεφάλαιο τῆς ἱστορίας μας καλύτερα, εἶναι μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ ἀξιολογήσουμε καὶ τὴ δική μας ἐπίσκεψη, γιὰ νὰ θαυμάσουμε αὐτὰ τὰ ἀριστουργήματα τέχνης σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἐκτίθενται αὐτὰ τὰ ἔργα τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν μεταξὺ τῆς 8ης καὶ τῆς 2ης ἑκατονταετίας π.Χ., πὺν εἶναι ἀσύγκριτα καὶ σπάνια ἐγκαταλείπουν τὴν Ἰταλία.

Κωνσταντῖνος Σ. Ναλμπάντης

Κολωνία

Ἀντιρατσισμός

Καλέ, τὸ ξέρετε; Τὴν ομάδα ἀντιρατσιστικῆς πρωτοβουλίας τὴν ἀποτελοῦν διάφοροι πολὺν προοδευτικοὶ καὶ κοιντονοριακοὶ κύριοι, ὅπως ὁ Μαγκάκης, ὁ πολὺς Λίποδας καὶ ἄλλοι ἀστέρες ἀναλόγων πρωτοβουλιῶν. Οἱ καλοὶ λοιποὶ αὐτοὶ ἀντιρατσιστὲς ποῦ, ὡς ἀναφέραμε καὶ πρὶν πάνω, ἡ πρόοδος τρέχει ἀπὸ τὰ μπατζάκια τους, θεωροῦν ἄκρως ρατσιστικό, γιὰ νὰ μὴ γράψω καὶ φασιστικόν, νὰ λέμε κακὰ λόγια γιὰ τοὺς Ἀλβανούς. Βασικὰ δὲ νομίζω, ὅτι ἔχουν δίκιο. Σὲ λήστεψαν, κύριε, σοῦ τράβηξαν καὶ πέντε κατασβιδιὲς στὸ κεφάλι, σοῦ βίασαν καὶ τὴν γυναῖκα δυὸ-τρεῖς ἀπ' αὐτούς; Ἐ! Τί ζητᾷς; Ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε! Εἶναι ἀνάγκη νὰ φανῇ καὶ ρατσιστὴς λέγοντας πὼς εἶναι Ἀλβανοί; Πὲς στὴν ἀστυνομία, ὅτι φταίχτες ἦταν κάποιοι διαστημάνθρωποι. Καὶ ἐν ἀνάγκη δά-λε καὶ τὴν φαντασία σου νὰ δουλὲψη περιγράφοντας καὶ τίς στολὲς τους.

Κι ἔπειτα μεταξύ μας τί ἔχουν κάνει οἱ καημένοι οἱ Ἀλβανοί, ὅπως γράφει καὶ ἡ «Ἐλευθεροτυπία» (28-3-1998), γιὰ νὰ τοὺς θρίζουμε καὶ νὰ τοὺς συλλαμβάνουμε; Ἐχουν ρημάξει λίγο τὴν ὑπαιθρο χώρα, τόσο, ποῦ οἱ κάτοικοί της φεύγουν πανικόβλητοι, γιὰ νὰ σώσουν τὸ τομάρι τους, κουβαλᾶνε μερικὲς χιλιάδες τόννους χασίς (πρὸς τέρψιν τοῦ ἀναπληρωτοῦ ὑπουργοῦ ἐξωτερικῶν Γιωργάκη Παπανδρέου), κάτι ψιλοληστεῖες, ἄντε καὶ κάποιες δεκάδες φόνους. Μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κοιμώμαστε ὅλοι ἥσυχαι μὲ τὸ Μπράουνινγκ 0,45" κάτω ἀπ' τὸ μαξιλάρι. Καὶ ἐρωτῶ, κύριε Γιάννη Π. Τζαννετάκο μου, εἶναι λόγοι αὐτοὶ, γιὰ νὰ γίνονται ἐπιχειρήσεις - σκούπα στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τὰ δάξουμε μὲ τοὺς καημένους τοὺς Ἀλβανούς; Εἶδατε τί ρατσιστὲς εἴμαστε. Σκέτοι Ναζί.

Βέβαια δὲν γνωρίζω, ποιά θὰ ἦταν ἡ γνώμη τῶν κυρίων Λίποδας καὶ Τζαννετάκου γι' αὐτὰ τὰ ἄγνα παιδιά τῆς χώρας τῶν αἰτῶν, ἂν, ἂς ποῦμε, ἐκεῖ ποῦ ἐκοιμῶντο τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου εἰσέδωκαν στὸ σπίτι τους μερικοὶ Ἀλβανόφωνοι καὶ ἀρχικῶς τοὺς τραβοῦσαν ἕνα σείτάν μερμεῖα, κάνα - δυὸ μανίκια στὶς κυρίες τους καὶ ἀφοῦ τοὺς πά-ρουν ὅ,τι ἔχουν καὶ δὲν ἔχουν, τοὺς κάνουν τὸ σπίτι κεραμιδαριό. Θὰ ἐξακολουθοῦσαν ἄραγε νὰ γράφουν αὐτὰ ποῦ γράφουν, ἢ θὰ βοηθοῦσαν καὶ αὐτοὶ στὴν ἐπιχείρηση - σκού-πα;

Τὰ ἴδια ἀπὸ κοντὰ ἔρχεται νὰ μᾶς πῇ καὶ ὁ κύριος Γεώργιος Κασσιμάτης, πρόεδρος τοῦ ΕΣΡ, μὴ τυχόν καὶ θίξουμε τοὺς καημένους τοὺς Ἀλβανούς: Τὰ ραδιοτηλεοπτικὰ μέσα δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρουν τὴν ἐθνικότητα τῶν δραστῶν. Αὐτὰ εἶδε καὶ ἀποεῖδε ὁ κοινο-τάρχης τῆς κοινότητος Παλαιὸ Κεραμίδι καί, προκειμένου νὰ μείνῃ κάνα κεραμίδι στὸ χωριό, ἀπαγόρευσε τὴν κίνηση τῶν Ἀλβανῶν λαθρομεταναστῶν μετὰ τὴν δύση τοῦ ἡλί-ου καὶ ἔδωκε ὁ ἄνθρωπος περιπολίες. Ὅχι, θὰ περίμενε τὸν κύριο Λίποδας νὰ ἀπο-φανθῇ, ἂν εἶναι ρατσιστικό νὰ προστατέψῃς τὴν ζωὴ σου, τὴν τιμὴ σου καὶ τὴν περι-ουσία σου. Ἐδῶ ἔχει ἐξαγριωθῇ ὅλη ἡ Ἑλλάδα καὶ στέκεται μὲ τὸ δίκαννο παραπόδα, ὁ ρατσισμὸς μᾶς μάρανε. Ὅχι! Ρέ, δὲν τοὺς θέλουμε τέτοιους μονσαφίρηδες στὴ χώρα μας καὶ κυρίως δὲν γουστάρουμε κάτι αὐτόκλητους ὑπερασπιστὲς τους. Γιατὶ σύντομα μαζί μὲ τοὺς Ἀλβανούς θὰ τοὺς πάρῃ καὶ αὐτοὺς ὁ λαὸς μὲ τὰ δίκαννα. Πρὶν τοὺς πάρῃ βέβαια ὁ διάβολος...

Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι, ἂν ιδρύθηκε ὁ «Σύλλογος Ληστευθέντων», ἄλλως τε σὲ λίγο θὰ γραφτοῦν ἐκεῖ 10 ἑκατομμύρια μέλη. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ πάρῃ ὁ λαὸς τὴν ὑπόθεση στὰ χέρια του. Γιατὶ ἀπ' τοὺς κοιντονοριακοὺς σωθήκαμε.

Γιῶργος Πετρόπουλος

Οί πληροφορίες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γιὰ τοὺς τρεῖς μεγάλους κατακλυσμούς

ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ

Θέλω νὰ ἀναφερθῶ στὸ θέμα τῆς χρονολόγησής τῶν 3 ἀρχαίων κατακλυσμῶν. Τὸ βασικώτερο ζήτημα ποὺ ἀνακύπτει ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι τὸ ἂν ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος συμπίπτει μὲ τὸν καταποντισμὸ τῆς Ἀτλαντίδος, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ κ. Γεωργαλᾶς («Δαυλός», τ. 195), ἢ ἂν εἶναι μεταγενέστερος, γύρω στὸ 3600 π.Χ., ὅπως ὑποστηρίζει ὁ κ. Κ. Κουτρονδέλης («Δαυλός», τ. 190).

Φρονῶ, ὅτι ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος δὲν συμπίπτει μ' αὐτὸν τῆς Ἀτλαντίδος· καὶ θὰ ἀναφερθῶ σὲ συγκεκριμένα χωρία ποὺ στηρίζουν τὴν ἄποψή μου. Συγκεκριμένα ἀναφέρεται στὶς διηγήσεις τοῦ Πλάτωνα («Τίμαιος», «Κριτίας») γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα: «Μέσα στὰ 9000 χρόνια ἔγιναν πολλοὶ καὶ μεγάλοι κατακλυσμοί», καὶ ἐπίσης: «Ἐγιναν δὲ ἀκόμα καὶ σεισμοὶ καὶ ἄλλη νεροποντή, ἡ **τρίτη στὴ σειρά** πρὶν γίνῃ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος». Τὸ συμπέρασμα ποὺ βγαίνει ἀπ' αὐτὰ τὰ χωρία εἶναι, ὅτι μεταξὺ καταστροφῆς τῆς Ἀτλαντίδος καὶ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος μεσολαβοῦν ἓνας ἢ περισσότεροι κατακλυσμοί. Ἐπίσης, ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη, ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος ἔπληξε κυρίως τὸν ἐλλαδικὸ χῶρο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἓνας παγκοσμίου κλίμακας κατακλυσμὸς. Ἄλλως τε σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς δὲν θὰ ἦταν λογικὸ νὰ παραλείπουν ὅποιανδήποτε ἀναφορὰ στὴν Ἀτλαντίδα σὲ σχέση μὲ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος.

Παρερμηνεῖς στὸ θέμα τῆς χρονολογήσεως

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρον,

Στὸ τεῦχος 195 τοῦ «Δαυλοῦ» κατεχωρίσθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Γεωργαλᾶ, ἀναφερομένη στὸ τῆς χρονολογήσεως θέμα τῶν κατακλυσμῶν. Ἐν πρώτοις τὸν εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὰ τόσο κολακευτικὰ λόγια γιὰ τὸ ἄρθρο μου «Προκατακλυσμιαῖες Ἑλληνικὲς Γραφεῖς» («Δαυλός», τ. 190). Ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτραποῦν καὶ μένα μερικὲς ἀντιπαρατηρήσεις στὶς παρατηρήσεις του:

1. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Πλάτωνος στὸν Τίμαιο γιὰ τὰ 8000, 9000 καὶ στοὺς Νόμους του γιὰ τὰ 10.000 χρόνια τῶν Αἰγυπτίων ἢ ἀντίστοιχα γιὰ τὰ ἔτη 8600 π.Χ., 9600 π.Χ. ἀπὸ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σόλωνος στὴν πόλιν τῶν Αἰγυπτίων Σαῖδα καὶ γιὰ τὸ ἔτος 10.350 π.Χ. ἀπὸ τῆς συντάξεως τῶν Νόμων του δὲν ἔχουν καμμία χρονολογικὴ ἀξία, ἐπειδὴ ἀντιστοιχοῦν σὲ Σεληνιαῖα χρόνια διαρκείας 27,3 ἡμερῶν. Τὸ ἀλάνθαστο χρονολογικὸ ἡμερολόγιο τῆς Αἰγύπτου τὸ

Είναι όμως αρκετά πιθανόν, ό κατακλυσμός του Ώγύγου νά ταυτίζεται μέ τόν καταποντισμό τής Ἀτλαντίδος. Στοιχείο πού συνηγορεῖ σ' αὐτό εἶναι, ότι ό Ώγυγος βασίλευε στήν Ἀττικοβοιωτία, τό κέντρο δηλαδή ἀπόκρουσης τών Ἀτλάντων σύμφωνα μέ τόν Πλάτωνα. Καί ἦταν φυσικό, ἀφοῦ ἡ Ἀθήνα ἦταν τότε τό κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νά ὀνομασθῇ ό κατακλυσμός μέ τό ὄνομα τοῦ ἡγεμόνα τῆς, τοῦ Ώγύγου. Ἀλλως τε σύμφωνα μέ τούς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἡ Ἀθήνα εἶχε τότε διαφορετική γεωγραφική ὑποδομή (ὅπως ἡ πολὺ μεγαλύτερη ἔκταση τῆς Ἀκρόπολης, πού ἀναφέρεται στόν «Κριτία» τοῦ Πλάτωνος). Καί σύμφωνα μέ τίς «μυθολογικές» διηγήσεις ἦταν χτισμένη πιό δόρεια, πρὸς τήν περιοχή τῆς Κωπαίδας. Γι' αὐτό καί ἀναφέρεται στόν Πλάτωνα, ότι ἡ Ἀττική ἦταν πολὺ πιό εὐφορη ἀπ' ό,τι σήμερα. Γι' αὐτό καί ἀναφέρεται ἐπίσης στόν «Κριτία», ότι τὰ ὀνόματα αὐτῶν πού ζοῦσαν τήν ἐποχή ἐκείνη εἶναι γνωστά (Ώγυγος), ὄχι ὅμως καί τὰ ἔργα τους, ἀφοῦ δέν ἀναφέρεται σχεδόν τίποτε γιά τῇ ζωῇ καί δράσει τοῦ Ώγύγου. Ἐξ αἰτίας καί τῶν μετέπειτα καταστροφῶν (κατακλυσμοὶ Δευκαλίωνος καί Δαρδάνου) καταστρέφονταν τὰ γραπτά ἀρχεῖα, μέ ἀποτέλεσμα νά διασφῶνται λίγες μόνο κωδικοποιημένες ὑπὸ μορφῇ μύθων διηγήσεις. Πιστεύω λοιπόν, ότι ἡ χρονολογία τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Ώγύγου εἶναι τό 9600 π.Χ., γιά τόν ὁποῖο ὑπάρχουν ἐλάχιστες διασφῶζόμενες πληροφορίες σέ σχέση μέ τούς μετέπειτα κατακλυσμούς.

Μετά τόν κατακλυσμό τοῦ Ώγύγου ἔρχεται ἡ ἐποχή τοῦ «χαλκίνου γένους», ἡ ἐποχή τῆς κυριαρχίας τῶν ἀπογόνων τοῦ Πελαγοῦ, μέ κέντρο τους τήν Πελοπόννησο (Ἄργος), ἀφοῦ ἡ Ἀττική μετά τίς τρομακτικές καταστροφές τοῦ ἑλληνοατλαντικοῦ πολέμου ἔχασε τήν ἰσχύ τῆς. Γι' αὐτό καί ἐμφανίζεται στή μυθολογία ὡς γιὸς τοῦ Φορωνέως (συγχρόνου τοῦ Ώγύγου) ό Πελασγός, πρᾶγμα πού ὑποδηλώνει τήν ἄνοδο τῶν Πελασγῶν μετά τόν κατακλυσμό τοῦ Ώγύγου. Καί ἡ

συνέταξε ό ποταμός Αἴγυπτος τοῦ Ὀμήρου (ό σημερινὸς Νεῖλος) καί ἡ θαυμαία προσχωσιγενὴς ἐπέκταση τῆς σχηματιζομένης στεριᾶς τῆς Κάτω Αἰγύπτου εἰς βάρος τοῦ θαλασσίον κόλπον, πού ἀναφέρει ό Ἡρόδοτος. Ἡ ἰδρυση τῆς Σαῖδος 8000 χρόνια πρὶν ἀπὸ τήν ἐπίσκεψη τοῦ Σόλωνος ἦταν τελείως ἀδύνατη, γιατί ἔπρεπε νά κτισθῇ στόν πυθμένα τῆς θάλασσας τοῦ παραπάνω κόλπον, ἐπειδὴ ἡ πραγματικὴ προσχωσιγενὴς στεριά τῆς Κάτω Αἰγύπτου ἄρχισε νά δημιουργῆται ἀπὸ τό ἔτος 3934 π.Χ., ὅπως ἀποδεικνύεται στό ἄρθρο μου «Προϊστορικὰ Ἡμερολόγια», πού δημοσιεύθηκε στό τεῦχος 113/1991 τοῦ «Δαυλοῦ». Ὁ χάρτης πού δημοσιεύεται στό ἐν λόγω ἄρθρο ἀποδεικνύει, ότι ὅσο ἀξανάταν ἡ στεριά τόσο λιγότευαν οἱ χρονολογίες ἀπὸ τό παρελθὸν πρὸς τό παρόν.

Τὰ 8000 χρόνια τῶν Αἰγυπτίων ἀντιστοιχοῦν σήμερα σέ 615 τροπικά χρόνια. Ὅποτε ἡ ἰδρυση τῆς Σαῖδος χρονοεντοπίζεται στό ἔτος 1215 π.Χ. Τότε ὑπῆρχε στεριά γιά τήν ἰδρυσή τῆς, ὅπως ἀποδεικνύεται στό παραπάνω ἄρθρο

ἄνοδος αὐτὴ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀναδίωξη τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ μετὰ τὶς καταστροφές τοῦ ἑλληνοατλαντικοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸ καὶ ἀναφέρεται, ὅτι ἡ Λυκόσουρα, ποὺ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Λυκάονα, ἦταν ἡ πρώτη πόλη τοῦ κόσμου, ἡ πρώτη δηλαδή μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Ὠγύγου. (Σημείωση: ὁ Λυκάων ἦταν γιὸς τοῦ Πελαγοῦ).

Στὴ συνέχεια, τὸ 8255 π.Χ. σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Κουτρουδέλη, ἀκολουθεῖ ἡ καταστροφή τοῦ κομήτη Φαέθοντος. Ὅμως κατὰ τὴ γνώμη μου δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Ὠγύγου, ἀφοῦ οὐδεμία τέτοια ταύτιση ἀναφέρεται στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἄλλως τε ἄλλο φυσικὸ αἶτιο εἶχε ἡ καταστροφή τὸν καιρὸ τοῦ Ὠγύγου (κατακλυσμός) καὶ ἄλλο τὴν ἐποχὴ τοῦ Φαέθοντος (κομήτης). Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Νόννος ὁ Πανοπολίτης στὴν ἀναφορὰ του γιὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος ὁμιλεῖ ρητῶς: «ὁ θροχερὸς Ζεὺς κατέκλυσε ὁλόκληρη τὴ Γῆ», ἐνῶ στὴν περιγραφή τοῦ κομήτη Φαέθοντος δὲν ὁμιλεῖ γιὰ κατακλυσμὸ, ἀλλὰ μόνον ὁμιλεῖ γιὰ οὐράνια καὶ ἀστρονομικὰ φαινόμενα.

Ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἡ καταστροφή τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ποὺ ὀρθὰ ὁ κ. Κουτρουδέλης δάσει τῶν ἀστρονομικῶν μαθηματικῶν στοιχείων (ποὺ εἶναι ἀλάνθαστα καὶ δὲν ἐπιδέχονται κριτικὴ) ὁρίζει γύρω στὸ 3600 π.Χ. Τότε τελειώνει τὸ «χάλκινο γένος» καὶ ἀρχίζει τὸ γένος τῶν ἡρώων. Ὁ κατακλυσμὸς αὐτὸς ἔπληξε κυρίως τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπώλεια τῶν προκατακλυσμαίων ἀρχαίων καὶ τῶν περισσότερων γνώσεων γιὰ τὴν πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος ἐποχὴ. Κυρίως διασώθηκαν μόνο ὀνόματα ὅπως π.χ. τοῦ Ὠγύγου, ἐλάχιστες πληροφορίες γιὰ τὴ δράση ὅμως τῶν προκατακλυσμαίων προσωπικοτήτων, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλάτων.

Τελευταῖος κατακλυσμὸς εἶναι αὐτὸς τοῦ Δαρδάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τὰ λιγώ-

μον. Κάθε ἄλλη χρονολογικὴ ἐρμηνεῖα καταντάει παρερμηνεῖα ἢ παραποίηση τῆς φυσικῆς ἐπεκτατικῆς πραγματικότητος τοῦ ποταμοῦ Νείλου ἢ τοῦ Ὀμηρικοῦ Αἰγύπτου.

2. Ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Ὠγύγου σύμφωνα μὲ τὸ μόνον γνωστὸ μέχρι σήμερα ἀστρονομικὸ στοιχεῖο τοῦ Νόννου τοῦ Πανοπολίτου («Διονυσιακά», διδλ. 38ον, στ. 347-392, ἐκδ. Loeb) ἐντοπίζεται στὸ ἔτος 8255 π.Χ., ὅπως δημοσιεύθηκε στὸ ἄρθρο μου «Προκατακλυσμαῖες Ἑλληνικὲς Γραφεῖς» («Δαυλός», τ. 190). Κάθε ἄλλη χρονολογία εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀόριστη καὶ δὲν διαθέτει συγκεκριμένη βάση στηρίξεως ὅπως ἡ προηγουμένη.

3. Ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος προσδιορίζεται ἀπὸ τρία ἀστρονομικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀλληλοεπαληθεύονται, ἥτοι:

α. Ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Α. Pochan «Τὰ Μυστήρια τῶν Μεγάλων Πυραμίδων» στὸ ἔτος 3637 π.Χ. ὑπολογισθὲν στὸ ἄρθρο μου «Οἱ Προκατακλυσμαῖες Ἑλληνικὲς Γραφεῖς» («Δαυλός», τ. 190).

τερο καταστρεπτικά αποτελέσματα. Ὁ Δάρδανος σύμφωνα με τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Παντελῆ Ἰωαννίδη ἔζησε γύρω στὸ 3300 π.Χ., σίγουρα ὅμως πρὶν τὴν ἐποχὴ τοῦ Διόνυσου Β', ἀφοῦ ἦταν ἀδελφὸς τῆς Ἀρμονίας, συζύγου τοῦ Κάδμου, ὁ ὁποῖος ἔζησε δύο γενιές πρὶν τὸν Διόνυσο.

Σὲ γενικὲς λοιπὸν γραμμὲς οἱ κατακλυσμοὶ μποροῦν κατὰ τὴ γνώμη μου ὡς ἑξῆς νὰ χρονολογηθοῦν:

9600 π.Χ.: Κατακλυσμὸς Ὠγύγου - Ἀτλαντίδος.

8255 π.Χ.: Κατακλυσμὸς κομήτη Φαέθοντος.

3600 π.Χ.: Κατακλυσμὸς Δευκαλίωνος.

3400-3300 π.Χ.: Κατακλυσμὸς Δαρδάνου. } Γένος Ἡρώων

Ἐλπίζω, ὅτι, καθὼς ἡ ἔρευνα συνεχίζεται, θὰ μπορέσουμε στὸ μέλλον νὰ μάθουμε περισσότερα γιὰ τοὺς κατακλυσμοὺς με βάση καὶ γεωλογικὲς παρατηρήσεις.

Ἐχέτλαϊος

Υ.Γ.: Στὸν «Κριτία» ἀναφέρονται 3 νεροποντὲς (κατακλυσμοὶ - καταστροφές) πρὶν αὐτῇ τοῦ Δευκαλίωνος. Ἐκτὸς λοιπὸν ἀπ' αὐτῇ τοῦ Ὠγύγου γίνεται ἴσως ἔμμεση ἀναφορὰ στὶς τρομερὲς γεωλογικὲς ἀναστατώσεις, ποὺ προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν Τιτανομαχίαν καὶ τὴν Γιγαντομαχίαν. Καὶ ἴσως ἡ καταδύθιση τῆς Αἰγῆδος νὰ ὀφείλεται σὲ μία ἀπ' αὐτὲς ἡ ἴσως στὸν κατακλυσμὸ τοῦ Ὠγύγου, χωρὶς ὅμως νὰ μποροῦμε νὰ τὴν προσδιορίσουμε με σιγουριά. Προσωπικῇ μου ἀποψη εἶναι πάντως, ὅτι συμπίπτει με τὸν τρομακτικὸ ἑλληνοατλαντικὸ πόλεμο, ἀφοῦ μ' αὐτὸν σταματᾷ ὁ τεχνολογικὸς ὑπερπολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἴσως αὐτὴ ἡ πλήρης βίαιη μεταβολὴ τοῦ γεωφυσικοῦ ἑλληνικοῦ χώρου νὰ ὑποδηλώνεται με τὴν ταυτόχρονη καταδύθιση τῆς Ἀτλαντίδος. Δηλαδή τὰ δύο παγκόσμια τότε κέντρα ἰσχύος, ἡ Ἀτλαντίδα καὶ ἡ Αἰγῆίδα, καταδύθησαν με ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴ τοῦ τότε ὑπερπολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐπανασύσταση ξανά ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς Πελαγούς. Πολιτισμοῦ, ποὺ τεχνολογικά μόνο στὶς μέρες μας ἔχει ἐν μέρει ἀνασυσταθῇ.

β. Ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Νόννου τοῦ Πανοπολίτου «Διονυσιακά» (βιβλ. βον, στ. 229-239) στὸ ἔτος 3579 π.Χ. ὑπολογισθὲν στὸ ἄρθρο μου «Ἀστρονομικὲς Ἀποδείξεις ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα χρησιμοποιεῖται πρὶν ἀπὸ 28.000 χρόνια» («Δαυλός», τ. 176-177/1996).

γ. Ἀπὸ δικό μου πρακτικὸ τρόπο στὸ ἔτος 3628 π.Χ. ὑπολογισθὲν στὸ προηγούμενο ἄρθρο μου.

Ὁ μέσος ὅρος τῶν ἀνωτέρω χρονολογιῶν, ποὺ προέρχονται ἀπὸ παραμελημένα ἀστρονομικὰ στοιχεῖα, εἶναι τὸ ἔτος 3615 π.Χ. καὶ πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ὁ μόνος προσδιορισμὸς ποὺ βασίζεται σὲ συγκεκριμένα δεδομένα, ὁπότε εἶναι προτιμώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀοριστολογία.

Παρακαλῶ γιὰ τὴ δημοσίευση τῆς παρουσίης σὲ προσεχὲς τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» πρὸς ἐπεύθυννη ἐνημέρωση τῶν ἀναγνωστῶν.

Μετὰ πλείστης τιμῆς
Κων. Β. Κουτρουβέλης

«Μακεδὼν ἀπὸ τῆ Βουλγαρία» ὁ Ἀλέξανδρος γιὰ τὴ Δημοτικὴ Ἑκπαίδευση τῆς Ἀμερικῆς

Κύριε διευθυντά,

Σᾶς ἀποστέλλω φωτοαντίγραφο ἀπὸ ἓνα σχολικὸ βιβλίον, ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς μαθητὰς τῆς Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ τῆς Φλώριδας πρὸς ἀξιολόγησιν ἐκ μέρους τοῦ «Δαυλοῦ».

Οὔτε λίγο οὔτε πολὺ μᾶς λέει ἡ κυρία συγγραφεὺς καὶ μαζὺ τῆς οἱ Ἀμερικανοὶ δάσκαλοι στὰ Ἀμερικανόπουλα, πὼς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἶναι Βούλγαρος. Φυσικὰ δὲν μᾶς τεκμηριώνουν αὐτὰ ποὺ προσπαθοῦν νὰ διδάξουν στὰ παιδιὰ μας, ἄλλως τε τί καὶ πὼς νὰ τεκμηριώσουν τὰ λεγόμενά τους. Πάντως ὅλοι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες γονεῖς τῶν Η.Π.Α. (φορολογούμενοι) ἔχουμε ἐτοιμάσει γράμμα ποὺ ἀπευθύνεται στὸν ὑπεύθυνο ὕλης τοῦ Ὑπ. Παιδείας τῆς Φλώριδας μὲ αἴτημα τὴν ἀνάκλησιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἀναλύοντας βεβαίως τοὺς λόγους. Ἐλπίζουμε, πὼς τὸ ἴδιο θὰ πράξουν καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἕλληνες, διότι, ὑποθέτω, τὸ βιβλίον αὐτὸ πρέπει νὰ κυκλοφορῇ καὶ σὲ ἄλλες πολιτείες.

Μετὰ τιμῆς

Στέλιος Σεργενές

Fort Lauderdale, Florida

Alexander the Great

The most famous person from ancient Greece was not from Greece at all! He was Alexander the Great from Macedonia, a country northeast of Greece, now known as Bulgaria. During his life he conquered all the known countries of the world.

Alexander was born in 356 B.C. while his father Philip, was king of

Macedonia. Alexander was famous for his wisdom and bravery. When Philip's men could not tame a horse, Alexander calmly walked up to it, turned its head toward the sun so that it would not be frightened by its own shadow anymore, and rode away. He named the horse Bucephalus, and they rode together into every battle.

Φωτοτυπία τῆς σελίδας 26 τοῦ σχολικοῦ βιβλίου τῆς Φλώριδας «Ancient Civilizations – Greece» τῆς Jane Pofahl, ἔκδ. T.S. Denison & Company, Inc., Μινεάπολις. Ἀναφέρεται ἐπὶ λέξει, ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος «δὲν ἦταν καθόλου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα» ἀλλὰ ἀπὸ «μία χώρα τώρα γνωστὴ ὡς Βουλγαρία».

᾽Αγνωστα Κυκλώπεια τείχη στὴν ᾽Αρκαδία

᾽Ενα ἀκόμα ἀνεξερευνητο ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως σημεῖο θρίσκεται στὰ νότια τοῦ νομοῦ ᾽Αρκαδίας, στὴν ἐπαρχία Μεγαλοπόλεως. Ἐκεῖ, κοντὰ στοῦ χωριὸ Σκορτσινός, ὑψώνεται ἕνας λόφος γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «Χελμός». (Πρέπει ἐδῶ νὰ διευκρινισθῇ, ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία σχέση μετὰ τὸ γνωστὸ δουνὸ τῆς ᾽Αχαΐας). Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὕστερα ἀπὸ ἀνάβαση ἑνὸς τετάρτου μὲ τὸ αὐτοκίνητο μπορεῖ κανεὶς νὰ δῇ τὰ δουνὰ καὶ τὰ ὀροπέδια τῆς ᾽Αρκαδίας καθὼς καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα καὶ τὸν Ταῦγετο πρὸς τὴ μεριὰ τῆς Λακωνίας. Ὁ λόφος «φρουρεῖ» ἕνα πέρασμα μὲ στρατηγικὴ σημασία σὲ μία «θέση-κλειδί».

Τὸ σημαντικὸ ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ κορυφὴ τοῦ «στεφανώνεται» ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἑνὸς περιεργου τείχους μὲ πέτρες τεράστιες σὲ κάποια σημεῖα καὶ τεχνικώτατα δομημένες (βλ. φωτογραφία). Εἶναι φανερό, ὅτι θὰ πρέπει σὲ μεταγενέστερες ἐποχὰς τὸ τεῖχος νὰ χρησιμοποιήθηκε καὶ νὰ ἐπισκευάστηκε μὲ διαφορετικὴ τεχνική, γιατί ἡ δόμησις σὲ ἀρκετὰ σημεῖα ἀλλάζει. Θὰ πρέπει νὰ ὑπῆρχε ἴσως κάποιο ὄχυρῶμα ἐκεῖ κατὰ τοὺς δυζαντινοὺς χρόνους καὶ τὴ φραγκοκρατία.

Εἶναι ὥστόσο παντελῶς ἄγνωστο, τὸ πότε μπορεῖ νὰ χτίσθηκε τὸ τεῖχος καὶ ἀπὸ ποιούς. Οἱ περιστασιακοὶ μελετητὲς καὶ περιηγητὲς ἀδυνατοῦν νὰ δώσουν σαφεῖ ἀπάντησι· συμφωνοῦν ὅμως, ὅτι τὸ πρῶτο κατὰ σειρὰ τεῖχος πρέπει νὰ εἶναι ἀρχαιότατο. Ἔτσι ἔδωσαν τὸν χαρακτηρισμὸ «Κυκλώπεια» γιὰ τὰ τεῖχη τοῦ Χελμοῦ. Πράγματι σὲ κάποια σημεῖα ἡ τοιχοδομία θυμίζει τὴν Τίρυνθα. Ἀξιοσημείωτο εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πολὺ κοντὰ στοῦ Χελμοῦ θρίσκονταν ἡ ἀρχαία Βελεμίνα, μὴ ἀπὸ τίς μεγάλες πόλεις τῆς Λακωνίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Δυστυχῶς κανένας ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἐπιστήμονες ἀρχαιολόγους δὲν ἔχει ἀσχοληθῇ μετὰ τὰ Κυκλώπεια αὐτὰ τεῖχη τοῦ Χελμοῦ, ποὺ κινδυνεύουν νὰ καταρρεύσουν ἄδικα, προτοῦ ἀποκαλύψουν τὸ μυστικὸ τους.

Εὐγενία Δαρβίση

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

Ε. Βενιζέλος και Δημ. Γούναρης εγγώριζαν από το 1920 τὴν Μικρασιατική κατάρρευση

Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπολογητικοῦ του ὑπομνήματος κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀναγκρίσεων πρὶν ἀπὸ τὴν δίκη τῶν Ἑξὶ ὁ Δημ. Γούναρης γράφει μεταξὺ ἄλλων: «Δὲν εἶναι δὲ ἀκριβὲς τὸ λεγόμενον ἐν τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι τὸ συνεπείᾳ τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀτυχήματος καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἔδαφος ἦτο μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας. Οὔτε δικαίῳ οὔτε πράγματι ἀληθεύει τοιοῦτος ἰσχυρισμός. Δικαίῳ ἢ Συνθήκῃ τῶν Σεβρῶν οὐδέποτε ἐπεκυρώθη ὑπὸ οὐδεμίας τῶν ὑπογραφασῶν αὐτὴν Δυνάμεων, οὔτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, οὔτε ἐπομένως ἐπικυρώσεις ἀντηλλαγῆσαν, οὔτε τὰ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης νομικὰ ἀποτελέσματα ἐπῆλθον ποτὲ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν ἐπῆρχοντο τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα θὰ προσηρτάτο εἰς τὸ Ἑλληνικὸ κράτος τὸ διὰ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἀποσπώμενον τῆς Τουρκίας τεμάχιον τοῦ Μικρασιατικοῦ ἐδάφους». Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν ὑπῆρξε κατ' οὐσίαν ἄκυρος. Ἐνα χαρτὶ μὲ κάποιες ὑπογραφές ἦταν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ὑποχρεώη τις χῶρες ποὺ τὴν ὑπέγραψαν σὲ ἐνέργειες ἐπιβολῆς τῆς σὲ βάρος τῆς Τουρκίας. Οὔτε καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἐπεκυρώθη, ὥστε ἔστω καὶ μόνη νὰ «νομιμοποιητῇ» σὲ ἐπιθετικὰς ἐνέργειες πρὸς κατοχύρωσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀνακύπτει ἓνα πελώριο ἐρώτημα: Γιατί ἀπεστάλη ἐκστρατευτικὸ σῶμα στὴν Μ. Ἀσία καὶ γιατί οἱ κυδερνήσεις μετὰ τὸ 1920 ἠκολούθησαν κατὰ κεραίαν τὴν πολιτικὴ τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου;

Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ γίνεται πρὶν ἐπιτακτικὸ, ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἑξῆς:

α) Ἀπὸ τὸ 1915 ἡ παραχώρησις ἐδαφῶν τῆς Μ. Ἀσίας στὴν Ἑλλάδα ἦταν μία ἀόριστη ὑπόσχεσις – κυρίως τῆς Βρετανίας – χωρὶς ἀνάληψιν οὐδεμιᾶς δεσμεύσεως ἐκ μέρους τῶν συμμάχων. Γι' αὐτὸ στὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο ὁ Βενιζέλος ἔγραφε περὶ πιθανῆς ἐκχωρήσεως. Τὴν ἴδια ἐποχὴ τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιον τῆς Γαλλίας ἀπέκρουε τὸν πιθανὸν διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας. Πρᾶγμα ποὺ ἔκανε γνωστὸ στὸν τότε πρωθυπουργὸν Δημ. Γούναρη ὁ Γάλλος πρέσβυς. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρουν στὸ ἡμερολόγιό τους καὶ ὁ Γ. Στρέιτ καὶ ὁ Ι. Μεταξᾶς.

β) Ἀπὸ τὸ 1917 ἡ Γαλλία εἶχε διαβεβαιώσει τὴν Ρωσσίαν, ὅτι οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν θ' ἀνελάμβανε γιὰ τὶς μεγάλες ἐλληνικὰς διεκδικήσεις (Ρωσικὴ Βίβλος 1922).

γ) Ἡ Ἑλλὰς εἰσῆλθε στὸν πόλεμον τὸ 1917 ἄνευ ὅρων. Δὲν ὑπεγράφη κανένα πρωτόκολλον, οὔτε ἔγιναν προφορικὰς συμφωνίαι, ποὺ νὰ προέβλεπαν τὴν θέσιν τῆς χώρας μετὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ καθώριζαν τὶς διεκδικήσεις τῆς. Σὲ ἀντίθεσιν

Περὶσσότερα περὶ τῶν διεθνῶν παρασκηνίων τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας καὶ Μικρασιατικῆς καταστροφῆς βλ. «Δαυλόν», τεύχη 190, 191, 192 καὶ 193.

μέ την Ρουμανία, πού, παρὰ τὴν παρασπονδίαν τῆς νὰ ὑπογράψῃ χωριστὴν εἰρήνην τὸ 1918, εἶδε τὰ ἐδάφη τῆς καὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς νὰ ὑπερδιπλασιάζωνται μετὰ τὸν πόλεμο.

δ) Δέκα μῆνες πρὶν τὴν παράδοσιν τῆς Τουρκίας (Μοῦδρος 17-10-1818) ὁ Βρεταννὸς πρωθυπουργὸς Δαβίδ Λόνντ Τζῶρτζ διαβεβαίωσε τὴν Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, ὅτι «...οὔτε μαχόμεθα, διὰ νὰ στερήσωμεν τὴν Τουρκίαν τῆς πρωτευούσης αὐτῆς ἢ τῶν πλουσίων καὶ περιφήμων ἐδαφῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον». Καὶ βεβαίως τὸ τουρκικὸν (μουσουλμανικὸ μᾶλλον ἢ ἐθνικὸν) στοιχεῖον ἐπεκράτει στὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ. Χωριστὰ ὅμως στὴν Θράκην καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο ἦταν ὑπέρτερο ἀκόμη καὶ στὶς τουρκικὰς ἀπογραφάς.

ε) Ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς Κλεμανσώ στὸ Συνέδριον Εἰρήνης στὸ Παρίσι (Ἰανουάριος 1919) ἐδήλωσε εὐθέως στὸν Βενιζέλο, ὅτι ἡ ἀπόφασις τῶν συμμάχων γιὰ τὴν ἀποστολὴν ἐλληνικοῦ στρατοῦ στὴν Σμύρνη δὲν προεδίκαζε τὴν τύχην τῶν πρὸς κατάληψιν ἐδαφῶν (Doc. 606/IV). Ὁ ἴδιος ὀλίγους μῆνες ἀργότερα ἐζήτησε στὸ Ἀνώτατο Συμμαχικὸ Συμβούλιον νὰ ὑπομνήσουν οἱ σύμμαχοι στὴν Ἑλλάδα αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν καὶ ἐδήλωσε, ὅτι «τὸ Συμβούλιον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἤγετο εἰς τὸ νὰ σεβασθῇ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας» (Doc. 17/II).

Γιὰ τὴν διατήρησιν τῆς τουρκικῆς ἀκεραιότητος οἱ σύμμαχοι ἐγκατέλειψαν τὴν δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου Ἀρμενικοῦ κράτους (πρότασις Οὐίλσον) καὶ ἀπέρριψαν τὴν σύστασιν Ποντιακῆς ὁμοσπονδίας (Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων) ἢ ἀνεξαρτήτου Ποντιακοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Καί, γιὰ νὰ πάψουν νὰ ὑπάρχουν τέτοιες προοπτικὲς ὀριστικά, Σοβιετικοὶ καὶ Τοῦρκοι τοῦ Κεμάλ με κοινὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τίς ἐξηφάνισαν. Τὴν ἴδια σθεναρὴ ἀντίθεσιν τοὺς ἐξεδήλωσαν οἱ σύμμαχοι στὴν προοπτικὴ ἀνακηρύξεως ἀνεξαρτήτου Ἰωνικοῦ κράτους. Ἴσως καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν νὰ μὴ ὑπεγράφη μία καὶ σαφὴς συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, ἀλλὰ ἔγιναν συνέδρια ἐπὶ συνεδρίων καὶ ὑπεγράφησαν συνθήκες με σκοπὸν ἀσαφῆ. Τέτοια ἦταν ἡ κατάστασις, ὥστε οἱ ὅροι εἰρήνης νὰ μὴν ἔχουν ἐφαρμοσθῇ οὔτε με τὴν ἑναρξιν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Καὶ ὅλα ταῦτα τὰ ἐγνώριζαν πολὺ καλὰ ὅλες οἱ ἐλληνικὲς κυβερνήσεις. Μάλιστα Βρεταννοὶ ἀξιωματοῦχοι εἶχαν προειδοποιήσει γιὰ τοὺς ἐπικείμενους κινδύνους. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Βρεταντικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτελείου στρατηγὸς σὲρ Χένρυ Οὐίλσον σὲ συνομιλία του μετὰ τὸν Βενιζέλο στὶς 18-10-1919 τοῦ ἐδήλωσε ἀπερίφραστα, ὅτι ἡ ἀποστολὴ στρατοῦ στὴν Σμύρνη θὰ ἀποδῇ καταστροφικὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Σὲ μία ἄλλῃ δὲ συνομιλία τοὺς μετὰ τὴν συμμετοχὴ τοῦ ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν Οὐίνστον Τσῶρτσιλ στὶς 19-3-1920 (συνάντησις καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Λόνντ Τζῶρτζ) τοῦ ἐπεσημάνθη τὸ ἴδιο. Σαφῶς δὲ γινώσιν τῆς καταστάσεως ἔλαβε καὶ ὁ Γούναρης, ὅταν συμμετεῖχε στὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1921. Ἐκεῖ ὅχι μόνον ἔγινε φανερὴ ἡ φιλοτουρκικὴ θέσις Γάλλων, Ἱταλῶν, Σοβιετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ γεγονότος ὅλοι οἱ σύμμαχοι ἀνεγνώρισαν τὸ κεμαλικὸ καθεστὼς μετὰ τὴν ἀποδοχὴν κεμαλικῶν ἀντιπροσώπων στὶς συνομι-

λίες. Ἐπίσης οἱ Βρεταννοὶ κατηγορηματικὰ ἐδήλωσαν στὴν ἐλληνικὴ ἀντιπροσωπία, ὅτι δὲν θὰ παρεῖχαν καμμία βοήθεια γιὰ τὴν συνέχεια τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας. Ἄλλως τε οὐδέποτε ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε τὴν παραμικρὴ βοήθεια ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῆς, οὔτε καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πολέμου, πρὸς χάριν τῶν ὁποίων εἰσῆλθε (βλέπε καὶ ἀγωνιώδεις ἐκκλήσεις στρατηγοῦ Δαγκλῆ ἀπὸ τὸ μακεδονικὸ μέτωπο). Τὸ ὅτι ὁ Ἑλ. Βενιζέλος καὶ ὁ Δημ. Γούναρης ἐγνώριζαν πολὺ καλὰ τὴν κατάληξιν τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, γίνεται πασίδηλον στὶς δύο ἐπιστολὰς ποὺ ἔστειλαν στοὺς Βρεταννοὺ πρωθυπουργοὺ (Βενιζέλος, 22-9-1920) καὶ ὑπουργοὺ Ἐξωτερικῶν (Γούναρης, 23-2-1922). Σ' αὐτὲς καὶ οἱ δύο προβλέπουν, ὅτι ἡ μικρασιατικὴ ἐπιχειρήσις θὰ καταλήξῃ στὴν καταστροφὴ χωρὶς βοήθεια, ποὺ ὅλοι ὅμως τὴν εἶχαν ἀρνηθῇ.

Ἐλέχθη ἀκόμη, ὅτι ἡ Βρεταννία ἐχρησιμοποίησε τὸν ἐλληνικὸ στρατό, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ συμφέροντά τῆς στὴν Μ. Ἀνατολή. Αὐτὸ ὅμως σημαίνει, ὅτι τὰ βρεταννικὰ συμφέροντα θὰ ἐδλάπτοντο μετὰ τὴν ἥττα τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ἄλλα δεικνύουν. Πολὺ πρὶν τὴν ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης ἡ κυβέρνησις τοῦ Κεμάλ ἔσπευσε νὰ παραδώσῃ τὴν πετρελαιοφόρο περιοχὴ τῆς Μοσσούλης στὸ Ἰράκ, ποὺ ἐτελοῦσε ὑπὸ βρεταννικὴ κυριαρχία καὶ παρὰ τὸν ἔντονο ἀνταγωνισμὸ τῶν ἄλλων, ἰδιαίτερα τῶν Η.Π.Α. Ἐξ ἄλλου, ἂν πράγματι συνέβαινε αὐτό, ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς νὰ ἐξυπηρετῇ τὰ βρεταννικὰ συμφέροντα, ὄχι μόνον θὰ ἀπέτρεπε τὴν καταστροφὴν του, ἀλλὰ θὰ τοῦ παρεῖχε πολλαπλὴ βοήθειαν. Ὅσο γιὰ τὸν θρυλούμενο φιλελληνισμὸ τοῦ Δαβίδ Λούντ Τζώρτζ, καιρὸς εἶναι νὰ μάθουμε τὴν κρίσιν τοῦ Βρεταννοῦ ἱστορικοῦ Ρόμπερτ Ρόντ Τζέιμς γιὰ τὸν χαρακτηῖρα του: «...Ἐπιτρέπεται ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ ἀτομικὴ ζωὴ του παρέσχε σαφεῖς μαρτυρίας τῆς θαρείας ἀνεντιμότητος καὶ ἐλλείψεως ἀρχῶν, ποὺ ἐξεδηλώθησαν εἰς διαφόρους περιπτώσεις τῆς δημοσίας ζωῆς του» («Ὁμψέρδερ», 20-2-1966). Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι μάταιο νὰ ἀποφαινώμεθα, ὅτι ὁ Γούναρης ἢ ὁ Βενιζέλος ἔχει τὶς μεγαλύτερες εὐθύνες, ὅτι γιὰ τὸν διχασμὸ εἶναι ὑπεύθυνος ὁ Κωνσταντῖνος. Εἶναι μάταιο νὰ λέμε, ὅτι ἦταν λάθος ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου – παρὰ τὶς ἀντιδράσεις – νὰ διορίσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὸν Ἀρ. Στεργιάδη ὡς ἀρμοστὴ ἢ ἡ διατήρησίς του στὴν θέσιν του ἀπὸ τὸν Γούναρη. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ Ἑλλὰς ἐνεπλάκη σὲ ἐπιχειρήσεις στὴν Μ. Ἀσία ἀπὸ τὸν Βενιζέλο καὶ ἀπεφασίσθη αὐτὲς νὰ συνεχισθοῦν ἀπὸ τὸν Γούναρη, ὅ,τι συνέδῃ δὲν ἦταν παρὰ παρεπόμενον τοῦ ἀρχικοῦ λάθους τῆς ἐμπλοκῆς.

Τὰ πολιτικὰ ὅμως λάθη δὲν θὰ εἶχαν τόσο τραγικὰ ἀποτελέσματα, ἂν δὲν εἶχαν συνοδευθῇ ἀπὸ στρατιωτικὰς παραλείψεις. Καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε τὴν δύναμι νὰ ἐπιβάλῃ στρατιωτικὴ λύσιν στὴν Μ. Ἀσία. Οἱ λόγοι εἶναι ἀπλοῖ: Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἀπαιτούμενη στρατιωτικὴ δύναμιν. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Φὸς ἑξετίμα, ὅτι ἡ ἀναγκαία δύναμις ἔπρεπε νὰ συγκροτῇται ἀπὸ 27 μεραρχίες πλήρως ἐξοπλισμένες. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ὁ Γάλλος πρέσβης στὸ Λονδίνο Πῶλ Καμπὸν ἔγραφε στὸν υἱόν του: «...εἰς τὴν Ἀνατολὴν θαίνομεν πρὸς θαλάσσωμα. Οἱ Ἀγγλοὶ ἐτέθησαν καὶ ἔθεσαν καὶ ἡμᾶς εἰς ἀδιέ-

ξοδον. *Ἦκολούθησαν πολιτικήν, πού ἐχρειάζετο τὸ ὀλιγώτερον 500 χιλ. ἀνδρῶν».* Καὶ εἶναι γνωστόν, ὅτι στὴν μεγαλύτερη πανστρατιά τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων ὁ ἀριθμὸς μόλις ὑπερέβη τις 200.000 καὶ ἐξ αὐτῶν μόνον ὀλίγοι παραπάνω ἀπὸ τοὺς μισοὺς ἠδύναντο νὰ ἔχουν ἄμεση συμμετοχὴ στὶς ἐπιχειρήσεις. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη κατωρθῶντο νὰ εὑρεθοῦν οἱ ἀναγκαῖες δυνάμεις, μακροχρόνια τὰ ἐδάφη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦταν ἀδύνατο νὰ κρατηθοῦν. Βασικοὶ λόγοι εἶναι δύο: α) Τὸ ἐκτεταμένο μέγεθος τοῦ μετώπου ἔκανε ἀναγκαία τὴν διαρκῆ ἐπιστράτευσιν. Καὶ β) ἦταν ἀδύνατον νὰ στηρίξη ἡ Ἑλλὰς οἰκονομικὰ τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτές. Ἦδη τῆς ἦταν ἀδύνατον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἓνα ἑκατομμύριο, πού ἐχρειάζετο γιὰ τὸν μισὸ στρατό. Ὅσο γιὰ τὴν πρώτη περίπτωσιν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐσμηκρύνετο τὸ μέγεθος τοῦ μετώπου (ὀλίγο πρὶν τὴν κατάρρευσιν ἐξετείνετο σὲ μῆκος 800 χιλιομέτρων) καὶ ἐστρατεύοντο οἱ ἐντόπιοι, οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ ἔπαυαν τὸν πόλεμο. Ἡ Ἑλλὰς θὰ κατέρρεε οἰκονομικὰ καὶ θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τελικὰ τὴν Μ. Ἀσία.

Ἐχοντας αὐτὰ ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ι. Μεταξᾶς, τὰ εἶχε ἀνακοινώσει στὸν Ἑλ. Βενιζέλο ἀπὸ τὸ 1915, ὅταν ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου, ὑπασπιστὴς τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ στρατιωτικὸς τοῦ σύμβουλος. Μάλιστα ἡ διαφωνία του αὐτὴ τὸν ὠδήγησε σὲ παραίτησιν. Τὸ ἴδιο ἐπεσήμανε στοὺς Γούναρη, Θεοτόκη, Ἐξαδάκτυλο, πού συννητήθη μαζύ τους στὸ σπίτι τοῦ Πρωτοπαπαδάκη καὶ τοῦ προσέφεραν τὴν ἀρχιστρατηγίαν στὶς 25 Μαρτίου τοῦ 1921, ὅταν ὑπῆρχαν ἀκόμη προϋποθέσεις νὰ περισωθοῦν πολλά. Ὁφέλη γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἠδύναντο νὰ προκύψουν μόνον μετὰ ἀπὸ μία βραχύχρονη ἐπιχείρησιν, νίκην ἐπὶ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, ὥστε νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ σὲ συνθήκη, πού θὰ προέβλεπε τὴν προστασίαν τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ στὴν Ἀσιατικὴ Τουρκία καὶ πού θὰ κατωχύρωνε τὴν κατοχὴν τῆς Ἀν. Θράκης. Αὐτὸ ὅμως ἦταν ἓνα ἐνδεχόμενο, πού ὁ διεθνὴς ἐξουσιασμὸς ἀπηύχετο. Κατ' ἀρχὴν ὑπῆρχε ἡ ἀπόφασις, τὰ Στενὰ ν' ἀνήκουν σ' ἓνα κράτος. Ἡ κατοχὴ τῆς Ἀν. Θράκης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα θὰ εἶχε μοιραία κατάληξιν τὴν προσάρτησιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Βοσπόρου σ' αὐτήν. Καὶ αὐτὸ θὰ ἐπέβαλε ταυτόχρονα τὸν σεβασμὸ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν Ἀσιατικὴ Τουρκία. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἀποτραπῇ αὐτὴ ἡ λύσις, πού ἦταν ἀντίθετη στὰ σχέδια τοῦ διεθνοῦς ἐξουσιασμοῦ. Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς καταστροφῆς εἰργάσθη.

Θὰ ἀναρωτηθῇ κάποιος, ἂν μέσα στὴν σωρεία τῶν λαθῶν ὑπῆρξε ἔστω καὶ ἓνας μεταξὺ τῶν στελεχῶν τῶν δύο παρατάξεων πού ἐναλλάσσονταν στὴν ἐξουσία, πού νὰ εἶδε τὰ πράγματα μὲ καθαρὸ βλέμμα. Ὑπῆρξε ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βενιζέλου Ρέπουλης, πού στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο πού ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ στὴν Σμύρνη ἀντετάχθη στὴν ἀπόδασιν. Ὅταν δὲ ὁ ἱστορικὸς Γ. Βεντούρης ἠρώτησε τὸν Βενιζέλο γι' αὐτὸ τὸ γεγονός, αὐτὸς ἀπήντησε, ὅτι δὲν τὸ ἐνεθυμάτο (ἂν εἶναι δυνατόν!). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος ἐταλάντευθη γιὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ στρατοῦ. Ὁ Γ. Βεντούρης γράφει σχε-

τικά: «Τὴν τάλαντωσιν ἐκείνην τοῦ Βενιζέλου κατενίκησε πρὸ πάντων ὁ Βασ. Ζαχάρωφ, πρὸς τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ὁ Μαρκαντωνάκης» (ὁ ἐξ ἀπορρήτων γραμματεὺς τοῦ Βενιζέλου). Μὲ ἄλλα λόγια τὴν ἐλληνικὴν πολιτικὴν στὴν Μικρὰν Ἀσίαν καθώρισαν ὁ μεγαλύτερος ἔμπορος ὅπλων Ζαχάρωφ καὶ ὁ βαρέως ἀνέντιμος, ὅπως ἐχαρακτηρίσθη, Δαβίδ Λούντ Τζώρτζ. Ἄν θυμηθοῦμε δὲ καὶ τὴν διαπίστωσιν τοῦ Τζ. Χόρτον, ὅτι ὁ ἐξανδραποδισμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ἦταν ἓνα μακρόχρονο σχέδιο, κατανοοῦμε τὸ ποιὲς δυνάμεις τὸ ἐξύφαιναν. Καὶ δὲν εὐρίσκεται ἔξω τοῦ σχεδίου ἡ ἀπόφασις τοῦ Γούναρη νὰ μὴν ἐκκενωθῇ ἡ Σμύρνη. Διότι οἱ κάθε εἶδους ἀγριότητες τῶν Τούρκων μὲ κορύφωσιν τὴν πυρκαϊὰν τῆς πόλεως καὶ τὶς σφαγὰς Ἑλλήνων ἀπέδλεπαν ὅχι τόσο στὴν γενοκτονία τους (ὅπως ἔγινε μὲ τοὺς Ἀρμενίους) ὅσο στὴν διαμόρφωσιν ἑνὸς κλίματος πανικοῦ καὶ ἐγκαταλείψεως τῆς γενέθλιας γῆς. Πρᾶγμα πού ἐπετεύχθη, καὶ γι' αὐτὸ οἱ ὁμότιτες ἐσταμάτησαν μετὰ ὀλίγες ἡμέρες καὶ ὅλοι διευκόλυναν τὴν ἀποχώρησίν τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης προέδλεψε τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν καὶ τὸ σύμφωνο φιλίας (Κεμάλ - Βενιζέλος) ἐσκότωσε καὶ τὴν τελευταία ἐλπίδα ἐπανόδου τῶν προσφύγων στὶς ἐστίες τους.

Ὁ Ι.Α. Πασσᾶς ἔχει γράψει, ὅτι οἱ μετανοεμβριανὲς (τοῦ 1920) κυβερνήσεις ἐδλαψαν ἐλληνικὰ συμφέροντα μὲ τὴν ἐμμονή τους νὰ φανοῦν ἄρεστες στοὺς συμμάχους. Θὰ παρατηρήσουμε ὅμως, ὅτι ὅλες οἱ σύμμαχες χῶρες ἦταν ἀντίθετες. Ἄρα μόνον, ἂν ἡ Ἑλλάς ἀπεχώρει ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, θὰ ἦτο ἄρεστή. Καὶ δυστυχῶς ὅχι μόνον οἱ κυβερνήσεις πού διεχειρίσθησαν τὸ μικρασιατικὸ πρόβλημα ἔχουν τὴν εὐθύνην γιὰ τὴν καταστροφὴν. Ἐνοχες εἶναι ὅλες οἱ κυβερνήσεις πού προσηγήθησαν, διότι καμμία δὲν ἀνταπεκρίθη στὰ οὐσιαστικὰ αἰτήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ τὰ αἰτήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν προσμετρῶνται μὲ τὴν ἐδαφικὴν ἔκτασίν του. Αὐτὴ ἡ κρατικιστικὴ ἀντίληψις μόνον συμφορὲς ἐπέφερε. Ἡ ζεῦξις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας δὲν ἦταν δυνατόν νὰ συμῶι μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ στ' ἀρχαῖα ὅρια ἀλλὰ μόνον μὲ τὸν πολιτισμόν. Κι αὐτὴν τὴν πολιτιστικὴν ζεῦξιν τὴν κατενόησε ὁ Μεταξᾶς στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἐγραφε μεταξὺ ἄλλων στὸ τελευταῖο του ἄρθρο (70ον) ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου στὶς 23 Ἰανουαρίου τοῦ 1935 στὴν «Καθημερινή»: «Ἔργον λοιπὸν τοῦ κέντρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ζῶντος ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους, εἶναι νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν (τὸν ἀρχαῖον), τὸν ὁποῖον νὰ ἀκτινοβολήσῃ καὶ εἰς τὰ τελευταῖα ἄκρα τῶν πλοκάμων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, συνδέοντας οὕτω στερεῶς ὅλα τὰ τμήματα τῆς φυλῆς εἰς ἓνα συνειδητὸν σύνολον» (Ἀπὸ τὴν βιογραφία τοῦ Ι. Μεταξᾶ ἀπὸ τὸν Κ. Πλεύρη). Καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀλήθεια ἀπέσχαν ὅλες οἱ κυβερνήσεις καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθεια καλούμεθα νὰ ἀναδείξουμε.

Παρατήρησις: Ὃπου ὑπάρχει ἡ σύντμησι Doc. ὑπονοεῖται ἡ ἀγγλικὴ λέξις Document καὶ ἀνταποκρίνεται στὴν ἔκδοσιν τῶν σχετικῶν ἐγγράφων ἀπὸ τὸ βρετανικὸ ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ ἐλληνικὸς ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐγγράφου, ὁ δὲ λατινικὸς τὸν ἀριθμὸν τοῦ τόμου.

Οἱ Ἑλληνες πολίτες τῆς Ἀμερικῆς ζητοῦν ἀπὸ τὶς Η.Π.Α. ἑλληνοποίηση τοῦ ἀνθελληνικοῦ Ρωμαίικου κράτους

«Εἶναι πλέον γνωστό, ὅτι τὸ ἀποκαλούμενο Νεοελληνικὸ Κράτος ὑπῆρξε δημιούργημα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνα, οἱ ὁποῖες τὸ κατασκεύασαν ὡς “μαντρί”, προκειμένον νὰ κυριαρχήσουν καλύτερα ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ κράτος αὐτὸ μὲ τὴ μακροχρόνια ξενοκίνητη ἰσχυρὴ ἡγεσία του ἔπαιξε πολὺ καλὰ τὸ ρόλο του, ὁ ὁποῖος εἶχε ὡς ἀποτελέσματα τὴν πολιτικὴ φθορὰ, τὴν καταστροφὴ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὴν πνευματικὴ τυραννία, τὴν σπατάλη ὑλικοῦ, τὴ διαφθορὰ στὴν ὑπερτάτη μορφή της καὶ τελικὰ τὴ διαστρέβλωση κάθε ἑλληνικοῦ ιδεώδους, ἱστορικοῦ γεγονότος καὶ τῆς ἀληθινῆς μας ταυτότητος. Ἀπὸ τὴν Ἀνεξαρτησία τοῦ 1821 καὶ ἐντεύθεν ἤθελαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀποψη, ὅτι ὁ Ἕλλην ἐκπροσωπεῖ αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει νὰ ἐκφράσῃ ἄλλη γνώμη ἐκτὸς ἀπὸ τὶς θεσμοθετημένες, αὐτὸν ποὺ ἀρνεῖται τοὺς προγόνους του, αὐτὸν ποὺ παραδίδεται σὲ κάθε σημαντικὸ καὶ ἀσημαντὸ τέχνασμα τῆς κατεστημένης ἐξουσίας, καὶ τελικὰ αὐτὸν ποὺ φαίνεται νὰ στρέφῃ τὰ νῶτα στὶς ἀρχές του πωλῶντας τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴν πατρίδα του στὴν Διεθνή Ἐξουσία, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ οἰκονομικὴ ἄνεση. Ἐπὶ πλέον στὸν σημερινὸ ἐλεύθερο κόσμον ἀπαγορεύεται στὰ Ἑλληνόπουλα νὰ μαθαίνουν τὴν ἱστορίαν καὶ τὴ γλῶσσάν τους. Γιατί οἱ σημερινοὶ καὶ οἱ παλαιότεροι ἡγέτες τὰ συγχωροῦν αὐτά; Γιατί τόσο μῖσος γιὰ τοὺς προγόνους μας; Ποιὸς βρῖσκεται πίσω ἀπ’ ὅλα αὐτὰ καὶ γιατί; Γιατί τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος καταρρεῖ καὶ καεῖς δὲν ενδιαφέρεται γιὰ τὴν ἱερὴ γῆ, τὴν πατρίδα ποὺ γέννησε τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά τῆς ἀνθρωπότητος;».

Σκληρὲς ἀλήθειες καὶ ἀμείληκτα ἐρωτήματα ποὺ ἀφοροῦν στὸ νεοελληνικὸ γίγνεσθαι περιλαμβάνονται στὴν παραπάνω παράγραφο ποὺ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς διακοινώσεως πρὸς τὸ Κογκρέσσο, τὴ Γερουσία, τὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας καὶ Ἐξωτερικῶν ἀλλὰ κυρίως πρὸς τὸν πρόεδρο τῶν Η.Π.Α. Οὐίλλιαμ Τζέφερσον Κλίντον, τὴν ὁποία ἀπέστειλε ἡ Πρῶτὴ Ἑλληνοαμερικανικὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ ὁ πρόεδρος της κ. Ἴων Καλαργυρός. Τὸ τετρασέλιδο κείμενο ξεκινᾷ μὲ γενικὴ ἀναφορὰ στὸν Ἀπόδημο Ἑλληνισμό, ὁ ὁποῖος ἀνὰ τὸν κόσμον ἔχει δημιουργήσῃ πλῆθος κοινοτήτων, ποὺ συνυπάρχουν ἁρμονικά μὲ τὰ κατὰ τόπους ἔθνη καὶ προσοδεύουν ἀρνούμενες κάθε ἐξουσιαστικὴ σκοπιμότητα καὶ ἀποφεύγοντας κάθε ἀρνητικὸ κοινωνικὸ φαινόμενο. Κατόπιν γίνεται λόγος γιὰ τὸν μακραίωνα διωγμὸ κατὰ τῆς Ἑλληνικότητος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πνεύματος. Οἱ συντάκτες τοῦ κειμένου διερωτῶνται, τί θὰ ἦταν ὁ κόσμος χωρὶς αὐτά. Ἰδιαιτέρη δὲ ἔμφαση δίδεται στὴν ἐχθρικὴ ἀντιμετώπιση ἀπὸ τοὺς θρησκευτικoὺς «ταγούς», ποὺ ἦταν ἀνέκαθεν, καὶ δυστυχῶς ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι, στὴν πραγματικότητα οἱ ὀλετήρες τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ μάλιστα τῆς διασπορᾶς. Τονίζεται ἐν τέλει, ὅτι τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μοντέλο ἀποτελεῖ σὲ μέγιστο βαθμὸ αὐτὸ ποὺ ἐν πολλοῖς ἰσχύει στὸ πολίτευμα, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀντίληψη τῶν Η.Π.Α. Οἱ ἀρχές τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πολιτείας βρῖσκουν ἐφαρμογὴ σήμερον στὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα ἀποτελοῦν μουσειακὸ εἶδος ἢ παρουσιάζονται μὲ διαστρεβλωμένη μορφή.

Ἡ πρώτη Ἑλληνοαμερικανικὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία μὲ τὴν διακοίνωσή της αὐτὴ στὰ ἀμερικανικὰ πολιτειακὰ ὄργανα τονίζει τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ἀλλάξουν ὀρισμένα πράγματα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ὑγιὲς ἑλληνικὸ στοιχεῖο τῆς Ἀμερικῆς. Στόχος της εἶναι ἡ ἀπεξάρτηση τῶν ὁμογενῶν ἀπὸ τὰ διάφορα ἐξουσιαστικὰ καὶ παραεξουσιαστικὰ κέντρα, ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ τοὺς ἐξυπηρετοῦν, καὶ ἡ ἀναπτέρωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνεξάρτητα καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἑλλαδικὴν παρακμή.

Ἐν τῷ Νέῳ Κόσμῳ

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἀντὸμ Νανᾶ. Οὐδεμία σχέση ἔχει δέδαια μὲ τὴ γνωστὴ ἡρωίδα τοῦ ἀειμνήστου Ζολᾶ. Πῶς θὰ μπορούσε ἄλλως τε, ἀφοῦ πρὶν τρία μόλις χρόνια ἄφησε τὸ χωριό του στὴν Γκάνα τῆς Ἀφρικῆς, γιὰ νὰ ἔρθῃ καὶ νὰ γίνῃ ταξιτζῆς στὴ Νέα Ὑόρκη. Ὅταν πρόσφατα εἶχα βρεθῇ κι ἐγὼ ἐκεῖ, ἔτυχε κάποιο πρωινὸ νὰ μῶ στο αὐτοκίνητό του ὡς πελάτης καὶ καθ' ὁδὸν πρὸς τὸν προορισμό μου πιάσαμε τὴν κουβέντα. Ἀπὸ τὴν προφορὰ μου κατάλαβε, ὅτι δὲν ἦμουν ντόπιος, καὶ μὲ ρώτησε ἀπὸ ποῦ εἶμαι.

– *I'm from Greece*, τοῦ ἀπήντησα.

– *Greece? Where is Greece?* ἀπόρησε ἐκεῖνος, κι ἐγώ, ὅπως ἦταν φυσικό, αἰσθάνθηκα προσβεβλημένος. Προσπάθησα νὰ τὸν βοηθήσω ἀναφέροντας κάποιες κωδικὲς λέξεις, πὺν ἔχουν καταστήσει γνωστὸ τὸ νεοελληνικὸ γίνεσθαι ὅπως «*sounlaki*», «*bouzouki*», «*mousaka*» κ.λπ. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ μὴν καταλαβαίνει καὶ νὰ μὲ κυττάζῃ περιέργω. Μὲ ἔπιασε τὸ μωροπατριωτικὸ μου: «Ἔ, λογικὸ εἶναι», σκέφτηκα. «Ὅταν οἱ πρόγονοί μας ἔκτιζαν Παρθενῶνες, οἱ δικοί σου πρόγονοι ἔτρωγαν ἀκριδὲς στὶς ὄχθες τοῦ Βόλτα παίζοντας μὲ τὴν οὐρά τους, ὑποανάπτυντε!» Χωρὶς πάντως νὰ ἐπιδιώκω νὰ δώσω συνέχεια στοῦ θέμα, ἄρχισα νὰ ψάχνω μέσα στοῦ χαρτοφύλακά μου ἓνα ἔγγραφο, πὺν θὰ χρειαζόμουν ἀργότερα. Ψάχνοντας ἦρθε στὰ χέρια μου ἓνα διαφημιστικὸ φυλλάδιο, πὺν περιεῖχε κι ἓναν παγκόσμιον χάρτη. Δραττόμενος τῆς εὐκαιρίας τὸν ἔδγαλα ἔξω καὶ μὲ τὸ δάκτυλό μου ἔδειξα στὸν Ἀντὸμ τὴ γεωγραφικὴ θέση τῆς Ἑλλάδος.

– *Here is Greece*, τοῦ εἶπα.

Ἡ ἀντίδρασή του ἦταν ἐξόχως ἀναπάντεχη. Ἀστράψε τὸ βλέμμα του.

– *Oh! Hellas! Socrates, Plato, Aristoteles, Homer! Are you really from there, man?* Βουδαμάρα ἐγώ. Κατὰ τὸ νεοδογματικῶς λεγόμενον «μὲ ἔστειλε γιὰ βροῦδες». Κούνησα ἀπλῶς καταφατικὰ τὸ κεφάλι μου. Συνερχόμενος ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ κατάπληξη ἔσπευσα νὰ τὸν «παγιδεύσω» μὲ μερικὲς ἐρωτήσεις.

– Γνωρίζεις τί εἶναι ὅλοι αὐτοὶ πὺν ἀνέφερες; τὸν ρώτησα.

– Φιλόσοφοι! μοῦ ἀπήντησε ἐκεῖνος μονολεκτικὰ.

– Καὶ τί σημαίνει φιλόσοφος; ἐπανῆλθα ἐγώ.

– Αὐτὸς πὺν ἔμαθε τὸν κόσμον νὰ σκέπτεται, ἄνθρωπε, μοῦ ἀπήντησε μὲ μία γερὴ δόση βεβαιότητος καὶ ὑπερηφανείας.

Ἐπανεξεπλάγην. Παρ' ὅλα αὐτὰ συνέχισα νὰ τὸν δοκιμάζω ἀκολουθώντας τὸ διαφημιστικὸ ἀξίωμα «μία δοκιμὴ θὰ σᾶς πείσῃ».

– Ἐχεις δίκιο γιὰ τοὺς τρεῖς πρώτους. Ὅμως ὁ *Homer* (Ὁμηρος) δὲν ἦταν φιλόσοφος ἀλλὰ ποιητής, τοῦ εἶπα πονηρά.

– Ναί, ξέρω, καὶ μεγάλος ἱστορικὸς ἐπὶ πλέον, μοῦ ἀνταπήντησε καὶ μὲ «ἔσθῃσε».

Πρὶν τρελλαθῶ ὀριστικὰ καὶ ἀμετάκλητα, ἀπεφάσισα νὰ τοῦ ὑποβάλω τὴν

κεφαλαιώδη ἐρώτηση:

– Καλά, ἐσὺ πῶς τὰ γνωρίζεις ὅλα αὐτά;

Κι ἐκεῖνος ἄρχισε νὰ μοῦ διηγῆται: «Πρὶν ἀπὸ πολὺ καιρὸ, προτοῦ ἀκόμη ἔλθω ἐδῶ καὶ γίνω ὁδηγός, ταξίδενα ὡς ναύτης σ' ἓνα πετρελαιοφόρο. Πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου ἦταν Ἕλληνες. Ὅποτε εἴχαμε καιρὸ, συζητούσαμε γιὰ διάφορα πράγματα. Ἐπειδὴ στὸ σχολεῖο στὴ Γκάνα μάθαινα κάποια πράγματα γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες πὺν μὲ γοήτευαν, ρωτοῦσα συνέχεια τοὺς συναδέλφους μου, κι ἔτσι ἔμαθα περισσότερα. Ἀπὸ τότε δὲν χάνω ἐνκαιρία νὰ διαβάσω καὶ νὰ ἀκούσω ὅτιδήποτε ἔχει σχέση μ' αὐτά.

– Τί εἶναι αὐτὸ πὺν σοῦ ἔκανε μεγαλύτερη ἐντύπωση ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ κόσμος; τὸν ρώτησα διακόπτοντάς τον.

– Τὰ μεγάλα τους ταξίδια στὸν κόσμος. Ἀκόμα κι ἐδῶ εἴχαν ἔρθει, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, εἶπε.

– Δὲν ἀποκλείεται, εἶπα ἐγὼ ἐξουθενωμένος.

Μὲ τὴν κουδέντα ξεχάστηκα ὡς συνήθως. Ἡ διαδρομὴ μας εἶχε ὀλοκληρωθῇ. Τὸν πλήρωσα καὶ κατέβηκα στὴ γωνία 74ης ὁδοῦ καὶ Μάντισον. Πρὶν κλείσω τὴν πόρτα καὶ φύγῃ, μοῦ φώναξε:

– Χαιρετισμοὺς στὴν πατρίδα! Ἄν ποτὲ μπορέσω, θὰ ἔρθω νὰ τὴ γνωρίσω ἀπὸ κοντά.

– Ἄσε, μὴν κάνῃς τὸν κόπο. Θὰ χάσῃς πᾶσαν ιδέα. Γεῖά σου, εἶπα κι ἀπομακρύνθηκα ἀφήνοντάς τον νὰ μὲ κυττάξῃ μὲ ἀπορία.

Περπατοῦσα καὶ συλλογιζόμουν. Πόσο λίγοι καὶ φτωχοὶ εἴμαστε ἐμεῖς οἱ «πολιτισμένοι» μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸν «ὑποανάπτυκτο» μὲ τὸ ἑλληνικὸ μυαλό; Πόσο ἀνέμελα ἐμεῖς «παίζουμε μὲ τὶς οὐρές μας» κι ἀδιαφοροῦμε γιὰ τόσο κόσμο, πὺν διψᾷ νὰ γνωρίσῃ τὴν κοιτίδα μας. Τί ἔχουμε ἐπὶ τέλους νὰ τοὺς προσφέρουμε πιά;

Οἱ σκέψεις μου διεκόπησαν ἀτότομα, ὅταν τὸ βλέμμα μου ἔπεσε πάνω στὸν ὁδοδείκτη ἑνὸς καθετοῦ δρόμου πὺν συνήντησα. «Ὁδὸς Πατριάρχου Βαρθολομαίου». Κι ἀκριδῶς ἀπέναντι «Ὁδὸς Πατριάρχου Δημητρίου». Τί τιμὴ γιὰ τὴ Ρωμοσύνη!

Ἀφοῦ τελείωσα ὅ,τι εἶχα νὰ κάνω, κατευθύνθηκα πρὸς τὰ νότια, ὅπου στεγάζονται τὰ γραφεῖα τοῦ οἰκοδεσπότη μας. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Ἰων καὶ ὁ Πᾶν εἴχαν ἤδη καθῆσαι καὶ συζητοῦσαν. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς καφεποσίας ὁ πρῶτος μᾶς παρουσίασε μία ιδέα πὺν εἶχε. Πῆρε μία κόλλα χαρτί κι ἔγραψε τὴ λέξη «America». Κατόπιν κάτω ἀπ' αὐτὴν ἔγραψε τὴ λέξη «Homerica». Δείχνοντάς το σὲ μᾶς, ζήτησε τίς κρίσεις μας γιὰ τὴν καταφανῇ ὁμοιότητα τῶν δύο λέξεων. Ἐντυπωσιαστήκαμε. Πραγματικὰ πρωτότυπη αὐτὴ ἡ σύλληψη. Κι ἐγὼ θυμήθηκα ὅσα μου εἴχαν συμβῇ λίγες ὥρες πρὶν. Ποῦ 'σαι, Νανᾶ, νὰ δῇς! Ὅντως μέγας ἱστορικὸς ὁ Ὀμηρος...

Μάριος Μαρανέας

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

(Αναμνήσεις από μία προσωπική γνωριμία και αναφορά στη ζωή και τη σκέψη του)

‘Ο Κορνήλιος Καστοριάδης είναι πιο γνωστός έξω παρά εδώ. Κανονικά θάπρεπε, μιὰ καὶ εἶναι Ὑλληνας, νὰ συνέβαινε τὸ ἀντίθετο. Ποιὰ νὰ εἶναι ἡ ἐξήγηση τοῦ πράγματος; Δὲν μπορεῖ νάναί ἄλλη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ μας καθυστέρηση. Γιατὶ στὴν Ἑλλάδα μας (ὀφείλουμε νάμαστε εἰλικρινεῖς) ὑπάρχει ἔλλειμμα πνευματικό. Τοῦλάχιστον στὸν τομέα τῆς θεωρίας. Δὲν ἔχουμε θεωρητικούς. Δὲν ἔχουμε φιλοσόφους νεοέλληνες. Ποιητὲς ἔχουμε. Μουσικούς, γλύπτες, ζωγράφους, πού οἱ πιὸ πολλοὶ ἀντιγράφουν βέβαια τοὺς ξένους ρυθμούς, ναί. Ἀλλὰ θεωρητικούς, ἀνθρώπους ὑψηλῶν θεωρήσεων, δηλαδὴ αὐτοὺς πού εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς φάλλαγγας στὴν πνευματικὴ προκοπὴ, ὄχι. Ἄν μάλιστα ὁ Κορνήλιος πέθαινε στὴν Ἑλλάδα κι ἂν δὲν ἄρχιζαν οἱ ξένοι νὰ τὸν προβάλλουν μὲ τελετὲς καὶ φανφάρες, τίποτα δὲν θὰ γραφότανε στὸν ἑλληνικὸ τύπο. Γιατὶ ἐδῶ κηδεύουμε «δημοσίᾳ δαπάνη» δημοσιογράφους καὶ θεατρίνες... Στερούμαστε ἱεράρχησης. Δὲν ξέρουμε τί προηγεῖται καὶ τί ἔπεται. Ἐπὶ πλέον γίναμε καὶ ὀλίγον πρόχειροι. Δηλαδή ἐδῶ «εἶσαι ὅ,τι δηλώσης»!..

Ἀλλὰ ἄς ἐπανεέλθουμε στὸν Κορνήλιο κι ἄς ποῦμε, ἂν μπορούμε, μὲ μία λέξη, τί ἀκριβῶς ἦταν. Ὁ Κορνήλιος ἦταν ἓνας ἰδεολόγος. Ὁ ἰδεολόγος δὲν εἶναι ὁ «ἥρωας». Εἶναι ἐκεῖνος πού προηγεῖται. Ὁ ἐφευρέτης τῶν λύσεων. Ἐκεῖνος πού φιλοτεχνεῖ τὸ αὐριο. Ὁ ἀνήσυχος. Ὁ μὴ ἱκανοποιημένος μὲ τὸ σήμερα. Καὶ ὁ κοινωνικός. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὁμαδικοῦ πνεύματος. Ὁ μὴ ἀτομικιστής. Καὶ οἱ ἰδεολόγοι δὲν εἶναι τόσο συχνοί, ὅπως νομίζουμε. Γιατὶ καὶ ἡ ἰδιότητα αὐτὴ εἶναι σχετικὴ. Δηλαδή ἐξαρτᾶται σὲ τί ποσοστὸ βρίσκεται μέσα στὸ αἷμα μας... Ἐνῶ ὁ Καστοριάδης ἦταν ὁλοκληρωτικὸς ἰδεολόγος. Γι’ αὐτὸ καὶ δὲν ξέπεσε στὸ ἐπίπεδο τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς. Ἄν τῶκανε, θὰ βρισκόταν ὑποχρεωμένος νὰ προσαρμόζεται, νὰ συμβιβάζεται. Καὶ στὸ βαθμὸ πού θὰ τῶκανε αὐτό, θὰ νόθευε τὴν ἰδεολογία του. Οἱ γνήσιοι θεωρητικοὶ ἔχουν ἄλλες ἀξίες ἀπ’ τοὺς πολιτικούς, δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας. Οἱ πολιτικοὶ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ σκοπιμότητα. Οἱ θεωρητικοὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Τελικὰ ὁ Κορνήλιος δὲν καταλήγει σὲ καμμιά μαγικὴ λύση «ἄμεσης χρήσης». Καταλήγει σὲ διαπιστώσεις. Οἱ προϋποθέσεις πού βάζει στὴ δικὴ του προοπτικὴ εἶναι τόσο πολυτελεῖς, πού ὁ «ἐπίγειος παράδεισος», πού ἐπιζητοῦμε ὅλοι μας ἄμεσα, εἶναι ἀδύνατος. Γιὰ νὰ τὸ διαπιστώσει κανένας αὐτό, δὲν ἔχει παρὰ νὰ γυρίσει νὰ δῇ τὰ ὑπανάπτυκτα πλήθη τῆς ἐποχῆς μας (τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀμαθῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου) μὲ τὴ στοιχειώδη τους ἀντίληψη. Τὴ σχεδὸν ζωώδη. Κι ἔτσι θὰ καταλάβῃ, ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ «πολιτικὴ δημιουργικότητα» τῶν μαζῶν, πού θέλει ὁ Κορνήλιος ἢ ἡ «ἀστυνόμος ὄργα», ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ἄλλοῦ (πού εἶναι μιὰ φράση παρμένη ἀπ’ τὸν Σοφοκλῆ). Καὶ πού σημαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο: τὴν αὐτοελεγχόμενη θεσμοθετικὴ δραστηριότητα τῶν μαζῶν μέσα σ’ ἓνα καθεστὼς ἄμεσης δημοκρατίας. Ἡ δημοκρατία αὐτὴ εἶναι ἔτοιμη θεωρητικά. Εἶναι ξεσηκω-

μένη από τὸν χρυσὸ αἰῶνα τοῦ Περικλῆ. Καὶ μᾶς τὴν προτείνει ὁ Κορνήλιος γιὰ σήμερα σὲ διεθνή κλίμακα. Ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμα τὰ τεχνικά μέσα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ τὴν ἐπέτρεπαν αὐτὴ τὴ δραστηριότητα, αὐτὴ τὴν «ὄργαν» δηλαδή, καὶ ἂν ἀκόμα ὁ κάθε πολίτης μπορούσε νὰ διαθέτῃ ἓνα κλειστὸ ἰδιωτικὸ τηλεοπτικὸ δίκτυο μὲ τὶς Ἀρχές, ὥστε νὰ μὴν χρειάζεται τὰ τεράστια πλῆθη νὰ μεταβαίνουν ὅλα μαζὺ στὴν ἀγορά, γιὰ νὰ ἀκούσουν ἐκεῖ καὶ νὰ ψηφίσουν, πάλι τὸ πρᾶγμα δὲν γίνεται. Γιατὶ ὁ σύγχρονος λαὸς (τὸ μέσο ἐπίπεδό του) εἶναι σὲ πολὺ χαμηλότερο ἐπίπεδο ἀπὸ τὸν ἀλλοτινὸν Ἀθηναῖο πολίτη ἢ τὸν μικροαστὸ τῶν πρώτων εὐρωπαϊκῶν πόλεων τῆς Ἀναγέννησης, ποὺ ἀναφέρει σὰν παραδείγματα. Γιατὶ μᾶς λέει ὁ Κορνήλιος, ποιά θὰ ἦταν ἡ ἰδεώδης πολιτεία, ἀλλὰ δὲν μᾶς λέει καὶ μὲ ποιοῦ τρόπο μπορούμε νὰ ξεκινήσουμε καὶ νὰ φτάσουμε σύντομα πρὸς αὐτή.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Κορνήλιος δὲν θὰ μπορούσε νὰ καταλήξῃ στὰ συμπεράσματά του αὐτά, ἂν δὲν ἔσπερνε πίσω του τὴν τεράστια πείρα του, τὴν διανοητική, ἀλλὰ καὶ τὴν βιωματική. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ θὰ ἦταν ἐντελῶς ἡλίθιο νὰ θεωρήσῃ κανένας ὑποπτα ἢ ἀντιπαθῇ τὰ συμπεράσματα τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ζωῆς του. Τῆς ὠριμότητάς του. Ἐπειδὴ τάχα ὁ Κορνήλιος ὑπῆρξε κάποτε κομμουνιστής... Γιατὶ εἶν' ἀδύνατο νὰ κάνῃς σωστὴ κριτικὴ καὶ ν' ἀπορρίψῃς κάτι, ἂν δὲν τὸ γνωρίζῃς βιωματικά κι «ἀπὸ τὴ φόδρα», ποὺ λένε. Ἐνα παράδειγμα μάλιστα, μᾶς τὸ δίνει ἓνας ἄλλος στοχαστής, ὁ διάσημος Ἀρθουρ Καϊστλερ, ποῦχε πολέμησῃ στὰ νιάτα του στὸ πλευρὸ τῶν ἀριστερῶν στὴν Ἰσπανία ἐναντίον τοῦ Φράνκο τὸ 1936 κι ἀργότερα ἄλλαξε. Εἶχε πῆ μία «παραδοξολογία» τότε, ποὺ ἀποδείχτηκε σωστὴ ἀπὸ τὰ πράγματα. Ὁ μελλοντικὸς ἀντίπαλος, εἶχε πῆ, τῶν κομμουνιστῶν, ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος, δὲν θάναί οἱ δεξιοί. Αὐτοὶ δὲν ξέρουν νὰ τοὺς πολεμήσουν. Ὁ μελλοντικὸς ἀντίπαλος τῶν κομμουνιστῶν, αὐτὸς ποὺ θὰ τοὺς θάψῃ, θάναί οἱ... πρώην κομμουνιστές! Κι οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ εἶν' ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἐξαφανίσουν τὸν Κομμουνισμό ἀπ' τὸν κόσμο. Αὐτὰ εἰπώθηκαν πολὺ πρὶν πέσῃ ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἀπὸ τὶς γνωστὲς ἐνδογενεῖς αἰτίες. Ἀπὸ τοὺς Χρυσιστῶφ καὶ τοὺς Γκορμπατσῶφ, τὰ πρώην στελέχη τοῦ Κομμουνισμοῦ.

Μὲ τὸν Κορνήλιο εἶχα συνδεθῇ πιὸ πρὶν ἀκόμα κι ἀπ' τὴν Κατοχή. Ἦταν φίλος ἀδελφικοῦ μου φίλου, τοῦ μακαρίτη τοῦ Λευτέρη Ἱερόπαιδα, ὁ ὁποῖος τὸν θαύμαζε γιὰ τὴ μελετηρότητά του καὶ τοὺς ἔδλεπα συχνὰ μαζὺ. Μετὰ ὁ Κορνήλιος πιάστηκε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἀστυνομία τοῦ καθεστώτος τῆς Μεταξικῆς Δικτατορίας, τὴν περίφημη «Εἰδικὴ Ἀσφάλεια» τοῦ Μανιαδάκη, «καρφωμένος» ἀπὸ κείνον ἀκριβῶς ποὺ τὸν παρέσυρε στὴν ὁμάδα του, τὸν κατοπινὸ πρωθυπουργὸ Ἀνδρέα Παπανδρέου. Πρᾶγμα ποὺ ὁ Κορνήλιος δὲν τοῦ τὸ χάρισε ποτέ. Πολὺ ἀργότερα, ὅταν τυχαῖα εἶπα τὴ λέξη «Ἀνδρέας» μπροστά του, μὲ ἀγριοκύτταξε καὶ μοῦ δήλωσε, ὅτι, ἂν ξανακάνω τὸ ἴδιο λάθος, νὰ μνημονεύσω αὐτὸ τὸ ὄνομα, «δὲν θὰ μοῦ ξαναπῇ καλημέρα». Ἐξεπλάγην! Κι ἔφυγα κουνώντας τὸ κεφάλι μου. Τί εἶδους «φιλόσοφος» εἶναι τοῦτος, ἔλεγα μέσα μου, ποὺ δὲν ξέρει νὰ συγχωρῇ;

Ἀλλὰ ἡ γνωριμία τῶν νιάτων μας εἶχε γίνῃ στενότερη, ὅταν δάλθηκα νὰ τὸν

τραθήξω στην ομάδα με τον Στίνα. "Έναν άκροαριστερό επί Κατοχής, πού δίδασκε ούτε λίγο ούτε πολύ μία διπλή επανάσταση. "Όχι μόνο τη γνωστή, των «προλεταρίων» έναντι των «ἀστών» της Δύσεως. 'Αλλά και των λαών της Σοβιετικής Ένωσης έναντι του σταλινικού καθεστώτος της 'Ανατολής. (Χαρά στο κουράγιο του βέβαια του υπερεπαναστάτη αυτού!). 'Αλλά ο Κορνήλιος έγινε κολλητός του Στίνα και τον θαύμαζε άπεριόριστα. Τον κράτησε δέ αυτόν τον θαυμασμό σ' όλη του τη ζωή, μέχρι το τέλος. 'Εγώ λοιπόν πήγα επανειλημμένα τότε στο σπίτι του Κορνήλιου και προσπαθοῦσα νά τον πείσω νάρθη μαζί μας στην ομάδα Στίνα. 'Ο Κορνήλιος αντιστεκόταν. 'Επρεπε νά βγῇ άπ' τό εργαστήριο και τὰ βιβλία του και νά χάση ὥρες μαζί μας. 'Αλλά είχε κι άλλους λόγους: τὴν πικρή πείρα άπ' τὴν ομάδα Παπανδρέου... Καί δὲν ἤθελε νά ξαναμπλέξη και νά ξαναπληρώσῃ... 'Εννοείται, πὼς κάθε τέτοια δραστηριότητα μύριζε τότε μπαρούτι. Δὲν ἦταν παίξε, γέλασε. 'Αλλ' οἱ παράνομες ὁργανώσεις ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δγαίνανε σάν τὰ μανιτάρια μετὰ ἀπὸ βροχή. 'Απὸ τῆς πλευρᾶς μου εἶχα μεγάλη ἐμπιστοσύνη τότε στὴν προσηλυτιστική μου δεινότητα. Πίστευα, πὼς δὲν μοῦ γλύτωνα κανέννας... Κι ἔτσι ἔβαλα στόχο τὸν Καστοριάδη και τελικά τὸν κατάφερα. 'Εγίνα ἔτσι, χωρὶς νά τὸ θέλω, ἕνας κρικός στὴν πνευματική του εξέλιξη. Γιατί μόνο περνώντας μέσα ἀπὸ τὸ ιδεολογικὸ φίλτρο τοῦ Σπύρου Στίνα μποροῦσε ὁ Κορνήλιος νά καταλήξῃ στὸν ἀντικομμουνισμό. 'Αφοῦ οἱ δύο αὐτὲς θέσεις (κομμουνισμός - ἀντικομμουνισμός) σάν διαμετρικά ἀντίθετες στὴν περιφέρεια τοῦ ἴδιου κύκλου ὀδηγοῦν ἀπὸ τὴ μία στὴν ἄλλη, ἀκολουθώντας τὴν περιφέρεια εἶτε άπ' τὰ δεξιὰ εἶτε άπ' τὰ ἀριστερά. Γι' αὐτὸ και εἶχε ἀλάθητο αἰσθητήριο ἢ ΟΠΛΑ πού καθάριζε ἐπιμελῶς τὶς τάξεις τῆς 'Αριστερᾶς άπ' ὅλα τὰ αἰρετικά στοιχεῖα. Δηλαδή τοὺς κάθε εἶδους τροτσκιστὲς και λοιποὺς ἀνορθόδοξους τῆς ιδεολογίας. Γιατί, ἅμα ἀρχίσης τὴν ἐσωτερικὴ ἀντιπολίτευση, δὲν τελειώνεις. Θά πᾶς σιγά-σιγά πολὺ μακριά... 'Εννοείται, ὅτι ὁ Κορνήλιος κι ἐγὼ τὰ καταφέραμε ἄριστα: 'Ενῶ δηλαδή ὁλος ὁ κόσμος εἶχε ἕναν ἐχθρό, ἐμεῖς κατωρθώσαμε νά ἀποκτήσουμε δύο. Μαζὺ με τοὺς Γερμανοὺς και τὸν ΕΛΑΣ. 'Ο καθένας καταλαβαίνει τὴ συνέχεια: Τὸ ὅτι γλυτώσαμε κατὰ τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς και κατὰ τὴν 'Απελευθέρωση ἦταν σπάνια τύχη. Θυμᾶμαι μάλιστα (και με πιάνει ρίγος τώρα), πὼς μαζευνόμαστε συχνά κάποιο διάστημα σ' ἕνα ὑπόγειο καφενεῖο στὴν ὁδὸ Μητροπόλεως χωρὶς ἄλλη ἔξοδο! "Αν δηλαδή μᾶς κάνανε ἕνα «ντοῦ», θά μᾶς πιάνανε στὴ φάκα ἐκείνη σάν τὰ ποντίκια. Πράγμα πού θά σήμαινε ἄμεση ἐκτέλεση.

'Εγὼ βέβαια ξέρω ἕνα βαθὺ μυστικό, πού δὲν τῶμαθε ποτὲ ὁ Κορνήλιος. Λίγα χρόνια μετὰ τὴν Κατοχὴ συνάντησα τυχαῖα στὸν δρόμο τὸν Στίνα και τὸν κάλεσα στο γραφεῖο μου. 'Όταν ἦρθε, μοῦ ἐξωμολογήθηκε, ὅτι ἔδλεπε ἀκόμα στὸν ὕπνο του χωροφύλακες νά τὸν κυνηγᾶνε. Εἶχε ἐφιάλτες. Τότε ἔσκυψα κοντά του. Τὸν κύτταξα βαθειὰ στὰ μάτια και τὸν ρώτησα: «Πές μου Σπύρο. "Αν ἦτανε νά ξαναζήσης τὴ ζωή σου, θ' ἀκολουθοῦσες πάλι τὸν δρόμο τῆς επανάστασης και τῆς παρανομίας;». «"Όχι», μοῦ ἀπάντησε, κι αἰσθάνθηκα, ὅτι με τιμοῦσε με τὴν εὐλικρίνειά του. Αὐτὸ τὸ «ὄχι» ὅμως μοῦ φώτισε πολλὰ θέματα. 'Ακόμα και τὴν ιδεολογικὴ πορεία τοῦ μαθητῆ του... ποῦχασε χρόνια στὴ Γαλλία δγάζοντας (ἄς

μου επιτραπή ή έκφραση) την ίδια εποχή ένα ηλίθιο περιοδικό με τον τίτλο «Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα». Γιατί, όταν ό «Σπύρος» αρνιέται το ιδανικό της νιότης του, τί να σου πη πιά ό Κορνήλιος;

Εύτυχως ξέφυγε κι απ' αυτό κάποτε. Και μόνο έτσι έγινε ό στοχαστής με τό πρωτότυπο έργο. «Ό Κορνήλιος Καστοριάδης»! Ό συγγραφέας του κλασσικού έργου «Ό φανταστική θέσμιση της Κοινωνίας». Άλλά προσέξτε τον τίτλο... Έχει εδώ εγκαταλείψει όχι μονάχα τον μαρξισμό αλλά και τον ύλισμό. Ό λέξη «φαντασική» σημαίνει, ότι στη συγκρότηση των κοινωνιών παρεμβαίνουν πνευματικοί, ιδεαλιστικοί παράγοντες. Κι όχι μονάχα ύλιστικοί και οικονομικοί, που αποκλειστικά δέχεται ή μαρξιστική σχολή.

Πολλές φορές μετά στην Άθήνα, που έρχότανε ό Κορνήλιος, νόμισα, πώς είδα στα μάτια του μία άπορία μαζί μου. Κάτι σαν έρωτηματικό, που δεν μου τό διατύπωσε όμως ποτέ. Ήταν ίσως, γιατί τους εγκατέλειψα άπότομα κατά την περίοδο της Άπελευθέρωσης. Αυτό φάνηκε καθαρώτερα, όταν έγραψα ένα βιβλίο με τον τίτλο «Όι θεμελιώδεις άυταπάτες του κομμουνισμού και τό μέλλον της Δημοκρατίας Δύσης», έκδοση 1964, και τον ρώτησα, όταν τον συνάντησα εδώ, αν τόλαβε. Μου 'πε: «Δύο φορές! Άλλά διαφωνώ...». Άπό τότε τον είδα κι άλλες φορές, αλλά ξέχασα να τον ρωτήσω, αν επιτέλους συμφώνησε...

Άλλά ας ξαναγυρίσουμε στην κοσμοθεωρία του Καστοριάδη και στα επί μέρους πορίσματα. Ό φιλοσοφία (και όταν λέμε φιλοσοφία, έννοούμε μόνο την Έλληνική, γιατί, ας μñν ψάχνουμε, μόνο Έλληνική είναι ή φιλοσοφία) δεν δέχεται, ότι μπορούμε από τον δρόμο του δόγματος να φτάσουμε σ' αυτή. (Και να τη χρησιμοποιήσουμε μετά σαν ύπηρέτρια αυτού του δόγματος). Άλλά τό αντίθετο δέχεται. Ότι μόνο μέσω της λογικής θά φτάσουμε σε δόγμα, αν φτάσουμε σε κάτι τέτοιο. Ό φιλοσοφία λοιπόν είναι αυστηρά λογικοκρατική μέθοδος και άπορρίπτει έντελώς κάθε τι μη λογικοκρατικό. Δηλαδή την άποκάλυψη. Καθώς και κάθε άλλη φαντασιοπληξία ή νεύρωση. Νά γιατί Έλληνισμός και Ίουδαϊσμός και γενικότερα Άνατολικισμός δεν συνδυάζονται. Νά γιατί ή Έλλάδα των «Έλλήνων Χριστιανών» είναι τό πιο άδόκητο σύνθημα της πιο παχυλής άγραμματοσύνης. Ό Καστοριάδης προχωρεί περαιτέρω: Ό πνευματική μας προκοπή «έδω» είναι άδύνατη: Ό άλληλοεκμηδενιστική δράση των δύο αντιφατικών μας κληρονομιών (Έλληνικής, Βυζαντινής) μās άκίνητοποιεί. Τό Βυζάντιο ήταν πολυεθνικό. Ό κλασσική Έλλάδα μονοεθνική. Τό Βυζάντιο ήταν θεοκρατικό, ή άρχαία Έλλάδα κοσμική. Τό Βυζάντιο μοναρχικό, ή άρχαία Έλλάδα κατά κύριο λόγο δημοκρατική. Τό Βυζάντιο φωτοσδεστικό. Ό άρχαία Έλλάδα πνευματοκρατική. Ταυτόχρονα (και επί πλέον) ή «άναυλη» είσαγωγή, μεταπολεμικά, των εκ του έξωτεριου επιρροών ενεργεί κι αυτή άφαιρετικά. Και μās «σμπαραλιάζει» πνευματικά.

Ό Κορνήλιος εξακολουθεί να είναι άδίστακτος: Διακηρύσσει πράγματα, που κανένας δεν θά τολμούσε. Όσάκις έρχόταν στην Έλλάδα, μās φύλαγε και από μία καλή κλωτσιά στο καλάμι. Άλλά οι αϊθουσες των διαλέξεων του ήταν κατάμεστες. Και ό Κορνήλιος ήταν ό Κορνήλιος. Γι' αυτό και δεν τον παρεξηγούσα-

με. Είμαστε αρκετά σνόμπ, για να μην κατορθώνουμε ν' ανταποκριθοῦμε ένθουσιωδῶς σ' ἓναν ἄνθρωπο πού ἐρχόταν «ἀπ' τὸ Παρίσι», ἓναν «διευθυντὴ σπουδῶν» σὲ ἀνώτατη σχολὴ ἔξω, ἓναν συγγραφέα στολισμένο μὲ τὸ βαθυπράσινο στεφάνι τῆς πρωτοφανοῦς κυκλοφοριακῆς ἐπιτυχίας τῶν βιβλίων του. Κι ἔτσι ὁ Κορνήλιος χόρευε!.. Πάντως γιὰ τὴν ἱστορία ὀφείλουμε νὰ προσθέσουμε ἐδῶ, ὅτι σὲ πολλὲς ἀπ' τὶς ιδέες τοῦ Καστοριάδη (τῆς δεύτερης φάσεώς του) εἶχε κιόλας προηγηθῇ τὸ περιοδικὸ «Δαυλὸς» τῶν ἐτῶν 1983-86 στὴ μεγάλη καμπάνια του γιὰ τὸ ἀκριδὲς περιεχόμενο τοῦ ὅρου Ἑλληνικότητα, πού συνεχίζεται ἄλλως τε μέχρι σήμερα καὶ πού δὲν θὰ πάψει νὰ συνεχίζεται μέχρι οἱ Ἕλληνες νὰ συναντήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας.

Ὁ Κορνήλιος ἦταν ζωηρὸς καὶ ἐνεργητικὸς. Γεμάτος χιούμορ καὶ δραστηριότητα. Βέβαια πέθανε κατὰ τὴν ἐγχείρηση ἀνοικτῆς καρδιάς, ἀλλὰ ἦταν πιά 76 χρονῶν. Ὁ Σωκράτης, ὁ μεγαλύτερός του δάσκαλος (μεγαλύτερος καὶ ἀπ' τὸν Στίνα), ἔβαλε τέρμα στὴ ζωὴ του 71 χρονῶν*. Ὁ Πλάτων πέθανε στὰ 81. Ὁ Κορνήλιος δὲν μπορεῖ νὰ εἶχε παράπονο. Ὅ,τι εἶχε νὰ πῇ τὸ εἶπε. Καὶ εἶπε πολλὰ, γιατί ἦταν πανεπιστήμονας. Ἦξερε ξένες γλώσσες, ἀνώτερα μαθηματικά, θεωρητικὴ φυσικὴ, ψυχολογία τοῦ δάθους, ἱστορία, κοινωνιολογία, φιλοσοφία, ὅλα τὰ παιζε στὰ δάχτυλα. Δωδεκάωρη τοῦλάχιστο καθημερινὴ μελέτη ἄνευ Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν. Ἐνας «τρελλὸς» τῶν βιβλίων. Ἐνας ὀπιομανὴς τῆς γνώσης προσπαθοῦσε νὰ ἐνώσῃ τὴν ψυχανάλυση μὲ τὴν πολιτικὴ. Τὴν τεχνικὴ μὲ τὴ δημοκρατία. Τὴν ἱστορία μὲ τὸ ὄνειρο. Χωρὶς τὸν Κορνήλιο δὲν μπορεῖ πιά νὰ ἐρευνηθῇ ὁ τομέας τῆς οἰκονομίας, τῆς κοινωνιολογίας, τῆς πολιτικῆς... Ὁγκόλιθος! Καὶ πιὸ συγχρονισμένος ἀπ' ὅλους.

Τελικὰ τί μᾶς ἔμεινε ἀπ' τὸν Καστοριάδη; Ὅτι μόνο στὴν αὐτοθεσμιστικὴ δραστηριότητα τῶν λαῶν ὑπάρχει ἡ «σωτηρία». Ὅτι μόνο δύο-τρεῖς φορὲς παρουσιάστηκε αὐτὴ στὴν ἱστορία. Στὴν ἀρχαία Ἀττικὴ καὶ στίς πρῶτες πόλεις τοῦ Μεσαίωνα. Ἐν μέρει δὲ καὶ στὸ παλιότερο ἐργατικὸ κίνημα. Κι ὅτι ἡ μέλλουσα ἀνθρωπότητα χάρε ἀκριδῶς στὴν τελειοποίηση τῶν τεχνικῶν τῆς μέσων ἴσως μπορέσῃ νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ ξανά. Ὁ Καστοριάδης ἀντικατάστησε δηλαδὴ τὴν «προλεταριακὴ ἐπανάσταση» τῶν νιάτων του μὲ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ τῆς «αὐτοθεσμισμῆς». Ποῦ εἶναι τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅ,τι ἐπικρατεῖ σήμερα. Ἡ κοινοδουλευτικὴ (ὀλιγαρχικὴ) ἑτεροθέσμιση δηλαδὴ, πού τὸ περίεργο εἶναι, ὅτι οἱ ἴδιες οἱ «μᾶζες» τὴν ἀποδέχονται ἀπ' τὴν τυφλότητά τους σὰν θεμιτὴ. Οὔτε πιστεύει, ὅτι κάποιος Θεὸς θὰ στείλῃ στὴ Γῆ ἓναν ἀπεσταλμένο του, γιὰ νὰ μᾶς «σώσῃ». Ἄν ἦταν θὰ κατέβαινε ὁ ἴδιος. Κι ἂν δὲν σωθοῦμε μόνοι μας, θὰ μείνουμε συνέχεια «ἀμαρ-

* Ὑποσημείωση: Λέμε «ἔβαλε τέρμα στὴ ζωὴ του» καὶ μὴ τοῦτο πρὸς κακοφανισμόν. Διότι στὴ δίκη του ὑπῆρξε προκλητικώτατος, ἐνῶ ἦταν ἔξυπνος ἄνθρωπος καὶ ἤξερε τί σήμαινε αὐτό: δέβαιναι καταδίκη! Στὴ δὲ φυλακὴ μετὰ παρακάλεσε τοὺς μαθητὲς του νὰ θυσιάσουν ἓναν κόκκορα, μόλις πεθάνῃ, στὸν θεὸ τῆς Ἰατρικῆς, τὸν Ἀσκληπιό, γιὰ τὸ δῶρο τοῦ θανάτου πού τοῦ ἔστειλε: «Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ εἶναι μία μακρὰ ἀρρώστια!», ὅπως συμπλήρωσε. Κι ὁ Ἀσκληπιὸς ἤδη τὸν θεράπευε ἀπ' αὐτὴ – καὶ ἄξιζε τὴν εὐγνωμοσύνη του. Ἐπὶ τέλους κάποτε πρέπει νὰ μάθουμε νὰ διαβάσουμε σωστὰ τὴν ἱστορία...

τωλοί». Φυσικά δὲν τὰ εἶπε ὅλα αὐτὰ ἔτσι ἀπλᾶ. Κατέδασε τόμους, μνημόνευσε συγγράμματα, ἐπικαλέστηκε μελέτες καὶ ἔκανε μακρυνὲς ἀναλύσεις... Εἶχε ἐπίσης καὶ τὴ ζωντανὴ πείρα τῆς ἀποτυχίας τοῦ κομμουνισμοῦ στὸ νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς δικές του ὑποσχέσεις. Καὶ εἶχε δὴ ὅλα τὰ μονοπάτια του νὰ σταματᾶνε στὴν ἐρημιά. Ἔτσι ἔγινε δύσπιστος στὶς εὐκόλες λύσεις.

Ἐπάρχουν μερικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ζητᾶνε πολλὰ ἀπ' τὴ ζωὴ. Ὁ Κορνήλιος ζήτησε τὴ θεωρητικὴ δόξα. Ποὺ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅσες μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ὁ ἄνθρωπος, τὸ παράξενο αὐτὸ πλάσμα, ποὺ ἀναπτύχθηκε πάνω στὴ φλούδα τοῦ πλανήτη... Γιατὶ ἡ θεωρία στέκει πιὸ πάνω κι ἀπ' τὴν πολιτικὴ δόξα. Για τὶς ἔμμεσες ἀλλὰ βαθύτερες ἐπιδράσεις τῆς στὴ μοῖρα τοῦ εἶδους μας: Ἄς συγκρίνουμε π.χ. τὸν Πλάτωνα μὲ τὸν Περικλῆ. Τὸν Μάρξ μὲ τὸν Λένιν. Τὸν Κορνήλιο μὲ τὸν Ἀνδρέα... Ποιὸς βγῆκε πιὸ πάνω στὴν τελευταία γενιά; Ἀσφαλῶς ὁ Κορνήλιος! Θὰ διαδάζεται πάντοτε καὶ θὰ ἐπιδρῶ. Ὁ Ἀνδρέας, ὅ,τι εἶχε, τοῦ τὸ ξόδεψε, ἄς ποῦμε, ἡ... Δήμητρα... Καὶ κάπου ἄλλο!.. Μετὰ τὸν Κορνήλιο ὁ ἐδραϊκῶν προδιαγραφῶν ἐμφυλιοπολεμικὸς καὶ μεσοιανικὸς μαρξισμὸς δὲν νοιώθετε πιά, δὲν συγκινεῖ. Καὶ ἀναδύεται πάλι ἡ ἀθάνατη Ἑλληνικότητα. Ὁχι αὐτὴ τῶν δυζαντινιζόντων, τῶν θρησκώληπτων, τῶν δογματικῶν καὶ τῶν μοναρχικῶν, ἀλλὰ ἡ ἄλλη. Τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Τῆς προκοπῆς.

Δὲν πρέπει νὰ φθονοῦμε τὸν Κορνήλιο, γιατί ἔφτασε τόσο ψηλά. Ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε τοῦλάχιστον «ὑπαρξιακὰ» ἴσοι. Πρῶτα-πρῶτα ἴσοι ἐνώπιον τοῦ θανάτου. Ποὺ μᾶς περιμένει ὅλους μας. Δεύτερο ἴσοι σὲ ποσοστὸ δυστυχίας - εὐτυχίας ποὺ ἀπολαβαίνουμε στὸ διάστημα τῆς ζωῆς μας. Γιατὶ ὁ κάθε ἄνθρωπος σηκώνει μόνο ὅση δυστυχία ἢ εὐτυχία μπορεῖ. Ποτὲ περισσότερη. Εἴμαστε ἐπίσης ἴσοι κατὰ τὸν βαθμὸ διάψευσης τῶν ὀνείρων μας. Γιατὶ εἶναι δέδαιο, πῶς κι ὁ Κορνήλιος ἀκόμα δὲν πέτυχε ἀκριβῶς τὰ ὅσα προσδοκοῦσε. Ἀφοῦ κανένας θνητὸς «δὲν μπορεῖ ν' ἀνέβῃ στὸν Ὀλυμπο». Τέλος ὁ καθένας μας εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο προδιαγεγραμμένος. Ἔτσι ποὺ μόνο μέσα στὰ πλαίσια τῶν προδιαγραφῶν του νὰ εἶναι «μεγάλος» ἢ «μικρός». Δὲν ὑπάρχει δὲ ἄλλο δικαστήριο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ «Θεοῦ», γιὰ νὰ προσφύγῃ κανένας, ὥστε νὰ ἀλλάξῃ αὐτὴ ἡ προδιαγραφή. Ὅταν ὁ Κορνήλιος σὲ ἡλικία 5 χρονῶν χάνῃ ὅλες τὶς μποῦκλες τῶν μαλλιῶν του καὶ μὲν γουλι (συνεπεία προγονικῆς ἀσθένειας), δὲν εἶναι δέδαια κατὰ εὐχάριστο, ποὺ θὰ τὸ θέλανε νὰ τὸ πάθουνε πολλοί. Ὅταν δὲ ἐξ αἰτίας τῆς γυαλιστερῆς αὐτῆς φαλάκρας κλείνεται σπίτι του καὶ διαβάξῃ ἐντατικά, ἐπίσης. Τὸ ποῦ ὀφείλεται ἡ ἰδιοφυΐα του δὲν εἶναι εὐκολο νὰ τὸ ἀνιχνεύσῃ κανένας. Στὴ διεύρυνση (συνεπεία τῆς πάθησης) τῶν ἀρτηριῶν τοῦ ἐγκεφάλου; Στὸ ψυχικὸ τραῦμα τῆς μειονεξίας ἀπὸ τὴν τριχόπτωση; Ποῦ ζητοῦσε τὴν «ὑπεραναπλήρωση» καὶ ποῦ τὸν ἔκανε φωστῆρα; Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες πρέπει νὰ εἴμαστε μὲ τὸν Καστοριάδη περήφανοι, ἐπειδὴ ἔχουμε καὶ ἡμεῖς τοὺς σπουδαίους μεταξύ μας. Ἔστω καὶ ἂν μᾶς τοὺς τρώῃ μερικοὺς τὸ ἐξωτερικό...

Γ. Α. Δέπος

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

LONKO KILAPÁN, *Ἡ Ἑλληνικὴ Καταγωγὴ τῶν Ἀραουκανῶν
τῆς Χιλῆς*

Ὅταν ἓνας λόγιος κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρῃ τῆς γῆς προβάλλῃ τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ λαοῦ του καὶ ὑπερηφανεῖται γι' αὐτήν, ἔμεις τὸ λιγώτερο ποὺ πρέπει νὰ κάνουμε εἶναι νὰ προβληματισθοῦμε ἔντονα καὶ νὰ στοχασθοῦμε γύρω ἀπὸ τὸ πόσο λίγο γνωρίζουμε τὴν ἱστορία τῆς παρουσίας τῶν προγόνων μας ἐπάνω στὸν πλανήτη. Ὁ κ. L. Kilapán, ἡγετικὸς παράγων καὶ ἱστορικὸς τῆς Ἀραουκανικῆς φυλῆς τῆς Ν. Ἀμερικῆς δημοσίευσε τὸ ἐν τίτλῳ σύγγραμμά του γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1974. Στὴ χώρα μας κυκλοφόρησε μόλις πρόσφατα μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Γ. Λαθύρη.

Μετὰ τὴν παράθεση μιᾶς γενικῆς εἰσαγωγῆς ὁ συγγραφέας περνᾷ ἀμέσως στὴν ἀποδεικτικὴ διαδικασία περὶ τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητος τῶν ὁμοφύλων του. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου, πού σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς Ἀραουκανοὺς, ἡ λευκοδερμία καὶ ὁ τρόπος ζωῆς προδίδουν, ὅτι ἔχουν λευκὴ ρίζα καὶ δὴ ἑλληνικὴ, καθὼς ὁ ἱστορικὸς διατυπώνει τὴν ἂποψη, ὅτι κατὰγονται ἀπὸ Σπαρτιᾶτες μετανάστες, οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀπὸ περιπλανήσεις στοὺς ὠκεανοὺς ἀποβιβάσθηκαν στὶς χιλιανὲς ἀκτὲς περὶ τὸ 600 π.Χ. Ἡ χρονολογία βέβαια ἔχει σχετικὴ σημασία, καθὼς ἡ νεώτερη ἔρευνα ἔχει νὰ παρουσιάσῃ στοιχεῖα ποὺ ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας στὴν ἀμερικανικὴ ἡπείρο χάνεται στὰ δάθη τῶν χιλιετιῶν. Ἐπιτακτικὸ πάντως τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς παναρχαίας ἑλληνικῆς παρουσίας ἐκεῖ εἶναι τὸ γεγονὸς, ὅτι ὑπάρχουν χάρτες,

Ὁ Ἔρωσ στὴν ἀρχαιότητα – καὶ τώρα

Γιὰ νὰ μὴν ξεχνᾶμε τὴν καταγωγὴν μας, καὶ ἐπειδὴ «Ἕλληνες εἶναι οἱ τῆς ἡμετέρας παιδείας μετέχοντες», πού ἰσχύει γιὰ ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ Πλανήτη (ὅταν μετέχουν), θὰ ἐπιχειρήσωμε μία ψυχολογικὴ ἐξέταση τοῦ Ἑρωτα, ὅπως αὐτὸς συνέβαινε στὴν Ἀρχαιότητα καὶ μετὰ. Ὡς ἀποφύγωμε τὸ «ψυχολογικὴ», μία λέξη ποὺ τῆς ἔχουν φορτώσει ὅλη τὴ Φροῦδικὴ ἰδεολογία, γιὰτὶ στὴν Ἀρχαιότητα οὔτε ἔρωτα ἤθελαν νὰ κάνουν μὲ τὴ μαμά τους, ὅπως λένε οἱ ψυχίατροι σήμερα, οὔτε οἱ ἀντιξοότητες (καταπίεση τὸ λένε τώρα) ἐγίνονταν «ἀπωθημένα», ἀλλὰ τοῦναντίον λόγῳ τοῦ Προμηθεϊκοῦ πνεύματος ἐγίνονταν ἡρωικὲς πράξεις, ἀγῶνες καταξίωσης, αὐτογνωσίας.

Στὸν Οἰδίποδα ὁ τραγῳδὸς στὴ διάρθρωση θέλοντας ἀκριβῶς νὰ δείξῃ, τί μπορεῖ νὰ συμβῇ στὸν ἄνθρωπο, ἐδιάλεξε αὐτὴ τὴν πλοκὴν, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν ὀργὴν ποὺ θὰ τὸν ἔκανε νὰ θγάλλῃ τὰ μάτια του. Ἐδῶ λοιπὸν κολλᾶνε σὰν ξένο σῶμα, ἀπαύγασμα τῆς Χριστιανικῆς νοοτροπίας, δυὸ ἀνεπίτρεπτα κατασκευ-

τούς όποιους καί μνημονεύει, οί όποιοι έχουν στοιχειοθετηθῇ μέ βάση τίς πληροφορίες άρχαίων Έλλήνων θαλασσοπόρων τῆς προχριστιανικῆς εποχῆς.

Κατόπιν ό L. Kilarap άναλύει άποδείξεις πού έμπίπτουν στο ένδιαφέρον όλων τών έπιστημών πού έχουν ως άντικείμενο τόν άνθρωπο. Πρώτιστη σημασία έχουν ή γλωσσολογία καί ή γραφολογία, καθώς ή γλώσσα «Μαπούτσε» τών Άραουκανών έχει άμεση σχέση μέ τήν Έλληνική, όπως φαίνεται καί άπό τούς συγκριτικούς πίνακες πού περιλαμβάνονται στο σύγγραμμα. Οί όμοιότητες είναι τόσο κραυγαλέες, πού πείθουν άκόμη καί τούς πιό άμετανόητους σκεπτικιστές. Κατόπιν ή ιστορία τοῦ πολιτισμοῦ τών Άραουκανών έχει νά προσθέσῃ τά δικά της δεδομένα, πού τήν καθιστοῦν παρακλάδι τῆς Έλληνικῆς. Η πατρογονική θρησκεία τών Άραουκανών μέ υπέρτατο θεό τόν Ζέν-Ζέν (Ζεύς), τά ἦθη καί τά ἔθιμά τους, όπου δεσπόζει ή νομοθεσία τοῦ Λυκούργου, οί άθλητικές δραστηριότητές τους μέ κύριο άθλημα τό άρχαίο έλληνικό όμαδικό «κερρητίζειν» (χόκεϋ ἐπὶ χορτοτάπητος), τό όποιο εκείνοι όνομάζουν «πό-λι», ή ένδυμασία τους πού είναι άπαράλλαχτη μ' αὐτήν τών προγόνων μας καί ή τέχνη τους δημιουργοῦν ένα πολιτισμικό πανδέκτη, πού παραπέμπει πράγματι στήν άρχαία έλληνική πραγματικότητα.

Άξιέπαινος ό συγγραφέας πού παρά τήν προκεχωρημένη ηλικία του παραμένει άκμαῖος. Χωρίς κανενός είδους ύστεροβουλία, βασιζόμενος στήν έντιμη έπιστημονική έρευνα καί στα πορίσματά της, διατρώνει τήν έλληνική καταγωγή τοῦ λαοῦ του, συναντώντας τό ένδιαφέρον καί τήν ανταπόκριση πολλών έπιστημονικών κοινοτήτων τοῦ κόσμου, πλὴν δεδαίως αὐτῶν πού έδρεύουν στο ρωμαίικο κρατίδιο: Ός γνωστόν, προσφάτως τό ψευδεπίγραφο έλληνικό κράτος έστειλε στή Ν. Άμερική μία άποστολή υπό τόν άρχαιολόγο κ. Σάμψων, γιά νά διαψεύσουν όλους τούς ξένους καί Έλληνες έπιστήμονες πού έρευνοῦν τά πανάρχαια ἴχνη τών Έλλήνων στή Ν. Άμερική. Πράγματι ή άποστολή επέστρεψε καί ό κ. Σάμψων δήλωσε, ότι οί σχετικές έρευ-

άσματα, πρῶτον τὸ Φροϋδικὸ σύμπλεγμα περὶ ἔρωτα μὲ τὴ μάνα μας καὶ δευτέρω τὸ Χριστιανικὸ τῆς ἐνοχῆς, πὸν εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ ἐκδιασμοῦ καὶ τῆς πλύσης ἐγκεφάλου. Ἐπειδὴ ὁ μονοδιάστατος ὁδοστρωτῆρας τοῦ Χριστιανισμοῦ τὰ ἔχει κάνει ὅλα ἴσωμα, θὰ πρέπει πάλι νὰ βροῦμε τῆς ψυχῆς τὸν τρόπο, ὥστε ἡ τρίτη διάσταση νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλη, τὴν Ἀφροδίτῃ τῆς Μήλου καὶ τὸν Ἡνίοχο τῶν Δελφῶν. Τὴν τρίτῃ ἐκείνη διάσταση, τὴν συμπαντική, ὅπου οἱ σημερινὲς δισδιάστατες ἡλεκτρονικὲς ἀπεικονίσεις ὁμοιάζουν μὲ ἐτικέττες θανάτου.

Τὸ ἐννοιο-στάσιο ἐκείνου τοῦ πολιτισμοῦ ἔχει καλύψει ὅλο τὸν ὑπαρξιακὸ χῶρο τῆς γυναικας μὲ μεγαλότροπες συλλήψεις, πὸν θγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀσφαλῆ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα. Τὸ ὀπλοστάσιο τῆς μεγαλωσύνης! Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη χέρι-χέρι ἔδιναν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ μέσα ἀπὸ τὴ νομοτέλεια τῆς Φύσης. Ἔτσι δὲν ξέπεφταν στὸ ξεθωριασμένο.

νες αποτελούν «ἀκραῖες θεωρίες ἑλληνοκεντρικῶν»...

Μάριος Μαρμάνεας

ΑΧ. ΑΝΘΕΜΙΔΗΣ, *Τὰ Ἀπελευθερωτικά Στρατεύματα τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ*

Κατόπιν τοῦ σημαντικοῦ κειμένου τοῦ ἔργου του «*Τουρκία: ἡ Χώρα τῶν Θρησκευτικῶν καὶ Ἑθνικῶν Μειονοτήτων*» (τὸ ὁποῖον ἐνεποίησε ἰσχυρὰν ἐντύπωση διὰ τὸ εὖρος τοῦ ἐρευνητικοῦ του πεδίου καὶ τὰς ἀναφορὰς εἰς τὰς συγχρόνους ἐπιπτώσεις εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην Μικρασίαν καὶ τὴν μεγίστην ἰδίᾳ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας σημασίαν, ἐκ τῶν ἀρξασῶν ν' ἀσκοῦνται καὶ νὰ ἐντείνωνται πιέσεων, διὰ ἐθνικὴν - φυλετικὴν ἀναγνώρισιν παρὰ τῆς διεθνοῦς κοινότητος τῶν λαῶν καὶ τῶν φυλῶν τῆς Μικρασιατικῆς ἐνδοχώρας καὶ τῶν διαφαινομένων ἀναταράξεων καὶ ἀνατροπῶν τοῦ κρατοῦντος (κρατικοῦ) καθεστώτος εἰς τὴν ἄλλοτε καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν) ὁ διδάκτωρ νομικῆς καὶ ἱστορικὸς συγγραφεὺς κ. Ἀχιλλεὺς Ἀνθεμίδης προέδωκε εἰς δημοσίευσιν ἑτέρου ἱστορικοῦ πονήματος, τιτλοφορουμένου «*Τὰ Ἀπελευθερωτικά Στρατεύματα τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ*», 1912-1924. Διὰ τῆς ἱστορικῆς του ταύτης μελέτης ὁ ἀκάματος αὐτὸς ἱστοριοδίφης δίδει τὴν δέουσαν διάστασιν εἰς τὴν ἐκφανσιν ὡς καὶ τὴν κορύφωσιν τῆς ἀπελευθερωτικῆς ἐνεργοποιήσεως καὶ δραστηριοποιήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρασιατικῆς Γῆς καὶ δι' ἐκείνης τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, καταγράφων τὴν πολὺχρονον, τὴν μακράϊωνα ἐθνικὴν αὐτῶν ἀντίστασιν. Λέγομεν δέουσαν διάστασιν, διότι μία σημαντικὴ πτυχὴ τῆς καθόλου ἱστορίας μας ἢ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἀγωνιστικότητος καὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τῶν Ἀκριτῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ παραευξείνιου χώρου, ἡ ὁποία ἦτο διαρκὴς καὶ ἀκατάπαυστος ἐπὶ ὅκτω δλοκλήρους αἰῶνας, ἀπὸ τῆς ἐμφάνισεως δηλαδὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς «κατάρας τῆς Ἀσίας», τοῦ τουρκισμοῦ, μέχρι τοῦ μέσου τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνος μας, παραμένει εἰσέτι

Οἱ Μαινάδες εἶχαν τὴ φυσικὴ συμπεριφορὰ τῆς λέαινας, ὅταν διαμέλιζαν ἐπάνω στὴν ἔξαψή τους, καὶ δὲν ἦταν οἱ ἀπωθημένες καὶ στερημένες ἀστές σαδομαζοχίστριες. Ἡ Ἀθηνᾶ δὲν ἦταν μέλος τοῦ φεμινιστικοῦ κινήματος γεμάτη μεταφυσικὲς αὐταπάτες οὔτε τοῦ «στρατοῦ σωτηρίας» οὔτε ἡ μαύρη τοῦ INTERNET. (Μπορεῖ οἱ μαῦροι νὰ τὴν φαντάζονται μαύρη, δικαίωμά τους, ἀλλὰ ὄχι καὶ οἱ προπαγανδιστές). Ἡ Ἥρα ἦταν ὁ ἄρχων τοῦ σπιτιοῦ, πού δέσποζε μὲ τὴ μητριαρχικὴ τῆς ἐπιβλητικότητα, ἔτσι πού ὁ ἄρχοντας τοῦ νόμου, ὁ Δίας, νὰ κρύβεται σὰν μαθητούδι γιὰ τὶς ἀτασθαλίαι του! Τί ὕμνος πρὸς τὸν γυναικωνίτη μὲ ὅλη ἐκείνη τὴν ἱεροτελεστικὴ λειτουργικότητα τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἡ γυναικα μὲ πρᾶξη ἔντυνε τὸ πνεῦμα τῆς Ἑστίαις. Ἑστία, ἡ καταφυγὴ! Ἡ ἀνάμνηση τῆς μητρός, ὅπου ὅλοι ἔχομε σὰν βάση τὴν ἀμνιαντὴ τῆς θαλπωρῆς. Οἱ κόρες τῶν Ἀθηναίων διαλεχτὲς παρθένες, πού πῆγαιναν στὰ Παναθήναια τὸν πέπλο τῆς Ἀθηνᾶς στὴν Ἀκρόπολη... Δὲν ἦταν «τὸ π μόντελ» ἢ χολγουντιανὲς

ἄγνωστος τοῖς πολλοῖς τῶν Συνελλήνων. Κυριώτατα δὲν ἔχει καταγραφῇ, ὥς ἔδει, τοῦλάχιστον εἰς τὰς σχολικὰς ἱστορικὰς δέλτους ὥς στοιχεῖον ἐξάρσεως τοῦ ἀκάμπτου πατριωτικοῦ τοῦ χαρακτήρος τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἐλευθερόφρονος τῆς Ἑλληνοσύνης. Οἱ Πόντιοι ἐκάλουν ἑαυτοὺς αἰείποτε Ἑλληνας καὶ Ἑλληνας ἐκάλουν καὶ τοὺς Ἑλλαδικούς, ὅχι... «ρωμιοὺς» καί... «κατωκικοὺς», ὥς τοὺς ἀπεκάλουν οἱ «βυζαντιανοὶ» ἀνθέλληγες τύραννοι καὶ δεσπότες (ὄρα Νικολάου Πολίτου, «*Εκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ*», ἔκδοσις «Πάπυρος» 1971, σελ. 250).

Ἐν ἀρχῇ ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου του εἰς τοὺς δεσμούς τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου μὲ ἐκεῖνον τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος. Βεβαίως πρέπει ἐδῶ νὰ τονίσωμεν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν Πόντῳ ἀπὸ τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Ἡ μικρασιατικὴ χώρα καὶ δὴ ἡ παραεuxeῖνιος αὐτῆς περιοχὴ ὑπῆρξεν ἕνας ἀνθηρὸς διότοπος τῆς Ἑλληνοσύνης. Ἡ πόλις τῆς Ἀπολλωνίας, τὸ ἱερὸν πολίεθρον τῶν Ποντίων - Εὐξεινίων Ἑλλήνων, ἀποτελεῖ τὸ Κοινὸν αὐτοῦ, ὅπου ἐτελεῖτο ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ τῆς Γνώσεως, τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἐστήθη τὸ ἀριστούργημα τοῦ μεγάλου γλύπτου Καλάμιδος, γλυπτὸν παριστάνον τὸν Λυρωδὸν Θεόν. Ἀκολούθως εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου καταγράφονται τὰ τοῦ ἔπους τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῆς ἐξελιχθείσης διὰ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ καὶ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ μικρασιατῶν γηγενῶν εἰς ἀπειλὴν κατὰ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως ὁρδῆς τῶν ὁσμανλιδῶν «Τούρκων». Κατ' αὐτὸ μελετᾶται ἡ ἰδιαιτερότης τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ, ἡ πολεμικὴ ἀρετὴ καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας προσφορὰ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τόσοσιν τῶν ἀλλοφύλων ὅσων καὶ τῶν βυζαντιακῶν δυναστῶν. Γίνεται ἀναφορὰ εἰς τὴν «Ἐλευθέραν Ἑλλάδα» τοῦ Πόντου ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νικήταν Φωκᾶν καὶ σύνδεσις τῆς ἀγωνιστικῆς δράσεως τῶν Ποντίων μὲ ἐκεῖνην τῶν Ἐλευθερολακῶνων, τῶν Μανιατῶν ὥς καὶ τῶν ἑλληνογενῶν Κορσικανῶν, ἐπίσης δὲ στὴν δημῶδη ποίησιν, τὴν τοπικὴν διοίκησιν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ

δεντέττες. Κατάξανθες μ' ἐκεῖνο τὸ χτένισμα καὶ τὴν ἐσθῆτα παρθένες γιὰ τὸ μελλούμενο ἐρωτικὸ δόσιμο καὶ ὅχι γιὰ τό... τάξιμο στὸν Θεό. Στὰ ἀνωρθωμένα στήθη τους ἔτρεμε ὅλη ἡ ἐφηδικὴ λαχτάρα τῆς προσμονῆς πὺν θὰ πραγματοποιοῖταν. Πολιτισμός, ἔρωτας, γιορτή!

Εὐτυχῶς πὺν σώθηκε τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης. (Θυμᾶστε, ὁ χριστιανὸς πὺν τὸ βρῆκε τὸ ἀκρωτηρίασε, γιὰ νὰ μὴν σκανδαλισθοῦν οἱ κόρες του ἀπὸ τὴν ὁμορφιά της...). Ἐκεῖνη ἡ καταπληκτικὴ μορφή τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὸ ἕνα μέσα στὸ ἄλλο. Τί εὐγένεια, τί ἥθος, τί σκέψη, τί ἐπαφὴ μεγαλόπνοη μὲ τὴν πραγματικότητα, πληρότης. Συγχρόνως καὶ τρυφερὴ καὶ στέρεα! Τὸ κάλλος. Ἡ Φύση δάζει τὰ ὑλικά, εἶναι δικὰ της, καὶ κάποια στιγμή μὲ τὸν θάνατο μᾶς τὰ παίρνει. Ἐνα μόνον ἀφήνει δικό μας, τὸ ὑπαρξιακό. Κάτι σὰν τὸ μετέπειτα τῆς θεατρικῆς παράστασης. Ἐκεῖ ἴσως ἀφονγκράζεται τὴ «μουσικὴ», πὺν θὰ δγάλη ὁ καθένας μας.

και η αντίστασις είναι αι δύο πτυχαι, αι οποiai συνθέτουν την πανελλήνιον τραγωδίαν του βιαίου εκτουρκισμού νέων ιδία βλαστών του Γένους μας μετά την προδοσίαν αυτού από τους τα φαιά φοροῦντας, αυτούς τους όποιους ως τάξιν ιδίων συμφερότων ευνόησαν προνομιακώς οί... αναπαντέχως γενόμενοι ιδιοκτήται της πάλαι ποτε αυτοκρατορίας του Ἀλέξανδρου φορεῖς του τουρκικοῦ μηδενισμοῦ. Καί ο παρευξείνιος χῶρος ἔχει τοιαύτην ὀδυνηράν ἐμπειρίαν. Καί ἐν τέλει ἐξετάζεται τὸ γεγονός της συμμετοχῆς τῶν Ποντίων εἰς τὴν κοινὴν πανελλήνων ἐθνικὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν συγκρότησιν ἐταιρειῶν συντονισμοῦ δράσεως, ἡ συμβολὴ δὲ τῶν ἐκ Πόντου καταγομένων (λ.χ. οἱ Ὑψηλάνται) κατὰ τὴν Ἐθνεγεροσίαν τοῦ 1821 καὶ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα τοῦ 1904-1912 ἰδιαιτέρως ἐπισημαίνεται.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου του ὁ κ. Α. Ἀνθεμίδης ἐξιστορεῖ τὰ της συγκροτήσεως τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τοῦ Πόντου ὡς ἀποτόκων τῆς τακτικῆς της γενοκτονίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοζαν οἱ (ἀπὸ τούς... γενιτσάρους καταγόμενοι «νεότουρκοι») Ὅθωμανοί, ἀναφέρεται δὲ εἰς καταβληθεῖσαν προσπάθειαν συγκροτήσεως Ἑλληνοαρμενικῆς Πολιτείας μεταξὺ Ἑλληνοποντίων καὶ Ἀρμενίων καὶ τὴν – ἀδόκητον διὰ πολλοὺς – ἀποτυχίαν τοῦ ἐγχειρήματος. Ἀναφέρεται εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῶν σοβιετικῶν προϋχόντων (Ἑβραῖοι τὸ πλεῖστον τὴν καταγωγὴν), οἱ ὅποιοι συμπαρίστανται ὀλοψύχως εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀλδανὸν ἐκ μητρὸς καὶ πατρὸς... «τουρκοπατέρα» Μουσταφᾶ Κεμάλ «νεοτούρκους», οἱ ὅποιοι ἀπεργάσθησαν τὴν γενοκτονίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων τοῦ μικρασιατικοῦ χώρου. Καὶ ἡ ἑλλαδικὴ πολιτικὴ ἦτο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀξιοθρήνητος: Ἀντὶ ἐθνικῆς ἐξάρσεως πρὸς ἀπολύτρωσιν τῆς Μικρασίας ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ τυραννικοῦ ὄνειδους οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται διαχωρισμένοι εἰς σπαρασσομένας πρὸς ἀλλήλας φατρίας. Βενιζελικοί, ἀντιβενιζελικοί, δεξιοί, φιλελεύθεροι, δημοκράται καὶ μοναρχικοί, μεγαλοελλαδικοὶ καὶ μικροελλαδίται, φιλοπόλεμοι καὶ κεκράκται τοῦ... ἀφοπλισμοῦ, ὅλοι τροφοδο-

ῥΑρτεμις! ῥΑλλῃ μὲν ἐκδοχὴ ἐρωτικὴ. Εἶχε ἐκείνη τὴ ζωικὴ λεπτότητα, ποὺ ἔχει τὸ σῶμα, καὶ τὰ μάτια τῆς ἀντιλόπης. Εὐθυτενὴς σὰν τὸ τόξο της, ἀεροδυναμικὴ στὸ αἰσθαντικὸ σχίσμο τοῦ ἀέρα. Παρθένα, ἰέρεια τῆς Φύσης καὶ ἐρωτικῆ. Κάτι σὰν ὑπόμνηση ὑποθαλάσσιου ἐρωτισμοῦ, ποὺ ἔχει τὸν δικό του τρόπο, ὅταν γονιμοποιῇ γενικῶς σὲ μὴ ἐκτασὴ ψαρίων! Στὴ Φύση τίποτε δὲν εἶναι ἀπόλυτο, ὅλα ἔχουν τὴ σχετικὴ ἀνοχὴ – πολυπλοκότης.

ῥΟ «ντετερμινισμός» τελειώνει σὲ κρόσσια μέδουσας, ποὺ λὲς καὶ ξεδιαλύνουν τὸν «ῥγκο» του, τὸν ἀλύγιστο «ῥγκο» του. Στὴν θεωρίαν τῶν κβάντα ὅλα πάλλονται, δὲν εἶναι οὔτε ἀπολύτως προκαθορισμένα οὔτε ἐντελῶς ἀκαθόριστα, ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπροσδιοριστίας τοῦ Heisenberg, τοῦ ἀρχαιολάτρη. ῥΕτσι ὁ ῥΑϊνστάιν, ὄντας γνήσιος ὁπαδὸς τοῦ πνεύματος τοῦ ἐξουσιασμοῦ, εἶπε τό: «ῥΟ Θεὸς δὲν παίξει ζάρια», γιὰ νὰ διαφρευθῇ πανηγυρικά. Χρόνια τρωγόταν μὲ τὸν N. Bohr. ῥΑπεδείχθη λοιπὸν μία παγκόσμια ἐλαστικότητα, κάτι ποὺ «ἀνα-

τοῦν τὴν θανάσιμον ἐθνικὴν κρίσιν. Τὸ Ἐθνικὸν Μέτωπο ὑπονομεύεται καὶ ἐξ Ἑλλάδος. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ἀνακοπὴ τῆς μεγάλης πορείας τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν. Εἰς τοῦτο βεβαίως συνέβαλον καὶ οἱ...σύμμαχοί μας, οἱ ὅποιοι ἀπέστεργον εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξίν μας ἐντὸς κρατῶν μὲ πλαίσια τὰ φυσικὰ αὐτοῦ προαιώνια ὁρόσημα εἰς τὴν Γῆν τοῦ Ὀμήρου, τὴν Ἑλλαδικὴν καὶ τὴν Μικρασίαν (Ἰωνίαν καὶ Πόντον). Ἀκολουθῶς ὁ συγγραφεὺς ἐξιστορεῖ φωτεινὰ παραδείγματα ἑλληνικῆς παλληκαριᾶς. Ταῦτα προβάλλουν στὸν αἵματοδαμμένον ὁρίζοντα τῶν ἀλησμονήτων πατρίδων τῆς Μικρασιατικῆς Γῆς ὡς πράξεις παραδειγματικαὶ ἡρωισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας. Οἱ ἀκριτὰ μαχητὰ τοῦ Πόντου διασφύζουν ὡς μνήμονες τοῦ ἐθνικοῦ χρέους τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἀγωνίζονται κατὰ τῶν Τούρκων γενοκτόνων ἀκαταπαύστως μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔτους 1924, ἤτοι καὶ ἓνα ἔτος μετὰ τὴν συνομολόγησιν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ «νεοτούρκων» τῆς ἀπὸ τοὺς «ἐπιγόνους» τῶν συνεχῶς παραδιαζομένης Συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Τὸ ὡς ἄνω συγγραφικὸν πόνημα εἶναι μία ἀξιόλογος μελέτη τῶν κυρίων ὁρῶν τοῦ βίου καὶ τῆς ἀγωνιστικῆς - πολεμικῆς δράσεως τῶν Ποντίων Ἀκριτῶν καὶ προσφέρει μίαν θετικὴν συμβολὴν εἰς τὴν προσπάθειαν διὰ μίαν, ὅσον ἔνεστι, ἐναργέστεραν ἐθνικὴν ἀφύπνισιν καὶ ἐγρήγορσιν, ἡ ὁποία ἤδη ὁσημέραι ἐκδηλοῦται ἐντονωτέρα πέραν οἰωνόδηποτε κομματικῶν φραγμῶν, πράγμα τὸ ὅποιον ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ψυχρὴν σύνθεσιν, ὡς συσπειρουμένων πρὸ τῶν καταφανῶν ἐθνικῶν δυσχερῶν περιστάσεων, ὡς καὶ εἰς τὴν δραστηριοποίησιν παραγόντων τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, οἱ ὅποιοι ἀποστέρουν ν' ἀποδεχθῶν τὸ ἀλλοτρίωτικὸν «κλῖμα» τῆς ἐπὶ ἔτη καλλιεργηθείσης ἀπὸ γραικυλίζοντα καλοπερασσοπούλους λάτρεις τοῦ... οἶνοπνεύματος «πνευματικῶς» ἀνθρώπους καὶ ποικιλωνύμους συντεχνιαζομένους οἰκονομησαρίους καὶ τινες ἀφελεῖς ὡς καὶ ψευτοδιεθνιστὰς πονηροὺς βολεψάκηδες, τάσεως ἀποστασιοποιήσεως ἀπὸ τὰ ὑπαρκτὰ καὶ ζέοντα ἐθνικὰ θέματα, διὰ τοῦ πα-

σαίνει» τέλος πάντων καὶ δὲν εἶναι σὰν ἀκίνητο τεχνητὸ γνάλινο μάτι. Τὰ ἡλεκτρόνια στὰ ἄτομα δὲν ἀκολουθοῦν ἀκριβεῖς τροχιὰς ὅπως οἱ πλανῆτες στὸ Ἥλιακὸ σύστημα, ἀλλὰ κινοῦνται, ὅπως πάλλεται ἓνα βιολί, ἂν «φωτογραφίσαμε» τίς ἐπιφάνειές του. Κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ ἀδυσώπητος θεμελιώδης νόμος τοῦ Σύμπαντος, τῆς διατήρησης τῆς ἐνέργειας, ἔρχονται στιγμὲς στὴν κβαντομηχανικὴ ποὺ ξεπερνιέται! Ὡς ὑπάρχει ἡ ἀντίθεση, ἡ ἀντιφατικότης.

Τί σημαίνουν ὅλα αὐτά; Ὅτι κι ἐμεῖς στὸ ἴδιο παιχνίδι εἴμαστε. Δὲν μπορεῖ ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος ὅλη τὴν ὥρα νὰ εἶναι πανομοιότυπος. Ὅχι, κάπου θὰ λοξέψη, κάπου οἱ ἀναρίθμητοι ἐγκέφαλοι θὰ κάνουν τὴ διακύμανσή τους. Δὲν ὑπάρχει ἔρωτας, ἂν δὲν ὑπάρχουν οἱ τόσες μορφές του. Μόνο ἓνα: Στὴν Ἀρχαιότητα αὐτὴ ἡ ἀντιφατικότης εἶναι ἀσύλληπτα συμπαντικὴ καὶ ὄχι τὸ τεχνητὸ καὶ λυφματικὸ τῆς μεταφυσικῆς, τῆς θεολογίας. Ἀπὸ ἐδῶ πηγάζει ἡ Δημοκρατία. Ἐδῶ ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλη στὴν Ὀλυμπία κάθεται καὶ παίζει μὲ τὸν

ραπειστικού λογίου περί... ανάγκης μερίμνης ήμῶν μόνον περί τῆς... προαγωγῆς τῆς... «εἰρήνης», τὴν ὁποίαν... «ὑπονομεύομεν», ὅταν διεκδικοῦμεν ὅ,τι ἱστορικά δίκαιο μᾶς ἀνήκει! Ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐπισημαίνουν τὴν ἀνάγκη τῆς ἐθνικῆς ἀναδράσεως. Καὶ μεταξὺ αὐτῶν καταλέγεται καὶ ὁ χαλκέντερος ἱστορικός μελετητῆς καὶ συγγραφεὺς κ. Ἀχιλλεὺς Ἀνθεμίδης.

Βασίλειος Πελασγός - Γούσιος

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, Ἀργῶ

Ἡ ποιητικὴ αὐτὴ σύνθεση ἀποτυπώνει τὴν αἰωνιότητα τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, τὴν ἀθανασία τῶν ποιητῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσων πετυχαίνουν τὴν «μέθεξιν» με αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος νικᾷ τὸν θάνατο, ὅταν ἀκολουθῇ τὰ χνάρια τοῦ Σίσυφου καὶ τοῦ Προμηθέα, ὅταν ταξιδέυῃ μετὰ τὴν δική του Ἀργῶ στὶς θάλασσες καὶ στὰ πελάγη τοῦ «ἀπύθμενου» καὶ «ἀτελείωτου» νοῦ, ποὺ «χωράει ὄχι μόνον μιὰ φορὰ τὸ στενὸ σύμπαν». Τὸ μήνυμα τοῦ Προμηθέα δόθηκε στὰ πουλιά, γιὰ νὰ τὸ ταξιδέψουν σ' ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε νὰ γίνῃ κτῆμα καὶ πράξη ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὅμως «ἐκεῖνα ἀρνηθήκανε νὰ ταξιδέψουνε πέρα ἀπὸ τὸν τόπον ἐτούτον τὸν εὐλογημένο, τὴν πατρίδα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν, τὴν Ἑλλάδα...γιατὶ πέρα ἀπὸ τὴ γῆ ἐτούτῃ τὴν ἱερὴ ἢ ἐρημιά καὶ ἢ ἀγριὰδα κυριαρχοῦνε». Ὁ θάνατος στέκεται ἀνήμερος μπροστὰ στὴν δύναμη τῆς ψυχῆς νὰ «πετάει μακριὰ κάνοντας κύκλους μέσα στὸ ἄπειρον» καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ τὸν τρομάζει· ἡ Ἐπανάληψη.

Ὁ ποιητικὸς λόγος τῆς παρούσας σύνθεσης δὲν στερεῖται καὶ κοινωνικοπολιτικῶν μηνυμάτων: «Τὰ ἄνθρωποι μυαλά μέσα στὶς μεγάλες ἀποθήκες τούτους ποιητὲς νὰ δικάσουν προσπαθοῦν». Ὅμως οἱ φωνές τους πνίγονται «στὸ ποτάμι ποὺ κονθαλαίει ἀνελιπῶς τὰ κουφάρια τῶν νεκρῶν».

Παν. Α. Κουβαλάκης

Διόνυσσο. Δὲν ἔχει τὸ ἀσκητικὸ σῶμα τοῦ ἀνέραςτου οὔτε τὸ χαῦνο τοῦ ἔκλυτον. Ἔχει περάσει μέσα ἀπὸ τὴν φωτιά τοῦ Πανὸς καὶ τοῦ Πριάπου ὀλοκληρωμένος. Καὶ μοιάζει μετὰ τὸ ἄθωο παιδί, πόν, ἀφοῦ ἔπαιξε μετὰ τὸ παιχνίδι του καὶ τὸ γνώρισε, τὸ ἔβαλε κάτω, τὸ ἔλυσε, εἶδε πῶς δουλεύει, καὶ μετὰ μετὰ ἐπίγνωση καὶ αὐτογνωσία κνττάζει μετὰ συγκατάβαση. Ὁ Ἔρωτας διάχυτος, ὃχι «ἁμαρτωλὴ» πράξη. Ἐνὰ καὶ μόνον ἄγαλμα, μιὰ ζεστὴ θεωρία καὶ ὃχι ὅπως τὸ καταντήσανε οἱ ψευτοφιλόσοφοι τοῦ μίσους καὶ τῆς καταστροφῆς, μετὰ ὑποуλες θεωρίες καὶ ἑκατομμύρια νεκρούς. Ἐρχεται ὁ Χριστιανισμὸς μετὰ τὸν μεσαίωνα ἀλλὰ καὶ μετέπειτα, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὸν Ἔρωτα μ' ἐκείνη τὴν ὑπερβολή, ποὺ ἢ μισὴ εἶναι μεταφυσικὴ καὶ ἢ ὑπόλοιπη στέρηση. Τώρα; Κατανάλωση! Πάντα ὑπάρχουν οἱ ἐξαιρέσεις.

Ὁ Προμηθεϊκὸς Μπετόδεν μετὰ τὸ «Φιρ. Ἐλίζ», τὴ «Λεωνόρα» καὶ τὴ «Σονάτα ὑπὸ τὸ Σεληνόφως» διατρυνᾷ τὴν ὁποιαδήποτε συμβατικότητα καὶ λάμπει

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΤΣΟΤΣΟΣ, *Μακεδονικά Γεφύρια*

Εἶναι γεγονός, ὅτι κάθε φυσικὸ ἢ τεχνητὸ στοιχεῖο τῆς ἑλληνικῆς γῆς πέρα ἀπὸ τὴ δική του ἱστορία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορική, λαογραφική καὶ τοπογραφικὴ παράδοση τοῦ τόπου, στὸν ὁποῖο θρῖσκεται. Ὁ ἀρχιτέκτων κ. Γ. Τσότσος στὸ ἐν τίτλῳ σχολιασμένο λεύκωμα του μᾶς γνωρίζει τὰ παλιὰ παραδοσιακὰ πέτρινα γεφύρια τῆς Μακεδονίας ὡς σημαντικὰ μνημεῖα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ τήρηση τῶν γεωμετρικῶν κανόνων καὶ ἡ συνυφασμένη μ' αὐτὴν ἀριστη τεχνογνωσία σὲ συνάφεια μὲ τὴν καλαισθητικὴ ἀντίληψη τῶν δημιουργῶν προδίδουν, ὅτι ἡ ἱκανότητα τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν μας καὶ ἡ ἀπαράμιλλη μαστοριά τους διαιωνίζονται ἀλώβητες μέχρι τὰ νεώτερα χρόνια.

Ὁ συγγραφέας ὥστόσο πέρα ἀπὸ τὰ τεχνικὰ στοιχεῖα τῶν μνημείων ποὺ παρουσιάζει, ποὺ ἀσφαλῶς τὸν ἐνδιαφέρουν πρωτίστως λόγῳ εἰδικότητος, δίνει ἰδιαίτερο βάρος καὶ στὴν ἱστορία, τοὺς μύθους, τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις ποὺ συνδέονται μὲ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ἑκατὸν τριάντα συνολικὰ γεφύρια, ποὺ περιλαμβάνονται στὴν ἐργασία του. Τὰ ὁκτὼ τελευταῖα ἀπ' αὐτὰ παρατίθενται σὲ ἰδιαίτερο παράρτημα στὸ τέλος τοῦ βιβλίου καὶ εὐρίσκονται σὲ περιοχὲς ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ παραμένει σὲ χρῆση ἕως σήμερα ἐξυπηρετώντας λειτουργικὲς ἀνάγκες μεταφορᾶς καὶ ἐπικοινωνίας τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου.

Τὸ λεύκωμα τοῦ κ. Τσότσου θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ἐκτὸς ἀπὸ συλλεκτικὸ βιβλίο ὑψηλῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ ὁδηγὸς γιὰ τὸν οἰονδήποτε ἐπιθυμῇ νὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὴν ἑλληνικὴ φύση ἐξερευνώντας, ὅπως καὶ ὁ συγγραφέας μὲ πολὺ κόπο προφανῶς ἐπράξε, πολλὰς ἀπρόσιτες καὶ σχετικῶς ἄγνωστες γωνίες τῆς.

Μάριος Μαρμανέας

στὸ ἐλεύθερο ἐρωτικὸ στερέωμα ὑπέροχος. Ὁμοῖα ὁ καταπληκτικὸς Ἰταλοεραῖος Modigliani μὲ τὰ ἀσύλληπτα γυμνά του φθάνει ἰσάξιός τῆς κάθε ἐρωτικῆς ἔκφρασης, ποὺ δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος σὲ ὅλη τὴν ἱστορία του. Φανταστικός! Δὲν ὑπάρχει πανανθρώπινη ἐρωτικὴ ἔκφραση χωρὶς αὐτόν. Ἀνέδασε τὴν καθημερινὴ ἀνένταχτη Γαλλιδούλα τῆς ἱμπρεσιονιστικῆς ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ Παρισιοῦ στὸ ὕψος τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἴσως λίγο ψηλότερα, γιὰ αὐτὸς δὲν ἔπλασε τὸ ἰδεῶδες, αὐτὸς κατάφερε τὸ αἱματῶδες, τὸ χυμῶδες, τὸ γενετήσιο μέσα ἀπὸ ἓναν φιλάρεσκο ἐρωτισμό, ὅπως δείχνουν ὄχι μόνον τὰ σώματα ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπέροχα πρόσωπα τῶν γυμνῶν του. Αὐτὸς ὁ ἐλεύθερος Μποέμ!.. Δελφικὲς ἀμφικτυονίες στὴν τέχνη, ποὺ στὴν οὐσία εἶναι ἔρωτας.

Ἐλᾶτε κι ἐσεῖς, παραπλανημένοι σημερινοὶ ἐπιστήμονες, καταναλωταὶ κ.λπ. τῆς ἐξειδίκευσης, μὲς κι ὅλοι μαζύ, τί ἄλλο θέλομε; Λίγη ἀνθρωπιά, σήμερα ποὺ κινδυνεύουμε, εἶναι κι αὐτὸ ἓνας ἔρωτας, καὶ μάλιστα σπουδαῖος.

Παντελῆς Γλάρος